

**KRİZ HABERCİLİĞİ BAĞLAMINDA
DOMUZ GRİBİ HABERLERİNDEKİ
PANİK UNSURLARIN BELİRLENMESİ**

Hande DEMİROĞLU

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2012

**KRİZ HABERCİLİĞİ BAĞLAMINDA
DOMUZ GRİBİ HABERLERİNDEKİ
PANİK UNSURLARIN BELİRLENMESİ***

Hande DEMİROĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Basın Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Erkan YÜKSEL

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mart, 2012

* Bu çalışma TÜBİTAK tarafından kabul edilen 109 K 534 nolu proje ve Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonunca kabul edilen 1000 E 38 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Hande DEMİROĞLU'nun "Kriz Haberliliği Bağlamında Domuz Gribi Haberlerinde Panik Unsurların Belirlenmesi" başlıklı tezi 16 Mart 2012 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **Basın ve Yayın** Anabilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr.Erkan YÜKSEL

Üye : Prof.Dr.Halil İbrahim GÜRCAN

Üye : Prof.Dr.Ahmet Yalçın KAYA

İmza

Prof.Dr.B.Zafer ERDOĞAN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yüksek Lisans Tez Özü

**KRİZ HABERCİLİĞİ BAĞLAMINDA
DOMUZ GRİBİ HABERLERİNDEKİ
PANİK UNSURLARIN BELİRLENMESİ**

Hande DEMİROĞLU

Basın Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mart 2012

Danışman: Prof. Dr. Erkan YÜKSEL

Bu çalışma Nisan 2009- Şubat 2010 arasında pandemi olarak ilan edilen domuz gribini konu alan haberlerdeki panik unsurların belirlenmesine yöneliktir. Bu kapsamda Türkiye’de yayımlanan Zaman, Hürriyet, Milliyet, Posta, Vatan, Sabah ve Haber Türk gazetelerinde yer alan domuz gribi konulu haberler içerik analizi ile değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Domuz gribi, kriz, kriz haberciliği, panik

Abstract

**DETERMINATION OF
ELEMENTS ON PANIC SWINE FLU NEWS
IN THE CONTEXT OF CRISIS NEWS**

Department of Journalism

Anadolu University Graduate School of Social Sciences, March 2012

Adviser: Prof. Dr. Erkan YÜKSEL

This study examines the panic factors in swine flu news, that was April 2009-February 2010. The study using the content analysis methodology, deals with the swine flu news in Türkiye, (Zaman, Hürriyet, Milliyet, Posta, Vatan, Sabah and Haber Türk newspapers).

Key Words: Swine flu, crises, crises news, panic

Özgeçmiş

Hande DEMİROĞLU*

Basın Yayın Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Ls.	2003	Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi (İBF), Basın Yayın Bölümü
Lise	1996	İzmir Karşıyaka Gazi Lisesi

Kişisel Bilgiler

Doğum yer/yılı: 01.12.1979/ İzmir **Cinsiyeti:** Kadın **Yabancı Dil:** İngilizce

* Nisan 2010-Ocak 2012 tarihleri arasında TÜBİTAK tarafından kabul edilen 109 K 534 nolu "Türkiye'de Sağlık Konulu Yayıncılık İlkelerinin Belirlenmesi: Kaynak, İleti ve Hedef Kitle bağlamında Sağlık Konulu Yayınların Analizi" başlıklı projede bursiyer olarak görev yapmıştır.

İçindekiler

	Sayfa
Jüri ve Enstitü Onayı	ii
Yüksek Lisans Tez Özü.....	iii
Abstract	iv
Özgeçmiş	v
Tablolar Listesi.....	x
Şekiller Listesi.....	xii
Kısaltmalar Listesi	xiii
1. Giriş	2
1.1.Problem.....	4
1.2.Amaç	12
1.3.Önem	14
1.4.Varsayımlar	14
1.5.Sınırlılıklar.....	15
1.6.Tanımlar	16
2. Alanyazın.....	18
2.1.Domuz Gribi Vakası	18
2.1.1.Grip	18
2.1.2.Domuz gribinde ilk vaka (24 Şubat 2009)	20
2.1.3.Türkiye’de ilk domuz gribi vakası (16 Mayıs 2009)	23
2.1.4.Hastalığın yayılma eğilimi ve aşı üretimi.....	24
2.1.5.Türkiye’de ilk ölüm vakası (24 Ekim 2009)	26
2.1.6.Sahte salgın iddiaları (11 Aralık 2009)	28
2.1.7.Literatürde yer alan “domuz gribi” konulu araştırmalar	32
2.1.8.Domuz gribi ile ilgili gerçek yaşam göstergeleri	38

2.2.Panik ve Kriz Olguları.....	40
2.2.1.Panik olgusu.....	40
2.2.1.1.Risk	41
2.2.1.2.Risk algısını şekillendiren genel unsurlar.....	44
2.2.1.3.Endişe	46
2.2.1.4.Korku.....	47
2.2.1.5.Panik	48
2.2.1.6.Paniğe neden olan unsurlar	49
2.2.2.Kriz Olgusu ve Tarafları	52
2.2.2.1.Sosyal kurumlar.....	57
2.2.2.2.Yetkili kurum ve kuruluşlar.....	57
2.2.2.3.Medya.....	60
2.3.Haber ve Kriz Haberciliği	63
2.3.1.Haber.....	63
2.3.2.Haber değerleri.....	65
2.3.3.Haber unsurları	69
2.3.4.Kriz haberciliği.....	71
2.3.5.Kriz haberlerinde paniğe neden olabilen unsurlar	74
2.3.5.1.Konunun tekrarlanma sıklığı	76
2.3.5.2.Haberlerin yayımlandığı sayfa.....	77
2.3.5.3.Sayfadaki konum	77
2.3.5.4.Kapladığı alan	78
2.3.5.5.Kaynaklık eden kişi ve kurumlar.....	78
2.3.5.6.Kaynakların çelişkili ifadeleri.....	80
2.3.5.7.Dil ve anlatım	83
2.3.5.8.Başlığın tonu	84
2.3.5.9.Sık kullanılan ifadeler	85
2.3.5.10.Sayısal ifadeler.....	87

2.3.5.11.Temalar	89
2.3.5.12.Görsel unsurlar	96
3. Yöntem.....	99
3.1.Araştırma Modeli	99
3.2.Evren ve Örneklem	101
3.3.Verilerin toplanması ve analizi.....	106
4. Bulgular ve Yorum	109
4.1. Haberlerin basında yer alışı biçimine ilişkin bulgular	110
4.1.1.Konunun tekrarlanma sıklığı, yayımlanan haber sayısı	111
4.1.2.Haberlerin yayımlandığı sayfa	114
4.1.3.Haberlerin sayfadaki konumu.....	116
4.1.4.Haberlerin sayfada kapladığı alan	119
4.2.Haber içeriklerine ilişkin bulgular	121
4.2.1.Haber kaynakları	121
4.2.2.Haber kaynaklarının çelişkili ifadeleri	126
4.2.3.Dil ve anlatım	129
4.2.4.Haber başlıklarının tonu	137
4.2.5.Sık kullanılan ifadeler.....	143
4.2.6.Sayısal ifadeler	148
4.2.7.Haberlerde işlenen temalar.....	152
4.3.Görsel unsurlara ilişkin bulgular.....	163
4.3.1.Haberlerde görsel kullanımı	164
4.3.2.Görsel unsurların türü	168
4.3.3.Görsel unsurlarda kullanılan içerikler	169
5. Özet, Tartışma ve Öneriler	175
5.1.Özet	175
5.2.Tartışma	180
5.3.Öneriler.....	183

5.3.1.Uygulama (çalışmaya yönelik) önerileri	184
5.3.2.Yeni araştırma (ileriye yönelik) önerileri.....	184
Ekler	187
Kaynakça	194

Tablolar Listesi

Tablo 1. Sağlık ve medya profesyonellerinin salgın hastalıklar konulu medya içeriklerine ilişkin görüşleri.....	9
Tablo 2. Dünya Sağlık Örgütü Pandemi Alarm Düzeyleri.....	21
Tablo 3. Domuz Gribi Vakasında Önemli Olaylar ve Tarihleri	31
Tablo 4. Domuz gribi konulu tez, araştırma ve makaleler.....	36
Tablo 5. Dünya’da ve Türkiye’de domuz gribi hasta sayısı	38
Tablo 6. Türkiye’de ve Dünya’da domuz gribinden hayatını kaybedenlerin sayısı. 39	
Tablo 7. Türkiye’de pandemik influenza H1N1 aşı uygulaması.....	40
Tablo 8. Endişe, korku ve panik ayrımı.....	51
Tablo 9. 1 Mayıs 2009-30 Nisan 2010 tarihleri arasında gazetelerde yayımlanan domuz gribi içerikli tüm yazıların sayısı.....	101
Tablo 10. Çalışma kapsamında belirlenen önemli tarihler ve olaylar.....	104
Tablo 11. Belirlenen günlerdeki gazetelerde yer alan tüm yazılar (Haber, köşe yazısı vs).....	105
Tablo 12. Belirlenen günlerdeki gazetelerde yer alan haberler	105
Tablo 13. İçerik analizi uygulamasında kodlayıcılar arası uyum hesaplaması	107
Tablo 14. Çalışma kapsamında incelenen günlerdeki haber sayıları	111
Tablo 15. Gazetelere göre domuz gribi haber sayıları	114
Tablo 16. Domuz gribi haberlerinin yayımlandığı sayfalar	115
Tablo 17. Gazetelere göre haberlerin sayfadaki konumu	116
Tablo 18. Gazetelere göre haberlerin sayfada kapladığı alan	119
Tablo 19. Domuz gribi haberlerinin sayfadaki konumlarına göre kapladıkları alan	120
Tablo 20. Domuz gribi haberlerine kaynaklık eden kişi ve kurumlar	122
Tablo 21. Sayfadaki konumlarına göre haberlerde kaynaklar.....	124
Tablo 22. Başlık tonuna göre haber kaynakları.....	125
Tablo 23. Farklı haber kaynaklarının çelişkili ifadeleri.....	129
Tablo 24. Domuz gribi haberlerinin dili	130
Tablo 25. Domuz gribi haberlerinin anlatım biçimi	131
Tablo 26. Gazetelere göre domuz gribi haberlerinin anlatım biçimi.....	133
Tablo 27. Sayfa konumuna göre anlatım biçimleri	134
Tablo 28. Haber kaynaklarına göre anlatım biçimleri	137
Tablo 29. Gazetelere göre haber başlıklarının tonu	139
Tablo 30. Anlatım biçimine göre haber başlıklarının tonu	140
Tablo 31. Haberin yer aldığı sayfaya göre başlık tonu	142
Tablo 32. Gazetelere göre domuz gribi haberlerinde sık kullanılan ifadeler.....	143

Tablo 33. Sayfalara göre sık kullanılan ifadeler	144
Tablo 34. Sayfadaki konuma göre sık kullanılan ifadeler.....	145
Tablo 35. Haberdeki anlatım biçimine göre sık kullanılan ifadeler.....	147
Tablo 36. Domuz gribi haberlerinde kullanılan sayısal ifadeler.....	148
Tablo 37. Yayımlandığı sayfaya göre sayısal ifadeler.....	149
Tablo 38. Haber konumlarına göre sık kullanılan sayısal ifadeler.....	150
Tablo 39. Anlatım biçimine göre sayısal ifade kullanımı	151
Tablo 40. Domuz gribi haberlerindeki temalar.....	153
Tablo 41. Haberlerin yayımlandığı sayfalara göre temaların dağılımı	156
Tablo 42. Haberlerin sayfadaki konumuna göre işlenen temaların dağılımı	158
Tablo 43. İşlenen temalara göre haber kaynakları.....	159
Tablo 44. Temalara göre farklı haber kaynakların çelişkili ifadeleri	160
Tablo 45. Temalara göre anlatım biçimleri	162
Tablo 46. Gazetelere göre görsel kullanımı	164
Tablo 47. Gazetelere göre kullanılan görsel sayısı	165
Tablo 48. Haberin yayımlandığı sayfaya göre görsel kullanımı.....	166
Tablo 49. Haberin sayfadaki konumuna göre görsel sayıları.....	167
Tablo 50. Haberlerde kullanılan görsel unsurların türü	168
Tablo 51. Gazetelere göre görsel unsurların içeriği.....	170
Tablo 52. Haberlerin sayfadaki konumuna göre görsel unsurların içeriği.....	172
Tablo 53. Temalara göre görsel unsur içeriği.....	173

Şekiller Listesi

Şekil 1. Mart 2009- Şubat 2010 İngiltere gazete içerikleri ve domuz gribi vakaları	34
Şekil 2. Yaygın gazetelerde yayımlanan domuz gribi haber sayıları ile örneklem alınan 14 özel günün yeri	106
Şekil 3. Haberlerin sayfadaki konumu	117
Şekil 4. Domuz gribi haberlerinin birinci sayfadaki konumları	118
Şekil 5. Gazete birinci sayfalarında yayımlanan haberlerde kaynaklar	124
Şekil 6. Haber bazında farklı haber kaynaklarının çelişkili ifadeleri	128
Şekil 7. Birinci sayfada yayımlanan haberlerde anlatım biçimi	135
Şekil 8. Haber başlıklarının tonu	138
Şekil 9. Sayfalara göre fotoğraf sayısı	169

Kısaltmalar Listesi

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

CDC: Amerika Hastalık Önleme Merkezi

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

1. Giriş

Yüzyıllar boyunca salgın hastalıklar insan yaşamlarını tehdit etmiş ve büyük sayıda ölümlerin yaşanmasına neden olmuştur. Salgın hastalıklar, ortaya çıktığı coğrafya ve etkilediği insan sayısı ile toplumları krize sokabilecek ciddi tehlikelerdir. Bu tür salgınlardan biri de griptir. Grip, virüs kökenli olarak her yıl belirli dönemlerde ortaya çıkarak salgın oluşturma eğilimli bir hastalıktır. Grip virüsünün en önemli boyutlarından biri hayvanlardan insanlara bulaşan ve mutasyona uğramış virüslerin sebep olduğu salgınlardır. Bu tip virüsler mevsimsel gribin dışında aniden ortaya çıkarak, salgın oluşturma riski taşır. Bu anlamda Meksika’da ortaya çıkan “Pandemik İnfluenza A (H1N1) 2009” adı verilen virüs kökenli salgın, aniden ortaya çıkması ve çok sayıda ölüme neden olması dolayısıyla tüm dünyada korku ve panik yaratmıştır. Kamuoyunda “domuz gribi” olarak adlandırılan hastalık, kısa sürede yayılma eğilimi içerisine girerek, başta uluslararası sağlık kuruluşları olmak üzere tüm devletlerin kriz planlarını devreye sokmasına neden olmuştur. Yaşanan belirsizlik ortamı ve geleceğe ilişkin kaygılar, kamuoyunda hastalığa ilişkin ciddi bir bilgi ihtiyacını ortaya çıkartmıştır. Bu anlamda medya; hastalığın seyri, riskleri, ilgili tarafların görüşlerinin topluma iletilmesi anlamında en etkin iletişim kanallarından biri olarak kullanılmıştır. Ancak medya bu bilginin iletilmesi sürecinde aynı zamanda eleştirilen bir taraf olarak “krizi büyütme” de suçlanmıştır. Hastalığın uluslararası sağlık örgütleri başta olmak üzere, medya aracılığıyla da çok fazla abartıldığı iddiaları halen tartışılan bir konudur.

Kriz ortamlarında toplumda yaşanan belirsizlik, bireylerde duygusal olarak korkuya ve paniğe sebep olabilmektedir. Bu noktada medyanın konuya yaklaşımı ve aktarımında kullandığı unsurların önemi büyüktür. Salgın

hastalık, deprem, sel ya da benzeri doğal afetlerin neden olduğu kriz ortamında medya kimi zaman panik yaratıcı unsurlara dikkat etmeksizin yayın yapabilmekte ve krizin daha da derinleşmesine ve panik havasına bürünmesine neden olabilmektedir.

Bu anlamda, bu çalışmanın problemini Türkiye’de yaygın gazetelerin domuz gribi vakasını kamuoyuna iletilirken kullandığı panik etkisine sahip unsurların neler olduğunun belirlenmesi oluşturmaktadır.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışmanın problemi tanımlanacak; bu problem doğrultusunda çalışmanın amaç soruları, önemi, sınırlıkları, varsayımları ve tanımları ortaya konulacaktır. İkinci bölümde çalışmanın örnek olayı “domuz gribi vakası” ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Bu anlamda vakanın tarihsel süreci, gerçek yaşam göstergeleri ve konu hakkında yapılan araştırmalar inceleme kapsamında değerlendirilecektir. Ardından, panik ve kriz olguları ayrı başlıklar altında tanımlanacaktır. Kriz haberciliği boyutunda ise; haber, haber değerleri, kriz haberlerinde kullanılan panik unsurlara ait literatürdeki çalışmalar sunulacaktır. Ardından Türkiye’deki yaygın gazetelerdeki domuz gribi haberlerinin çözümlemesine ilişkin yöntem tanımlanacak ve son bölümde de elde edilen bulgular, çalışmanın kuramsal içeriğiyle bağdaştırılarak tartışılacaktır.

Çalışmanın “Giriş” başlıklı bu bölümünde araştırma problemi, amaç, önem, varsayımlar, sınırlılıklar ve çalışmaya özgü tanımlara alt başlıklar halinde yer verilecektir.

1.1. Problem

Sağlık, hayatın devamlılığını sağlayan en temel insan hakkıdır. Bu nedenle, sağlıkla ilgili ortaya çıkabilecek olumlu ve olumsuz durumların tümü, ülke farkı gözetmeksizin toplumun her kesiminde ve her yaşatan bireyi ilgilendirmektedir. Son yıllarda sağlıkla ilgili bilgi dünya çapında giderek daha fazla biçimde ilgi görmeye başlamış ve yaygınlık kazanmıştır. Bu artışta yeni iletişim teknolojilerinin daha fazla insan tarafından kullanılmasının da etkili olduğu söylenebilir. Adeta birey kendi sağlığıyla ilgili her türlü bilgiye rahatlıkla ulaşabilmekte, bunun sonucunda rahatsızlığıyla ilgili bilgileri herhangi bir sağlık kuruluşuna dahi gitmeden medyadan edinebilmektedir. Günümüzde bireyler sürekli olarak medya tarafından üretilen sağlık mesajları ile karşı karşıyadır. Sağlıkla ilgili her türlü enformasyon gazete, televizyon, internet ve hatta cep telefonları aracılığıyla iletilmektedir. Sürekli bilgi bombardımanına maruz kalan birey, istese de istemese de bir şekilde bunları takip etmek durumunda kalmaktadır.

Özellikle ani gelişen, tüm dünyadaki insanları ilgilendiren geniş hasta profiline sahip rahatsızlıklar, bireyler tarafından daha fazla izlenmekte ve bu tür hastalıkların gelişim periyotları daha dikkatle takip edilmektedir. “Bir hastalığın birden fazla ülke veya kıtada salgın hâlinde görülmesi (TDK, 2011)” pandemik olarak tanımlanır. Bu tür salgınların ortaya çıktığı toplumlarda ciddi kaygılar oluşabilmektedir. Kanser, AIDS, kalp rahatsızlıkları gibi bildik rahatsızlıkların yanında, virüs kaynaklı ve daha kısa sürede yayılma eğilimi gösterebilen; örneğin solunum yolları kaynaklı rahatsızlıklar, insanların merakla takip ettiği konular arasındadır.

Grip hastalığı, aniden gelişen ve insan hayatını tehdit eden bu tür hastalıklar arasında her yıl ortaya çıkan ve yaygınlığı bakımından salgınlara sebep olabilen bir hastalık türüdür. Grip, Dünya’da pandemiğe sebep olan hastalıklar arasında da yer almaktadır. Grip pandemiklerinin ortaya çıkma aralığı 15 yıl ile 40 yıl arasında değişmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2009). Pandemi olarak kabul edilen bir salgının en son 1968 yılında yaşanmış olması bu sürenin dolmuş olduğuna işaret etmekte; bilim adamları da bu nedenle olası bir salgın için uyarılarda bulunmaktadır (Küçükusta, 2010: 12).

Virüs kaynaklı ve kısa sürede insandan insana bulaşabilme özelliğine sahip hastalıkların ortaya çıkması, “ciddi, geniş kapsamlı bir tehdit; yüksek oranda belirsizlik özellikleri taşımakta (Genç, 2008)” ve bu sebeplerle normal olaylardan ayrılarak acil karar vermeyi gerektirmektedir. Hastalığın ortaya çıkardığı belirsizlik durumu aynı zamanda bir “kriz” olarak da adlandırılabilir. Kriz durumu, beklenmedik ve ani olmasının yanında, “gündelik akışın kesintiye uğraması ve toplumsal düzen üzerinde bir tehdit oluşturması (Çaplı ve Taş, 2010: 237)” anlamında önem taşımaktadır.

Kriz durumlarında toplumu bilgilendirme işlevine sahip medya, etkin bir biçimde kullanılarak ortaya çıkan belirsizlik durumunun hafifletilmesine yardımcı olabilir. Başka bir açıdan ise medya, kriz durumunu tetikleyen ve halk arasında paniğe kadar gidebilecek olumsuz durumları yaratabilecek güce de sahiptir. Her iki durumda da medya, halk üzerinde olumlu ya da olumsuz bir etki bırakabilmektedir. Bu, aynı zamanda sağlık gibi insan hayatını doğrudan etkileyen durumlarda medyanın ne kadar ciddi bir noktada olduğuna da işaret etmektedir.

Örneğin, Meksika’da 2009 yılının mart ayında yeni bir grip virüsü tespit edilmiştir. Bu virüsün neden olduğu hastalık “domuz gribi” olarak tanımlanmıştır. Bu grip türü Meksika’nın ardından başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere önce bölge ülkelerine, ardından da tüm dünyaya hızla yayılmıştır. İnsandan insana solunum yoluyla bulaşan virüsün kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alması; başta Dünya Sağlık Örgütü olmak üzere uluslararası sağlık örgütlerini harekete geçirmiştir. Dünya Sağlık Örgütü 11 Haziran 2009 günü yeni H1N1 grip virüsüne bağlı pandeminin başladığını ilan etmiştir.

Domuz gribi, “A tipi grip virüslerinin domuzlarda sebep olduğu solunum yolları enfeksiyonu” olarak tanımlanabilir. İlk olarak 1958 yılında “domuz gribi” virüslerinin insanlara bulaştığı tespit edilmiştir (Küçükusta, 2010: 145). H1N1 virüs kökenli domuz gribi hastalığının 2009 yılında yeniden ortaya çıkması sonucunda ülkeler kendi kriz politikaları doğrultusunda önlemlerini arttırmıştır. Bu anlamda Dünya’da sağlıkla ilgili konularda sorumlu olan kurum ve kuruluşlar web siteleri aracılığıyla salgının seyrini duyurmuşlardır.

Dünya Sağlık Örgütü, 24 Nisan 2009 ile 10 Eylül 2010 tarihleri arasında düzenli olarak her gün ve bazen günde 2 kez olmak üzere internet sitesinden hastalığın seyri ve yayılma durumu hakkında basın açıklamaları yayınlamıştır (DSÖ, 2009). Amerika Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi (CDC) de 23 Nisan 2009 ile 3 Eylül 2010 tarihleri arasında hastalığın seyrini web sitesinden yaptığı duyurularla açıklamıştır.

Hastalığın ortaya çıktığı tarihten itibaren, ülkeler tarafından kriz yönergeleri doğrultusunda merkezler oluşturularak, hastalığın yayılmasının engellenmesine yönelik çalışmalar yürütülmüştür.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından 1 Mayıs 2009'da 4. evrede bulunan hastalık seviyesini 5'e çıkartıldığını duyurmasından hemen sonra Türkiye'de domuz gribi vakası, Sağlık Bakanlığı tarafından 3 Mayıs 2009 tarihli bir genelgeyle kamuoyuyla paylaşılmış; "Pandemik İnfluenza Ulusal Faaliyet Planı" temel alınarak salgının Türkiye'de görülmesine yönelik alınması gereken tedbirler konusunda bilgilendirme yapılmıştır. Uygulanan plan dâhilinde "Pandemi İzleme ve Koordinasyon Merkezi" devreye sokulmuştur. Sağlık Bakanlığı'nın internet sitesi üzerinden bilgilendirme broşürleri yayınlanmış; sitede ayrıca hastalığın seyri ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu bağlamda örneğin kara ve hava taşımacılığında alınan tedbirler şu şekilde özetlenebilir:

"Ülkemizde uluslararası hava trafiğine açık hava limanlarımızda ve deniz gümrük kapılarında alınan tedbirler devam etmekte olup, yabancı ülkeden giriş yapan tüm yolcular izlenmekte ve grip belirtileri araştırılmaktadır. Kara hudut giriş kapılarında izleme ve inceleme hazırlıkları tamamlanmış olup yurda giriş yapan kişiler inceleme ve izleme işlemlerine tabi tutulmaktadırlar (Sağlık Bakanlığı, 2009)".

Devam eden süreçte hastalık öncelikle Brezilya'da insandan insana bulaşmıştır. Türkiye'de domuz gribi ilk olarak 17 Mayıs 2009'da tespit edilmiştir. Dünya'da yaşanan gelişmeler ve hastalığın yayılma eğiliminin giderek hızlanması sonucunda Dünya Sağlık Örgütü 12 Haziran 2009 tarihinde salgın evresini

5'den 6. evreye çıkartmış ve domuz gribi salgının küresel salgın olarak ilan edilmiştir.

Hastalığın yayılmasına ilişkin ülkeler tarafından alınan tedbirlerin yanında hastalıktan korunmak üzere üretilen aşılar, hastalığın ortaya çıktığı 24 Şubat 2009 tarihinden beş ay sonra Temmuz 2009'da ilaç firmaları tarafından insan denekler üzerinde uygulanmaya başlamıştır. Ancak, üretilen aşı ve yan etkileri üzerine ortaya çıkan tartışmalar tüm Dünya'da yürütülen aşı kampanyalarını olumsuz etkilemiştir (Güçlü, 2009; Küçükusta, 2010: 74-76). Bu kapsamda yabancı medya kuruluşlarında yayınlanan kamuoyu araştırmaları ve anketler de aşuya karşı oluşan güvensizliği ortaya koymaktadır. Örneğin; Washington Post ve ABC tarafından yayınlanan kamuoyu araştırmasına göre, her 10 kişiden 6'sının domuz gribi aşısı olmayacağı belirlenmiştir (Küçükusta, 2010: 33-35). Salgınla ilgili ortaya çıkan çelişkiler aşı kampanyasıyla sınırlı değildir. Bu anlamda medyanın var olan kriz durumuna ilişkin yürüttüğü yayın politikaları da tartışmalıdır. Yayınlanan haber metinleri içerisindeki kimi unsurların toplumlar üzerinde endişe hatta panik yarattığı da söylenebilir.

Türkiye'de "Türkiye'de Sağlık Konulu Yayıncılık İlkelerinin Belirlenmesi: Kaynak, İleti ve Hedef Kitle Bağlamında Sağlık Konulu Yayınların Analizi" başlıklı proje kapsamında 138 kişiyle yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelerinde "medya" ve "sağlık" profesyonellerine ayrı ayrı; "deli dana, kuş gribi, domuz gribi, Kırım-Kongo kanamalı ateşi hastalığı konularında yapılan yayıncılığı nasıl değerlendirdikleri" sorulmuştur. Cevap veren 70 sağlık çalışanından 27'si (%16,56) medya içeriklerinin "doğru ve yeterli bilgi içermediği"ni söylemiştir. Çalışmaya katılan sağlık çalışanlarının 24'ü (%14.72)'de bu konularda yapılan yayıncılığın "panik, endişe, kaygı ve korku" yarattığına ilişkin görüş

belirtmiştir. Proje kapsamındaki soruya cevap veren 54 medya profesyonelinin medya içeriğine bakışı değerlendirildiğinde de en çok (n:30; %27,78) “panik, endişe, kaygı ve korku yaratıldı” görüşünün öne çıktığı belirlenmiştir. Medya profesyonellerinin 17’si (%15.74) de içeriklerde “doğru bilgi verilmediği”ne ilişkin görüşü dile getirmiştir. Genel olarak sağlık profesyonellerinin öncelikle bilgi yetersizliği ya da yanlışlığı konusunu, medya profesyonelleri ise “panik, endişe, kaygı ve korku” yaratıldığı konusunu öne çıkardıkları belirlenmiştir.

Tablo 1. Sağlık ve medya profesyonellerinin salgın hastalıklar konulu medya içeriklerine ilişkin görüşleri

	Sağlık Profesyonelleri		Medya Profesyonelleri	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Doğru, yeterli bilgi verilmedi, yanlış bilgi verildi, bilgi kirliliği oldu, kafa karıştırıldı	27	16,56	17	15,74
Panik, endişe, kaygı, korku yaratıldı / Spekülatif / Travmatik	24	14,72	30	27,78
Genel olarak olumsuz, sorunlu, kötü, sorumsuz buluyorum	18	11,04	4	3,70
Abartılı, çok büyütüldü	17	10,43	17	15,74
Kısmen olumlu, kısmen sorunlu buluyorum	12	7,36	9	8,33
Ticari kaygı / reyting kaygısı ön plandaydı	9	5,52	10	9,26
Uzman olmayanlar bilgi verdi / Uzmanlar konuşmalı, uzmanlara danışılmalıydı	7	4,29	1	0,93
Bir sorun görmüyorum, olumlu buluyorum	6	3,68	10	9,26
Uluslararası ölçekli bir konuydu, konjonktüre uygundu	6	3,68	0	0
Çocuklara yönelik endişe yaratıldı, çocuklar kullanıldı	3	1,84	0	0
Diğer yanıtlar	34	20,86	10	9,26
TOPLAM	163	100,00	108	100,00
Cevap veren kişi sayısı	70		54	

Kaynak: Yüksel ve diğerleri, 2011: 99-100.

Konunun yansıtılması anlamında olumsuz görüşe sahip olan sağlık profesyoneli BS şu görüşü dile getirmiştir:

“Zaman zaman çok bilgisizce, çok erken açıklamalar yapıldı gazeteciler tarafından... Virüsün ismini yanlış yazmak oldu, paniğe sevk edici haberler yazmak oldu, teknik kısımlarda hatalar yapıldı...

Paniğe sürükleyen yayınlar da oldu... (Yüksel ve diğerleri, 2011: 102)".

Domuz gribi özelinde bu soruya yanıt veren bir diğer sağlık profesyoneli ise, olayın çok fazla abartıldığına dikkat çekerek "her kafadan değişik sesler çıkabiliyor. Bu da insanların kafasını karıştırıyor ve paniğe yol açabiliyor (FÇ) (Yüksel ve diğerleri, 2011: 102)" demiştir.

Salgın hastalıklar konulu medya içeriklerinde panik yaratıldığını düşünen sağlık profesyonellerinden NTM bu görüşünü şu şekilde açıklamıştır:

"...Medyada çok çelişkili mesajlar ileten yayınlar olmuştur. Örneğin bir bakan cengaver bir biçimde bu işi çözeceğim derken onun başbakanı olayı refüze etmiştir. Çok ciddi sıkıntılar yaratmıştır, insanlar çok çelişkide kalmıştır. Çocuklar için endişeler yaşanmıştır. Medya da bu işte kesinlikle ciddi doğru bir sınav vermemiştir (Yüksel ve diğerleri, 2011: 101)".

Salgın hastalıklar konusundaki içeriğin oluşturulmasında görev alan medya profesyoneli DB de kuruluş olarak her gün domuz gribi konusunda bir haber beklentisi olduğuna işaret ederek şu görüşü savunmuştur:

"Orada çok garip bir şey oldu, domuz gribinde. Dünya Sağlık Örgütü de Sağlık Bakanlığı'nı uyardı. Sağlık Bakanlığı da kendine göre bir şeyler yaptı. Aşı aldı. Aşı almasa "niye almadın" diyeceklerdi. Aldı. "Niye bu kadar çok aldın" dediler. Her konuda medya bir şekilde vurdu. Ama şu da oldu; doktorların panik havası

yaratması. Bu medyanın da biraz suçu. Sürekli işte ölüm, haritalar çıkarıldı, şurada şu ölümler oldu, herkes domuz gribi vs. diye medya yarattı panik havasını (Yüksel ve diğerleri, 2011: 105)''.

Konunun yetkili tarafları olduğuna dikkat çeken bir diğer medya profesyoneli ADA ise kuş gribi salgını özelinde şu görüşü dile getirmiştir:

''Sağlık Bakanlığı'nın yetkilileriyle konuşuyorsunuz veya Tabip Odası'na gidiyorsunuz. Orada bazı şeyler açıklanıyor; mesela, gayet sağduyulu ve normal bir şekilde, adamlar diyor ki mesela, işte şu gibi tedbirler alınmalı, şunlar yetersiz, şunlar da yapılmalı vs. Sonra görüntüler mesela; işte kümeslerde yakılan kazlar, tavuklar vs. aslında bu gibi pandemik durumlarda yetkili kurumların verdikleri bilgilerle televizyona ya da gazetelerin başlıklarına yansıyan bilgiler birbiriyle çelişiyor. Çünkü gerek Sağlık Bakanlığı gerekse Tarım Bakanlığı oldukça sakın bir tavır sergiliyor. Biz gerekli tedbirleri aldık, salgın tehlikesi yok dediği durumlarda televizyonlarda çok büyük bir salgın beklentisi varmış gibi ya da binlerce insan bir anda ölecekmiş gibi durumlar ortaya çıkıyor (Yüksel ve diğerleri, 2011: 105-106)''

Öte yandan bir değerlendirme yapıldığında, domuz gribi hastalığı ile ilgili uzmanların üzerinde uzlaştığı konu, tartışmaların sonunda, aslında hastalığın mevsimsel gripten daha tehlikeli olmadığı yönünde olmuştur (Küçükusta, 2010: 56-58). Bu doğrultuda tıbbi olarak aslında çok da tehlikeli olmayan bir hastalık uluslararası sağlık örgütleri ve medya aracılığıyla ciddi bir salgına dönüştürüldüğü ifade edilmiştir. Bu anlamda bu ayrımın hastalığın ilk çıktığı

dönemlerde yapılabilmesinin bilimsel olarak imkânsızlığı, medyanın da vakaya bakış açısıyla birleştğinde ortaya çıkan durum tam bir kriz ortamı yaratmıştır. Dünya’da hastalıkla ilgili her gün ortaya atılan iddialar medya tarafından hızla haber olarak işlenmiştir. Haber metinleri içerisinde bilgi aktarımı aşamasında ise iddialar, farklı kaynakların çelişkili düşünceleri, hasta ve ölü rakamları gibi unsurların sürekli tekrar edilmesi kafa karışıklığı yaratarak hastalıkla karşı karşıya kalan bireylerin hastalık ve hastalıkla mücadelede sağlıklı karar vermesini güçleştirmiş ve yukarıda medya ve sağlık profesyonellerinin dile getirdiği tablo ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak domuz gribi ile ilgili medyada yer alan haber metinleri içerisindeki bazı unsurların, kamuoyunda paniğe sebep olan bir ortamın yaratılmasına destek olup olmadığına ilişkin tartışmalar çerçevesinde bu tür unsurların belirlenmesi önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, *“Domuz gribini konu alan haberlerde kamuoyunda paniğe neden olan/olabilecek unsurlar nelerdir?”* sorusu bu çalışmanın problemini ifade etmektedir.

1.2. Amaç

Domuz gribi haberlerinde yer alan kamuoyunda paniğe neden olan/olabilecek unsurların neler olduğunun ortaya konulması bu çalışmanın genel amacını oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Dünya’da yaşanan domuz gribi vakası karşısında 2 Mayıs 2009 – 25 Şubat 2010 tarihleri arasında Türkiye’deki yaygın gazetelerin yaptıkları haberler çerçevesinde şu alt sorulara yanıt aranacaktır:

1. Domuz gribi haberlerinin basında yer alış biçimine ilişkin alt sorular:

- a. Konunun tekrarlanma, yayımlanma sıklığı ve sayısı nedir?
- b. Haberler hangi sayfalarda yayımlanmıştır?
- c. Haberlerin sayfadaki konumu nedir?
- d. Haberlerin gazete sayfalarında kapladığı alan nedir?

2. Haber içeriklerinde paniğe neden olan/olabilecek unsurlara ilişkin alt sorular:

- a. Haber kaynakları kimlerdir?
- b. Haber kaynaklarının görüşlerinde çelişkili ifadeler var mıdır?
- c. Dil ve anlatım nasıldır?
- d. Haber başlıklarının tonu nedir?
- e. Sık kullanılan ifadeler nelerdir?
- f. Sayısal ifadeler nelerdir?
- g. Haberlerde işlenen temalar nelerdir?

3. Görsel unsurlara ilişkin alt sorular:

- a. Haberlerde görsel kullanımı var mıdır?
- b. Haberde kullanılan görsel sayısı nedir?
- c. Görsel unsurun türü nedir?
- d. Görsel unsurlarda kullanılan içerikler nelerdir?

1.3. Önem

Çalışma öncelikle, toplum genelini ilgilendiren salgınlar, doğal afetler gibi krizlerin yarattığı belirsizlik ortamında medyada kriz haberlerinin bilimsel bir çalışmada incelenmesi anlamında önemlidir. Çalışma, kriz ortamlarında yapılan habercilikte yer alan panik unsurların tanımlanması anlamında da önemlidir. Çalışma ayrıca, kriz kavramı ve medya çalışmalarına ışık tutması ve bundan sonra panik uyandırıcı unsurlara daha fazla dikkat çekilmesinin sağlanması ve yol gösterici olması açısından da önem taşımaktadır.

1.4. Varsayımlar

Aşağıdaki noktalar çalışmada birer varsayım olarak değerlendirilmiştir:

1. Gazetelerin özellikle ilk sayfalarında yer alan, konum olarak sayfanın üstünde ve alan olarak diğer haberlerden daha büyük yer kaplayan haberler daha dikkat çekici ve önemli haberlerdir.
2. Gazetelerin birinci sayfalarında sürmanşet ve manşet konumunda verilen haberler, okuyucunun önemli habere ulaşmasının işareti olarak kabul edilebilir.
3. Başlıktaki negatif ve pozitif anlatımlar okuyucuyu habere yönlendirebilir; başlıkta kullanılan negatif anlatımlar okuyucunun panik algısını yükseltebilir.
4. Gerçekleşen tehdit hakkında anlaşılmayan dilde yazılan haberler panik algısını yükseltebilir.

5. Okuyucunun tehdit unsuru hakkında edineceği bilginin olumsuz anlatım biçimlerinden biri ya da birkaçına sahip olması panik yaratıcı algıyı yükseltebilir.
6. Haberlerde sürekli tekrarlanan ifadeler okuyucu üzerinde panik yaratabilir.
7. Sayısal ifadelerin sık aralıklarla, birçok kez tekrarlanması panik algıyı arttırabilir.
8. Haber sunumunda sayfa içerisinde görsel unsurların kullanım biçimleri ve yansıttıkları içerikler panik algıyı yükseltebilir.
9. Habere kaynaklık eden kişilerin çelişkili ifadeler kullanması panik algıyı yükseltebilir.

1.5. Sınırlıklar

Çalışmada şu noktalar birer sınırlılık olarak kabul edilmiştir:

1. Bu çalışma, domuz gribi haberlerinin Türkiye’de yayımlanmaya başladığı 2 Mayıs 2009 ile Türkiye’de hastalığın yayılma seyrinin yatıştığı duyurulduğu 25 Şubat 2010 tarihleri arasıyla sınırlandırılmıştır.

Bu çerçevede salgına ilişkin önemli gelişmelerin yaşandığı 14 özel gün yargısal olarak örneklem seçilmiştir. Bu günler şunlardır: 2 Mayıs, 11 Mayıs, 18 Mayıs, 13 Haziran, 22 Haziran, 24 Temmuz, 9 Ağustos, 10 Eylül, 22 Ekim, 4 Kasım, 5 Kasım, 12 Aralık 2009 ile 13 Ocak ve 25 Şubat 2010. Çalışma domuz gribi olayı açısından önemli gelişmelerin yaşandığı ve gazetelere yansıdığı tarihlerde yayımlanan haberlerle sınırlıdır.

2. Çalışmada yaygın gazetelere ilişkin olarak, incelenmek üzere yargısal olarak belirlenen 7 gazete (Haber Türk, Hürriyet, Milliyet, Posta, Zaman, Vatan ve Sabah) örneklem alınmıştır. Çalışma bu gazetelerle sınırlıdır.
3. Çalışma PR Net medya takip şirketinin verileriyle sınırlıdır.
4. Bu çalışma ayrıca Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tez yazım kuralları ile sınırlıdır.
5. Çalışma, sosyal bilimler alanındaki tüm çalışmalar gibi insan unsuruyla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Çalışmada sıklıkla kullanılan bazı kavramlara ilişkin çalışmaya özgü tanımlar şu şekilde açıklanabilir:

Domuz gribi:	Dünya'da ilk vakası 24 Şubat 2009'da Meksika'da tespit edilen ve tıp literatüründe "Pandemik İnfluenza A (H1N1) 2009" olarak adlandırılan virüsün sebep olduğu hastalık.
Pandemik:	Bir hastalığın birden fazla ülke veya kıtada salgın hâlinde görülmesi.
Pandemi:	Coğrafi bir sınırlama olmaksızın belirli bir zaman periyodundaki enfeksiyonların sayısı.
Salgın:	Aynı zamanda çok büyük çapta bireyi etkileyen hastalık.
Gazeteler:	Çalışma kapsamında incelenmek üzere belirlenen 7 gazete (Haber Türk, Hürriyet, Milliyet, Posta, Zaman, Vatan ve Sabah).
Önemli Günler:	Çalışma kapsamında incelenmek üzere belirlenen salgına ilişkin önemli gelişmelerin yaşandığı 14 özel gün: 2 Mayıs,

11 Mayıs, 18 Mayıs, 13 Haziran, 22 Haziran, 24 Temmuz, 9 Ağustos, 10 Eylül, 22 Ekim, 4 Kasım, 5 Kasım, 12 Aralık 2009 ile 13 Ocak ve 25 Şubat 2010.

2. Alanyazın

Bu bölümde öncelikle çalışmanın ana konusu olan domuz gribi vakası ayrıntılı olarak tanımlanacaktır. Ardından kamuoyunda panik ve krize sebep olan unsurların tanımlanması anlamında öncelikle panik olgusu ve ardından toplumda paniğin ortaya çıkmasına ortam hazırlayan kriz olgusu ve krizin tarafları; panik ve kriz olguları başlığı altında ortaya konulacaktır. Bu bağlamda haberlerde panik unsurların yer alışı ise, haber ve kriz haberciliği başlığı altında ele alınacaktır.

2.1. Domuz Gribi Vakası

2009 yılı mart ayından itibaren kısa sürede tüm dünyaya yayılma eğilimine giren domuz gribi olayının incelenmesinden önce tüm dünyada her yıl ortaya çıkan grip hastalığı hakkında bilgi verilebilir.

2.1.1. Grip

Grip, her yıl belli dönemlerde ortaya çıkan bulaşıcı ve salgına yol açan bir hastalık türüdür. Bu olağan salgınların süresi 3 ile 6 hafta arasında değişim gösterirken, toplumların en fazla yüzde 5'i bu hastalığa yakalanmaktadır. Her yıl 3 ile 5 milyon arasında insanda görülen bu hastalık, tüm dünyada 250 ile 500 bin arasında kişinin hayatını kaybetmesine neden olmaktadır (Küçükusta, 2010:12). Grip, hava yoluyla kısa sürede insandan insana bulaşabilmesinden kaynaklı olarak tarihsel süreçte büyük salgınlara sebep olan bir hastalık türüdür. Bu anlamda grip ve benzeri virüs kökenli hastalıkların sebep olduğu büyük salgınların küresel salgın haline gelmesine “pandemi” adı verilmektedir

(Küçükusta, 2010: 12). Pandeminin, kıtalararası insandan insana bulaşması özelliğinin yanında, insanlarda şu ana kadar hastalık yapmamış, bağışıklılığın olmadığı bir virüsten kaynaklı olması da gerekmektedir.

Grip pandemilerinin tarihsel seyri incelendiğinde H1N1 virüsü kökenli 1918 “İspanyol gribi” salgını, 40-50 milyon arasında kişinin hayatını kaybetmesine sebep olmuştur. Bu salgın, dünya üzerinde karşılaşılan en büyük grip salgını olarak tanımlanmaktadır. İspanyol gribinin ardından H2N2 virüsü kökenli “Asya gribi” 1957 yılında 1 milyon; 1968 yılındaki H3N2 virüsü kökenli “Hong Kong gribi” ise 800 bin kişinin hayatını kaybetmesine sebep olmuştur (Sağlık Bakanlığı Pandemi Koordinasyon Merkezi, 2009; Küçükusta, 2010: 12).

Pandemik olarak kabul edilebilecek bir salgının en son 1968 yılında yaşanmış olması grip pandemilerinin 15-40 yıl olan ortaya çıkış süresinin dolmuş olduğuna işaret etmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2009). Bu anlamda olası bir pandemik salgının her an dünya üzerinde oluşma ihtimali bulunmaktadır. Böyle bir salgının oluşması durumunda Dünya Sağlık Örgütü tarafından 233 milyon kişinin salgından etkileneceği; 7,4 milyon kişinin de hayatını kaybedeceği ileri sürülmektedir (Aktaran: Ceyhan, 2006: 81). Günümüzde böylesi bir salgının etkilerinin geçmişe göre daha ağır olacağı tahmin edilmektedir. Bu tahminlere ilişkin olarak Küçükusta (2010: 16-17), dünya üzerindeki nüfusun sayı olarak fazlalığı, ulaşım imkânlarının çok gelişmiş olması ve günümüz toplumlarında bireylerin daha kalabalık ortamlarda bir arada bulunması gibi nedenlere işaret etmektedir.

2.1.2. Domuz gribinde ilk vaka (24 Şubat 2009)

Bilim insanları tarafından yapılan uyarıların hızla artış gösterdiği “SARS ve kuş gribi” salgınlarının hemen ardından ortaya çıkan yeni bir virüs türü, büyük bir salgın endişelerini haklı çıkartan bir ortam yaratmıştır. İlk olarak Kuzey Meksika’da 24 Şubat 2009’da 6 aylık bir kız çocuğunda tespit edilen virüs; “domuz, kuş ve insan İnfluenza virüs genleri taşıyan yeni bir virüs” olarak tanımlanmıştır (Aktaş, 2010: 201). Daha önce 1918 yılında 40-50 milyon arasında insanın hayatını kaybetmesine sebep olan H1N1 virüsünün 2009 yılında yeniden ortaya çıktığı duyurulmuştur. Hastalık Meksika’da kısa sürede 854 kişiye bulaşarak 59 kişinin de hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Meksika’da yaşanan ölümlerin ardından Amerika Birleşik Devletleri’nde de aynı virüs kaynaklı vakalar tespit edilmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda Dünya Sağlık Örgütü, 26 Nisan 2009’da hastalıkların domuz gribi virüsü kaynaklı olduğunu ve evrim geçirmesi halinde çok daha ciddi bir salgına sebebiyet verebileceği konusunda açıklama yapmıştır.

İnsandan insana bulaşma özelliği bulunan hastalıktan korunma ve mücadele için tüm ülkeler kendi önlemlerini hızlıca devreye sokmuştur. Geçmiş yıllarda uluslararası uçuşlar sebebiyle hastalıkların daha hızlı yayılma eğilimi içerisinde olması, havalimanlarındaki önlemlerin arttırılmasına sebep olmuştur. Ülkeler vatandaşlarını, özellikle hastalığın ilk ortaya çıktığı Meksika’ya seyahat etmeme konusunda uyarırken, Türkiye’de de 27 Nisan 2009 tarihinde havalimanlarında “Domuz gribi”ne ilişkin olarak “kuş gribi” salgınında alınan önlemlerin uygulanacağı duyurulmuştur.

Sağlık Bakanlığı tarafından medya kuruluşlarına gönderilen 28 Nisan 2009 tarihli ilk açıklamada şöyle denilmiştir;

“Dünya Sağlık Örgütü, ‘domuz gribi’ salgınında evre dörde geçildiğini ilan etmiştir. Bu kararla insandan insana bulaşma olduğunu gösterir bilimsel verilerin mevcut olduğu ve virüsün toplumda salgın yapma potansiyelinin bulunduğu duyurulmaktadır. Bununla birlikte ülkemizde bildirilmiş herhangi bir vaka yoktur. Vatandaşlarımıza, zorunlu haller dışında hastalığın halen görüldüğü bölgelere seyahatlerini ertelemeleri, seyahat zorunlu olacaksa da sık el yıkama, maske kullanımı gibi kişisel hijyen önlemlerine uyulması Bakanlığımız tarafından tavsiye edilmektedir (Milliyet, 28 Nisan 2009).”

Tablo 2. Dünya Sağlık Örgütü Pandemi Alarm Düzeyleri

I. Pandemiler arası dönem	
Evre 1	İnsanlarda yeni influenza virüs alt tipleri saptanmıştır. Ancak hayvanlarda bir insan enfeksiyonuna neden olmuş bir influenza virüsü alt tipi olabilir.
Evre 2	İnsanlarda yeni influenza virüs alt tipleri saptanmıştır. Ancak ortalıkta dolaşan bir hayvan influenza virüsü alt tipi vardır ve insan hastalığı için önemli bir risk söz konusudur.
II. Pandemi alarmı dönemi	
Evre 3	İnsanlarda yeni influenza virüs alt tipi ile enfeksiyonlar var. Ancak insanlardan insana yayılım yok veya ancak yakın temasa bağlı seyrek görülen yayılım vakaları söz konusudur.
Evre 4	İnsandan insana kısıtlı bulaşma olan küçük kümeler var, ancak yayılımının yüksek derecede lokalize olması virüsün insanlara tam adapte olmadığını düşündürmektedir.
Evre 5	Büyük kümeler var, ancak insandan insana yayılımın hâlâ yerel olması, virüsün insanlara giderek artan ölçüde adapte olduğunu, ancak henüz tam bulaşıcı olmadığını düşündürmektedir.
III. Pandemi dönemi	
Evre 6	Genel toplumda artmış ve devam eden bulaşma vardır.

Kaynak: Ceyhan , 2006: 82

Meksika’da ve Amerika Birleşik Devletleri’nde salgın sonucunda hayatını kaybedenler olması sebebiyle, Dünya Sağlık Örgütü domuz gribini, 1 ila 6

arasında derecelendirdiği salgın evreleri sıralamasında alarm düzeyini 4. evreden, 5. evreye çıkartmıştır. Örgütten yapılan açıklamada, bu hastalığın en az iki ülkede insandan insana bulaştığının doğrulandığı ve bu hastalığın aşısının üretilmesi çabalarının hızlandırılması anlamına geldiği belirtilmiştir (Vatan, 1 Mayıs 2009: 1).

Dünya Sağlık Örgütü ve Birleşmiş Milletler Gıda Örgütü'nün "domuz gribi" teriminin tüketicileri yanıltacağı ve ülkelerin gereksiz yere domuzların itlaf edilmesi talimatı vereceği kaygısını açıklamasından sonra hastalığın adını tüm dünyada "H1N1 grip A" olarak değiştirdiğini duyurmuştur (Star, 2 Mayıs 2009: 10). Domuz gribi vaka sayısı 1 Mayıs 2009 itibariyle Meksika'da 300, ABD'de 133 olarak açıklanmıştır. H1N1 virüsü, Asya kıtasında ilk olarak Hong Kong'da tespit edilmiştir (Önce Vatan, 2 Mayıs 2009: 8).

Dünya Sağlık Örgütü'nün 2 Mayıs 2009'da yaptığı açıklamada, hastalığın 15 ülkede tespit edildiği ve 17 kişinin hayatını kaybetmesine neden olduğu kaydedilmiştir. Aynı açıklamada, tüm dünyadaki vaka sayısı; 615 olarak duyurulmuştur. Üç gün sonra ise hastalık tüm dünyada hızla yayılma eğilimi göstermiştir. 5 Mayıs'ta açıklanan verilere göre, kesinleşen domuz gribi vaka sayısı 1447'ye ulaşmıştır. Hastalık nedeniyle bu tarihe kadar Meksika'da 25, ABD ise 1 kişi hayatını kaybetmiştir (Yeni Çağ, 6 Mayıs 2009: 2).

Domuz gribi vaka sayısı 22 Mayıs 2009 günü itibariyle 41 ülkede 11 bin 34 olarak belirlenmiştir. Hastalık nedeniyle hayatını kaybedenlerin sayısı ise 85 yükselmiştir (Zaman, 22 Mayıs 2009: 6).

Salgınla ilgili bir diğerk konu da kuş ve domuz gribi virüslerinin bir araya gelerek oluşturacağı yeni bir virüs türünün ortaya çıkması endişesidir. Geçmişteki grip salgınları da göz önünde bulundurularak üretilen iddialara göre, H1N1 virüsünün önümüzdeki 2 yıl içinde 2 milyar insana bulaşabileceği öngörülmüştür (Milliyet, 9 Mayıs 2009: 3). Bu da 7 milyar olan dünya nüfusunun üçte birinden fazlasına yani her yedi insandan ikisine hastalığın bulaşabileceğine işaret etmektedir.

2.1.3. Türkiye’de ilk domuz gribi vakası (16 Mayıs 2009)

Salgın haberi üzerine Türkiye’de Sağlık Bakanlığı, 3 Mayıs 2009’dan itibaren tedbirleri en üst düzeye çıkartmıştır. Hastalık, Türkiye’de ilk olarak 16 Mayıs 2009 tarihinde görülmüştür. ABD’den Irak’a gitmek üzere İstanbul Atatürk Havalimanı’ndan Türkiye’ye giriş yapan bir kişide domuz gribi virüsü tespit edilmiştir. Tedavi altına alınan turistin eşinde de virüse rastlanmıştır. Sağlık Bakanlığı hastalarla aynı uçakta seyahat edenlerin acilen 112’yi aramaları konusunda uyarmıştır (Cumhuriyet, 17 Mayıs 2009). Sağlık Bakanlığı tarafından Türkiye’de 2 Haziran 2009 tarihi itibariyle domuz gribi vaka sayısı 7 olarak duyurulmuştur. Bu tarih itibariyle uçakla seyahat eden turistler dışında Türkiye’de insandan insana bulaşma vakasının tespit edilmediği bildirilmiştir (Cumhuriyet, 3 Haziran 2009: 8).

Hastalığın önlenmesine ilişkin olarak 3 Haziran’da uluslararası bir ilaç firması aşı üretimine ilişkin virüs örneğini aldığını açıklamıştır (Haber Türk, 4 Haziran 2009: 8).

Dünya Sağlık Örgütü, 11 Haziran 2009'da 41 yıl sonra ilk küresel salgın olarak, domuz gribi salgınına ilan etmiştir. Örgüt üye ülkelere gönderdiği açıklamada, salgının alarm seviyesini 5. evreden, 6. evreye yükselttiğini bildirmiştir. Hastalık özellikle Avrupa kıtasında hızla yayılmaya devam etmiştir (Hürriyet , 12 Haziran 2009: 1).

Sağlık Bakanlığı'ndan yapılan ve 21 Haziran 2009 günü basına yansıyan açıklamada, yurt dışından gelen bir kişinin Türkiye'deki bir yakınına virüs bulaştırdığı duyurulmuştur. Bu vaka Türkiye'de hastalığın insandan insana bulaştığı ilk vaka olmuştur (Akşam, 21 Haziran 2009: 16).

2.1.4. Hastalığın yayılma eğilimi ve aşı üretimi

Hastalıktan korunmaya yönelik olarak özel bir ilaç firması tarafından üretilen aşı, 28 Temmuz 2009'da Avustralya'da insan denekler üzerinde uygulanmaya başlanmıştır (Sabah, 28 Temmuz 2009: 21).

Dünya Sağlık Örgütü, ağustos ayında yaptığı açıklamada domuz gribi vakalarında patlama yaşanacağını ve dünya çapında 3-4 günlük dilimler içerisinde vaka sayılarının ikiye katlanarak artacağını kaydetmiştir (Akşam, 22 Ağustos 2009: 5). Türkiye'de aşı uygulamasına ekim ayında başlanabileceği duyurulmuştur. Sağlık Bakanlığı tarafından risk gruplarına öncelik verilerek yürütülecek kampanyanın ilk etabında 10 milyon kişinin aşılması kararı alınmıştır (Posta, 30 Ağustos 2009: 20).

Dünya Sağlık Örgütü, 4 Eylül 2009 itibarıyla tüm dünyada 2837 kişinin virüs nedeniyle hayatını kaybettiğini belirtmiştir (Haber Türk, 5 Eylül 2009: 8).

Birleşmiş Milletler, eylül ayı içerisinde hazırladığı raporda hastalığın özellikle fakir ülkelerde milyonlarca kişinin ölümüne sebep olabileceğini duyurmuştur (Hürriyet, 21 Eylül 2009: 6). Suudi Arabistan'da hastalık nedeniyle hac ziyaretine kısıtlamalar getirilmiştir.

Türkiye'de 15 Ekim'de Ankara'da 4 öğrencide virüs tespit edilmesi üzerine, öğrencilerin eğitim gördüğü özel okul bir hafta süreyle tatil edilmiştir. Sağlık Bakanlığı verilerine göre Türkiye'de 15 Ekim'e kadar tespit edilen vaka sayısı 480 olarak duyurulmuştur (Bizim Gazete, 15 Ekim 2009: 1). Milli Eğitim Bakanlığı aralık ayında hastalığın yayılma seyrine göre okullarda eğitime ara verilebileceğini açıklamıştır.

Bu arada domuz gribine yönelik olarak üretilen aşılar, tüm dünyada, yan etkileri konusunda tartışma yaratmıştır. Büyüyen tartışmalar, kampanyaların seyrini de etkilemiştir. ABD'de bir hâkim, tüm sağlık çalışanlarının domuz gribi aşısı olmasını öngören uygulamayı geçici olarak durdurma kararı almıştır (Şok, 20 Ekim 2009: 1).

Sağlık Bakanlığı'nın 10 milyon kişiye uygulanmasını öngördüğü domuz gribi aşılarının ilk partisi, 20 Ekim'de Türkiye'ye ulaşmıştır. Aşının Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi'ndeki 5-20 gün arasında sürecektir. İncelemenin ardından uygulanmaya başlanacağı duyurulmuştur (Vatan, 21 Ekim 2009: 1).

Dünya Sağlık Örgütü, yılbaşından bu yana hastalık sebebiyle hayatını kaybedenlerin sayısının 5 bini bulduğunu açıklamıştır. Aşılarla ilgili tartışmalar devam ederken, mevsimsel grip aşısı ve grip virüsüne karşı etkili ilaçların satışında da büyük bir artış meydana gelmiştir. Üretici firmaların bu satışlar ve

domuz gribi aşısı satışları ile birlikte 49 milyar dolarlık kar edebileceği belirtilmiştir (Birgün , 23 Ekim 2009: 5).

2.1.5. Türkiye’de ilk ölüm vakası (24 Ekim 2009)

Sağlık Bakanlığı, Türkiye’de virüs nedeniyle Ankara’da tedavi gören bir kişinin 24 Ekim’de hayatını kaybettiğini açıklamıştır (Cumhuriyet, 25 Ekim 2009: 1). Bu arada ilk aşı uygulaması 2 Kasım’da başlamıştır. İlk uygulamalar, Pandemi Bilim Kurulu’nun verdiği karar doğrultusunda, sağlık personeli ve yola çıkmamış hacı adaylarına yapılmıştır (Hürriyet, 3 Kasım 2009: 6). Sağlık Bakanlığı 3 Kasım 2009 tarihli verilerine göre domuz gribinden hayatını kaybedenlerin sayısı 2 gün içerisinde 3’den 9’a yükselmiştir (Milliyet, 3 Kasım 2009: 1). Aynı gün Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, parti grup toplantısında domuz gribi aşısı olmayacağını açıklamıştır. Bu durum Türkiye’de aşı kampanyasına ilişkin tartışmalara yeni bir boyut getirmiştir (Haber Türk, 4 Kasım 2009: 1).

Türkiye’de domuz gribinden hayatını kaybedenlerin sayısı 4 Kasım 2009 tarihi itibarıyla 15’e yükselmiştir. Sağlık Bakanlığı bu tarihten itibaren ölüm rakamlarını gün gün açıklamaya başlamıştır. Bu verilere göre virüs nedeniyle hayatını kaybedenler; 5 Kasım’da 19, 6 Kasım’da 21, 7 Kasım’da 23, 9 Kasım’da 30 kişi olarak duyurulmuştur.

Sağlık Bakanlığı, pandemi dönemlerinde tüm dünyada stoklanan Tamiflu kapsülün kullanım süresini, bilimsel veriler, uluslararası ruhsatlandırma kuruluşları ve Dünya Sağlık Örgütü kararına dayanarak 2 yıl uzatıldığını açıklamıştır (Haber Türk, 7 Kasım 2009: 8). Sağlık Bakanlığı, 13 Kasım 2009

itibariyle pandemik grip sebebiyle 20 kişinin daha hayatını kaybettiğini belirterek, virüsün Türkiye’de 60 kişinin ölümüne sebep olduğunu duyurmuştur (Vatan, 14 Kasım 2009: 1).

Dünya Sağlık Örgütü, 21 Kasım 2009 tarihli açıklamasında virüsün mutasyona uğradığını açıklamıştır. Bu doğrultuda ortaya çıkan yeni virüsün, tüm dünyada grip virüsünün tedavisine yönelik kullanılan iki ilaca (Tamiflu ve Relenza) dirençli olduğu duyurulmuştur (Akşam, 22 Kasım 2009: 28).

Dünya Sağlık Örgütü ve Avrupa Hastalık Koruma ve Kontrol Merkezi yetkilileri, Sağlık Bakanlığı ile yapılan incelemeler sonucunda Türkiye’de domuz gribi vakalarında ciddi artış olacağını belirtmiştir. Türkiye’de hastalık nedeniyle hayatını kaybedenlerin sayısı 23 Kasım itibariyle, 112 olarak açıklanmıştır. Hastanede virüs sebebiyle tedavi gören hasta sayısı ise, 301 olarak duyurulmuştur. Dünya Sağlık Örgütü, 27 Kasım’da yaptığı açıklamada virüsten hayatını kaybedenlerin sayısını 7826 olarak açıklamıştır. 1 Aralık 2009 tarihinde Sağlık Bakanlığı’ndan yapılan açıklama doğrultusunda virüs, 4 günde 34 kişinin daha hayatını kaybetmesine sebep olmuştur. Bu rakama göre Türkiye’de 195 kişi virüsten ötürü hayatını kaybetmiştir (Akşam, 1 Aralık 2009: 14).

Sağlık Bakanlığı 3 Aralık’ta yaptığı açıklamada domuz gribinden hayatını kaybedenlerin sayısının 241’e ulaştığını, 223 kişinin de hastanelerde tedavi altında olduğunu duyurmuştur. Bakanlık yaptığı açıklamada, ölenlerin 103’ünün 50 yaş altında daha önce sağlıklı olduğu bilinen kişiler olduğunu belirtmiştir (Cumhuriyet, 4 Aralık 2009: 3).

Sağlık Bakanlığı domuz gribi ile ilgili bilgileri ve hastalık sebebiyle hayatını kaybedenlerin sayısını kamuoyuyla sürekli paylaşmıştır. Bu verilere göre Türkiye’de, 7 Aralık’ta 296, 10 Aralık’ta 353 kişi hastalık sebebiyle hayatını kaybetmiştir (Hürriyet, 8 Aralık 2009:1; Star, 11 Aralık 2009:1).

2.1.6. Sahte salgın iddiaları (11 Aralık 2009)

Bir yandan aşı ve aşının yan etkileri üzerine tartışmalar devam ederken; aralarında üniversiteler ve araştırma kurumlarının da bulunduğu uluslararası kuruluşlar tarafından, 11 Aralık 2009 tarihinde H1N1 virüsünün “aslında abartıldığı kadar ölümcül, salgının da şiddetli olmadığı”; “grip konusunda dünyanın bir numaralı otoritesi olan bir profesör ile 3 arkadaşının danışmanlık yaptıkları ilaç şirketlerine para kazandırmak için panik yaratıldığı” iddia edilmiştir. Bu durum dünya kamuoyunda yeni bir tartışma başlatmıştır. Dünya Sağlık Örgütü, ortaya atılan iddiaların asılsız olduğunu açıklamıştır (Vatan, 11 Aralık 2009: 1).

Öte yandan Sağlık Bakanlığı 22 Aralık 2009 tarihinde bir karar değişikliğine giderek, virüs kaynaklı ölümlerin sayısını bildirmenin halk sağlığı, alınması gereken önlemler ve buna karşı yürütülen mücadele açısından bir faydası olmayacağını duyurmuştur. Bu tarihten sonra bakanlık, bu verileri haftalık olarak kamuoyuyla paylaşmıştır (Dünya, 23 Aralık 2009: 3).

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Sağlık Komitesi Başkanı Wolfgang Wodarg, 12 Ocak 2010’da dünya kamuoyunu aylardır endişelendiren A(H1N1) virüsünün yol açtığı domuz gribi hastalığının bu işten milyarlarca dolar kar eden ilaç firmalarının bilinçli olarak abarttığı düzmece bir salgın olduğunu

iddia etmiştir. Wodarg, bu açıklaması doğrultusunda Avrupa Konseyi'ne "Domuz Gribi sahte bir salgın mıydı, araştırılsın" başlıklı bir önerge vermiştir (Cumhuriyet, 12 Ocak 2010: 1).

Bu önergenin kabul edilmesinin ardından ifade veren Dünya Sağlık Örgütü Epidemoloji Birimi Direktörü Profesör Ulrich Keil "Domuz gribi salgını ilaç üreticilerinin kârlarını artırmak için bu şirketlerle ortak olarak üretilen bir korku kampanyasıydı" diye konuşmuştur. Profesör Keil, Avrupa Konseyi'ndeki ifadesinde şu sözleri kullanmıştır:

"DSÖ, SARS ve kuş gribi konusunda da tüm tahminlerinde yanıldı. Kamu sağlığını ilgilendiren onca şey varken domuz gribi konusunda halkta büyük bir panik yaşanmasına sebep olduk ve bu tamamen abartılmış bir korkuydu. DSÖ'nün kararları ülkelerin sağlık bütçelerine çok büyük yük getirdi. İnsanların ölümüne sebep olan en önemli etkenlerin hipertansiyon, sigara, yüksek kolesterol, obezite, egzersiz yapmama, sebze ve meyve tüketiminin azlığı olduğunu çok iyi biliyoruz. Hükümetler, DSÖ'nün tavsiyesi doğrultusunda bu alanlara yatırım yapmaları gerekirken küresel bir salgın yaşanması yönündeki deliller çok zayıf olmasına rağmen domuz gribine yatırım yapmak zorunda bırakıldı (Cumhuriyet, 5 Şubat 2010: 20)".

Dünya Sağlık Örgütü grip direktörü Keiji Fukuda ise "Domuz gribi konusunda karar alan bilim adamlarımızın ilaç şirketleriyle herhangi bir çıkar anlaşmaları bulunmamaktadır" diyerek örgütü savunmuştur (Cumhuriyet, 5 Şubat 2010: 20).

Gelişmelerden sonra Sağlık Bakanlığı, 6 Şubat 2010'da domuz gribi için oluşturulan kriz merkezini kapatmıştır. Bu tarihe kadar Türkiye domuz gribinden korunmak için 43 milyon doz aşı sipariş etmiş; bu aşılardan 8.4 milyon dozu teslim alınmış, bunun 4 milyon dozu kullanılmıştır. Bakanlık elde kalan aşılardan başka ülkelere hibe etmek için çalışmalar başlatmıştır (NTVMSNBC, 30 Ocak 2010)

Sağlık Bakanlığı 24 Şubat 2010'da yaptığı açıklamada domuz gribi salgının Türkiye'de yatıştığını duyurmuştur (Haber Türk, 25 Şubat 2010: 8). Bu tarihe kadar A(H1N1) virüsünün neden olduğu domuz gribi, Türkiye'de 600'ün üzerinde dünyada ise 15 bine yakın ölüme yol açmıştır.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından "Faz 6"nın kaldırıldığı açıklaması ise aylar sonra 10 Ağustos 2010 tarihinde yapılmıştır. Böylece griple ilgili pandemi döneminin sona erdiği resmi olarak açıklanmıştır. Dünya'da ortaya çıktığı 26 Nisan 2009 tarihiyle; pandeminin resmi olarak sona erdiğinin açıklandığı 10 Ağustos 2010 tarihine kadar hastalık, dünyada kesin rakam olarak açıklanmayan; ancak milyarlar olarak ifade edilen oranda insana bulaşmıştır. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre hastalık; en az 19 bin 919 kişinin hayatını kaybetmesine sebep olmuştur. Türkiye'de ise domuz gribinin 6,5 milyon kişiyi etkilediği belirlenmiştir. Hastalık sebebiyle Türkiye'de 656 kişi hayatını kaybetmiştir (Radikal, 12 Ağustos 2010).

Tablo 3. Domuz Gribi Vakasında Önemli Olaylar ve Tarihleri

TARİH	OLAY
29 Nisan 2009	Dünya Sağlık Örgütü, hastalığın domuz gribi virüsü kaynaklı olduğunu açıkladı (NTVMSNBC, 2009)
1 Mayıs 2009	Dünya Sağlık Örgütü Başkanı Margaret Chan, 4. Evrede bulunan hastalık seviyesini 5'e çıkarttıklarını duyurdu (Vatan , 1 Mayıs 2009: 6)
10 Mayıs 2009	Brezilya'da hastalık ilk olarak insandan insana bulaştı (Akşam , 10 Mayıs 2009: 10)
17 Mayıs 2009	İlk olarak Domuz gribi Türkiye'de tespit edildi (Birgün , 17 Mayıs 2009:1)
12 Haziran 2009	Dünya Sağlık Örgütü domuz gribi salgınını küresel salgın olarak ilan etti. Salgın evresini 5'den 6. evreye çıkarttığını duyurdu (Hürriyet , 12 Haziran 2009: 1)
21 Haziran 2009	İlk yerli vaka tespit edildi (Zaman , 21 Haziran 2009: 34)
23 Temmuz 2009	Yabancı bir ilaç firması insan denekler üzerinde aşı denemelerine başladığını duyurdu (Birgün, 2009: 16)
08 Ağustos 2009	Avrupa Konseyi Sağlık Komitesi Başkanı ve Alman Meclisi Sağlık Komisyonu üyesi Dr. Wolfgang Wogard aşıya ilişkin tehlikeleri içeren bir açıklama yaptı (Milliyet, 8 Ağustos 2009:3)
9 Eylül 2009	Sağlık Bakanı uyardı: domuz gribi yayılacak (Vatan , 9 Eylül 2009: 1)
21 Ekim 2009	Sağlık Bakanlığı'nın 10 milyon kişiye uygulamayı öngördüğü domuz gribi aşılarının ilk partisi Türkiye'ye ulaşarak Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi'nde incelenmeye başladı (Vatan, 21 Ekim 2009: 1)
2-3 Kasım 2009	Türkiye'de ilk aşı uygulamasına başlandı (Milliyet , 2 Kasım 2009: 1)
3 Kasım 2009	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan parti grup toplantısında domuz gribi aşısı olmayacağını açıkladı (Milliyet , 03 Kasım 2009)
11 Aralık 2009	Aralarında üniversiteler ve araştırma kurumlarının da bulunduğu uluslararası kuruluşlar tarafından H1N1 virüsünün aslında abartıldığı kadar ölümcül, salgının da şiddetli olmadığı iddia edildi. Dünya Sağlık Örgütü iddiaları yalanladı (Vatan , 11 Aralık 2009: 1)
12 Ocak 2010	Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Sağlık Komisyonu Başkanı Wolfgang Wodarg, A(H1N1) virüsünün yol açtığı domuz gribi hastalığının bu işten kar sağlayan ilaç firmaları tarafından bilinçli olarak abartılan düzmece bir salgın olduğunu iddia ederek Avrupa Komisyonu'na "Domuz gribi sahte bir salgın mıydı, araştırılsın" başlıklı bir önerge verdi (Milliyet , 12 Ocak 2010: 1)
24 Şubat 2010	Sağlık Bakanlığı domuz gribi salgınının Türkiye'de yatıştığını duyurdu (Haber Türk , 24 Şubat 2010: 8)
10 Ağustos 2010	Dünya Sağlık Örgütü hastalığın 6. Evredeki alarm durumunu kaldırdığını açıkladı. Böylece griple ilgili pandemi döneminin resmen sona erdiği duyuruldu.

2.1.7. Literatürde yer alan “domuz gribi” konulu araştırmalar

Domuz gribi hastalığına yönelik olarak Yükseköğretim Kurulu tez arşivinde sosyal bilimler alanında yapılan tarama sonucunda bir yüksek lisans çalışmasına ulaşılmıştır. Yurtdışında yürütölen tez düzeyindeki çalışmaların ProQuest platformu üzerinden gerçekteştirilen taramasında da bir yüksek lisans çalışması bulunmuştur. Konu hakkında yürütölen ve yayınlanan 3 araştırma makalesine de yine aynı platform üzerinden ve internetten erişilmiştir. Tablo 4’de söz konusu çalışmalar özet bir şekilde sunulmaktadır.

Alev Akbal tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanan çalışmada domuz gribi, sağlık alanındaki bir risk faktörü olarak ele alınmış ve bu bağlamda basının belirsizlik ve güvensizlik içeren haberlerle korku kültürünü inşa etmedeki rolü tartışılmıştır.

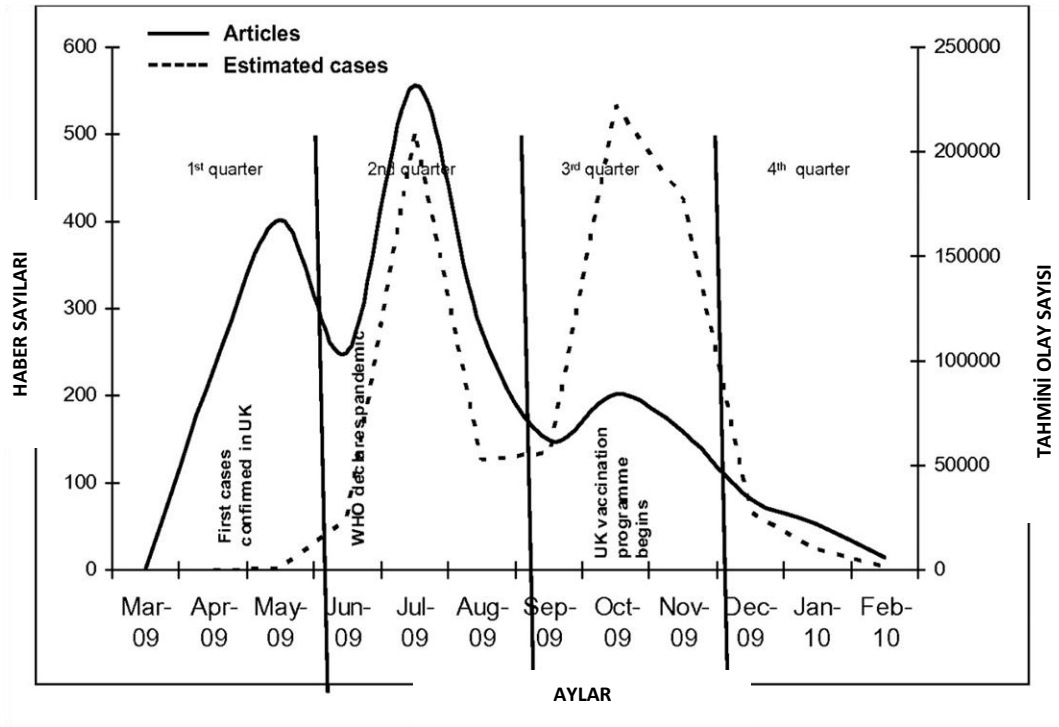
Selene C. W. Hu tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanan ve 2010 yılında kabul edilen; “Okuyucu sağlık bilgisini artırmak için kullanılan haber anlatılarının 2009 H1N1 gribi aşısı kapsama analizi” adlı çalışma anlatım/hikâye analizi yöntemiyle, insanların H1N1 gribiyle ilgili algılamalarını içeren, uygulama tavsiyeleri için ekstra öngörüler de sunan bir araştırmadır. Hu uyguladığı yayınların halk üzerinde ne gibi etkiler bıraktığını amaçlayan anketle de çalışmasını desteklemiştir. Araştırmada Hu, H1N1 gribi için üretilen aşı konusunda sağlık konulu makaleler yayınlayan dört gazete ve bu yayınların halk üzerindeki etkilerini incelemiştir. Anket sonuçlarına göre, gazete okuma alışkanlığı verilen mesajlarla ilintilidir. Bu anlamda bilinçli ya da bilinçsiz olarak bireyler okumadıkları haber içeriklerini görmezden gelmektedir. Kendileri için anlaşılmayan içerikte olan haberlerin bireyler

açısından ikna edici bir niteliği bulunmamaktadır. Dil ve anlatım ne kadar anlaşılır ve teknik dilden uzak olursa tehditler karşısında uyarıcı olma niteliği de artmaktadır (Hu, 2010: 57-58).

Domuz gribi hastalığına ilişkin kamu algısındaki değişiklikler üzerine yapılan bir araştırma ise İngiltere’de G. James Rubin, Richard Amlot, Lisa Page, Simon Wessely tarafından yürütülmüştür. Araştırmacılar 8-12 Mayıs 2009 tarihleri arasında kesitsel telefon görüşmesi yöntemiyle, rastgele aradıkları toplam 997 kişiye salgının yarattığı, endişe, kamu algısı ve davranış değişikliklerine yönelik anket uygulamıştır. Bu anlamda salgının halk üzerinde davranış değişikliklerine neden olup olmadığı sorgulanmıştır. Çalışmanın sonucunda salgın hakkında kamu davranışlarına ilişkin verilere ulaşılırken, aynı zamanda hükümetin kaynak ve planları konusunda kamu ile iletişim kurması ve salgına ilişkin bireylere belirli eylemler hakkında bilgilendirme çalışmalarının desteklenmesiyle domuz gribi salgının ilerlemesinin yavaşlatılabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu anlamda el yıkama, sık kullanılan alanların dezenfekte edilmesi gibi basit önlemlerle hastalığın ilerlemesinin yavaşlatılacağına altı çizilmektedir (Rubin ve diğerleri, 2009: 1-8).

İngiltere’de yürütülen bir diğer araştırma ise, Shona Hilton ve Kate Hunt tarafında yapılmıştır. Hilton ve Hunt üç kategoriye ayırdıkları İngiliz gazetelerinin domuz gribi içerikli haberlerini, içerik analizi yöntemiyle çözümlemiştir. Araştırma kapsamında Guardian, The Independent, Daily Telegraph; The Daily Mail, The Express; The Sun, The News of the World ve The Mirror gazetelerinde yayınlanan toplam 2374 haber kodlanmıştır. Kodlama formunda; yayıncı, tarih, sayfa, kelime sayısı, gazete bölümü, belirlenen 44 temanın içerikte yer alıp almadığı ve başlık tonları sorgulanmıştır. Bu anlamda

başlık tonu; korku verici (alarmist), güven verici (reassuring) ve hiçbir (neither) biçiminde ölçümlenmiştir. Bu anlamda Hilton ve Hunt, gazetelerde çıkan haberlerle, domuz gribi vakaları arasındaki ilişkiyi de Şekil 1’de özetlemektedir (Hilton ve Hunt, 2010: 1-6).

Şekil 1. Mart 2009- Şubat 2010 İngiltere gazete içerikleri ve domuz gribi vakaları

Kaynak: Hilton ve Hunt, 2010: 3

Araştırma domuz gribi pandemisi ile ilgili riskleri aşırı heyecanlı biçimde sunan İngiltere medyası ile kamu algısı arasında bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu anlamda İngiltere medyasını analiz eden bu çalışmada kamunun, aşırı heyecanlı sunulan içerikler nedeniyle yayınları korku verici algılamış olabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Hilton ve Hunt, 2010: 6).

Kate Holland ve R. Warwick Blood tarafından Avustralya basınında domuz gribinin çerçevelemesine yönelik araştırmada hastalığın ilk üç aylık diliminde

basında yer alan haber öyküleri çerçeveleme analiziyle ortaya konulmuştur. Bu anlamda araştırmacılar iki ana çerçeve doğrultusunda analizi yürütmüşlerdir. Bunlar; “hükümetin hastalık konusunda hazırlıklı olması” ve “hastalığın kontrol altına alınması” olarak belirlenmiştir. Araştırmaya göre, en kötü durum senaryoları tartışmaları ve spekülasyonların belirsiz ve gittikçe yayılan bir doğa tehdidi karşısında verimli bir bağlam ortaya çıkarttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda araştırma sonucunda basında yer alan hem endişe verici hem de güven verici mesajların haber kapsamlarında yansıtıldığı sonucuna ulaşılmıştır (Holland ve Blood, 2010: 1-14).

Tablo 4. Domuz gribi konulu tez, araştırma ve makaleler

Çalışmanın adı:	Sağlık alanında risk ve korku kültürünün sosyolojik analizi: Domuz gribi örneği	Okuyucu sağlık bilgisini artırmak için kullanılan haber anlatılarının 2009 H1N1 gribi aşısı kapsama analizi	Domuz gribi ile ilgili olarak kamu algısı, endişe ve davranış değişiklikleri: kesitsel telefon anketi	İngiltere gazetelerinde 2009-2010 domuz gribi salgınının sunumu: medya tarafından aşırı heyecanlı bir sağlık korkusu	Avustralya basınında domuz gribinin çerçevelenmesi
Tarihi:	2010	2010	2009	2010	2010
Türü:	Yüksek Lisans Tezi	Yüksek Lisans Tezi	Araştırma/makale	Araştırma Makale	Bildiri
Yazarı:	Alev Akbal	Selene C. W. Hu	G. James Rubin, Richard Amlot, Lisa Page, Simon Wessely	Shona Hilton, Kate Hunt	Kate Holland, R. Warwick Blood
Ülke	Türkiye	ABD	İngiltere	İngiltere	Avustralya
Konusu:	Sağlık alanındaki risklerin yazılı basın aracılığıyla küresel riskler haline gelerek, belirsizlik ve güvensizliğin arttığına yönelik haber metinleri ile korku kültürünü inşa etmesi ve normalizasyon sürecine dönmesini konu almaktadır.	Anlatım/ hikâye analizi yöntemiyle, insanların H1N1 gribiyle ilgili algılarını içeren, uygulama tavsiyeleri için ekstra öngörüler de sunan bir araştırmadır.	İngiltere, İskoçya ve Galler arasındaki kamuoyunun domuz gribi salgınında algılarında davranış değişikliklerinin olup olmadığının belirlenmesi konu alınmıştır.	Domuz gribi pandemisinin İngiltere gazetelerinde sunumunun analizi yapılmıştır.	Avustralya basınında domuz gribi hastalığının nasıl sunulduğu ve çerçevelendiğinin ortaya konulduğu bir araştırmadır.
Yöntem:	İçerik analizi	İçerik analizi/Kamuoyu anketi	Telefon anketi	İçerik analizi	Çerçeveleme analizi
İncelenen zaman dilimi:	1 Eylül 2009 ve 28 Şubat 2010	1 Ağustos- 30 Eylül 2009	8-12 Mayıs 2009	1 Mart 2009- 28 Şubat 2010	1. Hafta: 26 Nisan- 31 Ekim 2009 2. Hafta: 27 Nisan-3 Mayıs 6. Hafta: 25 Mayıs-31 Mayıs
Domuz gribi medya içeriğine yönelik yöntem:	Sabah-Posta ve Milliyet Gazeteleri'nde yayımlanan haberlere içerik analizi uygulanmıştır.	Sağlık konulu makaleler yayınlayan dört gazete hikâye analizi yöntemiyle incelenmiştir.	-----	İngiltere'de ulusal olarak yayınlanan gazetelerdeki 2374 haber içeriğine uygulanan içerik analizi uygulanmıştır.	Taranan ve belli ölçütlere göre sınırlandırılan toplam 172 haber öyküsü çerçeveleme analizi doğrultusunda çözümlenmiştir.
Kamuoyuna yönelik yöntem:	-----	Yayınların halk üzerinde ne gibi etkiler bıraktığını amaçlayan anket	Kesit rastgele haneli arama özelliğini kullanarak telefon anketi uygulanmıştır.	-----	-----

Gerçek yaşam göstergeleri: -----		uygulanmıştır -----		İngiltere’de yaşanan domuz gribi vakalarının sayıları -----	
Özet:	Normalizasyon sürecine geçişte yazılı basında yer alan belirsizlik ve güvensizliği içeren haber metinleri, bilime ve pandemi sürecine yabancılaşmayı ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı yazılı basının pandemi sürecindeki etkisinin ortaya çıkarmaktır.	Genel olarak domuz gribinden korunmaya yönelik olarak üretilen domuz gribi aşısını ve kampanyasını konu alan haberler üzerinden inceleme yapmıştır. Bu anlamda uyguladığı anket çalışmasıyla da araştırmayı desteklemiştir.	18 yaş ya da yetişkin toplam 997 kişiye uygulanan anketle domuz gribinden etkilenecek endişe duyan ve bu anlamda davranış değişikliğine giden kişilerin olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yönelik olarak yürütmüştür.	İngiltere’de aşırı heyecanlı bir biçimde sunulan medya içeriklerinin kamuda nasıl algılandığının belirlenmesine yönelik bir araştırmadır.	Avustralya basınında domuz gribi haberlerinin iki temel çerçeve düzeyinde incelenmesidir. Araştırma kapsamında belirlenen çerçeveler doğrultusunda basında yer alan haber öyküleri ve başlıkları incelenmiştir.
Sonuç:	Basında yer alan belirsizliği ve güvensizliği içeren domuz gribi haber metinlerinin normalizasyon sürecindeki etkisi ortaya konmuştur.	Halkın karar verme sürecinde gazete içeriklerinden belirli ölçülerde etkilendiği tespit edilmiştir.	Salgın hakkında kamu davranışlarına ilişkin verilere ulaşılırken, aynı zamanda hükümetin kaynak ve planları konusunda kamu ile iletişim kurması ve salgına ilişkin bireylere belirli eylemler hakkında bilgilendirme çalışmalarının desteklenmesiyle domuz gribi salgının ilerlemesinin yavaşlatılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.	İngiltere medyasını analiz eden bu çalışmada kamunun, aşırı heyecanlı sunulan içerikler ve bu içeriklerin sahip olduğu düzey nedeniyle yayınları korku verici algılamış olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.	Araştırma sonucunda basında yer alan hem endişe verici hem de güven verici mesajların haber kapsamlarında yansıtıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.1.8. Domuz gribi ile ilgili gerçek yaşam göstergeleri

Gerçek yaşam göstergeleri, toplumsal sorun olarak var olan bir olayın “risk ya da şiddet derecesini gösteren ya da bir şekilde ölçen değişken ya da değişkenler (Yüksel, 2006: 29)” olarak tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda domuz gribi haberlerinde kullanılan gerçek yaşam göstergeleri aşağıda tablolar halinde ortaya konulmuştur.

Tablo 5. Dünya’da ve Türkiye’de domuz gribi hasta sayısı

Tarih	Dünya’da Doğrulanmış Vaka Sayısı	Türkiye’de Doğrulanmış Vaka Sayısı
Nisan 2009	257	YOK
Mayıs 2009	15510	2
Haziran 2009	70893	27
Temmuz 2009	134503	40
Ağustos 2009	209438 üstü	AÇIKLANMAMIŞ
Eylül 2009	318925 üstü	AÇIKLANMAMIŞ
Ekim 2009	441661 üstü	958
Kasım 2009	622482 üstü	1870
Ağustos 2010	BELİRTİLMEMİŞ	6,5 MİLYON KİŞİ

Kaynak: Dünya Sağlık Örgütü, 2009.

Domuz gribi ilk kez tespit edildiği Şubat 2009’dan itibaren hızla yayılma eğilimine girmiştir. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre (Tablo 5) hastalık; Nisan 2009’da 257 kişide tespit edilirken, Mayıs 2009’da bu rakam 15 bin 500’ün üzerine çıkmıştır. Hastalık dünyada haziran ayında 70 bin 800’ün üzerinde insana bulaşırken, temmuz ayında bu rakam 134 bin 500’ün üzerine çıkmıştır. Hastalığın yayılma eğilimi ağustos, eylül ve ekim aylarında da devam etmiştir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından hastalığa yakalananlar sayı olarak en son Kasım 2009’da duyurulmuştur. Buna göre hastalık kasım ayında 622 bin

480'nin üzerine çıkmıştır. Domuz gripinin dünyada bulaştığı insan sayısı tam olarak açıklanmazken milyarlarla ifade edildiği düşünülmektedir.

Türkiye'de hastalık ilk olarak Mayıs 2009'da tespit edilmiştir. Mayıs ayında 2 kişide görülen hastalık, haziranda 27, temmuzda ise 40 kişiye bulaşmıştır. Türkiye'de hastalığın yayılma seyri, güz döneminde daha da hızlanmıştır. Bu dönemde ekimde 958 olan hasta sayısı bir sonraki ayda (kasım) 1870'e çıkmıştır. Hastalığın sona erdiği Ağustos 2010'da domuz gribi 6,5 milyon insana bulaşmıştır.

Tablo 6. Türkiye'de ve Dünya'da domuz gribinden hayatını kaybedenlerin sayısı

Tarih	Dünya'da	Türkiye'de
Nisan 2009	8	YOK
Mayıs 2009	99	YOK
Haziran 2009	311	YOK
Temmuz 2009	816	YOK
Ağustos 2009	En az 2185	YOK
Eylül 2009	En az 3917	YOK
Ekim 2009	En az 5712	9
Kasım 2009	En az 7826	93
Aralık 2009	En az 12220	296
Ocak 2010	En az 14711	AÇIKLANMAMIŞ
Şubat 2010	En az 16226	AÇIKLANMAMIŞ
Mart 2010	En az 16931	AÇIKLANMAMIŞ
Nisan 2010	En az 19919	AÇIKLANMAMIŞ
Ağustos 2010	BELİRTİLMEMİŞ	656 KİŞİ

Kaynak: DSÖ, 2009.

Domuz gribi Nisan 2009'dan itibaren yayıldığı ülkelerde ölümlere neden olmuştur. Hastalık Nisan 2009'da 8 ölüme sebep olurken bu rakam Mayıs 2009'da 99 kişiye yükselmiştir. Hastalık sona erdiğinin duyurulduğu tarihe kadar tüm dünyada 19 binin üzerine insanın hayatını kaybetmesine sebep

olmuştur. Ağustos 2010'da hastalığın tüm dünyada kaç kişinin ölümüne sebep olduğuna ilişkin veri bulunmazken; Türkiye'de 656 kişinin hastalık nedeniyle hayatını kaybettiği belirlenmiştir (Tablo 6).

Tablo 7. Türkiye'de pandemik influenza H1N1 aşı uygulaması

Aşılanan gruplar	Aşı dozu
Kronik hastalığı olanlar	499962
Sağlık çalışanı	207580
Gebe, Lohusa	26371
Bağıışıklık yetmezliği olanlar	4139
Diğer	1223316
Toplam	1961368

Kaynak: Aktaş, 2010: 204.

Türkiye'de yürütölen aşı kampanyasına katılanlara ilişkin veriler Tablo 7'de sunulmuştur. Buna göre Türkiye'de 1 milyon 961 bin 368 kişı domuz gribine karşı aşı olmuştur. Aşı olanların 499 bin 962'si kronik hastalığı olanlar; 207 bin 580'i sağlık çalışanları ve 26 bin 371'i ise gebe, lohusalardır. Tabloda belirtilen dört risk grubu içerisinde yer almadan aşı olanların sayısı ise 1 milyon 223 bin 316'dır.

2.2. Panik ve Kriz Olguları

Bu başlık altında öncelikle panik olgusu ve ilişkili olarak da kriz olgusu ayrı alt başlıklarla açıklanacaktır.

2.2.1. Panik olgusu

Kriz kelimesi, tarihsel kökeni incelendiğinde tıp ve savaşıla ilgili bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavramı ilk kullananlar olarak tarihe geçen

Hipokrat ve Thukydides kriz'i "yaşamla ölüm, zaferle yenilgi arasında kararın verildiği dönüm noktası" anlamlarında kullanmışlardır (Gündoğmuş, 2011; Örnek ve Aydın, 2006: 4). Kriz, günümüzde ise daha çok tehlike, belirsizlik ve kararsızlık durumlarına işaret eder. Kriz konusunda yapılan literatür incelemesinde kavram, "risk" kelimesiyle ilişkilendirilmekte hatta zaman zaman bu kavramla eşanlamlıymış gibi kullanılmaktadır (Örnek ve Aydın, 2006; Acar, 2007). Bu durum, kriz kavramının tanımlanmasına ilişkin bir zorluk olarak görülebilir. Kavramının tanımlanmasında karşılaşılan bir diğer zorluk ise, kavrama ilişkin öne çıkan duygusal ifadelerden kaynaklanmaktadır. Risk ve kriz olgularından bahsedilirken, olayın tanımlanmasında kullanılan "endişe, korku, panik" gibi duygusal ifadelerin de eşanlamlı gibi kullanıldığı belirlenmiştir (Baran, 2010: 26). Bu nedenle öncelikle "kriz" in köken bilimsel ve bilimsel tanımından önce "risk, endişe, korku ve panik" kavramları açıklanacak, bu kavramlar ile kriz teriminin ortak ve ayrı olan yönleri tanımlanacaktır. Dolayısıyla da çalışmanın genel amacı olarak belirlenen "panik unsurların neler olduğu" da bağlantılı olduğu kavramla ilişkilendirilecektir.

2.2.1.1. Risk

Risk, literatürde krizle eşanlamlı ya da bu kelimenin yerine kullanılan bir kavramdır. Kullanım alanı olarak kriz kelimesine yakın gibi gözükse de aslında bu kelime ile aynı anlamda değildir. Risk kavramının kökeni olarak Ortaçağ'da deniz ticaretinde ortaya çıkan hukuki sorunlar anlamında kullanılan "*risicum*" kelimesinden türediği düşünülmektedir (Çınarlı, 2009: 5). Riskin, Portekizce "cesaret etmek, meydan okumak" anlamları taşıyan "*risco*" fiilinden geldiğini söyleyen Giddens (1999) da, kavramın 16. ve 17. yüzyılda denizciler tarafından kullanıldığına işaret eder. Giddens gibi kavramın "cesaret etmek" anlamına

vurgu yapan bir diğ er isim Beck'tir. Riski geçmişte "cesaret ve macera kavramlarına gönderme" yapan bir ifade olarak açıklayan Beck, günümüzdeki kullanımının ise "dünya üzerindeki yaşamın yok olması tehdidi" ile bağdaştırıldığına işaret eder (Beck, 2005'den aktaran Furedi, 2001:89) Kelime anlamı olarak bakıldığında ise risk, "zarara uğrama tehlikesi (Büyük Türkçe Sözlük, 2011)" olarak tanımlanmaktadır.

Kavramı, "olasılık" ve "belirsizlik" ile ilişkilendirerek tanımlayan Giddens riski; "gelecekteki olasılıklarla ilişki içinde ve aktif biçimde saptanmış tehlikeler" olarak açıklar. Burada sözü edilen belirsizlik kavramı; "bireyin yaşadığı bir şoku ya da korkuyu içerebileceği gibi, yaşamsal realiteye ilişkin başlı başına bir bilgisizlik (Aktaran Köse, 2006: 43)" de olabilir. Bu bağlamda Giddens riskleri, "dışsal (harici)" ve "imal edilmiş" olarak iki gruba ayırır ( ınarlı, 2009:5). Bu düşünceye göre dışsal riskler, doğadan gelen ve insan tarafından engellenemeyen riskler olarak tanımlanabilir. Doğal felaketler, tehlikeli ve salgın hastalıklar bu grup içerisinde yer almaktadır. İmal edilmiş riskler ise, insan tarafından üretilen riskler olarak açıklanabilir.  ınarlı (2009: 6), Giddens'ın imal edilmiş risk grubunu, "dünya hakkında geliştirdiğimiz bilginin mutlak etkisiyle yaratılmış" riskler olarak yorumlar. Bu tür riskler doğa kaynaklı olabileceği gibi yaşamın farklı alanlarında da kendini göstermektedir. "İmal edilmiş risk"lerin kullanım alanları için yaygın bir belirsizlikten söz etmek mümkündür. Furedi (2001: 43), Giddens'ın "imal edilmiş" olarak tanımladığı, bu olayları anlatmak için kullanıldığı "risk" teriminin, farklı konularla bağlantılandırılmasının bu belirsizliği yaratan en önemli etmen olduğuna işaret eder. Furedi (2001: 43)'ye göre, "suç riski, nükleer enerjiden ya da üreme teknolojisinden kaynaklanan riskler, cilt kanseri riski, Körfez Krizi

Sendromu riski, siyasal riskler ve internet kullanma riski” bu konulara verilebilecek örneklerden birkaçı olarak sıralanabilir.

Riski olasılıkla ilişkilendiren bir diğer yazar; Fıkrhoca (2003: 24)’ya göre risk; “İstenmeyen bir olayın/zararın/kaybın oluşma olasılığı ve oluşması durumunda yaratacağı olumsuz etkinin şiddeti”dir. Furedi (2001: 43)’ye göre ise risk, “belirli bir tehlikeyle bağlantılı olarak hasar, yaralanma, hastalanma, ölüm ve başka olumsuzlukların meydana gelme olasılığı”dır. Kavramı tehlikeye ilişkin bireyin verdiği duygusal bir tepki olarak ele alan Köse (2006: 43)’ye göre risk, “olumsuzluğun, tersliğin ya da tehlikenin gerçekleşme olasılığına karşı duyulan gergin bekleyiş”i ifade etmektedir.

Kavramı “Risk Toplumu” teorisi ile açıklayan Beck ise, riski modern bir yaklaşım olarak ortaya koyar. Beck’e göre risk; “modernleşmeyle daha radikal bir hal alan insan eylemlerinin geleceğe yönelik istenmeyen sonuçlarını kontrol altına almayı ve öngörebilmeyi hedefleyen modern bir yaklaşımdır (Beck, 2005’den aktaran Eryeşil, 2009: 196)”.

Bu tanımlar bağlamında kavram, tehlikelere ve onların ortaya çıkma olasılığına işaret etmektedir. Günümüzün değişen toplumsal ve ekonomik koşullarının tehlikelerin oluşma olasılığı üzerinde etki sahibi olduğu söylenebilir. Bu anlamda günlük koşullar ve yaşam biçimleri de göz önüne alındığında bireysel hayatları tehdit edebilecek riskler her an ortaya çıkabilmektedir. Toplumlarda oluşabilecek riskler ve onların algılanış biçimlerine etkileyen bazı unsurlar bulunmaktadır. Bunlar aynı zamanda riskin toplum üzerinde yarattığı duygusal durumları da değiştirme eğilimindedir. Bu nedenle öncelikle bu unsurların neler olduğu tanımlanacaktır.

2.2.1.2. Risk algısını şekillendiren genel unsurlar

Toplumsal kaygının ortaya çıkmasında bireysel olarak hissedilen risk algısının önemi büyüktür. Bu noktada Furedi (2001: 95-100) risk algısını şekillendiren unsurları “değişim, gelecekle ilgili kaygılar, bilmenin imkânsızlığı, insanın çaresizliği, insan eylemine ilişkin sınırların belirlenmesi” olarak sıralamaktadır. Bu unsurlar aynı zamanda geleceğe yönelik olarak ortaya çıkma ihtimali olan bir tehlikeye işaret eden riskin özellikleriyle de benzerlik göstermektedir.

Bireyde risk algısının, “değişim deneyimleri” ile şekillendiğine dikkat çeken Furedi (2001: 95-96); değişimin kuşkuculuğu ortaya çıkardığına ve bu durumun da toplumsal olarak güvensizliği beslediğine değinir. Kuşku duyan birey, “sorunların çözülmesi” aşamasında güvensizlikle karşı karşıya kalır. Geçmişe dönük olumsuz deneyimler de sürekli bireyin karşına çıkarıldığında değişimin olumsuz yönü vurgulanmış olup, toplumda belirsizlik genel kanı olarak yerleşmiş olur. Örneğin 17 Ağustos 1999 tarihinde yaşanan Marmara depremi, gündelik yaşamları dolayısıyla da toplum içerisindeki düzeni değiştirmiştir. Yaşanan olay sonucunda “büyük bir toplumsal kaygı” ve “toplumsal tepki ortamı” oluşmuştur (Kolukırmak ve Tuna, 2009: 289). Bu anlamda Türkiye’de deprem vakalarına karşı oluşan risk algısında da büyük değişim yaşandığı da söylenebilir.

Bireyde risk algısını şekillendiren bir diğer unsur, “gelecekle ilgili duyulan kaygı”dır. Kendini sürekli olarak tehdit altında hissedilen birey, kendisi ve yakın çevresi için kaygı duyar. Örneğin; dünya üzerinde aralıklarla ortaya çıkan salgın hastalıklar ve onların yaratacağı olası sonuçların bireylerin kaygı

düzeyini arttırdığı söylenebilir. Bu anlamda 2009 yılında yaşanan domuz gribi salgınında ortaya atılan ve medya kuruluşları tarafından da sürekli olarak yayınlarda üzerinde durulan olası hastalık senaryoları, hastalıktan etkilenebilecek ve hayatını kaybedebilecek insanların rakamlarını içeren bilgilerin sürekli olarak sunulmasının kaygı düzeyi üzerinde etkisi örnek olarak verilebilir. Gelecekle ilgili neler olacağını bilemeyen ve onu bir tehdit gibi algılayan birey için, “bilmenin imkânsız” olduğu durumlar da risk algısını etkilemektedir. Bu anlamda toplumda yaşayan bireylerin olası bir salgın hastalık ya da deprem gibi ne zaman ve ne nerede olacağını asla tahmin edemeyeceği durumlarla karşılaşmasının risk algısını şekillendirdiği söylenebilir. Bu anlamda bireyler tarafından “fazla bilinmeyen olaylar, kendi gelişimleri ve bütünlükleri içinde denetlenmeleri zor gibi görünen ve bu yüzden de feci sonuçlar doğuran olaylardan daha riskli bir biçimde (Beck,1986’dan aktaran Köse, 2006:44)” algılanmaktadır.

Gerçekleşmesi olasılığa bağlı olan duruma ilişkin olarak bilgi sahibi olamayan birey, bunun yaratacağı sorunlara ilişkin çözüm oluşturulması aşamasında da sorunla karşılaşacaktır.

Furedi (2001: 100), günümüz toplumlarında risk durumlarına ilişkin olarak özne tanımlarının değiştiğine ve insanın daha pasif bir konuma getirildiğine değinir. Pasif durumdaki insan, kendi başına çözüm üretemeyeceğine olan inancı sebebiyle kendini çaresiz hisseder. Bu belirsizlik durumu, insan davranışlarının ve eylemlerinin başkaları tarafından belirlenmesine kadar gidebilecek bir sürecin başlangıcı olarak ele alınabilir. Toplumdaki diğer insanları riske atmamak için birey, kendi davranış ve eylemlerini sınırlama yoluna gidebilir.

Yukarıda açıklanan risk algısına ilişkin unsurlar, bireyin kendi içinde duygusal olarak hissedebileceği kaygının daha ileri boyutundaki paniğe de sebep olabilecek durumları ortaya çıkabilir niteliktedir. Bu bağlamda birey tarafından duygusal olarak hissedilen “endişe, korku ve panik” kavramları risk kavramıyla doğrudan ilişki içerisinde. Riski ortaya çıkartan durumlar kadar; riskin kendisi de bireyde bu duyguların oluşmasına sebep olmaktadır. Aynı zamanda bu terimler “kriz dönemlerinde yaşanan duyguların ifadesi” olarak da açıklanabilir (Tağraf ve Arslan, 2003).

Yapılan literatür incelemesinde risk ve kriz durumlarında ortaya çıkan duygusal tepkilerin, eşanlamlı gibi kullanıldığı belirlenmiştir (Baran, 2010: 26). Çalışmanın “panik unsurların belirlenmesi” amacı taşıması sebebiyle bu üç kavram arasındaki farklar ortaya koyularak, bireyde ve onun yaşadığı toplumda panik yaratan unsurların neler olduğu ayrı alt başlık halinde tanımlanacaktır.

2.2.1.3. Endişe

Köken bilimsel olarak incelendiğinde endişe (anxiety), Latince “boğmak” veya “boğazlamak” anlamına gelen “anxius” kelimesinden türemiştir (Fossum, 1999: 9). “Tasa, kaygı (TDK, 2011)” anlamları taşıyan “endişe” kavramını Freud (1992: 59); “tehlikeli bir duruma tepki olarak ortaya çıkan” ve “benzer durumun her tekrarlanışında yeniden kendini gösteren” bir ruh hali olarak tanımlar. Köknel (1990: 16) ise, kavramı “doğuştan var olan, belirsiz, gerçeğe bağlantısız, anlaşılması, anlatılması, imgelenmesi, tasarlanması olanaksız, geleceğe yönelik, hoş olmayan, elem veren bir duygulanım durumu” olarak açıklar. Endişe,

içerisinde sürekli olarak “kötü bir şey olacaktı” hissini barındırmaktadır (Şenol, 2006: 15).

Literatürde endişe tanımları “geleceğe dairlik”, “belli olmayan bir tehlike” ve “nesnesizlik” kavramları etrafında şekillenmiştir (Freud, 1992; McKenzie, 2005; Mannoni, 1995; Schulz, 1991). Bu bağlamda Freud, kavramın kendi içinde “sonsuzluk” niteliğine vurgu yaparak; “olması beklenen şeyle ilgili tedirginlik”e işaret eder (Freud, 1992: 93). Bu birey için de sıkıntılı bir süreçtir. Kendisini endişe içinde bırakan “tehlikenin belirsizliği” (Mannoni, 1995: 39) bireyin sürekli tehdit altında olduğu hissine kapılmasına sebep olur. Endişede hissedilen bu belirsizlik durumu, tehditin tanımlanması yani nesnenin belirlenmesiyle birlikte yerini korkuya bırakır.

2.2.1.4. Korku

Korku terimi, Eski İngilizce’de “ani bela veya tehlike” anlamında kullanılan “faer” kelimesinden türemiştir (Fossum, 1999: 9). Günümüzdeki kullanımında da kelime “yaşamı veya güvenliği tehdit eden olası bir tehlikeye” gösterilen tepkidir (Sungur, 1997: 5). Gençöz (1998: 9) bu tepkinin kişinin kendi içinde bulunulan duruma değil, durum içinde geliştirilen düşüncelere verildiğini belirtir. Bu noktada korkunun ortaya çıkmasında etkili olan yalnızca olayın kişinin başına gelmesi değildir. Tehlikeye ilişkin çevreden edinilen, medyadan görülen, izlenen, okunan bilgiler de korkulara kaynaklık eden düşüncelerin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır (Gençöz, 1998: 11).

Köknel (1990: 16) ise korkuyu; “insanın algıladığı, gördüğü ya da düşündüğü, imgelediği, tasarladığı tehlikeli, tehdit dolu durum, kişi, nesne, olay ve olgu

karşısında gösterdiği doğal, evrensel duygulanım durumu, ruhsal tepki” olarak tanımlamaktadır. Paralel bir görüşe göre korku, “tehlike düşüncesinin uyandırdığı duygusal bir reaksiyondur (Beck ve diğerleri 1987’den aktaran Gençöz, 1998:10)”. Bu tehlike günlük hayatta var olan bir olaya ya da kesinlik kazanmış bir nesneye ilişkin olabileceği gibi geleceğe yönelik bir duruma da işaret edebilir (Fossum, 1999: 9). Bu süreçte aniden ortaya çıkan ve birey yaşamını olumsuz etkileyen ölümcül tehlikeler sonucunda bireyde ortaya çıkan korku “korunma ve kaçma davranışı”nı da beraberinde getirmektedir (Gençöz, 1998:10).

Endişenin tersine korkuda, kesin bir nesne söz konusudur. Birey var olmayan değil, var olan ve kesinliği ispat edilmiş durumlardan korku duyar. Kendisine tehdit oluşturan durumun tehlikeye dönüşmesi sonucunda korkuya kapılan bireyde öncelikle “güç yükselir”. Tehlikeye yönelik, dikkat ve alınan tedbir artar. Ancak bireyde kendini korumaya yönelik güven azaldığında bu kez “güç azalır” ve bu durum paniği ortaya çıkartır (Hennenofer ve Heil, 2001: 13).

2.2.1.5. *Panik*

Köken bilimsel olarak incelendiğinde “panik” kavramı, Yunancada ormandan geçerken korku salan ormanlar tanrısı Pan’ın adından türetilmiş olan “panikos” kelimesine dayanır. Kavram, Türkçe’de “ani dehşet duygusu, büyük korku, ürkü (TDK, 2011)” anlamına gelir. Daha geniş anlamda panik, “kişiyi, topluluğu veya kalabalığı ansızın saran, akılcı bir temele dayanmayan dehşet, şaşkınlık; bunun doğurduğu karışıklık, karmaşa (Dictionnaire Larousse, 1993)” olarak da açıklanabilir.

Paniği bir davranış türü olarak tanımlayan Göksu (2000: 194) kavramı iki biçimde ele alır: Birinci tür davranış, “çok aşırı heyecan durumunda korkuyla beraber ortaya çıkan ve insanların hiç bir şey yapamaması”nı işaret ederken; ikinci tür davranış ise, “o durumdan kurtulmanın en iyi yolunu düşünmeden ani olarak hareket ederek içinde bulunulan durumdan kurtulma”yı ifade eder.

Paniğin toplumsal olarak yarattığı ortamın genel özellikleri ise şöyle sıralanabilir (Göksu, 2000: 194); grup içi organizasyon yoktur; grup davranışları “zorlayıcı, içten gelen ve karşı koyamadıkları bir hissin etkisiyle” gerçekleştirilmektedir; grup içerisinde “mekanik, duygusal ve heyecanlı bir birliktelik” söz konusudur; grup içerisindeki bireylerin “soğukkanlı ve mantıklı” hareket etmesi beklenemez.

2.2.1.6. Paniğe neden olan unsurlar

Siyaset, ekonomi, sağlık, çevre ve gıda gibi alanlarda ortaya çıkan, toplumsal kaygıyı tetikleyen ve bu kaygının hızla artarak endişeye, korkuya ve sonuç olarak paniğe dönüşmesine sebep olan birçok unsur bulunur. Paniğe sebep olan unsurları Ergil (1994) beş grupta toplamaktadır; “1. Yapısal yatkinlik, 2. Gerilim, 3. Endişe, 4. Hızlandırıcı ya da arttırıcı etmen, 5. Kaçış için harekete geçme”.

Gerilimin ortaya çıkmasına neden olan fiziki, psikolojik ya da sosyal ortamı, yapısal yatkinlik olarak tanımlamak mümkündür. Furedi (2001: 106), toplumda paniği besleyen bir diğer unsuru, “yaşanan olay karşısında bireyin çözüm üretememesi”yle ilişkilendirmektedir. Bu noktada tehdit ya da tehlikeye ilişkin yaşanacakların sonuçları konusunda belirsizlik ve çaresizlik yaşayan birey

gerilim duygusuyla karşı karşıya kalmaktadır. Toplumsal bağlamda bireyin “sorun çözme becerisine yönelik olarak ortaya çıkan bu güvensizlik durumu”, kişinin “savunmasızlık duygusunu” da arttıran bir niteliğe sahiptir (Furedi, 2001: 106). Bu noktada birey, halen olasılık olarak varlığını hissettiren durum karşısında endişe içerisindedir. Ancak, belirginleşen bir tehlike, bireyde endişenin yerini korku duygusuna bırakmaktadır.

Ergil’in gruplandırmasına ek olarak Furedi (2001: 103), sağlık ve güvenlikle ilgili toplumda ortaya çıkan ve paniğe kapılmasına sebep olan bir takım saplantıların kaynağını “toplumsal yalıtılmışlık” a bağlamaktadır. Bu güvensizliğin nedenlerini modern toplumlarda ortaya çıkan bireyselleşmeyle açıklayan Furedi (2001: 103), toplumdaki bireyleri diğer insanlarla birbirine bağlayan kurumların zayıf olmasının da bu yalnızlaşmayı kuvvetlendirdiğine işaret eder. Bu noktada toplumda paniğe sebep olan bir diğer unsur, “bireyin toplum içerisinde yalnızlaşmasıyla oluşan güvensizlik duygusu” olarak tanımlanabilir. Furedi, “kamuoyunun geleneksel otorite merkezine duyduğu güvensizlik” in de toplumda paniğe sebep olan unsurlardan biri olduğuna işaret etmektedir.

Toplumsal olarak doğrudan yaşamı ya da sosyal çevreyi tehdit eden bir olay karşısında kendisini korumakla görevli saydığı otoritenin, olaya ilişkin tutumundan etkilenen birey karar verme aşamasında sorun yaşayabilir. Örneğin, 2009 domuz gribi salgınında tüm Dünya’da düzenlenen aşı kampanyaları ileri gelen sağlık otoriteleri, ülke sağlık kurum ve kuruluşlarının açıklamaları ve uyarılarına rağmen yeterli derecede ilgi görmemiştir. Bu durum yalnızca Türkiye’de değil, hastalığın yayıldığı diğer ülkelerde de yaşanmıştır.

Hayatı tehlikede olan bireyler, tehlikenin farkında olmasına rağmen bu koruyucu hizmete karşı direnç göstermiştir (Küçükusta, 2010: 33-35).

Toplumda olası bir tehlike beklentisi üzerinden ortaya çıkan risk, bireylerde endişeye sebep olmaktadır. Bu anlamda tehlikenin belirginleşmesinin ardından bireyde ortaya çıkan duygusal durum korku olarak ifade edilmektedir. Örneğin dünya üzerinde ortaya çıkma olasılığı bulunan salgın bir hastalık beklentisi “riski” ifade etmektedir. Bu doğrultuda salgın hastalık ihtimali bireylerde duygusal olarak endişe yaratıcı bir durumdur. Salgın hastalık ihtimalinin belirginleşip tehlikeye dönüştüğü durum ise domuz gribi hastalığını ortaya çıkışını ifade etmektedir. Artık tehlike belirginleşmiş ve tanımlanmıştır. Bu durum bireyde korku duygusunu ortaya çıkartmaktadır. Hastalığın yayılma seyrinin hızlanması, yaşanabilecek ölüm oranları göz önüne alındığında bireysel olarak hayati tehlike altında bulunan birey panik duygusuyla da karşı karşıya kalmaktadır. Ortaya çıkan salgın, hastalıktan etkilenme korkusu, toplumsal düzeyde yaşanan korku ve panik, geleceğe ilişkin riskler düşünüldüğünde yaşanan bu karmaşa durumu ise krize işaret etmektedir.

Tablo 8. Endişe, korku ve panik ayrımı

Endişe	→ Korku	→ Panik
Tehlike beklentisi (salgın hastalık ihtimali)	Ortaya çıkan kesinlik kazanmış bir hastalık (Örn. Domuz gribi)	Hastalık konusundaki belirsizlik ve bireyin çaresizliği
Risk	-	→ Kriz

2.2.2. Kriz Olgusu ve Tarafları

Kriz, toplum genelini ilgilendiren ve büyük bölümünü etkisi altına alan belirgin tehlikeler sonucunda ortaya çıkan bir durumdur. Kavramın tarihsel kökeni incelendiğinde daha çok tıp ve savaşla ilgili olduğu görülmektedir. Kelime ilk olarak Hipokrat ve Thucydides tarafından “yaşamla ölüm, zaferle yenilgi arasında kararın verildiği dönüm noktası” anlamında kullanılmıştır (Örnek ve Aydın, 2006: 4). Kelimenin Türkçedeki kullanımı İngilizce “crisis” kelimesinden gelmektedir. Kökenbilimsel olarak incelendiğinde ise kriz kelimesi, Yunanca “ayrılık” anlamına gelen “krisis” sözcüğüne dayanmaktadır (Çetinkaya, 2010: 9).

Kavram, ekonomi, tıp, sosyal bilimler gibi farklı disiplinler açısından çok sayıda kullanım alanına sahiptir. Bu alanlar arasında krizin yaygın olarak ekonomi bağlamında kullanıldığı görülmektedir. Bu anlamda kavram tarihteki ilk kullanım biçimindeki gibi bir dönüm noktasına işaret ederek; “ekonomik eğilimlerdeki sürekli ilerleme ya da genişleme biçimindeki bir yön değiştirmenin ardından yaşanan uzun veya kısa süreli bunalım (depression) ya da daralma (recession)” olarak tanımlanmaktadır (Örnek ve Aydın, 2006: 4). Tağraf ve Arslan (2003: 150) ise krizi, “önceden beklenilmeyen ve sezilmeyen, örgüt tarafından çabuk ve acele cevap verilmesi gereken, örgütün önleme ve uyum mekanizmalarını yetersiz hale getirerek, mevcut değerlerini, amaçlarını ve varsayımlarını tehdit eden gerilim durumu” olduğuna işaret eder.

Krizin geçiş sürecinde dönüm noktası anlamında kullanıldığı bir diğer alan ise tıptır. Bu alanda kavram; “bir hastalığın iyiye gitmesi veya kötüye gitmesi safhasındaki dönüm noktası” anlamını taşımaktadır (Çınarlı, 2005: 62). Psikoloji

alanında kriz, aniden gelişen, bireylerin baş etme kapasitesini aşabilen belirli bir gerilim, zorlanma, kaygı ya da çatışma yaratan olay ve durumlar olarak tanımlanmaktadır (Altekin, 2008). Bu anlamıyla kriz bireyin olaylar karşısında ruhsal dengesinin bozulması hatta kaybolmasına da işaret etmektedir (Sözer, 1992: 8). Olağanüstü durumlar olarak nitelendirilebilecek krizler karşısında toplumda yaşayan bireylerin, aile ve grupların; uluslararası ölçekte ülkeler ve yöneticilerinin tepkileri keskin iniş çıkışlar gösterebilmektedir (Türk Psikiyatri Dizini, 1992:4).

Türk Dil Kurumu tarafından yapılan tanımında ise kriz “Bir ülkede veya ülkeler arasında, toplumun veya bir kuruluşun yaşamında görülen güç dönem, bunalım, buhran” olarak açıklanmaktadır (Büyük Türkçe Sözlük, 2011). Oxford sözlüğünde ise kriz; zor ve önemli bir kararın veriliş zamanına işaret etmektedir (Oxford Dictionary, 2011). Krizin ayrıca “bir işin bir olayın geçtiği karışık safha”, “içinden çıkılması zor durum”, “birdenbire meydana gelen kötüye gidiş ve tehlikeli an” anlamları da bulunmaktadır (Tutar, 2004).

Farklı disiplinler açısından yapılan bu tanımların kavramın “dönüm noktası (Üşür, 2009:41)” ve “olumsuz” anlamları üzerinde uzlaştığı söylenebilir. Oysa kriz yalnızca olumsuzluk ifade eden bir kavram değildir. Kriz, toplumlar açısından oldukça olumlu sonuçlar da ortaya çıkarabilir. Bu doğrultuda kavramın Çince’deki tanımı dikkat çekicidir; bu dilde kriz biri “tehlike” diğeri “fırsat” anlamlarına gelen iki farklı karakterden oluşmaktadır (Pira ve Sohodol, 2004:23). Kriz, toplumlar açısından ileride yaşanabilecek benzer olaylarda alınabilecek önlemler ve olası sonuçların en az zararla atlatılabilmesi için “fırsat” vermesini de ifade etmektedir. Bu anlamıyla kavram “geçmiş dönemin toptan algılanmasına ve sorgulanmasına yol açmakta ve biten bir olayın her yönüyle ele alınıp geniş bir perspektiften algılanmasına olanak tanımaktadır

(Keyder, 1981'den aktaran akmak, 2009:124)". Akdağ (2005: 3) kavramı; "beklenmedik, aniden gelişen, hızlı hareket eden ve her hangi bir hazırlık yapılmadan karşı karşıya kalınan ve örgüt için iyi değerlendirilmezse çöküş, iyi değerlendirilirse bir fırsat anlamına gelebilen bir durum" olarak iki anlamına da gönderme yaparak tanımlamaktadır.

Kriz, literatürde yer alan olumlu ve olumsuz anlamlarına ilişkin bu tanımların da doğrultusunda gündelik yaşamda başlangıç biçimlerine göre; ansızın ortaya çıkan krizler ve birikimli olarak zaman içinde patlak veren krizler olmak üzere iki türe ayrılmaktadır (Hwnag ve Lichtenthal, 2000'den aktaran Örnek ve Aydın, 2006:33). Aniden ortaya çıkan krizler; doğal felaketler gibi aniden ortaya çıkan krizlerdir. Bu tür krizlerde belirsizlik ön plandadır. Bu kriz türünde maddi ve manevi anlamda en fazla zarar verici olan doğal felaketlerdir. Deprem, kasırga, yangın, sel, salgın hastalıklar gibi ne zaman ve nerede oluşacağı tahmin edilemeyen doğa olayları bu tür krizlerin başında gelmektedir. Türkiye'de 1999 yılında yaşanan Marmara depremi, aynı depremin ardından yaşanan TÜPRAŞ yangını, 2009 yılında yaşanan domuz gribi salgını bu türden krizlere örnek olarak gösterilebilir. Birikimli olarak zaman içinde ortaya çıkan krizlerde ise yapısal değişim ve durgunluk ön plandadır. Toplumun sosyo kültürel faktörlerinde görülen değişimler sonucunda ortaya çıkabilecek krizler bu türe örnek olarak verilebilir. Bu anlamda "toplumun değer yargıları kısa sürede kolay kolay değişmese de uzun dönemde risk içerebilir (Örnek ve Aydın, 2006: 57)".

Kriz türlerine yönelik olarak ABD'deki Kriz Yönetimi Enstitüsü (ICM) ise dörtlü bir sınıflandırma yapmaktadır (Kadıbeşegil, 2002'den aktaran Göksu 2011:2). Bu sınıflamaya göre kriz türleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- Tabi afetlerin neden olduğu krizler,
- Mekanik problemlerin oluşturduğu krizler,
- İnsan hatalarından kaynaklanan krizler,
- İdari kararların ya da kararsızlıkların yol açtığı krizler.

Kriz tanımlamaları doğrultusunda kavramın temel özellikleri şöyle sıralanabilir:

“1. Önceden bilinmeyen ya da öngörülemeyen bazı gelişmelerin makro düzeyde devlet; mikro düzeyde ise firmaları ciddi olarak etkileyecek sonuçlar ortaya çıkarması,

2. Önceden tahmin edilemeyen ya da bilinmeyen bir anda ortaya çıkması,

3. Kişiler ve organizasyonlar için hem bir tehlike ve tehdit oluşturmaları, hem de yeni fırsatlar yaratması,

4. Kısa ya da uzun süreli olması,

5. Bulaşıcı bir hastalık gibi yayılma eğilimi göstermesi. Bir organizasyonda yaşanan krizler, bu organizasyonla ilişki içerisinde olan diğer organizasyonları da krize sokabilir (Aktan, 2003: 1-2)“.

Belirsizlik ve olasılık kavramlarını da içeren krizi, dönemlerine göre üçe ayırmak mümkündür: Kriz uyarıcılarının sinyal vermeye başladığı ilk aşama, “kriz uyarıcılarının oluşum ve gelişimi” olarak adlandırılır. Bu dönem içerisinde krizin oluşmasını engellemeye ilişkin önlemler alınmadığı ya da krize ilişkin çözüm önerileri geliştirilmediği takdirde kriz başlamış olur. Uyarıcıların sinyallerinin dikkate alınmadığı ilk aşamanın hemen ardından ikinci aşama “kriz dönemi”dir. Bu dönemde bir tehlikeye ilişkin ortaya çıkan kriz iyice

belirginleşmektedir. Bu dönemin bir diğer önemli noktası ise, denetimin merkezileşmesi, korku ve panik yaşanması, karar alma sürecinde meydana gelen bozulmalar olarak sıralanabilir. Üçüncü aşama ise, “çözülme” olarak tanımlanan krizin sona erdirildiği ya da yaşanan kriz sonrasında örgüt ya da örgütlerin yok olma dönemidir (Göksu,2011: 4).

Kriz özellikleri bağlamında ortaya çıkan karmaşa durumunda toplumda yaşayan ve krizin etkisi altında kalan herkesin krizin tarafı olduğu kabul edilebilir. Bu anlamda yaşanan kriz toplum içerisindeki tüm bireylerin sahip oldukları statüler nedeniyle görev almakla yükümlü oldukları bir ortam yaratabilir. Krizin bu niteliği düşünüldüğünde taraf olarak belirlenen kesim aslında toplum içerisinde yaşayan herkes olarak tanımlanabilir. Ancak görev ve sorumluluklar bağlamında krizin tarafları; yetkili kurum ve kuruluşlar, sosyal ve politik kurumlar, medya kuruluşları olmak üzere üçe ayrılabilir (Örnek ve Aydın, 2006: 50; Çaplı ve Taş, 2010: 238; Çınarlı, 2005: 60).

Belirgin bir tehlikeyle bağlantılı olarak ortaya çıkan kriz durumlarında, taraflar arasındaki etkileşim önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda sorumlu olan tarafların kimler olduğu ve görevleri krizin en az zararla atlatılmasında ve toplumda oluşabilecek korku, panik duygularının engellenmesinde ön plandadır. Bu anlamda krizin taraflarından sosyal kurumlar, yetkili kurum ve kuruluşlar ile medya kuruluşlarının başta krizin en az zararla atlatılması olmak üzere çeşitli görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bunlar alt başlıklar halinde incelenebilir.

2.2.2.1. Sosyal kurumlar

Sosyal kurum, doğrudan toplumla ilgili kurum ve kuruluşlara işaret etmektedir. Bu anlamda toplum, “ulus-devletin sınırları içindeki, hane/aile, sülale, aşiret, mezra, köy, kent, büyükşehir ve bölgelerin tümünü içine alan ulusal toplumsal ilişkiler bütünlüğünü kapsamak üzere geliştirilmiş bir düzey (Akşit, Tabakoğlu ve Serdar, 2003: 2)” dir.

Toplumsal anlamdaki bir diğer boyut ise, toplumun sivil toplum düzeyidir. Sivil toplum; toplumda yaşayan vatandaşların “dernekleşmiş/örgütlenmiş tüzel kimliklerini oluşturma çabalarına (Akşit, Tabakoğlu ve Serdar, 2003: 2)” işaret eder. Bu anlamda toplumsal olarak vatandaşla devlet arasında tampon görevi üstlenen sivil toplum kuruluşları kriz ortamlarında “sosyal destek, toplu uyumsuzluk durumlarında arabuluculuk (Özer, 2008: 93)” görevlerini üstlenmektedir. Bu görevlerin yanında sivil toplum kuruluşları, krizin yarattığı karmaşa ortamında “acil hizmet sağlama yanında, uzlaşmazlıkların şiddet dışı yollarla çözümünü de gerçekleştirirler (Ergil, 2001’den aktaran Özer, 2008:93-94)”.

2.2.2.2. Yetkili kurum ve kuruluşlar

Kriz, yaşandığı coğrafya üzerindeki bireyleri doğrudan veya dolaylı olarak etkileme niteliğine sahiptir. Bu anlamda toplumda karar alıcı kurumların başında gelen devlet yönetimi ve yerel yönetimlerin görev sorumlulukları ön plana çıkmaktadır (Örnek ve Aydın, 2006: 50). Devlet, “geleneksel olarak vatandaşın nazarında onu koruyan, kollayan ve himaye etmesi gereken bir varlık”tır (Ateş ve Nohutçu, 2006: 253). Kriz durumunda ülke vatandaşlarının güvenliğinin yanında devlet; ayrıca kriz yönetimini de üstlenmektedir. Bu

noktada ülkeler ve yöneticilerinin kriz yönetim planları çerçevesinde hareket ederek, ülke vatandaşlarının olası krizden en az zararla çıkması için gereken önlemleri almakta ya da almaları beklenmektedir. Bu anlamda kriz ortamlarında kamu kurum ve kuruluşlarının en fazla eleştirilen yönleri ise, olaya ilişkin yavaş hareket etmek, mevzuata bağımlılık nedeniyle esnek yönetim sergileyememek, ani gelişen olaylara tepki vermekte gecikmek olarak sıralanabilir (Göksu, 2011: 7).

Bu noktada Çetinkaya'nın çalışmasına dikkat çekilebilir. Yaşanan kriz ortamlarında devlete olan güven üzerine bir çalışma yürüten Çetinkaya (2010: 30), 17 Ağustos 1999 Marmara depreminden iki yıl sonra (2001) "yerel ve merkezi yönetimlerde kriz ortamlarında performans değerlendirmesi konusunda halkın görüş ve beklentilerini almak" amacıyla 18 yaş üstü 1000 kişi ile anket çalışması gerçekleştirmiştir. Bu çalışmanın "devlet kurumlarının genel performansı" kategorisi sonuçları değerlendirildiğinde "hükümetin iyi işler yaptığını" düşünenlerin oranı %3, işlerini iyi yaptığı düşünülen kurumlar arasında en yüksek oranın %81'le TSK olduğu belirlenmiştir. Aynı çalışma 11 yıl sonra 17 Ağustos Marmara Depremi'nin yaşandığı bölgelerde tekrarlanmıştır. Buna göre "devlet kurumlarının genel performansı" kategorisinde görevini yerine getireceğine en çok inanılan kurum yine Türk Silahlı Kuvvetleri (%81) olarak belirlenmiştir. Olası kriz ve afet durumlarında sivil toplum kuruluşları (%52) görevini yerine getireceği düşünülen ikinci kuruluştur. Çetinkaya'ya göre görevini en az yerine getirileceğin inanılan kurum ise %3'lük oranla merkezi hükümettir. Çetinkaya bu durumu afet dönmelerinde ilk müdahalenin yerel yönetimler tarafından yapılmasına bağlamakta; merkezi düzeydeki kurumların müdahalesinin zaman aldığını bu nedenle de halkın bu kurumları fazla etkin görmediklerini ifade etmektedir.

Kriz ortamlarında devletin görev ve sorumlulukları incelendiğinde Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği'ne değinilebilir. Türkiye'de 30.09.1996 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca Resmi Gazete'de yayımlanan "Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği"nde kriz durumu Madde 4'de şu şekilde tanımlanmıştır:

"Devletin ve milletin bölünmez bütünlüğü ile milli hedef ve menfaatlerine yönelik tutum ve davranışların, Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya hak ve hürriyetlerini ortadan kaldırmaya yönelik şiddet hareketlerinin, tabi afetlerin, tehlikeli ve salgın hastalıkların, büyük yangınların, radyasyon ve hava kirliliği gibi önemli nitelikteki kimyasal ve teknolojik olayların, ağır ekonomik bunalımların ve iltica ve büyük nüfus hareketlerinin ayrı ayrı veya birlikte vuku bulduğu hallerdir" (Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği, 1997).

"Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği" Madde 5'de Türkiye'de kriz yönetimini gerektiren hal ve durumlar; yurtdışı ve yurtiçinden oluşabilecek durumlar, tabi afetler, iltica ve büyük nüfus hareketleri, tehlikeli ve salgın hastalıklar, büyük yangınlar, nükleer ve kimyasal madde kazaları, ağır ekonomik bunalımlar ve diğer haller başlıkları altında tanımlanmıştır (Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği, 1997).

Bu doğrultuda, çalışmanın örnek olayını oluşturan "domuz gribi", yönetmeliğin 5. Maddesi (e) bendinde tanımlanan "tehlikeli ve salgın hastalıklar" başlığı altında yer almaktadır.

Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği'nde "Sorumluluklar" ise Madde 3'de belirtilmiştir. Bu maddenin (d) bendine göre "Sağlık Bakanlığı; Yönetmeliğin 5 inci maddesinin (e) bendinde belirtilen kriz halini koordine etmekten sorumludur" denilmektedir.

Türkiye'de tehlikeli ve salgın hastalık hallerinde uygulanacak planlar Sağlık Bakanlığı mevzuatında belirtilmiştir. Bu mevzuata göre tehlikeli ve salgın hastalık durumlarından biri olan grip virüsü yayılması, Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından oluşturulan "Pandemik İnfluenza Ulusal Faaliyet Planı" çerçevesinde değerlendirilmektedir. "H5N1 tipi Yüksek Patojen Avian İnfluenza" (kuş gribi) hastalığının 2006 yılında ortaya çıkmasıyla birlikte Faaliyet Planı dâhilinde 15.06.2006 tarihinde Sağlık Bakanlığı tarafından yayınlanan genelgede "İnfluenza Pandemisi Ulusal Kriz Yönetim Sisteminin kullanılmasını gerektirecek kadar önemli bir durum" olarak tanımlanmıştır.

Çalışmanın örnek olayı olarak incelenen domuz gribi vakası, Sağlık Bakanlığı tarafından 03.05.2009 günü yayımlanan bir genelgeyle kamuoyuyla paylaşılmış; "Pandemik İnfluenza Ulusal Faaliyet Planı temel alınarak" salgının Türkiye'de görülmesine yönelik alınması gereken tedbirler konusunda bilgilendirme yapılmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2009).

2.2.2.3. Medya

"Kriz durumu"; değişimi, belirsizliği, endişe, kararsızlık ve kimi zaman da panik yaratan nitelikleri bünyesinde barındırmaktadır. Ortaya çıkan bu durum

sonucunda hem bireysel hem de toplumsal olarak kriz sebebi hakkında haberdar olma isteği, “yeni duruma uyum sağlama çabası içinde güçlü bir enformasyon ihtiyacı” doğurmaktadır (Çaplı ve Taş, 2010: 239). Başka bir deyişle krizin ortaya çıkarttığı belirsizlik, yeterli enformasyonla azaltılabilir (Erdoğan, 2005: 268) Bu noktada medya kuruluşları tarafından kriz ortamlarında yapılan yayıncılık; toplumsal olarak bu enformasyon ihtiyacının karşılanması anlamında önem taşımaktadır. Bu doğrultuda medya kuruluşlarında “sosyal, siyasi ya da ekonomik platformlarda yaşanan beklenmeyen tehlike, gerilim ve tehdit anlarına işaret eden habercilik türü ya da uygulaması (Keskin, 2006: 143)” kriz ortamlarındaki bu enformasyon aktarımını ifade etmektedir.

Medya aynı zamanda “doğrudan insan algılarına seslenen bir araç olduğu için bireylerin tutum ve davranışlarını değiştirme ve dönüştürme etkisine (Şanlıer, 2008: 34)” de sahiptir. Ancak, bu noktada geçmiş yıllarda yaşanan kriz ortamlarında yapılan habercilik incelendiğinde medyanın olgulara yaklaşımı esnasında kullandığı çeşitli unsurların, belirsizlik ortamının hâkimiyetini ciddi bir biçimde hisseden ve bu nedenle endişe duyan bireyler üzerinde bir de korku ve panik duygularının yaşanmasına sebep olduğunu göstermektedir.

Örneğin; Kolukırık ve Tuna (2009: 291) tarafından “Türk medyasında deprem algısı: Marmara depremi örneği” başlıklı makalede medyada yer alan haberler üzerinden, insan/mekân ilişkileri ve toplumsal bilinçlilik düzeyinin farklı görünümüleri incelenmiştir. Çalışmada içerik analizi yöntemiyle haberlerde medya dilinin analizi yapılmıştır. Yaşanan doğal afetin insanlarda korku ve panik duygularının dışı vurulmasına neden olduğunu ifade eden Kolukırık ve Tuna, bunu zorlayan faktörün haber metinlerinde söz konusu duyguların

yeniden üretimi olduğunu belirtmektedir. Çalışmada haberlerde kullanılan başlıkların korku ve panik duygularıyla ilinti olduğuna işaret edilmekte; bu tür başlıkların krizi yaşamış bireylerin günlük yaşantılarının devamlılığını da engelleyen nitelikte olduğu vurgulanmaktadır.

Yıldız ve Sümer (2010: 42), “Medya ve Ahlaki Panik” başlıklı çalışmalarında küresel düzeyde yaşanan salgın hastalıkların toplumlarda panik yaratıcı etkilerine değinmektedir. AIDS’in 1980’lerden itibaren medya tarafından “virüsün insanlığın geleceğine ciddi bir tehdit olduğu fikrinin” medya tarafından sunulduğu, hastalığın başlangıç döneminde virüsün eşcinsel kişiler yoluyla bulaştığının vurgulandığına işaret etmektedir. Çalışmada ayrıca medyanın olayı abarttığı ve gerçekleri çarpıttığı noktasında, gerçektışı deliller yoluyla toplumda yaratılan korkuya vurgu yapılmaktadır.

Diğer bir ahlaki panik örneği olarak SARS virüsünü veren Yıldız ve Sümer (2010: 42-43), Çin’de 2003 yılında ortaya çıkan virüsün kısa sürede çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine neden olmasının ardından konun gündemin ilk maddesi haline geldiğini belirtmektedir. SARS virüsüne ilişkin haberler medyada verilirken, hastalıktan korunma yollarına ilişki bilgilendirmelerin yer aldığı haberlerin yanı sıra, abartılı rakamların kullanıldığı haberlere de rastlandığı vurgulanmaktadır.

Çalışmanın örnek olayı domuz gribi vakasında da medyanın benzer unsurlar kullanarak, salgın hastalık konusunda bireylerin panik duygusuna kapılmasına neden olabilecek yayınlar yaptığı üzerine eleştiriler mevcuttur. Bu çalışma da bu tartışma üzerine oturmaktadır. Bu noktada medyada kriz ortamlarında

yapılan yayıncılığın ayrıntıları çalışmanın “Haber ve Kriz Haberciliği” bölümünde incelenecek ve ayrıntılı biçimde aktarılacaktır.

2.3. Haber ve Kriz Haberciliği

Haber kavramının literatürde meslek grupları ve uzmanlık alanlarına göre farklı tanımlarına ulaşmak mümkündür. Bu nedenle kavram üzerinde durulan en genel tanımlamalar bu başlık altında incelenecek, haber kavramına ilişkin farklı görüşlerin neler olduğu ortaya konulacaktır. Bu başlık altında tartışılacak bir diğer konu da “haberde panik unsurlar”dır. Bu bölümde ayrıca toplumsal olarak bireyleri medya yoluyla endişe, korku ve paniğe sevk eden unsurlar ortaya konulacaktır.

2.3.1. Haber

Haber; en genel anlamda “iletişim veya yayın organlarıyla verilen bilgi”dir (TDK, 2011). Arapça kökenli bir sözcük olan haber, Osmanlıca’da “yeni havadis. Ağızdan ağıza nakledilen söz” (Develioğlu, 2010) olarak tanımlanır. Kelimenin sözlük tanımlarında ifade edilen ortak nokta “bilgi aktarımı”dır. Tarihsel süreçte de kavramın ilk tanımlarının da bu doğrultuda olduğu ve “insanların bilme, öğrenme isteğine” ilişkin yapıldıkları anlaşılmaktadır. Bu doğrultudaki haber tanımları; “olan her şey haberdir”, “dün bilmediğimiz haberdir”, “insanların üzerinde konuştuğu haberdir”, “haber okuyanların öğrenmek istedikleridir” (Tokgöz, 2000: 162) şeklindedir. Girgin (1998: 18) de kavramı “bilgi” bağlamında tanımlamaktadır. Haberin; “insanların gelecekleriyle ilgili kararları almakta, öteki insanlar ve çevreyle ilişkiler kurmakta, dünyayı algılamakta, en önemli unsuru oluşturan bilgiler” olduğunu

belirtmektedir. Yüksel ve Gürcan (2005: 55) ise haberi; “bir olay, olgu üzerine edinilen, iletişim ya da yayın organlarıyla verilen bilgi” ve “insanları ilgilendiren zamanlı olan, fikrin, olayın, sorunun özeti” olarak tanımlamaktadır. Kaya (2006: 55) ise haberi “herhangi bir olay, olayı oluşturan olgu, kişi, kurum, değişme ile ilgili bilgi, belge, görüntü ve sesin, haberciler tarafından toplanmış, denetlenmiş, kendi içinde tutarlı bir bütünlük hale getirilmesi için düzenlenmiş ve yayınlanmış hali” olarak tanımlamaktadır.

Haberin bilgi aktaran bir yazı türü olduğunu söylemek mümkündür. Ancak kavramın yalnızca bilgi aktarma doğrultusunda değil, aynı zamanda bir “olay” ya da “gerçeklik” noktasında enformasyon aktarımı söz konusudur. Bu nedenle haber tanımı tartışmaları öncelikle bu iki kavram üzerinde şekillenmektedir. Tokgöz (2000: 165), bu bağlamdaki tartışmanın kuramsal zeminde yürütüldüğüne işaret ederek, haber/olay ve haber/gerçek ilişkisini irdeler. Bu anlamda Tokgöz; gazetecilikte haberin “olay ve olayların hikâyesi ve özeti” şeklinde tanımlandığını belirtir. Haberin “olay” ile ilişkilendirilerek yapılan tanımlarından biri, haber kavramının ilk kuramcılarından sayılan Lippmann tarafından yapılmıştır. Lippman’a göre haber gerçeğe aynı değildir; “haber işlevi bir olayı iletmek, gerçeğin işlevi ise, saklı kalmış olguları gün ışığına çıkararak, birbirleri arasındaki bağlantıyı kurarak, insanoğlunun iletişimine olanak tanımak için gerçeğin resmini yapabilmektir (Lippman’dan aktaran: Tokgöz, 2000:165)” olarak tanımlamaktadır. Haberin “olay” ile olan ilişkisini vurgulayan bir tanım yapan Bülbül (2001: 76) kavramı; “vaktinde verilen, toplumda çok sayıda kişiyi ilgilendiren ve etkileyen, bu kişilerin anlayabileceği, herhangi bir olay ya da kanaat” olarak görür. Haber/olay ilişkisi bağlamındaki tanımların aksine Schramm, “haber içinde nelerin bulunduğu ve haberin mahiyetine” dikkat çekerek haberin bir olay olmadığına işaret eder; “haber bir

olay değildir. Olduktan sonra algılanabilecek bir olgudur. Olayla özdeş değil, fakat olayın esas çerçevesi içinde tekrar kurulabilmesi hedeftir” (Schramm’dan aktaran: Tokgöz, 2000:163).

Haberin tanımlanmasındaki bir diğer kavram “gerçeklik”tir. Haberin amacının gerçekleşen bir olayın aktarılması olduğuna işaret eden Girgin (2000: 73), haberi en etkili medya içeriği olarak görmekte ve bunun kaynağının da haberin gerçekle bağlantılı ya da gerçeğin ta kendisi olduğu sanılmasından ileri geldiğini belirtmektedir. Bu anlamda olaylar haberin hammaddesidir; gerçeklik ise haberde olayları oluşturan olgulardır. Bu gerçekliğin, olayı konu alan haberde sunulması ise esas olandır. Tokgöz bu bağlamda yapılan tartışmada haberin gerçek payının değişkenliğine işaret ederek, “gerçek kalıcı, haber uçucu” çıkarımında bulunur (Tokgöz, 2000: 165).

Haber kavramına ilişkin literatürde ulaşılan tanımların hepsine değinmek mümkün değildir. Burada aktarılan haber tanımları, kavramın genel olarak taşıdığı anlamlara işaret etmektedir. Haberin ne olduğunun anlaşılması adına kavramın sahip olması gereken değerlerin neler olduğunun da tanımlanması önem taşımaktadır. Bu anlamda bir olayın haber olabilmesi için taşıması gereken değerlerin neler olduğu, değerler üzerine yürütülen araştırmalar paralelinde ortaya konulacaktır.

2.3.2. Haber değerleri

Haber ve olay arasındaki bağlantı konusunda ortaya atılan görüşler, her haberin bir olaya dayandığına işaret eder. Ancak her olayın haber olması mümkün değildir. Bir olayın haber olabilmesi için taşıması gereken değerlerin

neler olduğu yürütölen araştırmalar sonucunda belirlenmiştir. Bu değerler hem hangi olayın haber olması gerektiğine karar vermede (DeFleur ve Dennis, 2002: 384); hem de haber yazımında kontrol mekanizması olarak (Tokgöz, 2000: 176) haber üretim sürecinde yer alan kişilere yol göstermektedir. Haber değerlerini olayların niteliği biçiminde tanımlayan Kılıç'a (2005: 133) göre bu değerler; "gazetecilik mesleğine özgü, olayın kitle iletişim araçlarında yer almasında etkili, nispi olarak var olmasına salık verilen özelliklerdir".

Haber öykülerinin belirlenmesi ve sunulmasında profesyonel kodlar (Sezgin, 1998: 59) olarak da ifade edilen haber değerleri ile ilgili ilk çalışma Walter Lippmann tarafından yapılmıştır. ABD'de 1922 yılında haber olabilmenin kriterlerinin neler olduğunun belirlenmesine yönelik olarak yürütölen çalışmada haber değeri; "çeşitli olayların, varlığına ve bileşimine göre basın tarafından yayınlanmaya değer görölmesi" olarak tanımlanmıştır. Bu doğrultuda Lippmann çalışmada, olayın alışılmışın dışında olması, tasarlanması, süresinin belli olması, basit bir yapısı ve mantığa sahip olması, etkili veya önlü kişilerin yer alması ve olay yerinin okura yakın olması değerlerini belirlemiştir (Lippman 1964'den aktaran Alver, 2007: 71).

1934 yılında Warren tarafından geręekleřtirilen bir diğer çalışmada değerler, "haber elemetleri"ne göre sınıflandırılmıştır. Warren tarafından belirlenen sekiz haber değeri şöyledir: "olayın dolaysızlığı, mekânsal yakınlık, olaya karışanların seçkin olması, alışılmışın dışında olması, çatışmalı olması, gerilim iğermesi, duygu yoğun olması (heyecan) ve tutarlılık (mantık, sonuç) iğermesidir (Warren, 1934'den aktaran Alver, 2007: 72). Warren'ın sınıflandırmasında haberde "olumsuzluk" temasına gönderme yapan değerler de bulunmaktadır. Bu doğrultuda haber olayının Steiler'in ortaya koyduğu

“dramatik öykü” (Bülbül, 2001: 131) ve Schramm’ın belirttiği “zarar” olgusunun ilgi odağı olma (Kepplinger, Staab, vd. 1990’dan aktaran Alver, 2007: 73) özellikleri de habere değer katan unsurlar olarak görülmektedir. Örneğin; Schramm insan kaynaklı zararların yanında doğal olarak meydana gelen felaketlerin de medyanın ilgisini fazlasıyla çektiğine işaret etmektedir. Bu görüşü savunan bir diğer yazar Burton’dır. Burton’a göre “kötü haber iyi haberdır” düşüncesinden hareketle medya kuruluşları “kötü haberlerin (olumsuz haberler) olumsuz etkisine” değer vermektedir (Burton, 1995’den aktaran: Erdoğan, 2006:53).

Norveçli iki araştırmacı Galtun ile Ruge tarafından 1965 yılında yürütülen çalışmanın sonucunda ise haber değerlerine “genellenebilir kurallar içinde bakılması sağlanmıştır (Galtung ve Ruge, 1965’den aktaran Kılıç, 2005:133)”. Galtun ve Ruge’un belirlediği haber değerleri; zamanlık, yakınlık, açıklık/netlik, kültürel uygunluk, uygunluk, ani gelişen olaylar, devamlılık, kompozisyon ve sosyo-kültürel değerlerdir (Yüksel, 2001: 78; Güz, 2005: 65). Haberciliğin temel ilkeleri olarak da adlandırılan bu değerler, aynı zamanda haber formülü olarak tanımlanan 5N1K (ne, kim, nerede, ne zaman, neden, nasıl) formülünün de açılımına işaret etmektedir (Tokgöz, 2000: 176). Bu doğrultuda belirlenen bazı haber değerleri ayrı ayrı açıklanabilir:

Zamanlılık: Son olay ve gelişmeleri ifade ederek; olayın “ne zaman” olduğunu tanımlar. Başka bir deyişle olayın gerçekleşip tamamlanması ile medya kuruluşunda yayınlanması arasındaki zaman aralığına işaret etmektedir (Yüksel, 2001: 78). Zamanlılık değerini tamamlayan üç temel bileşke bulunmaktadır. Bu bileşkeler; yenilik, anılık ve geçerliliktir. Yenilik, olayın yeni olarak bildirilmesini; anılık, olayın tamamlanmasıyla muhabirin haberi iletmesi

için gerekli zamanı; geçerlilik ise habere konu olan unsurların devamlılığını anlatmaktadır (Tokgöz, 2000: 176-179; Yüksel ve Gürcan, 2005: 58).

Yakınlık: Yakınlık değeri, meydana gelen olayın yerel, bölgesel ve küresel ölçütte “nerede?” olduğuna yanıt oluşturmaktadır. Bu doğrultuda mesafe kavramı önem kazanır. Olayı yakından yaşayan toplumun bireyleri tarafından merak edilmesi ve ilgi duyulması haber değerini arttıran bir durumdur (Yüksel ve Gürcan, 2005: 59).

Önemlilik (yoğunluk): Önemlilik değeri, “olayın ölçüsü”, “etkileme” ve “olayın sonuçları”nı içermektedir (Bülbül, 2001: 137). Bu anlamda olayın boyutları ve sonuçları ön plana çıkmaktadır. Olayı yaşayan toplumda etkilediği insan sayısı ve olayın olası sonuçları önemlilik değeri doğrultusunda tanımlanmaktadır (Yüksel ve Gürcan, 2005: 59; Tokgöz, 2000: 181).

Açıklık/netlik: Olayın habere uygun olmasına işaret etmektedir (Yüksel ve Gürcan, 2001: 63).

İlgi çekme (etkili ilgililik/kültürel uygunluk): Olayın ilgi düzeyine işaret eden bu değer, bireylerin seçimleriyle doğrudan alakalıdır. Hangi toplumda yaşarsa yaşasın insanların ilgi tercihleri kendisini doğrudan etkileyen olaylarla bağlantılıdır. Bu anlamda kişi yaşadığı toplum dışında meydana gelen bir olaya bile ilgili duyabilir. Bu doğrultuda ilgi çekme değeri, “hedef kitle bağlamında kaç kişiyi ilgilendirdiği ve etkilediğiyle” bağlantılıdır (Gürcan , 2009: 51). İnsanların günümüzde ilgi yoğunluğunun arttığı konular, doğal afetler, küresel ısınma, salgın hastalıklar, terör, savaşlar, riskler, krizler, çelişkiler gibi başlıklarla özetlenebilir.

Ani gelişen olaylar (Beklenmediklik): Alışılmamış ve beklenmedik şekilde gelişen olayları ifade etmektedir (Yüksel ve Gürcan, 2001: 64). Olayın kestirilemezliğini ve nadir olanı ifade etmektedir (Hartley 1990'dan aktaran Özer, 2010:141). Habere konu olan olayın, sıradan olmamasına işaret eder. Sıradanlaşan olaylar, zamanla önemini yitirip daha az ilgi çekmeye başlamaktadır. İnsanlar tarafından nadiren yaşanan olaylar daha ilgi çekicidir (Yüksel ve Gürcan, 2005: 59).

Devamlılık: haberi yapılan bir olayın bazı gelişmeleri ve bağlantılı olduğu başka olayların aktarılmasıdır (Yüksel ve Gürcan, 201: 64).

İlginçlik: Olayların “konusunun belirli bir ilginçliği”nin olmasına işaret eder (Yüksel ve Gürcan, 2005: 59). “İlginç” olarak tanımlanabilecek olayların kendi içinde taşıdığı “farkındalık yaratma” durumu tüm toplumlar için geçerlidir. Bu bir hastalık ya da yeni bir icat da olsa ilginç olan her zaman ilgi çekme özelliği taşımaktadır.

Gerçekleşen bir olayın taşıdığı değerler, onun haberleştirilmesinde belirleyicidir. Bu doğrultuda aktarılacak olayın hangi unsurlarla işleneceği önem kazanmaktadır. Genel olarak “haber unsurları” olarak adlandırılabilir olan bu unsurların neler olduğu işlevleriyle birlikte tanımlanacaktır.

2.3.3. Haber unsurları

Bir olayın haber olması, taşıdığı haber değerleriyle belirlenmektedir. Bu doğrultuda haberleştirilen bir olay, sunumu esnasında medya kuruluşları

tarafından çeşitli unsurlarla şekillendirilmektedir. Haber unsurları kitle iletişim araçlarının özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Unsur kavramı, “bir bütünü oluşturan, bütünden ayrıştırıldığında da kendi başına anlam taşıyan parça”dır (TDK, 2011). Bu anlamda “haber unsurları” haberin temelini oluşturan ve bütünün ortaya çıkmasını sağlayan her türlü malzemeye gönderme yapmaktadır. Basılı haberlerde genel haber yapısı incelendiğinde kullanılan unsurları iki grupta toplamak mümkündür: Başlık kompozisyonu ve görsel unsurlar.

i. Başlık Kompozisyonu: Başlık kompozisyonu, haberin önem durumunu okura gösteren ve bu anlamda onu yönlendiren unsurlardır. Başlık kompozisyonu içerisinde; manşet, sürmanşet, haber başlığı, üst başlık, alt başlık, haber spotu, haber metni ve ara başlıklar yer almaktadır. Üst başlık, Ana başlık üzerinde yer alan başlıklardır. Haberin ana başlığını tanımlayan 5-10 sözcüklü cümlelerdir. Ana başlık, haber metni üzerinde, genellikle haberi özetleyen ve tanımlayan ifadelerdir. Gazetelerin ilk sayfalarında, logonun hemen altında iri puntolu harflerle yazılan başlıklar *manşet*; logo üzerinde, sayfanın en üstünde yayımlanan başlıklara ise *sürmanşet* adı verilmektedir. Alt başlık ya da sayfa spotu, haberin özeti niteliğindeki tam bir cümledir. Haberin spotu, haberin özet ifadesi ya da haberin okunmasını sağlayacak ilgi çekici anlatımlardır. Ara başlıklar, haber paragrafını 2-3 sözcükte tanımlayan, yardımcı başlıklardır (Yüksel, 2010: 48).

ii. Görsel unsurlar: Haberi destekler nitelikteki görsel malzemeyi tanımlamaktadır. Bu anlamda habere konu olan olayı anlatmakta kullanılan fotoğraf, illüstrasyon, karikatür, logo, tablo ya da grafik gibi her türden malzemeyi kapsamaktadır (Yüksel, 2009: 73; Yüksel ve Gürcan, 2005: 21).

Görsel unsurlar özellikle fotoğraf, metinle sayfalarca anlatılabilecek bir olayı, bir tek karede okuyucuya sunma özelliği taşımaktadır (Bıyık , 2007: 242). Fotoğraf dışında gazetelerde grafik öğeler olarak tanımlanan tablo, harita, canlandırma, logo, karikatür ve resimler ise haberdeki özel bilginin görselleştirilmesi anlamında önemlidir (Arıcan, 2010: 122).

2.3.4. Kriz haberciliği

Kriz, toplum genelini ilgilendiren ve büyük bölümünü etkisi altın alan tehlikeler sonucunda ortaya çıkan bir durumdur. Aynı zamanda kriz ani bir biçimde gelişen, toplumda yaşayan bireylerin yaşantılarını kesintiye uğratan ve toplumdaki düzeni bozabilme niteliğine sahip olaylardır (Çaplı ve Taş: 237). Bu olaylar doğrultusunda toplumda tehlikeye ilişkin öğrenme isteği ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda kriz durumlarında en etkin iletişim kanalları televizyon, radyo, gazete ve internettir. Toplumda büyük kesimleri etkisi altına alan kriz ortamlarındaki bilgi alışverişi ve bunun kamuoyuna iletilmesi basitçe kriz haberciliği ya da yayıncılığı olarak adlandırılabilir. Bu doğrultuda öncelikle yurtdışı ve yurtiçinde “felaket haberciliği” ya da “risk haberciliği” ile aynı anlamdaymış gibi kullanılan kriz haberciliğinin bu iki kavramdan ayrılan yönleri açıklanabilir.

Risk kavramı, gerçekleşmesi muhtemel bir tehlike olarak tanımlanabilir. Kelime, “olasılık” ve “belirsizlik” kavramlarıyla doğrudan ilintilidir. Kriz kavramı ise, ani bir şekilde gelişen ve toplumsal hayatı etkileyen olaylardır. Risk kavramının taşıdığı “gerçekleşme olasılığı”; kriz halinde “gerçekleşmiş ya da halen gerçekleşmeye devam eden olaylara işaret eder. Bu bağlamda kriz ve risk iletişimi üzerine araştırmalar yapan Sandman (1994), risk iletişimini “ne

olabilir?”, kriz iletişimini ise, “az önce ne oldu?” ya da “halen ne oluyor?” ifadeleriyle tanımlamaktadır.

Kriz haberinin bir diğer kullanım biçimi olan felaket haberciliği ise, daha çok doğa kaynaklı ortaya çıkan olaylarda kullanılmaktadır. Felaket sözcüğü kelime anlamı olarak, “Büyük zarar, üzüntü ve sıkıntılara yol açan olay veya durum, yıkım, bela (TDK, 2011)” anlamı taşımaktadır. Richards’a göre, gazetecilikte felaket, soyut ve esnek bir kavramdır. Felaket, İngiltere Uluslararası Kalkınma Bakanlığı tarafından “hiç kimsenin, yardım almadan başa çıkamayacağı oranda gerçekleşen, insanların zarar görmesine, can kaybına ve maddi zarara neden olabilen, toplumu ve canlıları tehdit eden her türden olay” olarak tanımlanmaktadır (Richards, 2006). Kriz haberi ise, kapsam olarak felaket haberlerini de içeren toplumsal olarak büyük etkileri olan, yerel, bölgesel düzeyde olduğu gibi küresel düzeyde de kendini hissettiren her türden olayı kapsamaktadır. Dolayısıyla kriz haberciliği kavram olarak daha geniş bir yapıya ve anlama sahiptir.

Kriz haberini; konusunu doğal felaketler, savaş, terör, ekonomik bunalımlar, salgın hastalıklar gibi olayların oluşturduğu haber olarak tanımlamak mümkündür. Başka bir deyişle kriz haberi, aniden oluşan ve toplumsal olarak yaşamı etkileyen her türden olayı konu alan haberlerdir.

Kriz haberleri, haber değerleri açısından; olağandışılık, anilik, dikkat çekicilik, negatif olma ve belirsizlik özellikleri nedeniyle medyada sık sık yer almaktadır. Bu anlamda Demir (2002: 2) de olağandışı olan olayların “kötü haber iyi haberdur” kuralına göre, gündemde kolaylıkla yer aldığına işaret etmektedir.

Öte yandan kriz haberlerinin toplumun genelini ilgilendiren büyük olaylarda hem can kayıplarını hem de maddi zararları en aza indirmek adına “farkındalık yaratmak”; “oluşabilecek paniği azaltmak”; “insanların ilgili birimlere yönlendirilmesini sağlamak” gibi işlevleri de tanımlanmıştır (Hu, 2010: 57).

Çaplı ve Taş’a (2010: 239) göre krizin sebep olduğu tehlikeyi birebir yaşayan bireylerde ortaya çıkan ilk duygusal tepkiler, endişe ve güvensizliktir. Toplumun tüm kesiminde aynı duygu durumlarının yaşanması ve belirsizliğin getirdiği geleceğe dair duyulan merak, aynı zamanda güçlü bir bilgi ihtiyacını da ortaya çıkartmaktadır. Bu anlamda kriz durumlarında medya tarafından kamuoyuna iletilen her türeden içeriğin önemi daha da artmaktadır.

Kriz ve risk konulu haberlerde çevresel riskler üzerine 1986-1992 yılları arasında ABD’de Rutger Üniversitesi’nde yürütülen bir dizi araştırmanın sonucunda; konusunu kriz ve risk oluşturan haberler için yedi temel prensip ortaya atılmıştır:

1. Haber içeriklerinde tehlikenin sağlıkta yarattığı durumlar değildir
2. Haber içeriklerinde kapsamın çoğu ortaya çıkan tehlikeyle ilgili değildir
3. Suçlama, korku, kızgınlık ve diğer etik olmayan konular ağırlık kazanmaktadır
4. Riskle ilgili olarak telaş ve korku yaratıcı kapsam, rahatlatıcı, yatıştırıcı ya da dengeleyici kapsamın çok üzerindedir
5. Kriz durumlarında neyin panik yaratıcı neyin sakinleştirici olduğu toplumda yaşayan bireyle ilişkilidir. Kimi zaman uzmanların yatıştırıcı olduğunu düşündükleri şeyler okuyucu ya da izleyicide panik yaratıcı olabilmektedir

6. Kaynak bağlamında kriz haberlerinde daha çok resmi kaynaklar tercih edilmektedir. Ancak, resmi kaynaklar “tehlikeli” derse endüstriden ya da uzmanlardan bir kaynağın “güvenli” demesine, eğer resmi kaynaklar “güvenli” derse eylemci gruplardan birinin ya da vatandaşların “tehlikeli demesini ön plan çıkartma eğiliminde olduğu görülmektedir
7. Haberlerde kriz ortamlarında yatıştırıcı kaynaklardan çok, panik yaratıcı kaynaklara yönelim ön plandadır (Sandman, 1994).

Haber ve kriz haberciliğine ilişkin tanımlamalar doğrultusunda krize sebep olan tehlikenin kamuoyuna duyurulmasında gazeteler tarafından kullanılan panik yaratıcı unsurlar, geçmiş dönemde yaşanan krizler ve bu krizlere ilişkin haberler üzerine yürütülen araştırmalar doğrultusunda ortaya konulacaktır.

2.3.5. Kriz haberlerinde paniğe neden olabilen unsurlar

Toplumda risk, beklenen bir tehlikeye işaret ederken; kriz ise gerçekleşmiş bir tehlikenin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Tehlikeye yönelik olarak korku hatta panik yaşayan bireyler için medya tarafından iletilen her türlü içerik, kaygı düzeyini daha da yükselten bir hale dönüşebilmektedir. Toplumun genelini tehdit eden riskler hakkında, haber veren medya kuruluşlarının olguya bakışı toplumun bu risklerle ilgili tutum ve davranışları açısından önem kazanmaktadır (Hu, 2010: 5). Bu noktada ortaya çıkan olayla ilgili olarak yeterli bilgiye sahip olmayan bireylerde özellikle kriz ortamlarında bilinmeyene karşı duyulan korku ve endişe belirleyici olmaktadır (Acar, 2007: 46). Tehlikeyle birlikte ortaya çıkan kriz durumlarında olayın ciddiyeti ve bunun topluma aktarılması boyutunda taraflardan biri olan medyaya önemli roller düşmektedir.

Risklerin toplumda algılanış tarzları Kasperson ve Kasperson (1996) tarafından yürütülen araştırmaya göre “medyadaki haberlerin kapsamı; aktarılan bilginin hacmi; riskin ifade ediliş biçimi; riskle ilgili görüşlerin yorumlanış tarzı ve riski betimlerken ve nitelerken kullanılan semboller, metaforlar ve söylem” tarafından belirlenmektedir.

Bu bağlamda bir diğer çalışma Sandman tarafından çevresel risklerin medyada yer alış biçimlerine göre yürütülmüştür. Çalışmada kriz haberlerinde medyanın dört eğiliminin dikkat çektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmaya göre kriz haberlerinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Panik etkisi, yatıştırıcı etkiye baskındır
2. Zıt uçlar, “ortaya” baskındır
3. Görüşler, kanaatler; verilere baskındır
4. Suçlama, tehlikeye baskındır (Sandman , 1994: 260).

Bu bağlamda literatürde taranan kriz haberlerine ilişkin kaynakların da doğrultusunda haberde panik yaratan/yaratabilecek unsurlar haberlerin başında yer alış biçimine, haber içeriklerine ve haberde kullanılan görsel unsurlara göre alt başlıklar halinde sıralanabilir.

2.3.5.1. Konunun tekrarlanma sıklığı

Bir olay karşısında kamuoyunun dikkatini çekmek, konunun önemliliğini vurgulamak anlamında medyanın tercih ettiği yöntemlerden ilki konunun sürekli tekrar edilmesidir. Bu kamuoyuna konunun önemine ilişkin işaretler sunmak anlamında önemlidir (Yüksel, 2001: 114). Dolayısıyla bir konunun sürekli işlenmesi o konunun kamuoyu zihninde yer etmesini ve bu konuya ilişkin önemlilik algısının yüksek olmasını sağlamaktadır.

Örneğin “Türkiye’de Sağlık Konulu Yayıncılık İlkelerinin Belirlenmesi: Kaynak, İleti ve Hedef Kitle Bağlamında Sağlık Konulu Yayınların Analizi” başlıklı proje kapsamında görüşleri alınan medya profesyoneli SÇ domuz gribi gibi salgın hastalıklar konusundaki haberlerin sürekli tekrar edilmesini eleştirerek görüşlerini şöyle ifade etmektedir: “Artık sıkılmışım. Yani ben o haberleri okumaktan gerçekten sıkılmışım. (...) bunun bu kadar uzun uzun gitmesine gerek yok. (...) hep aynı şeyler söylendiğinde insanları da sıkıyor diye düşünüyorum” demektedir (Yüksel ve diğerleri, 2011: 104).

Haber yayınlarının sıklığına eleştiri getiren bir diğer medya profesyoneli ZZY’nin konuya ilişkin görüşü şöyledir: “Belki sıklık. Yayın sıklığı. Yani söylenen şeyler yanlış değildi. Münferit olarak doğrudu. İşte gebelerin risk altında olduğu, kronik hastalıkları olanların daha risk altında olduğu. Ama münferit olayların manşete çıkarılarak herkesin başına gelebilecekmiş gibi ifade edilmesi tabi biraz korku yarattı toplumda (Yüksel ve diğerleri, 2011: 104)”.

2.3.5.2. *Haberlerin yayımlandığı sayfa*

Gazetelerin ilk sayfaları gündemde yer alan önemli olayların aktarıldığı bir vitrin olarak tanımlanabilir. Gazetenin satışıyla da doğrudan ilgili olan bu sayfa, aynı zamanda gazete içeriğinin sunulmasında anahtar rolü de üstlenmektedir (Bıyık , 2007: 199). Bayraktaroğlu ve Bayraktaroğlu (2009: 18) da birinci sayfayı, en çarpıcı haberlerin verildiği, gazetenin bir tür özeti ve içerik çatısı olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda gündemde ilk sıralarda yer alan ya da alması istenen konular gazeteler tarafından hem birinci sayfada hem de dikkat çekici nitelikte büyük puntolu başlıklarla ve büyük fotoğraflarla okuyucuya sunulmaktadır (Yüksel, 2001: 25). Yayımlandığı sayfa aynı zamanda haberin hiyerarşisini de belirleyen unsurlardan biridir (Yüksel ve Gürcan. 2001: 36).

2.3.5.3. *Sayfadaki konum*

Bir haberin gazete sayfasındaki konumu, haberin önemlilik düzeyine ilişkin algıyla yakından ilişkilidir. Bu anlamda önemlilik sıralaması: “(1) manşet, çoğunlukla sol üst taraf, (2) sağ üst taraf, (3) sol alt ve (4)sağ alt taraf (Yüksel ve Gürcan, 2005: 19)”şeklindedir. Konuma ilişkin bu sıralama okuyucunun önemli olan habere ulaşmasının işaretleri olarak da kabul edilmektedir. Ayrıca, sayfada özellikle üst konumlarda verilen haberlerin okuyucunun bu habere yönelmesini sağladığı da söylenebilir. Haber hiyerarşisinin belirlenmesinde haberin yer aldığı sayfa ve haberin kapladığı alanla birlikte haberin konumu da belirleyicidir (Yüksel ve Gürcan, 2001: 36).

2.3.5.4. *Kapladığı alan*

Gazete içeriklerinde haber alanlarının sayfaya göre oranı hem gazetenin hem de okuyucunun haberleri önem sırasına koymasında yardımcı olan bir diğer unsurdur. Bu anlamda önemli haberler sayfada daha fazla yer kaplamaktadır (Yüksel ve Gürcan, 2001: 36).

2.3.5.5. *Kaynaklık eden kişi ve kurumlar*

Habere konu olan olayla ilgili bilgisine başvuru alan kişi ve kurumlar haber kaynakları olarak tanımlanabilir. Ancak haber kaynağı yalnızca kişi ve kurumlarla sınırlı değildir. Bu anlamda bilgi alınabilecek her tür kaynak; kitap, dergi, broşür, bülten, rapor, sunum vb. içerik haber kaynağı olarak kullanılabilir. Haberde alınan bilgiler kaynaklık eden kişilerin açıklamaları doğrultusunda çerçevelenmektedir. Haberin doğruluğu anlamında birden fazla kaynaktan alınan bilgilerin karşılaştırılarak sunulması ve haber metni içerisinde kaynaklık eden kişi, kurum ya da belgelerin açıkça belirtilmesi güvenilirlik bağlamında önem taşımaktadır (Arslan, 2002: 126).

Yaşanan örnek bir kriz hali 17 Ağustos 1999 yılında yaşanan Marmara depremidir. Bu olayın yaşanmasının ardından toplumu bilgilendirme adına yapılan açıklamalar bilimsel nitelik taşımasına rağmen Kurultay (2011)'a göre "işe yarar bilgi sunmaktan çok, kafa karıştırmayı, hatta "herkesin kendi doğrusu kendine" anlayışının güçlenmesine" neden olmuştur.

Öte yandan “Türkiye’de Sağlık Konulu Yayıncılık İlkelerinin Belirlenmesi: Kaynak, İleti ve Hedef Kitle Bağlamında Sağlık Konulu Yayınların Analizi” başlıklı proje kapsamında görüşülen ve kaynaklara yönelik eleştirilerde bulunan BS’nin konu hakkındaki görüşü şöyledir:

“(…)Zaman zaman çok bilgisizce, çok erken açıklamalar yapıldı. Hekimler tarafından da yapıldı. Gazeteciler tarafından da.(…) Zaman zaman hatalar oldu. Virüsün ismini yanlış yazmak oldu, paniğe sevk edici haberler yazmak oldu. Teknik kısımlarda hatalar yapıldı (Yüksel ve diğerleri, 2011: 102).”

Proje kapsamında görüşleri alınan diğer bir sağlık profesyoneli ÖEL ise görüşlerini şöyle ifade etmektedir:

“Kırım Kongo’da çok doğru bir yayıncılık yapıldı. Özel olarak, iyi kötü doğru uzmanlara gidildi. Konuyu bilen insanlara gidildi. Çok nadir çıktı bir takım popüler olmak isteyen tipler(...) Ama domuz gribinde böyle olmadı. Mesela domuz gribinde uzman olan olmayanı ayıramadı basın. İşine gelmedi (Yüksel ve diğerleri, 2011: 103)”.

Kaynaklara ilişkin eleştiriler de bulunan bir başka sağlık profesyoneli ZŞT’nin görüşleri ise şöyledir:

“Şimdi işin sansasyonel boyutu olduğu için medyanın işin uzmanlarını ve otorite sayılan kurumları gündeme getirmesi ve onların görüşlerini vermesi lazım(...). 99 kişi bir taraftayken biri

çıkıp da ben öyle düşünmüyorum olay şöyle de olabilir dediğinde medya hemen olaya şöyle yaklaşıyor (...). Depremde de aynı şey olmuştu, grizu patlamalarında da aynı şey olur, hastalıkta da aynı şey olur. Böyle ilgili ilgisiz insanlar çıkar, böyle güzel reyting yaparlar. Karizmaları vardır. Bir de bunları böyle medya ön plan çıkarttığı zaman halkın kafası karışıyor; zannediyor ki otoriteler, bilim adamları, müthiş bir kaos var. Hâlbuki bir kişi, iki kişi böyle diyor. Hakkıdır, saygı duymak lazım. Beri tarafta (...) çoğu böyle derken medya bunu böyle vermiyor. Sahaya nasıl yansıtıyor? Vatandaşın kafası karışıyor. Ve doğru yapılması gereken şeyi yapmayabiliyor (Yüksel ve diğerleri, 2011: 103)“.

Kriz ortamlarında ayrıca, tehlikeyi yaşayan bireylerin görüşleri de önem kazanmaktadır. Olayı birebir yaşayan, medyanın ya da farklı haber kaynaklarının ilettiği içeriklerle kaygı duyan bireyin yaşanan tehlikeyle ilgili algısının ne olduğunu en iyi tanımlayacak kişi, yine bireyin kendisidir. Medyada bu algı, genelde uzmanlar tarafından tanımlandığından, birey düşüncelerinin ihmal edildiği görülmektedir (Hu, 2010: 9).

2.3.5.6. Kaynakların çelişkili ifadeleri

Haber içeriklerinde aktarılan bilginin desteklenmesi, daha fazla bilginin iletilmesi anlamında kaynak kullanımı önemlidir. Ancak kaynakların kullanımı esnasında da zaman zaman sorunlar yaşanabilmektedir. Örneğin kaynakların çelişkili ifadelerine değinen sağlık profesyoneli HÖ görüşleri şöyledir:

“Medya paniği arttırdı geçen sene. Ve medyadan istenen rol orada toplumu bilgilendirmesi, nasıl davranması gerektiğini anlatmasından, ‘aşı yapılsın mı, yapılmasın mı’ ya doğru insanlar yönlendirildi. Bu sefer farklı görüşler ortaya çıktı tabi ilk defa karşılaşılan bir grip olduğu için. Yani orada biraz medyada zorlandı, böyle bir şeyle karşılaştı. Belki şöyle, ülkede tek ses olsaydı, belki medya daha rahat hareket ederdi. Tek ses de yoktu. Kimisi aşı yapılsın kimisi yapılmasın... Ben çocuğuma yaptırmam diyen bir lider vardı, ben yaptırdım diyen lider de vardı. Hem sağlık lideri hem siyasi lider vardı (Yüksel ve diğerleri, 2011: 102)”.

Akbal (2010: 164) “Sağlık alanında risk ve korku kültürünün sosyolojik analizi: domuz gribi örneği” başlıklı yüksek lisans çalışmasında birçok uzman ve özellikle siyasi otoriteler arasında yaşanan aşuya ilişkin tartışmaların haber metinlerinde ön plana çıktığına dikkat çekmektedir. Akbal, bilgilendirme içerikli bu haber metinleri içerisinde uzman doktor ve siyasilerin çelişkili ve tutarsız söylemlerinin yer aldığını; bu durumun da toplumda yaşanan belirsizliği pekiştirdiğini belirtmektedir.

Çelişkili ve kafa karıştırıcı kaynak görüşlerinin yanında genel olarak kriz durumlarında medya mensupları, yeterli bilgiye doğru kaynaklardan ulaşamadıklarında, kendilerine bilgi sağlamak için, “muhtemelen daha bilgisiz, yetersiz, güvenilir olmayan kaynaklara yönelebilmektedir” (Pira ve Şohodol, 2004). Bu anlamda haber kaynakları “yanlış bilgi verebilir, verdiği bilgiyle gerçeği çarpıtabilir, abartabilir, küçültebilir, gizleyebilir ve yönlendirebilir (Arslan, 2002: 127)”.

Haber kaynağıyla ilgili yaşanabilecek bir diğer sıkıntılı durum ise, konu hakkında uzman olan bazı bilim adamlarının, “mesleki saygınlık kazanmak”, “kamuoyu desteği sağlamak”, “araştırmaları için fon bulmak” gibi nedenlerle medyada “gereksiz bilgi verdiği ya da anlaşılmayan terimler kullandığı (Hu, 2010: 9)”dır. İnal (2010; 36)da kaynak bağımlı haber yazma biçimlerinin, kaynakların eylemleri ve açıklamalarıyla şekillendirdiğine işaret etmektedir.

Birbirinden farklı görüşlerin haber içeriklerinde çelişki yaratacak biçimde yer alması özellikle kriz ortamlarında, kamuoyu önünde bilgilerin çatışmasına dönüşebilmektedir. Konuya kaynaklık eden kişilerin farklı görüşlere, önerilere sahip olması haberciliğin gerekliliklerinden biridir. Ancak haberde bu tür görüşlere yer verilmesinin “temel gereği, kamuoyunda kafa karışıklığı yaratmak değil; aksine olgu ve olaylara netlik kazandırabilmek (Çaplı & Taş, 2010: 249)”tır.

Lubbe (1993) de, uzmanların kamuoyu önünde yaptığı tartışmaların, toplumda bilime olan inancı yıprattığını kaydetmektedir. Bu tür tartışmaların kimi zaman insanların neye inanması gerektiği noktasında kafa karıştırıcı bir işlev görebildiği de söylenebilir. Örneğin; domuz gribi konusunda medyada yer alan içeriklerde farklı kaynakların birbiriyle çelişen ifadeleri ve yorumları medyada geniş yer bulmuş; bu da toplumda “hem sağlık otoritesinin önerilerine, hem de aşılarda konusundaki bilimsel söylemlere karşı bir güven bunalımı” yaratmıştır (Badur, 2010: 190).

2.3.5.7. *Dil ve anlatım*

Olayın kamuoyuna aktarılmasında kullanılan dil, medya bağlamında haber dili olarak adlandırılmaktadır. Bu anlamda haber dili; “belli bir eğitim sonucunda kazanılan, dil bilgisi kurallarına daha çok uyulması gereken, sözcük seçimi daha dikkatli yapılan, okurda soru işaretleri bırakmayacak ölçüde açık, net ve kesin bir dil (Tuğba ve Yıldız , 2005: 96)”dir. Kamuoyunun dikkatini bir habere yönlendirmek için yol gösterici olarak kullanılan haber başlığı ve olayın kamuoyuna aktarımını sağlayan haber metni içerisinde kullanılan dil ve anlatım özellikleri okuyucunun haberi algılamasında önem taşımaktadır. Bu noktada haberin dili; açık, sade, anlaşılır olmalıdır. Haber dilinde açıklık, belli bir olayın, konunun, fikrin anlaşılır durumda sunulması; sadelik, olayın ayrıntıya boğulmadan, süslü, gösterişli olmayan tarzda yazılması; anlaşılabilirlik ise, hedef kitlenin içerikte anlatılmak istenen olayı kolaylıkla anlamasına işaret etmektedir (Arslan, 2002: 68-70). Özellikle kriz ortamlarında medya, doğru bilgi vermemekle ve “sansasyonel söylenti ve paniklere” neden olmakla da suçlanmaktadır (Hu, 2010). Bireylerin ortaya çıkan tehlike hakkında fikir sahibi olmasını sağlayacak olan bilgilerin aktarımında bazen eğitimli insanların bile anlamakta güçlük çekeceği ifadelere yer verilmektedir (Hu, 2010: 9).

Basının toplumsal sorumluluk anlayışı gereği bilgilendirme ve konu hakkında farkındalık yaratma sorumluluğu nedeniyle, hızlı bilgi aktarımı yoluna gitmesi de kimi zaman yanlış ve kesinlik kazanmamış bilgilerin topluma iletilmesine sebep olabilmektedir. Bu doğrultuda haberlerdeki eksik, yanlış ya da sansasyonel içerikler daha sonradan yalanlansa bile; toplumda riskin yanlış anlaşılmasına, paniğe hatta can kayıplarına sebep olabilmektedir (Lowrey ve diğerleri, 2006).

2.3.5.8. *Başlığın tonu*

Haber başlığı, “haberlin birkaç kelimedenden oluşın ve çoğunlukla bir yargı bildiren kısa özeti” olarak tanımlanmaktadır (Yüksel ve Gürcan, 2001:36). Haber başlığı başlığının büyüklüğü haber önemi ile orantılı olan bir unsurdur (Garcia, 2002:52’den aktaran Bıyık , 2007:227). Bu anlamda başlık okuyucuya haber hiyerarşisi hakkında bilgi de vermektedir. Başlık aynı zamanda okuyucuyu bilgilendirme ve habere çekme işlevlerini de yerine getirmektedir. Bu anlamda, “kısaca haberi vermek ve metni okutturmak (Gaillard, 1991: 117)” amaçlarını da taşımaktadır.

Olayın ciddiyetini kamuoyuna duyurmak, ortaya çıkan tehlikeye yönelik uyarılarda bulunmak adına içeriğı kriz dönemlerindeki tehlikeye ilişkin olan haberler, kullanılan kelime ve ifadeler de okuyucunun habere yönelmesi anlamında işleve sahiptir. Başlıkta kullanılan haber özetine ilişkin anlatımlarda olumlu ve olumsuz içerik kullanımı da okuyucuyu yönlendirebilmekte ve bu anlamdaki algısını yükseltebilmektedir. Genellikle kriz ortamlarında felaket, korku, ölüm, şiddet, afet gibi tehlikenin kendisinden çok onu tanımlamakta kullanılan ifadelerin yaygınlaştığı görülmektedir (Demir, 2002:31; Kolukırık ve Tuna 2009:291; Furedi, 2001:84).

Örneğin; Türkiye’de sel haberlerinin basında yer verilisinde kullanılan başlıklarda; “afet, facia, felaket, sel şoku” (Demir, 2002: 31) gibi olumsuz anlamlar taşıyan kelimeler kullanılmıştır. 17 Ağustos 1999 tarihinde meydana gelen Marmara Depremi’nden sonra kullanılan ilk gün manşetleri ise; “sanki kıyamet, ulusal yas, felaket, çöktük, acımız büyük, en az 2500 ölü”dür (Demir, 2002: 36). Kolukırık ve Tuna (2009: 291) da, depremin ertesi günü korku ve

panik ile ilintili başlıkların haberlerde sunulmasının tedirginliği arttırıcı bir nitelik olduğuna işaret eder.

Öte yandan bir başka çalışmada 1995 yılında İngiltere’de gebeliği önleyici belirli hapların bir arada kullanılmasının kadınlarda “toplardamarlarda kan pıhtısı oluşumu” riskini arttırdığı bilgisini içeren bildiri metninin kamuoyuyla paylaşılmasının ardından gazetelerin “Haplar öldürüyor!” biçiminde manşetler atması sonucunda kürtaj oranının büyük hızla arttığı, kadınların yüzde 12’sinin hap kullanmayı bıraktığı tespit edilmiştir (Furedi, 2001: 84).

“Sağlık Haberlerinin risk algısı oluşturma bağlamında etik açıdan değerlendirilmesi” başlıklı çalışmada küresel yaygınlık düzeyine erişmiş sağlık olaylarının yazılı basında yer alış biçimlerini araştıran Karagöz (2009: 189) de paralel sonuçlara ulaşmıştır. Hastalıkların ilk ortaya çıktığı dönemler ve bunu izleyen iki aylık süreyi kapsayan çalışmada Karagöz, Cumhuriyet, Zaman ve Hürriyet gazetelerini incelemiştir. Çalışmanın kuş gribi haberlerine ilişkin kullanılan haber başlıklarına ilişkin bulgularına göre başlıklar; “halkta panik duygusunu geliştirici ve risk toplumu oluşturmaya yönelik etki yaratıcı” olarak tanımlanmıştır. Kuş gribine ilişkin çalışmada örnek olarak sunulan başlıklardan bazıları şöyledir: “Kuş gribi korkutuyor”, “Avrupa tehlikede”, “Prof. Özlü: Mutasyona uğrarsa en ölümcül salgına neden olur”, “Virüs ölümcül”, “Söylenti öldürdü”, “Kuş gribi yayılıyor”, “Kuş gribi 150 milyon insanı öldürebilir”.

2.3.5.9. Sık kullanılan ifadeler

Toplumda birçok kişiyi kapsayacak bir tehlikenin sonucunda oluşan kriz ortamında meydana gelen olayla ilgili kullanılan her türden ifade, toplumda

yaşayan bireylerin kendileri ve yakın çevreleri için kaygı duymalarına yol açmaktadır. Bu anlamda meydana gelen olayın “bazı yönlerini seçerek; o konunun önemli kılınması ve böylece bir olgudaki bazı nedenlere dikkat çekilmesi” söz konusu olabilmektedir (Yüksel, 2001: 108). Çerçeveleme olarak adlandırılan bu sunum biçimi, toplumdaki bireylerin bir olaya yönelik bakış açısı ve konuyu değerlendirmesine, düşünce üretmesine yönelik olarak hazırlanan mesajlardan oluşmaktadır (Yüksel, 2001: 109). Çerçevelemenin sonuçlarının bireysel ve toplumsal düzeyde anlaşılabileceğini belirten Erdoğan (2008: 37), bireysel düzeyde “belli çerçevelere maruz kalmaya bağlı olarak bir konu ile ilgili tutumların değişebileceğine” işaret etmektedir. Toplumsal düzeyde ise çerçevelerin “siyasal toplumsallaşma, karar verme ve toplu eylemler gibi sosyal düzeydeki süreçlerin şekillenmesine katkı sağladığını ifade etmektedir.

Kriz ortamlarındaki tehlikeye yönelik olarak belirlenen çerçevelerin neler olduğu, konunun hangi yönlerine vurgu yapıldığı bu anlamda önem kazanmaktadır. Narin (2008: 95), 15 ve 20 Kasım 2003 tarihlerinde İstanbul’daki sinagoglara ve İngiliz sahipliğindeki HSBC bankasına yönelik olarak gerçekleştirilen terör eylemlerine ilişkin yürüttüğü yüksek lisans çalışmasında olayın haberlerde “terör ve terör eylemi” ifadelerini kapsayacak şekilde çerçevelendiğini belirtmektedir. Bu anlamda çalışmada eylemin yapılışına ilişkin nitelermeler olarak kabul edilen “bombalı saldırı, saldırı, patlama, intihar saldırısı” gibi ifadelerin de olayın diğer belirleyicileri olduğuna işaret etmektedir.

2.3.5.10. Sayısal ifadeler

Kriz durumlarında olayın ciddiyetinin vurgulanması amacıyla aktarılan sayısal ifadeler, bireylerin konuya ilişkin endişe duymalarına sebep olan bir durumdur. “Yazılı Basında Yayınlanan Deprem Haberlerinin Kamuoyuna Yansıması” adlı çalışmada felaket haberlerinin ortak noktasının manşetlerde sayısal verilerin ve hasar bilançolarının verilmesi olduğunu söyleyen Demir (2002: 33), aynı tarihlerde birbirinden farklı sayısal veriler yayınlayan gazetelerin, toplumda panik oluşturacağını kaydetmektedir.

Akbal (2010: 165) da, domuz gribi içerikli haberlerde pandemi riskine yönelik korku kültürünü besleyen en önemli haber metinlerinin “ A gribi vaka” ve “ölüm” haberleri olduğuna dikkat çeker. Yürüttüğü araştırmada hastalıkla ilgili Eylül ve Ekim ayının sonlarında hiç ölüm vakası haberine rastlanmazken, Kasım ve Aralık ayında ölüm sayısına yönelik haber metinlerinin arttığına işaret etmektedir.

Demir (2002: 36), 1999 Marmara depreminde ilk günden itibaren hayatını kaybedenlere ilişkin sayısal ifadelerin kullanıldığını, gazete ve televizyonlar tarafından bu sayıların abartılması sonucunda bunların halkı paniğe sürükleme endişesi açısından RTÜK tarafından uyarılar yapıldığına işaret etmektedir.

“Türkiye’de Sağlık Konulu Yayıncılık İlkelerinin Belirlenmesi: Kaynak, İleti ve Hedef Kitle Bağlamında Sağlık Konulu Yayınların Analizi” başlıklı proje kapsamında görüşülen sağlık profesyoneli AAK, halkın korkutulması ve salgının abartılmasında medyanın suçu olduğuna işaret ederek şöyle demektedir:

“Şimdi mesela şu andan itibaren Türkiye’de böbrek yetersizliğinden ölen insanları televizyonda ilan etmeye başlasan, işte Diyarbakır’da iki kişi hastaneye kaldırıldı, böbrek yetersizliği teşhisi kondu, işte Ankara’da üç kişi böbrek yetersizliği tedavisi görürken öldü, işte İstanbul’da falanca hastaneye bir kişi idrarını yapamadığı için getirildi falan diye. Sen zannedersin ki Türkiye’de böbrek yetersizliği salgını var. Hâlbuki bunlar her dakika, her yerde oluyor. 70 milyonluk ülke. Böbrek yetersizliği de var, şeker komasından ölen de var. Kalp krizi geçiren de var. Yani sen tek bir hastalığı alıp Türkiye’de aniden bir şeker komasından ölümler çıkmaya başlamış gibi bir algılama olur (Yüksel ve diğerleri, 2011: 101)”.

Sayısal rakamların haberdeki korkutucu boyutuna işaret eden ZZY’nin görüşü ise şöyledir:

“(…) Sürekli rakamların değiştiği haritalar... Haberin korkutucu boyutu buradan kaynaklanıyor. Yani onu haftada bir verseniz çok fazla bir etkisi yok ama bütün programlarda, hemen her gün gazetede karşınızda. İşte bir kişi daha öldü, bir kişi daha öldü, bir kişi daha öldü diye aktardığınız zaman çok büyük bir tehlikenin, tehlikenin algılanma boyutu büyüyor. Tehlike o kadar büyük olmasa bile... (Yüksel ve diğerleri, 2011: 105)”.

Okuyucu aslında tehlikenin büyüklüğü, içeriği, kapsamı ile ilgili ölçülere ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada da, tutum ve davranışları konusunda karar verme aşamasında olan birey, kendisine sürekli tekrarlanan bir biçimde

sunulan sayısal verileri yorumlama ile ilgili sıkıntı yaşayabilmektedir. Bu anlamda proje kapsamında görüşen sağlık alanında bir sivil toplum kuruluşu başkanı, aynı zamanda doktorluk ve yazarlık yapan MSŞ görüşünü şöyle ifade etmektedir:

“(...) Durumu ortaya koyan verilerle ilgili değerlendirme yapabilecek durumunuz olması lazım. Şimdi domuz gribi ile normal gribin kimlik olarak ayırt edilen bir özelliği yok. Siz bir önceki yıl grip sayısını bilmelisiniz, o gribin tipleri arasında bir değerlendirme yapabilecek bilgiye sahip olmalısınız, ki bu seneki tablonun söz edilen biçimde tablo olup olmadığına dair yorum yapabilesiniz. Böyle bir şey yok. Yani orada bakanlık size çıkıp da bu hafta 15 tane vaka oldu, iki tanesi öldü dediği zaman; geçen sene bu zamanda kaç vaka olmuştu sorusunu sormayı aklınıza getirmez de sadece onu yazarsanız, isteminiz dışında bu sürecin bir parçası haline gelmiş olursunuz (Yüksel ve diğerleri, 2011: 101)”.

2.3.5.11. Temalar

Haber temaları, haberde işlenen ya da vurgulanan konulara karşılık gelmektedir. Özellikle kriz ortamlarında tehlikeyle bağlantılı olarak belirlenen temalar, halkın olay hakkında bilgilendirilmesi anlamında önem taşımaktadır. Ancak, kriz ortamlarında belirlenen ve gazetelerde sunulan temaların toplumda sakinleştirici bir etki yerine, korkutucu etkiyle bağdaştırıldığını söylemek de mümkündür. Örneğin Acar (2007: 46) kuş gribi hastalığına ilişkin olarak yaptığı çalışmada; “hastalığın ölümcül olduğunun kesinlik kazanması, bilimsel çevrelerden çelişkili mesajların gelmesi, etkili önlemler alınmadığı takdirde

milyonlarca insanı etkileyebilecek uzun dönem etkiye sahip bir hastalık olması ve kesin bir tedavisinin olmaması” gibi temaları risk algısını etkileyen korku faktörleri olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda kriz haberlerinde işlenen başka temalar şöyle sıralanabilir:

a) Geçmişte yaşanan kriz olaylarıyla karşılaştırma: Yaşanan kriz durumunda meydana gelen olayın, geçmişteki benzer olaylarla karşılaştırılarak verilmesi habercilik açısından etkileme gücünü arttıran bir durumdur (Bülbül, 2001: 135). Ayrıca bu bilgilerin sunulması, bireylerin konu hakkında daha fazla bilgi sahibi olması anlamında da önem taşımaktadır. Ancak tehlikeye ilişkin karşılaştırma günlük koşullar değerlendirilmeden yapıldığında ortaya çıkabilecek sonuçla orantılı olmayabilir. Bu anlamda domuz gribi salgınının, 1918 yılında yaşanan İspanyol gribi salgınıyla karşılaştırmalı olarak verilmesi örnek olarak gösterilebilir. İspanyol salgınının dünya üzerindeki en büyük viral salgın olarak tarihe geçmesinin haberlerde yansıtılmasına rağmen dönemin koşul ve tıbbi şartları okuyucuya aynı oranda aktarılmamaktadır.

b) Gelecekte yaşanabilecek durumlara ilişkin çıkarımlar: Kriz ortamlarında basında yer alan haberlerin birçoğunda olayın geleceğe dönük kısmı ile ilgili çıkarımlara rastlamak mümkündür. Yıldız ve Sümer (2010: 42), 1980’lerde ortaya çıkan AIDS’in kamuoyuna duyurulmasında “virüsün insanlığın geleceğine ciddi bir tehdit olduğu fikrinin” sürekli işlendiğine dikkat çekmektedir. Demir (2002: 36) ise Marmara depreminde kurtarma çalışmaları devam ederken (21 Ağustos 1999) yapılan Birleşmiş Milletlerden 45 bin ceset torbası istendiği haberlerinin kurtarma çalışmalarında ümit arayanlar arasında şok etkisi yarattığını belirtmektedir. Demir ayrıca bölgede ortaya çıkabilecek salgın hastalıklar konusunda yapılan yayıncılığa da değinmekte; “bölgenin

karantinaya alınacağı ve kurtarma çalışmalarına son verileceği haberlerinin depremzede vatandaşları ve yakınlarını çaresizlik ve endişeye" sürüklediğine dikkat çekmektedir.

c) Olayı oluşturan tehlike üzerinden farklı içeriklerin yansıtılması: Okuyucu açısından karar verme noktasında belirleyici olan bilginin medya tarafından aynı konu üzerinden farklı içeriklerle sunulması da toplum genelinde belirsizlik ve karar verme güçlüğüne sebep olabilmektedir. Furedi (2001: 196), alkolün sağlık için büyük risk olduğu bilgisi verilirken, aynı zamanda şarabın kalp krizi riskini önlediği bilgisinin de verildiğine dikkat çekmektedir.

d) Olguyla bağlantılı diğer olaylara göndermeler: İnsan yaşamını doğrudan ilgilendiren tehlike durumlarının sürekli haber konusu olarak seçilmesi, bireylerin bu konulara olan duyarlılık düzeyini yükseltmektedir. Furedi'ye (2001: 83-84) göre, belirli suç ya da hastalıklar konusunda medyada yer alan enformasyon kamuoyunun bu sorunlarla ilgili tehlike duygusunu arttırmaktadır. Bu görüşü destekleyen çalışmalardan biri Singer ve Endreny tarafından yapılan ve Yunanistan'da yaşanan, ABD vatandaşlarını da etkileyen bir terör saldırısı üzerinedir. Çalışma saldırıyı konu alan haberin Avrupa'ya gitmeyi düşünen turist sayısını düşürdüğüne değinmektedir (Singer ve Endreny, 1993: 1-2). Domuz gribi hastalığının diğer olaylarla bağlantısı bağlamında; turizme etkileri, seyahat engellemeleri, büyük organizasyon iptalleri, okullarda verilen tatil kararları, temizlik ve hijyen ürünlerinin satışına ilişkin bilgilendirmeler, tıbbi ürünlerin satışına ilişkin bilgilendirmeler gibi kimi temaların öne çıktığı görülmektedir.

e) Kamuoyunun geleneksel otorite merkezine olan güvenini sarsıcı ifadeler:

Herhangi bir tehlike sonucunda ortaya çıkabilecek olan kriz durumlarında merkezi otoriteye yönelik güvensizlik duygusunun artmasına sebep olabilecek yayınların yapılması yaygın biçimde kullanılan bir unsurdur. Kriz olarak tanımlanabilecek büyük olayların ardından yaşanan karmaşa dönemleri haberlerinde devlet yetkililerine yönelik eleştiriler, siyasi yöndeki eleştiriler de dikkat çekiciliği sebebiyle medyada yer almaktadır (Er, 2009: 177; Demir, 2002: 34). Bu eleştiriler farkındalık yaratma, toplum adına eksiklikleri ya da yanlışları dile getirme biçiminde de yapılabilmektedir. Örneğin; 1999 yılında yaşanan Marmara depreminin ardından gazetelerde yer alan yerli ve merkezi kurumlara ilişkin kızgınlık ifadelerinin “resmi/özel kurum ve kuruluşların yardım ve kurtarma konusundaki gecikmeleri”ne yönelik olduğu belirlenmiştir. (Kolukırmık & Tuna , 2009: 292).

f) Hastalık belirtileri: Domuz gribi hastalığının ortaya çıktığı 2009 yılı nisan ayından itibaren yayınlanan gazetelerde ortak olarak işlenen temanın hastalık belirtileri olduğu söylenebilir. Hastalığın belirtileri haberlerde; 38 dereceye yükselen yüksek ateş, üşüme, titreme, şiddetli kas ve baş ağrısı ve bitkinlik olarak sıralanmaktadır. Ancak, bu belirtiler aynı zamanda mevsimsel gribin de belirtileri olarak kabul edilmektedir. Bu noktada ciddi endişe hisseden okuyucuya sürekli olarak bu bilgilerin verilmesi hastalıkla ilgili şüphe duyulması anlamında algı düzeyini yükseltebilmektedir.

g) Hastalığın bulaşma yolları: Bir hastalığın hayvandan insana, insandan insana hatta insandan hayvanlara bulaşma biçimlerini tanımlamaktadır. Domuz gribi hastalığında bulaşma biçimleri uyarı ve dikkat çekme anlamında okuyucuya sürekli olarak sunulmuş; ilk kez hayvandan insana, insandan

insana ve insandan hayvanlara bulaşma zamanları da haberde içerik olarak okuyucuya aktarılmıştır. Bu noktada dikkat çekme özelliği olan bu içerik, aynı zamanda sürekli tekrar edilen, hastalığın yayılımını hızlandırdığına, bulaşmanın bu yollarla kolaylaştığına değinilen içeriklerle okuyucuya sunulmuştur.

h) Hastalığın yayılma eğilimi: Geleceğe ilişkin bir kaygıya işaret eden bu unsur, domuz gribi haberlerinde özellikle sayısal verilerle orantılı olarak sunulmuştur. Bu anlamda yayılma eğilimi, hastalığın kıtalar ve ülkeler arası yayılma hızı hakkında verilen bilgilerden oluşmaktadır.

i) Hastalıktan korunma önerileri: Domuz gribi hastalığının yayılma hızını düşürmek adına uluslararası ve ulusal sağlık otoriteleri ve sağlık görevlileri tarafından okuyuculara aktarılan bu öneriler el yıkama, maske takma, yolculuğa çıkmama, toplu mekânlarda bir arada bulunmama, öpüşmeme gibi önerilerden oluşmaktadır.

j) Karantinaya uygulamaları: Kelime anlamı olarak “bulaşıcı bir hastalığın yayılmasını önlemek için belli bir bölgenin veya yerin kontrol altında tutulup giriş çıkışların engellenmesi biçiminde uygulanan sağlık önlemi (TDK, 2011)” olarak tanımlanan karantina faaliyetleri, domuz gribi haberlerinde sürekli tekrarlanan bir temadır. Hastalığın ortaya çıktığı ilk ülke olan Meksika’da başlayan karantina faaliyetlerinden itibaren hastalığın yayıldığı ve kontrol altına almak anlamında karantina uygulamalarının başladığı ülkelerin duyurulması anlamında verilen içerikler, zaman içerisinde hasta ve ülkelere giriş yapan hastalık şüphesi taşıyan bireylerin karantinaya alınma haberlerine

kadar ulaşmıştır. Bu anlamda günlük olarak karantinaya alınan kişilerle ilgili haberlerin gazetelere yansıdığı görülmektedir.

k) Hastalığın belirli bir tedavisinin olmaması: Hızlı yayılma eğilimi içerisinde tüm dünyanın merakla takip ettiği bir hastalık olan domuz gribinin belirgin bir tedavisinin bulunmaması haberlerde tekrarlanan bir içerik olarak okuyucuya sürekli hatırlatılmıştır.

l) Risk gruplarının tanımlanması: Belli bir tedavisi olmayan ölümcül domuz gribi hastalığından korunma yöntemlerinden biri olarak gösterilen aşı kampanyasının ilk dönemlerinde sınırlı sayıda aşının ülkeye getirilmesi anlamında risk grupları tanımlanmıştır. Bu tanımlamaya göre; morbid obezleri, gebeler, iki yaşın altındakiler, kronik rahatsızlığı olanlar, 18 yaşın altında sürekli aspirin kullananlar ve 65 yaşın üzerindeki bireyler hastalığa karşı risk altında olan kişiler olarak tanımlanmıştır.

m) Hastalığa ilişkin komplo teorileri: Komplo teorisi; “bir kimse, kuruluş veya ülkeye karşı gizlice, zarar verici tuzak kurulduğu varsayımına dayanan düşüncelerin tümü (TDK, 2011)” olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamıyla kavram sağlıktan, siyasete toplumsal düzeyde bireyleri ilgilendiren her türden olayda kaşı karşıya kalınan bir duruma işaret etmektedir. Krizler toplumun genelini yakından ilgilendirip algı düzeyleri üzerinde dikkat çekici etkiye sahip olaylardır. Örneğin insan sağlığıyla yakından ilgili olan beslenme sorunlarından biri de GDO’lu yiyeceklerdir. GDO’lu ürünlerin medyada nasıl temsil edildiğine ilişkin olarak yürüttüğü çalışmada Er (2009: 177) gazetelerde yer alan bazı ifadelerin olayla ilgili komplo teorisi örnekleri oluşturduğuna işaret etmektedir. Üretilen bu teoriler okuyucu algısında farklı

yönlere dikkat çekme anlamında da yönlendirici olarak kabul edilebilir. Bu anlamda varolan bir tehdit ya da tehlikenin kökenine ilişkin ortaya atılan farklı teoriler bireylerin olaya bakışındaki tutum ve davranışlarına etki eden bir nitelik kazanabilmektedir.

Örneğin “Türkiye’de Sağlık Konulu Yayıncılık İlkelerinin Belirlenmesi: Kaynak, İleti ve Hedef Kitle Bağlamında Sağlık Konulu Yayınların Analizi” başlıklı proje kapsamında görüşülen medya profesyoneli YSK Kırım Kongo kanamalı ateşi hastalığı hakkında ortaya atılan iddiaları şöyle dile getirmektedir:

“(…) Bunun Türkiye’de tursit giriş çıkışını azaltmak için dış ülkeler tarafından böyle birşeyin pompalandığı, aslında Türkiye’de mesela kenenin hiç olmadığı, kene hep vardı ama böylesi ölümcül vakalarla karşılaşmadığı, bu kenelerin yurt dışından bir şekilde getirildiği iddiaları söz konusu oldu. Bunlar tabi insanların kafasını bulandırdı. Aynısı domuz gribi aşısı için de söz konusuydu (Yüksel ve diğerleri, 2011: 106)”.

n) Aşı kampanyasına ilişkin bilgilendirmeler: Hastalığın yayılma seyrine karşı önlem olarak üretilen aşılarla ilişkin bilgilendirmelerin özellikle aşı denemelerine başlanılan Ağustos 2009’dan itibaren yoğunlaştığı görülmektedir. Bu anlamda haber içeriklerinde değinilen aşıya ilişkin temalar: Üretilen ve satın alınana aşının stoklarla sınırlı olması; aşılama öncelik sıralamasının belirtilmesi; aşının yan etkileri olarak sıralanabilir. Bu anlamda “Türkiye’de Sağlık Konulu Yayıncılık İlkelerinin Belirlenmesi: Kaynak, İleti ve Hedef Kitle Bağlamında Sağlık Konulu Yayınların Analizi” başlıklı proje kapsamında yüz

yüze görüşülen STK Başkanı AD, aşılama ile ilgili olarak toplum yeterince bilgilendirilmediğine işaret ederek görüşlerini şöyle dile getirmektedir:

“Kişiler bu konu hakkında yeterince bilgi sahibi olamadılar. Bizi yanıltacak kanallara yöneldik, internete, televizyona yöneldik... Panik yaratan bir olay oldu... Sağlık Bakanlığı bu tür şeyleri takip etse de çok da sonuçlar elde edebiliriz diye. Belki de bu konuda yeterince bu kanallardan bilgilenemediğimiz için insanlar internet ortamına, gazetelere yöneldi. Oradaki aldıkları haberler doğrultusunda panik arttı (Yüksel ve diğerleri, 2011: 101)”.

o) Hasta isimlerinin yayınlanması: Kişilerin hasta hakları çerçevesinde, yayın kuruluşlarında adları ve fotoğraflarının kendisi veya bir yakınının izni olmadan yayınlanması yasak olmasına rağmen domuz gribi haberlerinde hastalığa yakalanan kişilerin isimleri ve fotoğrafları kimi yayın kuruluşlarında açıkça belirtilmiştir.

Sonuç olarak bu bölümde alanyazına bağlı olarak domuz gribi olayı ve gelişimi anlatılarak, haber ve kriz haberciliğine ilişkin temel kavramlar açıklanmıştır. Bu bağlamda kriz haberciliğinde paniğe neden olabilecek unsurlar üzerinde ayrıca durulmuştur. Üçüncü bölümde ise çalışmanın yöntemi ele alınacaktır.

2.3.5.12. Görsel unsurlar

Görsel unsurlar, “haberi tamamlayıcı ve hatta kimi zaman haberin kendisini oluşturan görsel biçimler (Yüksel ve Gürçan, 2005:27)” olarak tanımlanabilir. Arıcan (2010: 96-97), haberde fotoğraf kullanımına ilişkin olarak yurtdışında

yapılan bir araştırmanın sonuçlarına dayanarak gazetelerin birinci sayfalarında en çok kullanılan görsel unsurun fotoğraf olduğuna dikkat çekmektedir. Fotoğrafın bu kadar çok tercih edilmesi, metinle sayfalarca anlatılabilecek bir olayı, tek bir karede okuyucuya sunma özelliğinden kaynaklanmaktadır (Bıyık , 2007: 242). Haberde fotoğraf kullanımının bir takım işlevleri de bu sık kullanımın sebeplerini açıklamaktadır. Bu doğrultuda fotoğraf; “toplumsal boyutta tüketilebilecek bir fikri aktarmanın ve/veya dayatmanın en güvenli yolu (Bayraktaroğlu, 2009: 7)”dur. Aynı zamanda fotoğraf, “okurun haberle ilgili bilmesi gereken bilgileri görsel bir biçimde sunmaktadır (Arcan, 2010: 72)”.

Yayınlanan bir haberin belgesi olarak nitelendirilen fotoğrafın basında; haberi okumaya yöneltme, inandırıcılığı kuvvetlendirme gibi işlevleri de bulunmaktadır (Vural, 2010: 12). Gazetelerde haber metnini tamamlayıcı rolü üstlenen görsel unsur fotoğrafla sınırlı değildir. Grafik öğeler olarak tanımlanan bu unsurlar; tablo, harita, canlandırma, logo, karikatür ve resim olarak tanımlanabilir. Bu unsurların gazetede haber metni ile birlikte kullanılmasının; haberdeki özel bilginin görselleştirilmesi, bireyleri ilgilendiren yönlerine dikkat çekilmesi gibi amaçları bulunmaktadır (Arcan, 2010: 122).

Örneğin “Türkiye’de Sağlık Konulu Yayıncılık İlkelerinin Belirlenmesi: Kaynak, İleti ve Hedef Kitle Bağlamında Sağlık Konulu Yayınların Analizi” başlıklı proje kapsamında görüşleri alınan ve bu anlamda yayınlanan görsellerin birey üzerindeki algılaması anlamında medyayı eleştiren AAK’nın görüşü şöyledir:

“(…) Diyarbakır’da iki çocuk hapsirdi, domuz gribi şüphesiyle tahlil yapıldı. Hastaneye gitti falan filan. Hâlbuki grip hastalık; yani

anormal bir şey değil. Bir de bunları halkı korkutacak şekilde yapıyorlar. Mesela domuz gripinden çocuk hastaneye kaldırıldı diyor; ama orada ne gösteriyor sana? Yoğun bakım, ağzında burnunda tüpler, hortumlar olan bir takım insanlar. İşte bir domuz çiftliği, kaçışan domuzlar. Böyle ilaçlamalar yapılıyor (Yüksel ve diğerleri, 2011: 101)''.

Görüntülerin kullanımına ilişkin olarak ADA görüşlerini şöyle dile getirmektedir:

''(...) Bu gibi olaylar sıcak olaylar olduğu için toplum üzerindeki etkisi de anlık oluyor. Adam televizyonu izliyor, sanki çoluk çocuk hepsi bir anda hastalık gelecek, hepsi topluca bir anda ölecekmiş gibi bir algılama oluyor. Domuz gribi ile ilgili yayıncılıkta halk paniğe sevk edildi. Çünkü Sağlık Bakanlığı açıklama yaptı. Dedi ki, biz bu konuda gerekli önlemleri aldık, aşı getirdik, eğer öyle bir şey olursa aşılama yapacağız''. Sağlık Bakanlığı ile TTB yapı itibariyle muhalif olmasına rağmen TTB Sağlık Bakanlığı'nın önlemlerini destekliyoruz dedi. Buna rağmen gazete ve televizyonlar tam aksi yönde haber yapmaktan çekinmedi. (...) Maskeli insan görüntüleri mutlaka etkili olmuştur (Yüksel ve diğerleri, 2011: 106)''.

Sonuç olarak buraya kadar literatür taramasına dayalı olarak domuz gribi vakasının gelişimi anlatılarak, kavramsal anlamda panik ve kriz olguları ile haber ve kriz haberciliği olguları tanımlanmış ve bu çerçevede kriz haberlerinde paniğe neden olabilen unsurlar ayrıntılı olarak sıralanmıştır. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde araştırma probleminin yanıtlanmasına ilişkin yöntem açıklanacaktır.

3. Yöntem

Bu bölümde öncelikle çalışmanın araştırma modeli ve veri toplama tekniği olarak “içerik analizi yöntemi” tanımlanacaktır. Çalışmada belirlenen evren ve örneklem çerçevesinde verilerin toplanması ve analizi süreci de bu başlık altında açıklanacaktır.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma modeli, ekonomik ve çalışma amaçlarına uygun olarak, verilerin toplanması ve çözümlere ulaşılabilmesi için koşulların düzenlenmesi (Karasar, 2005: 76) olarak tanımlanmaktadır. Bir durum saptaması niteliğinde olan bu çalışmada araştırma modeli “genel tarama modeli”dir. Genel tarama modeli, “geçmişte ya da halen var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımı (Karasar, 2005: 77)” olarak açıklanabilir. Genel tarama modeli, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tamamı ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama biçimidir. “Tekil Tarama Modeli” ise, değişkenlerin tek tek, tür ya da miktar olarak belirlenmesi amacı ile yapılan araştırma modelidir (Karasar, 2005: 79). Bu anlamda domuz gribini konu alan haberlerde kamuoyunda paniğe neden olan/olabilecek unsurların neler olduğunun ortaya konması amacı çerçevesinde, bu çalışmada “Tekil Tarama Modeli” kullanılacaktır.

Araştırmanın amaçlarını oluşturan sorulara yanıt aranması doğrultusunda, belirlenecek örnek haberlere içerik analizi yöntemi uygulanacaktır. İçerik analizi, ilk kez 1952’de yayımladığı kitabında yer veren Berelson tarafından;

“iletişimin belirgin içeriğinin objektif, sistematik ve niceliksel tanımlarını yapan bir araştırma tekniği (Gökçe, 2006: 35)” olarak tanımlanmıştır.

Merten’e göre ise içerik analizi, “sosyal gerçeğin belirgin içeriklerinin özelliklerinden, içeriğin belirgin olmayan özellikleri hakkında çıkarım yapmak yoluyla sosyal gerçeği araştıran bir yöntemdir (Gökçe, 2006: 18)”.

İçerik analizi yönteminde çalışma varsayımı doğrultusunda oluşturulan kategoriler, belirli ilkeler doğrultusunda sınıflandırılır (Yüksel ve diğerleri, 2009: 53-54).

İçerik analizi yöntemi belirli aşamalardan oluşmaktadır. Bu aşamalar:

- Evrenin belirlenmesi ve amaca yönelik olarak örneklemin alınması,
- Analiz birimlerinin tanımlanması,
- Ölçeklerin belirlenmesi,
- Ölçekler için kodların oluşturulması,
- Verilerin toplanması,
- İstatistik analiziyle dağılımların belirlenmesi,
- Kategoriler içi ve arası dağılımlardaki verilerin yorumlanması,
- Verilerle elde edilen sonuçların yorumlanması olarak sıralanabilir (Erdoğan, 2003: 198-199).

3.2. Evren ve Örneklem

Domuz gribi konulu haberlerde yer alan panik unsurların neler olduğunun belirlenmesine yönelik olarak hazırlanan bu çalışmada, yapılan ön incelemede 1 Ocak 2009 tarihinden başlayarak 28 Şubat 2010 tarihine kadar Türkiye’de yayımlanan tüm gazeteler, PR Net medya takip şirketinin internet sitesi üzerinden taranmıştır. Bu tarama sonucuna göre domuz gribi içerikli metinlerin Türkiye’de Mayıs 2009’dan itibaren yayımlanmaya başladığı tespit edilmiştir. Buna göre Türkiye’de 1 Mayıs 2009-28 Şubat 2010 tarihleri arasında yayın yapmakta olan 51 yaygın gazetede domuz gribi konulu toplam 13 bin 258 metin yayımlanmıştır (Tablo 9).

Tablo 9. 1 Mayıs 2009-30 Nisan 2010 tarihleri arasında gazetelerde yayımlanan domuz gribi içerikli tüm yazıların sayısı

TİRAJ (57 HAFTANIN ORTALAMASI)		YAYIN ADI	May.09	Haz.09	Tem.09	Ağu.09	Eyl.09	Eki.09	Kas.09	Ara.09	Oca.10	Şub.10	TOPLAM HABER SAYISI	TOPLAM METİN SAYISI
767071	1	ZAMAN	44	17	14	15	12	80	110	28	6	3	329	343
522199	2	POSTA	44	17	12	13	9	77	158	42	7	4	383	480
470508	3	HÜRRİYET	62	22	22	27	14	69	131	51	18	4	420	502
365065	4	SABAH	63	28	21	21	19	60	129	42	13	4	400	495
244952	5	HABER TÜRK	103	44	41	53	26	153	225	93	27	5	770	826
201097	6	MİLLİYET	41	14	18	22	14	131	215	52	16	7	530	635
182161	7	VATAN	45	19	25	24	11	101	193	70	20	4	512	571
147715	8	AKŞAM	38	17	9	16	15	66	115	30	9	1	316	377
142794	9	TÜRKİYE	50	20	16	9	7	76	129	33	15	1	356	399
141720	10	SÖZCÜ	43	20	13	15	5	78	144	41	12	3	374	408
137248	11	TAKVİM	53	29	25	21	13	79	177	52	6	2	457	501
115418	12	GÜNEŞ	40	19	10	10	6	59	101	36	8	4	293	363
106133	13	STAR	52	29	15	14	14	81	128	43	13	3	392	382
102459	14	YENİ ŞAFAK	54	25	16	22	9	78	119	46	16	7	392	438
56248	15	BUGÜN	37	19	18	12	11	102	152	45	15	5	416	458
56222	16	CUMHURİYET	34	19	13	15	13	97	127	29	16	4	367	429
52696	17	VAKİT	23	14	4	8	6	61	85	36	8	2	247	307
52072	18	YENİ ÇAĞ	65	33	16	22	11	73	97	30	10	10	367	421
51474	19	MİLLİ GAZETE	58	20	15	16	5	64	79	29	8	0	294	360

51006	20	TARAF	36	13	15	15	9	44	55	14	7	1	209	236
39226	21	RADİKAL	35	17	12	21	17	79	132	35	8	3	359	354
35272	22	FOTOGOL	2	0	2	4	1	4	35	4	0	0	52	58
34874	23	FOTOSPOR	2	2	6	5	1	10	39	4	0	1	70	77
12491	24	HALKA TERCÜMAN	36	22	13	3	8	46	75	24	12	2	241	279
11633	25	REFERANS	18	2	7	7	4	36	52	14	7	2	149	183
9963	26	YENİ ASYA	51	26	16	22	7	64	83	47	11	2	329	356
7149	27	ORTADOĞU	65	25	12	14	17	67	78	32	16	6	332	363
6276	28	GÜNLÜK EVRENSEL	40	13	2	6	4	45	93	36	4	1	244	272
5426	29	YENİ MESAJ	63	32	19	22	7	55	69	16	13	4	300	313
5311	30	BİRGÜN	27	10	12	13	9	51	88	40	7	4	261	298
2294	31	DÜNYA	22	5	6	7	2	22	36	11	9	1	121	148
2123	32	HÜRSER	16	13	7	10	2	21	40	18	13	5	145	145
\	33	GÜNBOYU	63	26	26	28	11	56	91	31	14	6	352	352
\	34	ÖNCE VATAN	36	11	11	11	11	60	88	33	13	5	279	291
\	35	BİZİM GAZETE	24	18	10	5	5	35	39	21	17	6	180	210
\	36	ŞOK	25	8	6	8	3	33	55	0	3	1	142	201
\	37	GÜNLÜK	38	6	12	9	0	33	52	19	6	2	177	193
\	38	KÜRESEL ANA HABER	0	1	1	1	1	2	4	2	0	1	13	29
\	39	DOKUZ SÜTUN	0	0	0	0	0	0	0	0	1	5	6	6
\	40	EKONOMİK PUSULA	0	0	0	0	0	0	3	5	0	0	8	11
\	41	TÜRKİYE HABERCİ	0	0	0	0	0	0	5	1	1	0	7	8
\	42	TRAKYA DEMOKRAT	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	4	4
\	43	YEŞİL DÜNYA	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	4	4
\	44	YEREL KULİS	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	2	2
\	45	HASTANE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
\	46	KOBİ ENERJİ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
\	47	SUNDAY S ZAMAN	0	0	0	0	0	0	0	20	0	0	20	1
\	48	TÜM OTOBÜŞÇÜLER GAZETESİ	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1
\	49	ZAMAN FARK	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1
212280	50	PAS FOTOMAÇ	1	2	2	1	0	6	54	3	0	0	69	86
197740	51	FANATİK	2	2	7	3	3	8	47	1	1	0	74	80
4548316		TOPLAM	1551	679	527	570	342	2362	3935	1259	408	134	11767	13258

Kaynak: PR Net veri tabanı, 2011.

Tabloda domuz gripi konulu haber sayılarının gazetelere göre dağılımı ve bu gazetelerin tirajları belirtilmektedir. Buna göre çalışmada kontrol, maliyet ve etik unsurlar çerçevesinde kamuoyunun en çok okuduğu kabul edilen tirajı en yüksek 7 gazete yargısal olarak örneklem alınmıştır. Bu gazeteler belirlenirken

domuz gribi haberlerine yer veren en yüksek tirajlı gazeteler olmalarına önem verilmiştir. Çünkü tirajı yüksek gazetelerin kamuoyunun en çok okuduğu gazeteler olduğu varsayılmıştır. Örneklem alınan 7 gazete şunlardır: Zaman, Posta, Hürriyet, Sabah, Haber Türk, Milliyet ve Vatan. Bu gazetelerin toplam tiraj içerisindeki payı yüzde 60,52'dir. Domuz gribi haberleri içindeki payı yüzde 28.41'dir.

Çalışmada ayrıca domuz gripinin Türkiye'de yayılma eğilimine girdiği 1 Mayıs 2009 ile 24 Şubat 2010 tarihleri arasında hastalığın seyrine ve etki düzeyine göre 14 önemli gün yargısal olarak örneklem alınmıştır. Bu günler aynı zamanda hastalığın ortaya çıkışı, gelişimi ve sona ermesine kadar olan süreci de tanımlar nitelikte değerlendirilmiştir. Gazetelerin günlük olarak yayınlanması nedeniyle olaylar meydana geldiğinin ertesi günü haber olarak kamuoyuna yansıtılmıştır. Bu nedenle olayların gerçekleştiği değil, haber olarak yayımlandığı günler çalışma kapsamında örneklem alınmıştır.

Çalışmanın örneklem seçim sürecinde tiraj oranlarına göre kamuoyu tarafından en çok okunan edilen 7 gazete (Zaman, Posta, Hürriyet, Sabah, Haber Türk, Milliyet ve Vatan gazeteleri) ile bu gazetelerdeki domuz gribi için önemli olan 14 önemli olayın haber olarak yayımlandığı günlerde (Tablo 11) toplam 349 metin tespit edilmiştir. Bu metinlerin içeriği, konusu doğrudan domuz gribi olmayan ama hastalığın adının geçtiği haberler, hastalıkla ilgili köşe yazılarından oluşmaktadır. Yapılan incelemede bu metinlerden 294'ünün doğrudan konuyla ilgili haberler olduğu tespit edilmiştir (Tablo 12). Bu 294 haber, çalışmanın içerik analizi uygulamasına yönelik örnekleme olarak belirlenmiştir.

Tablo 10. Çalışma kapsamında belirlenen önemli tarihler ve olaylar

Olayın meydana geldiği gün	Haber olarak yayımlandığı gün	ÖNEMLİ OLAY TANIMI
1 Mayıs 2009	2 Mayıs 2009	Dünya Sağlık Örgütü Başkanı Margaret Chan, 4. Evrede bulunan hastalık seviyesini 5'e çıkarttıklarını duyurdu (Vatan , 1 Mayıs 2009: 6)
10 Mayıs 2009	11 Mayıs 2009	Brezilya'da hastalık ilk olarak insandan insana bulaştı (Akşam , 10 Mayıs 2009: 10)
17 Mayıs 2009	18 Mayıs 2009	İlk olarak Domuz gribi Türkiye'de tespit edildi (Birgün , 17 Mayıs 2009:1)
12 Haziran 2009	13 Haziran 2009	Dünya Sağlık Örgütü domuz gribi salgınını küresel salgın olarak ilan etti. Salgın evresini 5'den 6. evreye çıkarttığını duyurdu (Hürriyet , 12 Haziran 2009: 1)
21 Haziran 2009	22 Haziran 2009	İlk yerli vaka tespit edildi (Zaman , 21 Haziran 2009: 34)
23 Temmuz 2009	24 Temmuz 2009	Yabancı bir ilaç firması insan denekler üzerinde aşı denemelerine başladığını duyurdu (Birgün , 2009: 16)
08 Ağustos 2009	9 Ağustos 2009	Avrupa Konseyi Sağlık Komitesi Başkanı ve Alman Meclisi Sağlık Komisyonu üyesi Dr. Wolfgang Wogard aşıya ilişkin tehlikeleri içeren bir açıklama yaptı (Milliyet , 8 Ağustos 2009: 3)
9 Eylül 2009	10 Eylül 2009	Sağlık Bakanı uyardı: domuz gribi yayılacak (Vatan , 9 Eylül 2009: 1)
21 Ekim 2009	22 Ekim 2009	Sağlık Bakanlığı'nın 10 milyon kişiye uygulamayı öngördüğü domuz gribi aşısının ilk partisi Türkiye'ye ulaşarak Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi'nde incelenmeye başladı (Vatan , 21 Ekim 2009: 1)
2-3 Kasım 2009	4 Kasım 2009	Türkiye'de ilk aşı uygulamasına başlandı (Milliyet , 2 Kasım 2009: 1)
3 Kasım 2009	4-5 Kasım 2009	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan parti grup toplantısında domuz gribi aşısı olmayacağını açıkladı (Milliyet , 03 Kasım.2009)
11 Aralık 2009	12 Aralık 2009	Aralarında üniversiteler ve araştırma kurumlarının da bulunduğu uluslararası kuruluşlar tarafından H1N1 virüsünün aslında abartıldığı kadar ölümcül, salgının da şiddetli olmadığı iddia edildi. Dünya Sağlık Örgütü iddiaları yalanladı (Vatan , 11 Aralık 2009: 1)
12 Ocak 2010	13 Ocak 2010	Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Sağlık Komisyonu Başkanı Wolfgang Wodarg, A(H1N1) virüsünün yol açtığı domuz gribi hastalığının bu işten kar sağlayan ilaç firmaları tarafından bilinçli olarak abartılan düzmece bir salgın olduğunu iddia ederek Avrupa Komisyonu'na "Domuz gribi sahte bir salgın mıydı, araştırılsın" başlıklı bir önerge verdi (Milliyet , 12 Ocak 2010: 1)
24 Şubat 2010	25 Şubat 2010	Sağlık Bakanlığı domuz gribi salgınının Türkiye'de yatıştığını duyurdu (Haber Türk , 24 Şubat 2010: 8)

Tablo 11. Belirlenen günlerdeki gazetelerde yer alan tüm yazılar (Haber, köşe yazısı vs)

		Haber Türk	Hürriyet	Milliyet	Posta	Sabah	Vatan	Zaman	TOPLAM
1	02.05.2009	8	5	2	2	3	1	1	22
2	11.05.2009	3	3	3	3	2	1	1	16
3	18.05.2009	10	6	4	3	5	2	3	33
4	13.06.2009	1	2	2	3	1	3	1	13
5	22.06.2009	1	0	1	1	1	2	0	6
6	24.07.2009	1	2	2	0	1	1	2	9
7	09.08.2009	2	2	2	0	2	1	0	9
8	10.09.2009	2	1	1	0	0	0	0	4
9	22.10.2009	8	7	9	4	2	5	5	40
10	04.11.2009	17	10	17	13	15	17	9	98
11	05.11.2009	11	9	12	8	7	16	3	66
12	12.12.2009	6	3	3	1	2	2	0	17
13	13.01.2010	4	3	4	1	1	1	0	14
14	25.02.2010	1	0	0	0	0	0	1	2
	TOPLAM	58	43	45	26	27	35	17	349

Kaynak: PR Net veri tabanı, 2011.

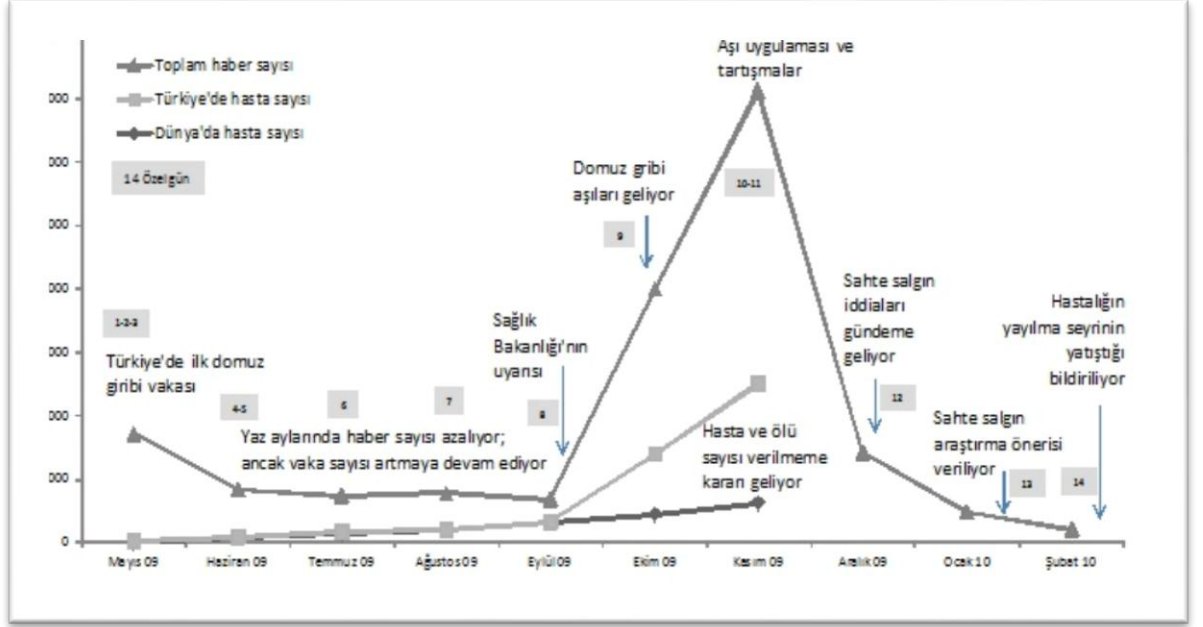
Tablo 12. Belirlenen günlerdeki gazetelerde yer alan haberler

		Haber Türk	Hürriyet	Milliyet	Posta	Sabah	Vatan	Zaman	TOPLAM
1	02.05.2009	10	5	1	2	3	1	1	23
2	11.05.2009	2	2	0	2	2	2	1	11
3	18.05.2009	7	7	3	3	4	2	4	30
4	13.06.2009	1	2	2	2	1	4	1	13
5	22.06.2009	1	0	1	1	1	1	0	5
6	24.07.2009	2	2	0	0	1	2	2	9
7	09.08.2009	2	3	1	0	2	1	0	9
8	10.09.2009	1	1	1	0	0	0	0	3
9	22.10.2009	6	6	10	3	3	7	6	41
10	04.11.2009	10	8	9	13	14	16	11	81
11	05.11.2009	7	4	9	7	5	16	4	52
12	12.12.2009	3	0	3	0	0	2	0	8
13	13.01.2010	1	3	1	0	0	2	0	7
14	25.02.2010	1	0	0	1	0	0	0	2
	TOPLAM	54	43	41	34	36	56	30	294

Çalışmada Tablo 12’de sunulan örneklem doğrultusunda içerik analizi uygulaması, araştırmacı tarafından hazırlanan ve Ek. 1’de sunulan kodlama kılavuzu doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Şekil X’de Türkiye’de ilk domuz gribi vakasından başlayarak, Türkiye’de ve dünyada açıklanan hasta sayısı ve aylık olarak PRNet veri tabanından elde

edilen tüm yaygın gazetelerde yayımlanan domuz gribi haber sayıları ile çalışma kapsamında örneklem alınan 14 özel günün yeri gösterilmektedir.

Şekil 2. Yaygın gazetelerde yayımlanan domuz gribi haber sayıları ile örneklem alınan 14 özel günün yeri

3.3. Verilerin toplanması ve analizi

Bu çalışmada içerik analizine konu alınan domuz gribi konulu haberler, Haber Türk, Hürriyet, Milliyet, Posta, Vatan, Sabah ve Zaman gazetelerinin incelenen 14 özel gününde yayınlanan sayılarından elde edilmiştir. İçerik analizi kodlaması için öncelikle kodlama uygulamasına örneklem seçilen haberler ayrı gün klasörleri halinde toplanmıştır. Her bir haber ihtiyaç duyulması halinde kolaylıkla bulunabilmesi için birbirini takip eden numaralarla sıralanmıştır. Bu aşamada birinci sayfada yer alan ve iç sayfalarda devamı da bulunan metinler ayrı haber metinleri olarak değerlendirilmiş her birine ayrı numara verilerek sıralamaya dâhil edilmiştir.

Çalışmada içerik analizi kodlaması araştırmacı tarafından hazırlanan kodlama formu doğrultusunda araştırmacı tarafından yapılmıştır. İçerik analizinde yer alan kategoriler ve alt kategorilerin tutarlılığının; kodlamanın yansız olduğunun sınanması için güvenirlik testi bu aşamada uygulanmıştır. Bu noktada Yüksel (2009: 55), sınıflanan 100 üzerindeki haberin 1/3'ünde, hatta 1/5'inde uyumsuzluk tespit edilirse, araştırma sonuçlarının tutarsız kabul edileceğini belirtmektedir. Poindexter ve McCombs (Aktaran Yüksel, 2009: 55) ise kodlayıcılar arasında %80'lik bir uyumun üzerine çıkılması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Çalışmada güvenirlik testini uygulamak için örneklem olan 294 haberin 104'ü daha önce benzer bir çalışmada görev alan bir kodlayıcı tarafından yeniden kodlanmıştır. Araştırmacı ve kodlayıcı arasındaki uyum her bir kategori için Yüksel ve diğerleri'nin (2009: 56) güvenirlik değerlendirmesinde kullanılan formüle göre hesaplanmıştır.

Tablo 13. İçerik analizi uygulamasında kodlayıcılar arası uyum hesaplaması

Kodlayıcılar arası uyum = 2 (Üzerinde uzlaşılan kodlama sayısı) / Birinci kodlayıcı tarafından yapılan kodlama sayısı + İkinci kodlayıcı tarafından yapılan kodlama sayısı

İçerik analizi sonucunda elde edilen veriler, sosyal bilimlerde istatistik programı olan, SPSS'te işlenerek verilere ilişkin frekans analizleri alınmış ve çapraz tablolar oluşturulmuştur. Tablolaştırma aşamasında frekansı 5'in altında bulunan alt kategoriler "diğer" olarak bir araya getirilmiştir.

Verilerin değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan bulgular, dördüncü bölümünde “Bulgular ve Yorum” başlığı altında sunulacaktır.

4. Bulgular ve Yorum

Domuz gribi haberlerinde yer alan kamuoyunda paniğe neden olan/olabilecek unsurların neler olduğunun belirlenmesine yönelik bu çalışmada örneklem alınan 7 gazete (Haber Türk, Hürriyet, Milliyet, Posta, Vatan, Sabah ve Zaman) ve 14 özel gündeki toplam 294 domuz gribi haberi içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir.

İçerik analizinde uygulanan “kodlama kılavuzu” araştırma soruları doğrultusunda oluşturulmuştur (Ek 1). Buna göre öncelikle *domuz gribi haberlerinin basında yer alış biçimine ilişkin olarak*; haberlerin gazete bazında yayımlanma sıklığı ya da sayısı, haberlerin yer aldığı sayfa, haberlerin sayfadaki konumu, haberlerin kapladığı alan değerlendirilmiştir. Çalışmanın ikinci araştırma sorusu bağlamında ise *haber içeriklerindeki paniğe neden olan/olabilecek unsurlara ilişkin olarak*; kaynaklık eden kişi ve kurumlar, kaynak görüşlerinde çelişkili ifadeler, dil ve anlatım, başlık tonu, sık kullanılan ifadeler, sayısal ifadeler, sıklıkla vurgulanan temalar incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü araştırma sorusu bağlamında da *görsel unsurlara ilişkin olarak*; görsel kullanımı, varsa görsel türü, kullanılan görsel sayısı ve görsel unsurun içeriği incelenmiştir.

Haberde unsurlara ilişkin araştırma sorusunun içerisinde yer alan haberin yayımlanma sıklığı alt sorusu, haber sayıları ile bağlantı olduğu için bulgular başlığında ilk yanıtlanan soru olacaktır. Bu bölümde çalışmanın amaç soruları çerçevesinde içerik analizi uygulamasına dayalı olarak elde edilen veriler alt başlıklar halinde yorumlanacaktır

4.1. Haberlerin basında yer alış biçimine ilişkin bulgular

Domuz gribi haberlerinin basında nasıl yer aldığına ilişkin genel durum tespiti bağlamında örneklem alınan 7 gazete ve 14 özel gün üzerinden yapılan incelemede öncelikle domuz gribini konu alan haber sayıları belirlenmiştir (Tablo 14).

Örneklem alınan 14 özel gün, hastalığın ortaya çıkışı, gelişimi ve sona ermesine kadar olan süreci kronolojik olarak tanımlar niteliktedir. Çalışmada incelenen bazı tarihlerde (örneğin 22 Haziran, 9 Ağustos, 10 Eylül gibi) ortalama 1 haberle gazetelerde yer alırken; bazı tarihlerde ise (örneğin 4 Kasım, 5 Kasım, 18 Mayıs gibi) bir gazetenin aynı gün nüshasında toplam 16 domuz gribi konulu haberin bulunduğu tespit edilmiştir. Belirlenen bazı tarihlerde haber sayılarının düşük çıkması hastalığın yayılma seyri, salgının boyutları, mevsim değişiklikleri ve örneklem alınan gazetelerin 14 özel gün içerisinde yer alan konuları haber olarak işlemeleriyle bağlantılı bulunmuştur.

Domuz gribine ilişkin haber sayıları, Tablo 14’de verilmiştir. Buna göre hastalık seyrinin Türkiye’de hızlandığı dönem olan 2009 yılı ekim ve kasım aylarında haber sayılarının fazla olduğu görülmektedir. Buna göre en fazla haberin yayımlandığı tarih 4 Kasım 2009’dur (n=52). 5 Kasım 2009’da yayımlanan haber sayısı 52; 22 Ekim 2009’da yayımlanan haber sayısı ise 41’dir. Haber sayılarının yoğunlaştığı bir diğer dönem ise Türkiye’de yurtdışından gelen kişilerde ilk vakaların tespit edildiği 2009 yılı mayıs ayıdır. Buna göre çalışmada belirlenen 18 Mayıs 2009 tarihinde belirlenen 7 gazetede yayımlanan toplam haber sayısı 30’dur.

Tablo 14. Çalışma kapsamında incelenen günlerdeki haber sayıları

		Haber Türk	Hürriyet	Milliyet	Posta	Sabah	Vatan	Zaman	TOPLAM
1	02.05.2009	10	5	1	2	3	1	1	23
2	11.05.2009	2	2	0	2	2	2	1	11
3	18.05.2009	7	7	3	3	4	2	4	30
4	13.06.2009	1	2	2	2	1	4	1	13
5	22.06.2009	1	0	1	1	1	1	0	5
6	24.07.2009	2	2	0	0	1	2	2	9
7	09.08.2009	2	3	1	0	2	1	0	9
8	10.09.2009	1	1	1	0	0	0	0	3
9	22.10.2009	6	6	10	3	3	7	6	41
10	04.11.2009	10	8	9	13	14	16	11	81
11	05.11.2009	7	4	9	7	5	16	4	52
12	12.12.2009	3	0	3	0	0	2	0	8
13	13.01.2010	1	3	1	0	0	2	0	7
14	25.02.2010	1	0	0	1	0	0	0	2
	TOPLAM	54	43	41	34	36	56	30	294

Haber sayıları, çalışma kuramsalında panik unsurlar arasında tanımlanan haberin yayımlanma sıklığını tartışmak adına önem taşımaktadır. Bu nedenle haber sayılarına ilişkin değerlendirme yayımlanma sıklığı kategorisi bağlamında yapılacaktır.

4.1.1. Konunun tekrarlanma sıklığı, yayımlanan haber sayısı

Haberin yayımlanma sıklığı bir olay karşısında kamuoyunun dikkatini çekmek, konunun önemliliğini vurgulamak anlamında konunun sürekli tekrar edilmesidir. Konunun sıklıkla gazetelerde yer alması, o konunun kamuoyunun zihninde yer etmesi ve konuya ilişkin önemlilik algısının yüksek olmasını sağlamak adına önemlidir.

Domuz gribi haberlerinin yayımlanma sıklığının 4 Kasım- 5 Kasım 2009 tarihlerinde arttığı görülmektedir. Bu tarihlerde Türkiye’de aşı kampanyasının başladığı ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın parti grup toplantısında aşı olmayacağına ilişkin görüş belirttiği tarihlerdir. Domuz gribine ilişkin haber yoğunluğunun arttığı bir diğer tarih ise 22 Ekim 2009’dur. Bu tarih, Türkiye’de uygulanması düşünülen aşılardan ilk partisinin ülkeye ulaşmasının ardından yayımlanan haberlerden oluşmaktadır. Bu tarihte yayımlanan haber sayısı ise 41’dir. Ülkede ilk olarak domuz gribinin tespit edildiği haberlerinin yayımlandığı 18 Mayıs 2009 tarihinde ise 30 domuz gribi içerikli haber yayımlanmıştır.

Bu veriler doğrultusunda domuz gribi haberlerinde önemlilik algısının yüksekliği ile ilişkili olarak haberlerin sıklıkla gazetelerde yayımlandığı söylenebilir.

Haberlerde aynı konunun sürekli tekrar edilmesini eleştiren görüşler açısından konuya yaklaşırsa; örneğin, “Türkiye’de Sağlık Konulu Yayıncılık İlkelerinin Belirlenmesi: Kaynak, İletim ve Hedef Kitle Bağlamında Sağlık Konulu Yayınların Analizi” başlıklı proje kapsamında görüşleri alınan medya profesyoneli SÇ, konunun bu kadar uzun süre işlenmesini eleştirerek; “hep aynı şeyler söylendiğinde insanları sıkıyor diye düşünüyorum” demektedir (Yüksel ve diğerleri, 2011:104). Haberin yayınlanma sıklığının kamuoyu üzerinde yarattığı korkuya değinen medya profesyoneli ZZY’nin görüşü ise şöyledir: “Belki sıklık. Yayın sıklığı... Ama münferit olayların manşete çıkarılarak herkesin başına gelebilecekmiş gibi ifade edilmesi tabi biraz korku yarattı toplumda (Yüksel ve diğerleri, 2011: 104).

Domuz gribi haberlerinin yayımlanma sıklığının arttığı tarihlere bakıldığında bu eleştirilere paralel olarak kamuoyunda endişe, korku hatta panik yaratabilecek bir ortamdan söz etmek mümkündür. Çünkü yapılan incelemede haber sayılarının arttığı dönemde işlenen öncelikli konuların “Türkiye’de hastalığın ilk kez görülmesi”, “hastalığın yayılma eğiliminin hızlanması”, “aşı kampanyası”, “otoritelerin aşı kampanyasına ilişkin görüşleri” gibi kamuoyunun hastalık ve hastalıktan korunmaya ilişkin merakını gidermeye yönelik içeriklerdir.

Çalışmanın domuz gribi haberlerinin basında yer alış biçimine ilişkin araştırma sorusunun yanıtlanması kapsamında gazetelere göre toplam haber sayıları Tablo 15’de sunulmaktadır. Domuz gribi haberlerinin Türkiye’de yayımlanmaya başladığı 2 Mayıs 2009 tarihinden 25 Şubat 2010 tarihine kadar olan dönem içinde incelenen 14 özel günde örneklem olarak belirlenen 7 gazetede toplam 294 domuz gribi içerikli haber tespit edilmiştir. Buna göre incelenen sayılarda en fazla haber, Vatan’da yer almıştır (n=56). Bu sayı çalışmada incelenen domuz gribi içerikli tüm haberlerin % 19’luk kısmını oluşturmaktadır.

Ardından Haber Türk (n=54), % 14,6’lık oranla Hürriyet (n=43), % 13,9’luk oranla Milliyet (n=41), % 12,2’lik oranla Sabah (n=36), % 11,6’lık oranla Posta (n=34) gazeteleri gelmektedir. Türkiye’de en fazla tiraja sahip gazete olan Zaman gazetesinde ise incelenen günlerde 30 haber yayımlandığı belirlenmiştir. Bu sayı incelenen toplam domuz gribi haberleri içerisinde onda birlik oranı ifade etmektedir (%10,2).

Tablo 15. Gazetelere göre domuz gribi haber sayıları

Gazeteler	Frekans	%
Vatan	56	19,0
Haber Türk	54	18,4
Hürriyet	43	14,6
Milliyet	41	13,9
Sabah	36	12,2
Posta	34	11,6
Zaman	30	10,2
TOPLAM	294	100,0

Dolayısıyla konuya gazeteler arasındaki ilginin farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Kimi gazeteler konuyu daha çok gündemde tutarken, kimileri daha az önemli bulmuşlardır.

4.1.2. Haberlerin yayımlandığı sayfa

Domuz gribi haberlerinin hangi sayfalarda yer aldığına ilişkin veriler Tablo 16’de sunulmuştur. Ortaya çıkan veriler, çalışmanın “gazetelerin ilk sayfalarında yer alan haberlerin önemli haberler olduğu” varsayımını destekler niteliktedir. Bu doğrultuda domuz gribi haberlerinin en fazla gazetelerin birinci sayfalarında (n=51; %17,3) yayımlandığı tespit edilmiştir.

İncelenen gazetelerde birinci sayfada domuz gribi haberlerine en fazla yer veren Vatan’dır. Birinci sayfadan yayımlanan 51 haberin 17’si Vatan gazetesinin ilk sayfasında yer almıştır. Diğer gazetelerin birinci sayfalarında yayımlanan haberler Vatan’da yayımlananların yarısından azıdır. Bu durum Vatan’ın diğer gazetelere göre konuyu daha önemli bulduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 16. Domuz gribi haberlerinin yayımlandığı sayfalar

Sayfa No	Haber Türk	Hürriyet	Milliyet	Posta	Vatan	Sabah	Zaman	TOPLAM	%
1	7	6	7	5	17	4	5	51	17,3
8	39	3	0	0	0	0	0	42	14,3
4	0	10	2	12	4	2	0	30	10,2
6	0	0	11	0	1	12	0	24	8,2
15	0	1	12	6	0	1	0	20	6,8
5	0	2	2	0	9	0	6	19	6,5
7	0	10	0	0	3	0	1	14	4,8
9	0	3	0	0	2	4	0	9	3,1
17	0	0	0	0	9	0	0	9	3,1
18	0	0	0	5	1	3	0	9	3,1
2	1	0	0	0	0	0	7	8	2,7
21	0	5	0	0	0	2	0	7	2,4
26	0	0	2	1	2	1	1	7	2,4
3	0	0	2	1	0	0	3	6	2,0
13	3	0	0	0	3	0	0	6	2,0
Diğer	4	3	3	4	5	7	7	33	11,2
TOPLAM	54	43	41	34	56	36	30	294	100,0

Vatan'ın ardından birinci sayfasında domuz gribi haberlerine yer veren diğer gazeteler Haber Türk ve Milliyet'tir (n=7). Haberlerin en fazla birinci sayfadan okuyucuya sunulması, gündemdeki önemli konunun kamuoyuna duyurulması anlamında önemlidir. Birinci sayfa aynı zamanda en çarpıcı haberlerin verildiği, gazetenin bir tür özeti ve içerik çatısıdır (Bayraktaroğlu ve Bayraktaroğlu, 2009: 18). Bu doğrultuda okuyucuya önemli olan gündem konularını özetleyen birinci sayfanın domuz gribi haberlerinde panik yaratıcı bir unsur olup olmadığı, çalışmanın diğer kategorileriyle (başlık tonu, anlatım, görsel içeriği, sık kullanılan ifadeler, temalar vb.) karşılaştırılması sonucunda belirlenecektir.

4.1.3. Haberlerin sayfadaki konumu

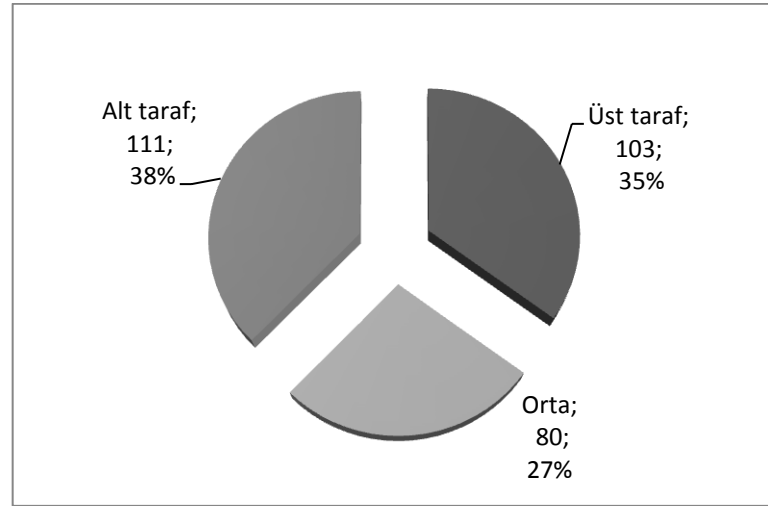
Sayfa konumu, haberin önemlilik düzeyine ilişkin algıyla yakından ilişkilidir. Bu anlamda çalışmada konum olarak sayfanın üstünde yer alan haber önemli haber varsayımı doğrultusunda domuz gribi haberlerinin sayfalardaki konumu incelenmiştir. Tablo 17’de sunulduğu gibi domuz gribi haberlerinin üçte birden fazlasının gazete sayfalarının alt kısmında yayımlandığı tespit edilmiştir (n=111). Haberlerin üst tarafta yer alma oranı ise % 31,6 (n=93)’dır. Haberler %27,2 oranında (n=80) sayfanın orta kısmında yer almıştır. Manşetten yayımlanan haberlerin oranı ise %2 (n=6)’dır. Sürmanşetten yayımlanan haberler %1,4 (n=4) oranında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu kategori için kodlayıcılar arası uyum oranı % 99 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 17. Gazetelere göre haberlerin sayfadaki konumu

	Haber Türk	Hürriyet	Milliyet	Posta	Vatan	Sabah	Zaman	TOPLAM	%
Alt taraf	18	10	16	13	25	18	11	111	37,8
Üst taraf	24	18	10	8	15	8	10	93	31,6
Orta	9	13	14	11	14	10	9	80	27,2
Manşet	2	1	0	2	1	0	0	6	2
Sürmanşet	1	1	1	0	1	0	0	4	1,4
TOPLAM	54	43	41	34	56	36	30	294	100,0

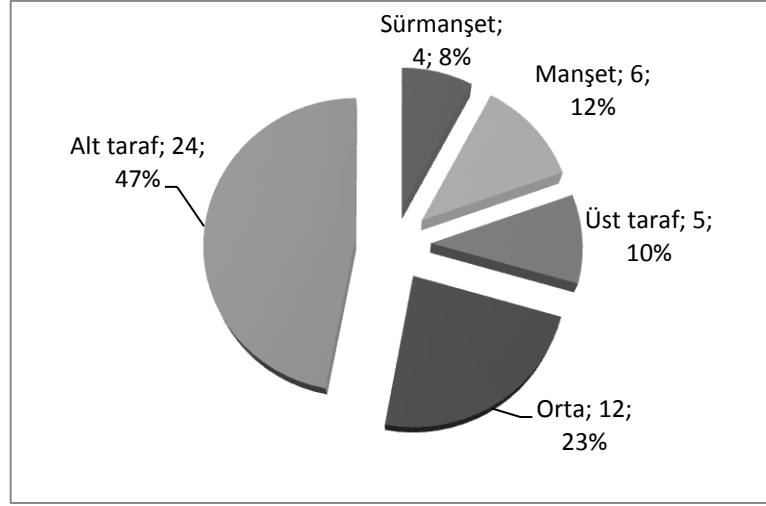
Domuz gribi haberlerinin manşet ve sürmanşetten verilme oranlarının belirlenmesi açısından kodlama formunda bu konumlar ayrı birer kategori olarak değerlendirilmiştir. Buna göre çalışma kapsamında “sürmanşet” ve “manşet” gazetelerin ilk sayfaları için, “üst kısım” ise gazete iç sayfalarında konum olarak üstte yayımlanan haberler için tanımlanmıştır. Sayfadaki konumları açısından değerlendirildiğinde “sürmanşet” ve “manşet”ten aktarılan haberler de gazete sayfasında üst kısımda yayımlanan konumlardır.

Bu doğrultuda “sürmanşet”, “manşet” ve “üst kısım” konumlarının değer olarak toplamı da sayfa üst kısmında verilen haber sayısı ve oranını yansıtmaması anlamında önem taşımaktadır. Bu noktada haberlerin üst kısım, alt kısım ve ortadan yayımlanma oranları Şekil 2’de gösterilmektedir.

Şekil 3. Haberlerin sayfadaki konumu

Sürmanşet ve manşetten verilen haberler ile sayfa üst kısmında yayımlanan haberlerin konuma ilişkin değerleri toplandığında haberlerin %38’nin sayfanın alt kısmında yayımlandığı, %35’nin ise sayfanın üst kısmından okuyucuya ulaştırıldığı belirlenmiştir (Şekil 2). Bu oranlar, domuz gribi haberlerinin sayfa altında verildiği orana yakın bir oranda sayfa üst kısmından okuyucuya ulaştığını göstermektedir. Sayfa üst kısmından verilen haberler, okuyucunun haber hiyerarşine göre önemli olan haberi bulması ve ona yönelmesi anlamında önem taşımaktadır.

Şekil 4. Domuz gribi haberlerinin birinci sayfadaki konumları

Gazetelerin vitrin sayfaları anlamında domuz gribi haberlerinin konumları değerlendirildiğinde yarıya yakınının (n=24; %47) birinci sayfada alt tarafta yayımlandığı belirlenmiştir. Haberlerin sayfa ortasında yayımlanma oranı ise %23 (n=12)'dür. Manşetten yayımlanan haber sayısı 6'dır. Sürmanşetten yayımlanan haber sayısı ise 4'tür. Birinci sayfada yayımlanan domuz gribi haberlerinin 5 tanesi ise sayfada üst tarafta yer almıştır; bu sayı birinci sayfada yayımlanan domuz gribi haberlerinin %10'luk kısmını ifade etmektedir. Sürmanşet ve manşetle birlikte hesaplandığında birinci sayfa üst kısımdan yayımlanan haber oranı %30 (n=15)'dur (Şekil 3).

4.1.4. Haberlerin sayfada kapladığı alan

“Sayfada yer alan diğer haberlerden daha büyük yer kaplayan haberin daha önemli haber olduğu” varsayımından hareket edilerek domuz gribi haberlerinin sayfalarda kapladığı alan belirlenmiştir. Bu kategoride kodlayıcılar arası uyum oranı %85 olarak belirlenmiştir.

Tablo 18. Gazetelere göre haberlerin sayfada kapladığı alan

	Haber Türk	Hürriyet	Milliyet	Posta	Vatan	Sabah	Zaman	TOPLAM	%
Çeyreğin çeyreği (4 birim)	8	18	21	13	13	17	10	100	34
Çeyrek Yarısı (18 birim)	15	14	12	9	22	10	11	93	31,6
Çeyrek Sayfa (16 birim)	10	5	4	3	13	7	8	50	17
Tek spot (2 birim)	17	3	4	3	3	1	1	32	10,9
Yarım Sayfa (32 birim)	3	3	0	5	3	1	0	15	5
Başlık/duyuru (1 birim)	1	0	0	0	2	0	0	3	1
Tam Sayfa (64 birim)	0	0	0	1	0	0	0	1	0,3
TOPLAM	54	43	41	34	56	36	30	294	100,0

Domuz gribi haberleri incelenen 7 gazete ve belirlenen 14 günde en çok çeyreğin çeyreği (4 birim) büyüklüğünde (n=100; %34) yer almıştır. Haberler %31,6 (n=93) çeyrek yarısı, %17 (n=50) çeyrek sayfa boyutlarında yayımlanmıştır. Domuz gribi haberleri incelen tarihler doğrultusunda bir kez Posta gazetesi tarafından tam sayfa büyüklüğünde yayımlanmıştır. Yarım sayfa büyüklüğünde yayımlanan haber sayısı ise 15'tir. Okuyucunun haber sıralaması yapmasına yardımcı olan kapladığı alan, aynı zamanda haberin

önemliliğini gösteren bir diğer unsurdur. Bu anlamda haberin kapladığı alan sayfadaki konumuyla da bağlantılıdır. Domuz gribi haberlerinin sayfadaki konumlarına göre kapladıkları alan büyüklüklerinin oranları Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 19. Domuz gribi haberlerinin sayfadaki konumlarına göre kapladıkları alan

	Tam Sayfa	Yarım Sayfa	Çeyrek Sayfa	Çeyrek Yarısı	Çeyreğin çeyreği	Tek spot	Başlık/duyuru	Toplam
Alt taraf	0	0	10	41	46	11	3	111
Üst taraf	1	13	29	23	13	14	0	93
Orta	0	0	8	27	38	7	0	80
Manşet	0	2	1	1	2	0	0	6
Sürmanşet	0	0	2	1	1	0	0	4
Toplam	1	15	50	93	100	32	3	294

İncelenen haberlerin sayfa alt kısmında en fazla çeyreğin çeyreği (4 birim) (n=46); üst tarafta ise en fazla çeyrek sayfa (16 birim) büyüklüğünde (n=29) okuyucuya sunulduğu belirlenmiştir. Üst taraftan yarım sayfa (32 birim) büyüklüğünde yayımlanan haber sayısı ise 13’tür. Çeyreğin çeyreği (4 birim) büyüklüğünde yayımlanan 38 haber sayfa ortasında yer almaktadır (Tablo 19).

Bu veriler doğrultusunda sayfada daha az önemli kabul edilen alt kısımda verilen haberlerin kapladığı alanın da az olduğu söylenebilir. Üst taraftan verilen haberler ise önemlilik düzeyiyle ilişkili algıdaki rolü nedeniyle okuyucuyu yönlendirebilmektedir. Bu anlamda domuz gribi haberlerinin sayfalarda konum olarak üst kısımda yer aldıklarında okuyucunun ilgisini çekebilecek büyüklükte (çeyrek sayfa ve çeyrek yarısı) yayımlandıkları belirlenmiştir.

Çalışmanın panik unsurlara ilişkin soruları doğrultusunda haberlerin yer aldığı sayfa, konum ve kapladığı alanlara ilişkin değerlendirmeler panik unsurlara ilişkin bulgular bağlamında yapılacaktır.

4.2. Haber içeriklerine ilişkin bulgular

Haber içeriklerindeki panik yaratıcı unsurlara ilişkin elde edilen veriler; kaynaklık eden kişi ve kurumlar, kaynak görüşlerinde çelişkili ifadeler, dil ve anlatım, başlık tonu, sık kullanılan ifadeler, sayısal ifadeler, sıklıkla vurgulanan temalar ayrı alt başlıklar altında sunulmuştur.

4.2.1. Haber kaynakları

Kriz ortamlarında özellikle krizin tarafı olan yetkili ve sosyal kurumlar ile bu kurumlarda görevli profesyonellerin açıklamaları önem kazanır. Bu doğrultuda haberde kaynağı olarak bilgisine başvurulmuş kişilerin kimler olduğu haber kaynakları kategorisinde tanımlanmıştır. Bu kategoride kodlayıcılar arası uyum % 98 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 20’de yer alan domuz gribi haberlerine kaynaklık eden kişi ve kurumlar değerlendirildiğinde, krizin taraflarından Sağlık Bakanı/Bakanlığı’nın 78 haberde kaynak konumunda olduğu belirlenmiştir. Ülke genelini tehdit eden böyle bir konuda bu kategorinin öne çıkması elbette şaşırtıcı değildir. Haberlerde ikinci sırada ülke siyasilerinin kaynaklık ettiğinin belirlenmesi ise konunun farkını ortaya koymaktadır. Cumhurbaşkanı, başbakan, milletvekilleri, bürokratlar, siyasi parti temsilcilerinin haberlere kaynaklık etme oranı ise % 13,6 (n=58)’dir. Bu anlamda bir sağlık haberinde ülkeyi saran bir kriz unsuru ön plan çıktığı ve konu siyasi bir platformda tartışma konusu haline geldiği için siyasiler en önemli ikinci kaynak konumundadır.

Dünya Sağlık Örgütü başta olmak üzere yabancı sağlık örgütlerinin haberlere kaynaklık etme oranı ise % 13,4 (n=57)’tür. Gazetelerin kaynak göstermeden

yayımladığı haberler %13,1 (n=56), yabancı siyasiler ve sağlık dışından kurum/kişilerin kaynaklık ettiği haberler % 8,5 (n=36), yerli sağlık dışı kuruluş/temsilcilerin kaynaklık ettiği haberler % 6,1 (n=26) oranlarında gazetelerde yayımlanmıştır. Haberlerde konuya ilişkin görüş bildiren tıp doktoru oranı ise % 5,9 (n=25)'dur. Haberlere yerli sağlık örgütü/temsilcileri % 5,4 (n=23), ilaç firmaları ve/temsilcileri % 3,3 (n=14), Hasta yakını ve ünlü kişiler % 2,8 (n=12), sivil toplum örgütleri/temsilcileri % 2,6 (n=11) ve akademisyenler % 1,4 (n=6) oranlarında kaynaklık etmiştir. Hastanın kendisi ve diğer bakanlıklardan yapılan açıklamalar çalışmada diğer kategori altında birleştirilmiştir. Buna göre diğer kategorisi altında haberlere kaynaklık eden kişi/kurumların oranı % 2,8 (n=12)'dir.

Tablo 20. Domuz gribi haberlerine kaynaklık eden kişi ve kurumlar

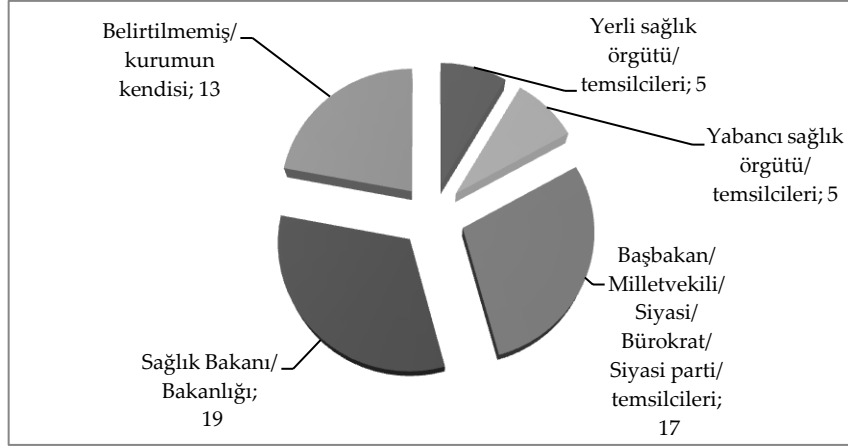
Haber kaynakları	Haber Türk	Hürriyet	Milliyet	Posta	Vatan	Sabah	Zaman	TOPLAM	%
Sağlık Bakanı/Bakanlığı	13	10	8	11	15	7	14	78	18,3
Cumhurbaşkanı/Başbakan/Milletvekili/Siyasi/Bürokrat/Siyasi parti/ temsilcisi	4	11	8	12	11	7	5	58	13,6
Yabancı sağlık örgütü/temsilcisi	12	11	9	5	11	5	4	57	13,4
Belirtilmemiş/ kurumun kendisi	7	7	11	5	10	10	6	56	13,1
Yabancı sağlık dışı kuruluş/temsilcisi	11	7	4	5	5	4	0	36	8,5
Yerli sağlık dışı kuruluş/ temsilcisi	9	4	2	3	3	4	1	26	6,1
Tıp doktoru	6	3	2	3	8	1	2	25	5,9
Yerli sağlık örgütü/ temsilcisi	6	3	1	2	5	2	4	23	5,4
İlaç firmaları/temsilcisi	1	6	1	1	4	1	0	14	3,3
Hasta yakını	1	1	0	2	6	1	1	12	2,8
Ünlü kişiler	1	0	2	3	2	3	1	12	2,8
Sivil toplum kuruluşları/ temsilcisi	2	1	3	0	3	1	1	11	2,6
Akademisyen	0	0	1	2	3	0	0	6	1,4
Diğer	2	1	1	2	4	1	1	12	2,8
TOPLAM	75	65	53	56	90	47	40	426	100,0

Toplumun genelini ilgilendiren kriz durumlarında habere kaynaklık eden kişi ve kurumların kimler olduğu toplumun sakinleştirilmesi anlamında önem taşımaktadır. Acar (2007:47), kuş gribi krizinin basında yer alışını incelediği yüksek lisans çalışmasında toplum genelini ilgilendiren sağlık krizlerinde en güvenilir bilgi kaynaklarının hkmet temsilcileri ve sağlık yetkilileri olduğuna işaret etmektedir. Domuz gribi haberlerinde haber kaynağı olarak en fazla Sağlık Bakanlığı ve Bakanlık temsilcilerinin görüşlerine yer verilmesi bu anlamda önemlidir. Ancak lke siyasilerine bir sağlık krizinde kaynak konumunda bu kadar fazla yer verilmesi konunun politik bir olaya dönüştürüldüğünü tanımlamak adına önemlidir.

Tablo 20’de gazetelere göre haberlerde tercih edilen kaynaklar sunulmaktadır. Buna göre Sağlık Bakanı/Bakanlığı’nı en fazla kaynak olarak sunan gazetenin Vatan (n=15) olduğu tespit edilmiştir. Zaman gazetesi haberlerinde 14 kez Sağlık Bakanı/Bakanlığı’nı kaynak olarak kullanırken, Haber Türk gazetesinde bu rakam 13 olarak belirlenmiştir.

lke siyasilerinin genelini ifade eden ve kaynak kullanımında ikinci sırada yer aldığı tespit edilen “Cumhurbaşkanı, Başbakan, Milletvekili, Siyasi, Bürokrat, Siyasi parti/siyasi parti temsilcisi”ni kaynak olarak en fazla haberlerinde yer veren gazete ise Posta (n=12)’dır. Hürriyet ve Vatan ise ülke siyasilerini 11 kez haberlerinde kaynak olarak kullanmıştır.

Yabancı sağlık rgt/temsilcisini haberlerinde kaynak konumuna en fazla taşıyan gazete Haber Türk (n=12)’tür. Hürriyet ve Vatan ise yabancı sağlık rgt/temsilcisi’ne haberlerinde kaynak olarak 11’er kez yer vermiştir.

Şekil 5. Gazete birinci sayfalarında yayımlanan haberlerde kaynaklar

Şekil 4’de birinci sayfadan yayımlanan haberlerdeki kaynaklar sunulmuştur. Sağlık Bakanlığı/Bakanlık yetkililerinin 19 kez haberlere kaynaklık ettiği belirlenmiştir. Birinci sayfadaki haberlere ikinci sırada ülke siyasileri (n=17) kaynaklık etmiştir. Birinci sayfadan yayımlanan haberlerde kaynak olmadan kurum tarafından yazılan haberlerin sayısı ise 13’tür.

Tablo 21. Sayfadaki konumlarına göre haberlerde kaynaklar

	Alt taraf	Orta	Manşet	Üst taraf	Sürmanşet	TOPLAM
Sağlık Bakanı/Bakanlığı	24	19	20	12	3	78
Başbakan/milletvekili/siyasi/bürokrat/siyasi parti/temsilcisi	14	17	8	14	5	58
Yabancı sağlık örgütü/temsilcisi	23	3	14	16	1	57
Belirtilmemiş/kurumun kendisi	21	23	4	7	1	56
Yabancı sağlık dışı kuruluş/temsilcisi	16	5	5	6	4	36
Yerli sağlık dışı kuruluş/temsilcisi	11	5	5	5	0	26
Tıp doktoru	8	9	6	2	0	25
Yerli sağlık örgütü/temsilcisi	7	6	8	2	0	23
İlaç firmaları/temsilcisi	2	3	7	2	0	14
Hasta yakını	6	2	0	4	0	12
Ünlü kişiler	7	4	1	0	0	12
Sivil toplum kuruluşları/temsilcisi	4	2	4	1	0	11
Akademisyen	3	0	3	0	0	6
Diğer	7	2	0	3	0	12
TOPLAM	153	100	85	74	14	426

Tablo 21’da sayfa konumlarına göre haberlerdeki kaynaklar sunulmuştur. Buna göre sayfa alt kısmında yer alan haberlerin 24 tanesinde kaynak Sağlık Bakanı/Bakanlığı’dır. Manşet konumunda yayımlanan haberlerin 20’sinde de Sağlık Bakanı/Bakanlığı kaynak olarak ilk sırada yer almıştır.

Haberlerin konumları incelendiğinde gazete sayfalarında en fazla orta kısımdan yayımlanan haberlere siyasilerin kaynaklık ettiği belirlenmiştir (n=17). Gazete sayfasında alt ve üst konumda yayımlanan haberlerde eşit oranda siyasi görüşlerine yer verilmiştir (n=14). Birinci sayfadan manşet (n=8) ve sürmanşet (n=5) konumlarından sunulan haberlerde de siyasilerin görüşlerine yer verildiği tespit edilmiştir.

Tablo 22. Başlık tonuna göre haber kaynakları

	Negatif	Pozitif	Nötr	TOPLAM
Sağlık Bakanı/Bakanlığı	55	11	12	78
Başbakan/milletvekili/siyasi/bürokrat/siyasi parti/temsilcisi	47	0	11	58
Yabancı sağlık örgütü/temsilcisi	38	12	7	57
Belirtilmemiş/kurumun kendisi	38	11	7	56
Yabancı sağlık dışı kuruluş/temsilcisi	23	3	10	36
Yerli sağlık dışı kuruluş/temsilcisi	20	2	4	26
Tıp doktoru	18	5	2	25
Yerli sağlık örgütü/temsilcisi	15	6	2	23
İlaç firmaları/temsilcisi	5	4	5	14
Hasta yakını	11	0	1	12
Ünlü kişiler	10	1	1	12
Sivil toplum kuruluşları/temsilcisi	5	3	3	11
Akademisyen	0	2	4	6
Diğer	7	3	2	12
TOPLAM	292	63	71	426

Yabancı sağlık örgütü/temsilcisinin kaynaklık ettiği haberlerin en fazla sayfada alt kısımda (n=23) yayımlandığı tespit edilmiştir. Yabancı sağlık

örgütü/temsilcisi'nin kaynaklık ettiği haberler üst taraftan 16, manşet konumunda ise 14 kez yayımlanmıştır.

Haberlerde kullanılan başlık tonlarına göre kaynaklar incelendiğinde Sağlık Bakanı/Bakanlığı'nın kaynaklık ettiği haberlerde negatif tonlu başlıkların kullanıldığı belirlenmiştir (n=55). Tablo 22'de başlık tonuna göre kaynaklar incelendiğinde dikkat çekici bir diğer sonuç ise ülke siyasilerinin kaynaklık ettiği haberlerin 47'sinde negatif, 11 tanesinde nötr tonda başlık kullanılmış olmasıdır. Buna göre siyasilerin kaynaklık ettiği haberlerin hiçbirinde pozitif tonda başlık kullanılmamıştır. En fazla pozitif tonlu başlık kullanılan haberlerde yabancı sağlık örgütü/temsilcisi (n=12) kaynak olarak dikkati çekmektedir. Ardından gazetenin kaynak belirtmediği haberlerin pozitif tonu öne çıkmaktadır (n=11).

Özetle ifade etmek gerekirse panik unsurlar açısından değerlendirildiğinde haberlerde siyasilerin bu kadar fazla kaynak olarak kullanılması, domuz gribi olayının siyasi bir olaya dönüştürüldüğü ortaya koymak adına önemlidir. Bu anlamda sağlık krizi olarak tanımlanan bu olaya ilişkin siyasilerin kamuoyu önünde bu kadar fazla yer alması, bilgi alma ve karar verme sürecinde sorunlar yaşayan bireyin panik algısını yükselten bir unsur olarak ifade edilebilir.

4.2.2. Haber kaynaklarının çelişkili ifadeleri

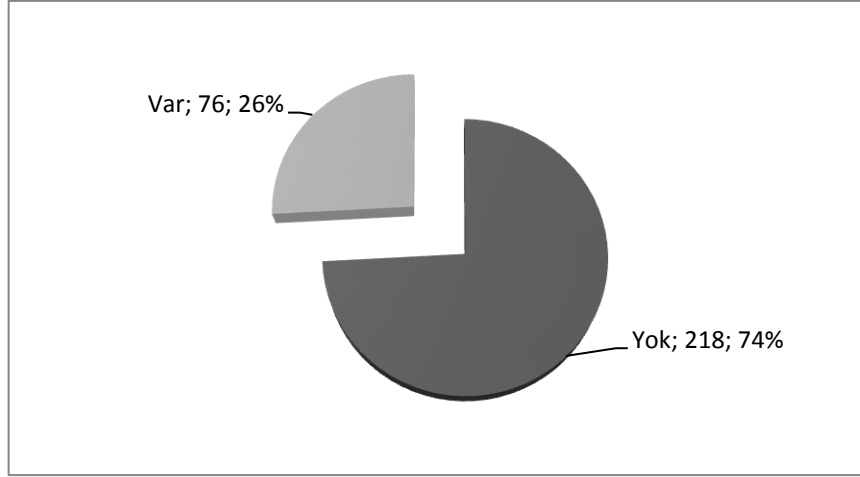
"Habere kaynaklık eden kişilerin çelişkili ifadeler kullanması panik algıyı yükseltebilir" varsayımı doğrultusunda kaynak kişilerin çelişkili ifadelerinin olup olmadığı da ayrı bir kategoride sorgulanmıştır.

Bu sorgulamada öncelikle tek bir haber metni içerisinde yer alan kaynakların sayısı ve kimler olduğu belirlenmiştir. Daha sonra bu kaynakların aynı haber metni içerisinde çelişen ifadeler kullanıp kullanmadığı tespit edilmiştir. Bu kategoriye ilişkin kodlayıcı uyum katsayısı %85 olarak belirlenmiştir.

Haber kaynaklarının çelişkili ifadelerine ilişkin Sandman (1994) tarafından kriz haberciliğine yönelik yürütülen araştırmanın kaynağa ilişkin sonuçlarından biri şöyledir:

“Kaynak bağlamında kriz haberlerinde daha çok resmi kaynaklar tercih edilmektedir. Ancak, resmi kaynaklar ‘tehlikeli’ derse endüstriden ya da uzmanlardan bir kaynağın ‘güvenli’ demesine, eğer resmi kaynaklar ‘güvenli’ derse eylemci gruplardan birinin ya da vatandaşların ‘tehlikeli’ demesini ön plan çıkartma eğiliminde olduğu görülmektedir”.

Kaynak kullanımında çelişen ifadelere ilişkin paralel bir görüşe göre (Akbal, 2010:164) bilgilendirme içerikli bu haber metinlerinde uzman doktor ve siyasilerin çelişkili ve tutarsız söylemlerinin toplumda yaşanan belirsizliği pekiştirdiğine işaret edilmektedir.

Şekil 6. Haber bazında farklı haber kaynaklarının çelişkili ifadeleri

Bu doğrultuda domuz gribi haberlerinde kaynaklar arası çelişkili ifade kullanımı % 26 (n=76) olarak tespit edilmiştir (Şekil 5). Bu oran genel haber sayısı ile karşılaştırıldığında düşük gibi görünmesine karşın, yaşanan sağlık krizinde ülke siyasilerinin kamuoyu önünde çelişen ifadelerle konuyu tartışması ve olayın siyasi bir vakaya dönüştürülmesini göstermek anlamında önemlidir.

Haber metnlerindeki birden fazla kaynağın çelişkili ifadeleri Tablo 23’de gösterilmektedir. Buna göre Sağlık Bakanı/Bakanlığı’nın kaynak konumunda olduğu 78 haberin 32’sinde (%41) bir diğer kaynağın görüşlerine yer verilmiş, bu görüşlerle bakanlık görüşleri arasında çelişkili ifadeler olduğu tespit edilmiştir.

Sağlık Bakanı/Bakanlığı’nın kaynak konumunda olduğu haberlerin 46’sında ise görüş bildiren diğer kaynaklarla çelişen ifadelere rastlanmadığı belirlenmiştir. Ülke siyasilerinin kaynak olduğu 58 haberin 49’unda (%62) haberdeki diğer kaynaklarla çelişen ifadeler tespit edilmiştir. Ülke siyasilerinin sağlık

konusunda yaşanan bir tehlike karşısında görüş bildirme oranının yüksek çıkması olayın siyasileştirilmesi anlamında dikkat çekicidir. Bu noktada görüş bildiren siyasilerin yer aldığı haberlerde diğer kaynaklarla çelişen ifadelerin tespit edilmiş olması ise kamuoyunun karar verme aşamasında panik algısını yükseltebilecek bir unsur olarak kabul edilebilir.

Tablo 23. Farklı haber kaynaklarının çelişkili ifadeleri

	Var	Yok	TOPLAM
Sağlık Bakanı/Bakanlığı	32	46	78
Başbakan/milletvekili/siyasi/bürokrat/siyasi parti/temsalcisi	49	9	58
Yabancı sağlık örgütü/temsalcisi	18	39	57
Belirtilmemiş/kurumun kendisi	5	51	56
Yabancı sağlık dışı kuruluş/temsalcisi	15	21	36
Yerli sağlık dışı kuruluş/temsalcisi	2	24	26
Tıp doktoru	7	18	25
Yerli sağlık örgütü/temsalcisi	9	14	23
İlaç firmaları/temsalcisi	0	14	14
Hasta yakını	5	7	12
Ünlü kişiler	1	11	12
Sivil toplum kuruluşları/temsalcisi	5	6	11
Akademisyen	0	6	6
Diğer	2	10	12
TOPLAM	150	276	426

4.2.3. Dil ve anlatım

Kriz anlarındaki belirsizlik ortamı, öğrenme isteğini de beraberinde getirmektedir. Bu anlamda medya tarafından kamuoyuna iletilen her tür bilgi krizi yaşayanlar için farklı algılar oluşturabilmektedir. Bu bağlamda “okuyucunun tehdit unsuru hakkında edineceği bilginin olumsuz anlatım biçimlerinden biri ya da birkaçına sahip olması panik yaratıcı algıyı

yükseltebilir” varsayımından yola çıkılarak domuz gribi haberlerinin dil ve anlatım özellikleri incelenmiştir.

Kodlayıcılar arası uyumun %100 olarak hesaplandığı dil kategorisinde domuz gribi haberlerin neredeyse tamamında (n=294; %98.7) anlaşılır bir dil kullanıldığı belirlenirken; 4 haberde anlaşılır dilin yanında teknik/bilimsel terimlerin olduğu bir dil kullanıldığı tespit edilmiştir (Tablo 24) . İncelemede teknik bilimsel dil kullanılan haberlerde hastalığa ilişkin ekonomik etkiler, aşı üretimi, aşı kampanyasına ilişkin bilgilendirmeler ve olguyla bağlantılı diğer olaylar metinlerde tema olarak işlenmiştir. Bu bulgulara göre domuz gribi haberlerinde genellikle anlaşılır bir dil kullanıldığı belirlenmiştir.

Tablo 24. Domuz gribi haberlerinin dili

Dil	Frekans	%
Anlaşılır/halk dili	294	98,7
Teknik bilimsel dil	4	1,3
Toplam	298	100,0

Domuz gribi haberlerinde anlatım biçimleri 9 alt kategoride (bilgilendirici, endişelendirici, panik uyandırıcı, kafa karıştırıcı, suçlayıcı, tavsiye/öneri veren, eleştirel, magazin ve diğer) incelenmiştir. Çalışmanın kodlama sürecinde bilgilendirici anlatım domuz gribine ilişkin genel bilgilerin verildiği haberlerde tercih edilmiştir. Haber içeriklerinde H1N1 virüs kökenli salgının riskleri, hastalığa ilişkin şüpheleri, içeren aktarımlarda “endişelendirici” anlatım kodlanmıştır. Domuz gribi nedeniyle hayatını kaybedenlerin vurgulandığı, yayılma eğiliminin şiddetine ilişkin verilerin sunulduğu, yaşanan ya da gelecekte yaşanabilecek durumların korkutucu biçimde tanımlandığı haberler

“panik uyandırıcı” olarak tanımlanmıştır. “Kafa karıştırıcı” olarak kodlanan anlatımlarda ise haber içeriklerinde özellikle kaynakların açıklamaları doğrultusunda çelişki olup olmadığı incelenmiştir. Bu anlamda haberde verilen bilgilerde çelişki olduğu düşünülen aktarımlarda “kafa karıştırıcı” anlatım kodlanmıştır. “Suçlayıcı” anlatımda kaynak konumundaki kişi ve kurumların birbirlerine yönelik suçlamaları olup olmadığı belirleyicidir. Bu anlamda haber içerisinde kişi ya da kurum adına suçlamalardan oluşan aktarımlar yer alıyorsa “suçlayıcı” anlatım tercih edilmiştir. Hastalığın genel seyri, yayılma eğilimi, tedavi imkânları, alınan önlemler gibi hastalıkla doğrudan ilgili olan durumlara ilişkin olarak tespit edilen eksiklikler, yanlış ya da geç bilgilendirmelere ilişkin eleştirilerden oluşan aktarımlarda “eleştirel” anlatım kodlanmıştır. Haber içeriklerinde hastalığa ilişkin yapılması gerekenler, uyarı ve öneriler sunulmuşsa “tavsiye /öneri veren” anlatım tercih edilmiştir. Kodlayıcılar arası uyum oranının %90 olarak belirlendiği anlatım kategorisi; kodlama formunda, üç ayrı sütunda, bir haber için en çok öne çıkan ilk üç anlatım biçimi tanımlanarak kodlanmıştır.

Tablo 25. Domuz gribi haberlerinin anlatım biçimi

Anlatım	Frekans	%
Bilgilendirici	201	30,0
Endişelendirici	167	25,0
Panik uyandırıcı	125	18,7
Kafa Karıştırıcı	80	12,0
Suçlayıcı	33	4,9
Tavsiye/öneri veren	31	4,6
Eleştirel	21	3,1
Magazinel	8	1,2
Diğer	3	,4
Toplam	669	100,0

Domuz gribi haberlerinin % 30 (n=201)'u bilgilendirici bir anlatıma sahiptir. Haber metinlerinin % 25 (n=167)'i endişelendirici, % 18,7 (n=125)'si ise panik uyandırıcı metinlerdir. Haberlerin % 12 (n=80)'sinde kafa karıştırıcı bir anlatım belirlenirken, % 4,9 (n=33) oranında suçlayıcı anlatımların bulunduğu tespit edilmiştir. Buna göre domuz gribi haberlerinde genellikle bilgilendirici anlatımın yanında endişelendirici ve panik uyandırıcı anlatımların da kullanıldığı ortaya çıkmıştır (Tablo 25). Bu durum "Türkiye'de Sağlık Konulu Yayıncılık İlkelerinin Belirlenmesi: Kaynak, İleti ve Hedef Kitle Bağlamında Sağlık Konulu Yayınların Analizi" başlıklı projedeki görüşmelerde medya ve sağlık profesyonellerinin değerlendirmelerine paralel bir nitelik taşımaktadır.

Tablo 26'da anlatım biçimleri gazetelere göre incelendiğinde bilgilendirici anlatımı en fazla kullanan gazete Haber Türk'tür (n=47; %23,4). İkinci gazete Milliyet (n=35; %17,4), üçüncü gazete ise Hürriyet'tir (n=29; %14,4). Endişelendirici anlatımı en fazla kullandığı tespit edilen gazete Vatan'dır (n=36; %21,6). Endişelendirici anlatımı haberlerinde kullanan ikinci gazete Haber Türk (n=29; %17,4), üçüncü gazete ise Hürriyet'tir (n=22; %13,2). Panik uyandırıcı anlatımı haberlerinde en fazla kullanan gazete de Vatan'dır (n=32; %25,6). Hürriyet gazetesi haberlerinde panik uyandırıcı anlatımlara yer veren ikinci gazetedir (n=19; %15,2). Zaman, Milliyet ve Posta gazeteleri %12,8'lik oranla panik uyandırıcı anlatım kullanan diğer gazetelerdir (n=16).

Domuz gribi haberlerinin sayfa konumlarına göre anlatım özellikleri incelendiğinde, Tablo 27'ye göre alt kısımda yayımlanan haberlerin 76'sında bilgilendirici anlatım kullanıldığı görülmektedir. Bu oran sayfa alt taraflarında yayımlanan domuz gribi haberlerinin %31,3'üne karşılık gelmektedir. Gazete iç sayfalarında orta konumda bilgilendirici anlatım kullanılarak yazılan

haberlerin oranı ise %35,1'dir (n=60). Bilgilendirici anlatımla birinci sayfada ve manşet konumunda yayımlanan haberlerin oranı ise %20,9'dur (n=24).

Tablo 26. Gazetelere göre domuz gribi haberlerinin anlatım biçimi

Gazeteler	Suçlayıcı	Panik uyandırıcı	Kafa Karıştıran	Eleştirel	Bilgilendirici	Tavsiye/öneri veren	Endişelendirici	Magazinel	Diğer	TOPLAM
Haber Türk	7	12	9	5	47	6	29	1	0	116
	6,0	10,3	7,8	4,3	40,5	5,2	25,0	,9	,0	100,0
	21,2	9,6	11,2	23,8	23,4	19,4	17,4	12,5	,0	17,3
Hürriyet	9	19	10	3	29	5	22	3	0	100
	9,0	19,0	10,0	3,0	29,0	5,0	22,0	3,0	,0	100,0
	27,3	15,2	12,5	14,3	14,4	16,1	13,2	37,5	,0	14,9
Milliyet	1	16	7	7	35	4	21	1	0	92
	1,1	17,4	7,6	7,6	38,0	4,3	22,8	1,1	,0	100,0
	3,0	12,8	8,8	33,3	17,4	12,9	12,6	12,5	,0	13,8
Posta	6	16	14	1	20	6	21	3	0	87
	6,9	18,4	16,1	1,1	23,0	6,9	24,1	3,4	,0	100,0
	18,2	12,8	17,5	4,8	10,0	19,4	12,6	37,5	,0	13,0
Vatan	7	32	24	3	24	6	36	0	3	135
	5,2	23,7	17,8	2,2	17,8	4,4	26,7	,0	2,2	100,0
	21,2	25,6	30,0	14,3	11,9	19,4	21,6	,0	100,0	20,2
Sabah	3	14	6	2	26	2	19	0	0	72
	4,2	19,4	8,3	2,8	36,1	2,8	26,4	,0	,0	100,0
	9,1	11,2	7,5	9,5	12,9	6,5	11,4	,0	,0	10,8
Zaman	0	16	10	0	20	2	19	0	0	67
	,0	23,9	14,9	,0	29,9	3,0	28,4	,0	,0	100,0
	,0	12,8	12,5	,0	10,0	6,5	11,4	,0	,0	10,0
TOPLAM	33	125	80	21	201	31	167	8	3	669
	4,9	18,7	12,0	3,1	30,0	4,6	25,0	1,2	,4	100,0
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

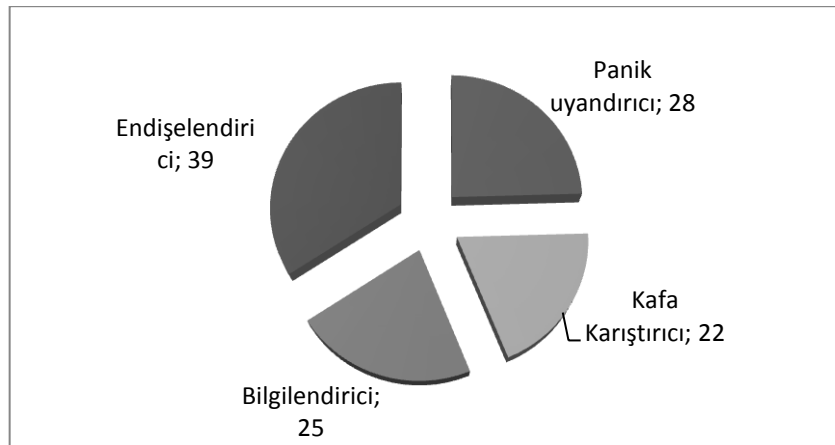
Tablo 27. Sayfa konumuna göre anlatım biçimleri

	Sürmanşet	Manşet	Üst taraf	Orta	Alt taraf	TOPLAM
Suçlayıcı	2	7	2	11	11	33
	6,1%	21,2%	6,1%	33,3%	33,3%	100,0%
	10,0%	6,1%	1,7%	6,4%	4,5%	4,9%
Panik uyandırıcı	4	27	24	25	45	125
	3,2%	21,6%	19,2%	20,0%	36,0%	100,0%
	20,0%	23,5%	20,0%	14,6%	18,5%	18,7%
Kafa Karıştırıcı	5	17	14	19	25	80
	6,2%	21,2%	17,5%	23,8%	31,2%	100,0%
	25,0%	14,8%	11,7%	11,1%	10,3%	12,0%
Eleştirel	2	1	5	5	8	21
	9,5%	4,8%	23,8%	23,8%	38,1%	100,0%
	10,0%	0,9%	4,2%	2,9%	3,3%	3,1%
Bilgilendirici	2	24	39	60	76	201
	1,0%	11,9%	19,4%	29,9%	37,8%	100,0%
	10,0%	20,9%	32,5%	35,1%	31,3%	30,0%
Tavsiye/öneri veren	0	8	6	7	10	31
	0,0%	25,8%	19,4%	22,6%	32,3%	100,0%
	0,0%	7,0%	5,0%	4,1%	4,1%	4,6%
Endişelendirici	5	31	30	38	63	167
	3,0%	18,6%	18,0%	22,8%	37,7%	100,0%
	25,0%	27,0%	25,0%	22,2%	25,9%	25,0%
Magazinel	0	0	0	4	4	8
	,0%	,0%	,0%	50,0%	50,0%	100,0%
	,0%	,0%	,0%	2,3%	1,6%	1,2%
Diğer	0	0	0	2	1	3
	,0%	,0%	,0%	66,7%	33,3%	100,0%
	,0%	,0%	,0%	1,2%	,4%	,4%
TOPLAM	20	115	120	171	243	669
	3,0%	17,2%	17,9%	25,6%	36,3%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Domuz gribi haberlerinde endişelendirici anlatım en fazla kullanıldığı tespit edilen ikinci anlatım biçimidir. Haber konumlarına göre değerlendirildiğinde sayfa alt tarafında yayımlanan 63 haberde endişelendirici anlatım kullanıldığı belirlenmiştir (%25,9).

Gazete iç sayfalarında orta konumda yayımlanan haberlerde endişelendirici anlatım kullanım oranı ise %22,2'dir (n=38). Birinci sayfada endişelendirici anlatım en fazla manşet konumunda kullanılmıştır. Buna göre manşetten yayımlanan 31 haberde (%27) endişelendirici anlatım kullanıldığı belirlenmiştir.

Panik uyandırıcı anlatımın kullanıldığı 45 haber, gazetelerde %18,5 oranında alt tarafta yayımlanmıştır. Birinci sayfadan manşet konumundan yayımlanan domuz gribi haberlerinin 27'sinde (%23,5) panik uyandırıcı anlatım kullanıldığı belirlenmiştir. Panik uyandırıcı anlatım gazete iç sayfalarında birbirine yakın oranlarda üst (n=25;%14,5) ve orta (n=24;%20) konumda yayımlanan haberlerde kullanılmıştır.

Şekil 7. Birinci sayfada yayımlanan haberlerde anlatım biçimi

Birinci sayfada yayımlanan domuz gribi haberlerinde en fazla kullanılan dört anlatım özelliği incelendiğinde Şekil 6'daki verilerden hareketle haber

metinlerinde en fazla endişelendirici anlatımların kullanıldığı görülmektedir (n=39). Panik uyandırıcı anlatımla yayımlanan haber sayısı 28'dir. Birinci sayfada bilgilendirici anlatımla yayımlanan 25 haber bulunurken; kafa karıştırıcı anlatımla yayımlanan 22 haber tespit edilmiştir.

Çalışmada domuz gribi haberlerinin en fazla yayımlandığı sayfa, birinci sayfa olarak belirlenmiştir (Tablo 16). Gündemde yer alan önemli olayların okuyucuya sunulduğu vitrin olarak kabul edilen birinci sayfada yayımlanan haberlerin endişelendirici ve panik uyandırıcı anlatımlarla okuyucuya sunulması panik algıyı yükselten bir unsur olarak kabul edilebilir.

Anlatım biçimlerine göre haberlerdeki kaynaklar değerlendirildiğinde bilgilendirici anlatım en fazla kurumun kendisi tarafından yazılan haberlerde kullanılmıştır (n=21). Bilgilendirici anlatımla yazılan 19 haberde ise Sağlık Bakanı/Bakanlığı'nın görüşlerine yer verilmiştir. Yabancı sağlık örgütlerinin kaynaklık ettiği 14 haberde endişelendirici anlatım kullanılmıştır. Sağlık Bakanı/Bakanlığı'nın kaynaklık ettiği 13 haber de endişelendirici anlatımla yazılmıştır. Panik uyandırıcı anlatımın tespit edildiği 18 habere Sağlık Bakanı/Bakanlığı, 16 habere de siyasilerin kaynaklık ettiği belirlenmiştir. Siyasilerin kaynaklık ettiği haberler arasında kullanılan anlatım biçimlerinde dikkat çekici olan bir diğer bulgu kafa karıştırıcı anlatıma ilişkindir. Kafa karıştırıcı anlatımla yazıldığı belirlenen 22 habere siyasiler kaynaklık etmiştir. Ülke genelini ilgilendiren sağlık krizinde kamuoyu önünde siyasilerin görüşlerinin kafa karıştırıcı tespit edilmesi, panik algıyı yükseltebilecek bir unsur olarak kabul edilebilir.

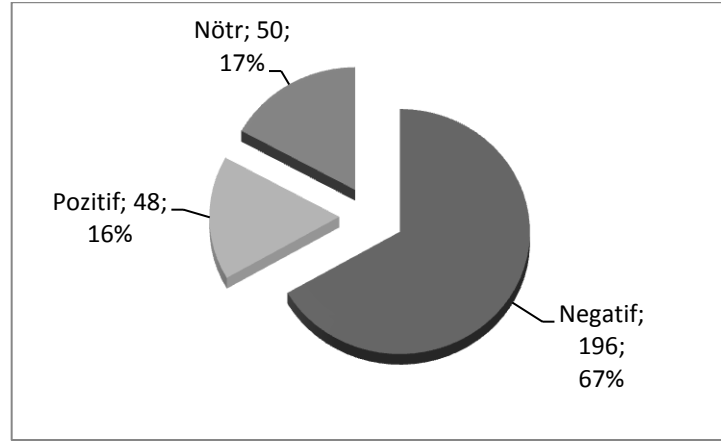
Tablo 28. Haber kaynaklarına göre anlatım biçimleri

Haber Kaynağı	Suçlayıcı	Panik uyandırıcı	Kafa Karıştırıcı	Eleştirel	Bilgilendirici	Tavsiye veren	Endişelendirici	Magazinel	Diğer	TOPLAM
Sağlık Bakanı/Bakanlığı	6	18	16	1	19	2	13	0	0	75
Siyasiler	6	16	22	0	4	0	8	0	0	56
Belirtilmemiş/kurumun kendisi	1	12	3	3	21	1	12	3	0	56
Yabancı sağlık örgütü/temsilcisi	3	10	5	2	17	2	14	0	0	53
Yabancı sağlık dışı kuruluş/temsilcisi	2	6	3	3	10	4	5	1	0	34
Yerli sağlık dışı kuruluş/temsilcisi	0	6	2	0	9	3	5	0	0	25
Tıp doktoru	0	4	1	1	10	2	3	0	1	22
Yerli sağlık örgütü/temsilcisi	1	6	3	0	7	1	3	0	0	21
Hasta yakını	2	6	0	1	1	0	2	0	0	12
Ünlü kişiler	0	0	1	0	7	0	2	2	0	12
Sivil toplum kuruluşları/temsilcisi	1	1	0	1	2	1	2	1	1	10
İlaç firmaları/temsilcisi	0	0	0	0	6	0	3	0	0	9
Akademisyen	0	0	0	0	2	3	0	0	0	5
Diğer	1	1	0	1	5	0	2	0	0	10
TOPLAM	23	86	56	13	120	19	74	7	2	400

4.2.4. Haber başlıklarının tonu

Haberlerde okuyucu algısını şekillendiren bir başka unsur başlık nitelikleridir. Çalışmada haber başlıkları, sahip oldukları tona göre değerlendirmeye alınmıştır. “Başlıktaki negatif ve pozitif anlatımlar okuyucuyu habere yönlendirebilir; başlıkta kullanılan negatif anlatımlar ise okuyucunun panik algısını yükseltebilir” varsayımından hareketle oluşturulmuştur. Başlık tonu kategorisinde, hastalıkla ilgili sakinleştirici, yatıştırıcı ifadelerle sahip başlıklar “pozitif”; korku ve panik yaratıcı ifadelerle sahip başlıklar ise “negatif” olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda hastalığa ilişkin değerlendirme içermeyen

başlıklar “nötr” olarak sınıflandırılmıştır. Bu kategorinin kodlayıcılar arası uyum oranı % 85 olarak hesaplanmıştır.

Şekil 8. Haber başlıklarının tonu

Bu kategoride değerlendirilen domuz gribi haberlerinin başlıklarının % 67 (n=196)'sinin, korku ve panik yaratıcı (negatif) ifadelerden oluştuğu belirlenmiştir. Şekil 7'ye göre hastalıkla ilgili değerlendirme içermeyen (nötr) başlıkların oranı ise % 17'dir (n=50). Domuz gribi ile ilgili yatıştırıcı, sakinleştirici ifadelerle sahip (pozitif) başlıklar (n=48) ise % 16 oranında kullanılmıştır.

Tablo 29'daki verilere göre gazeteler bakımından domuz gribi haberlerinde en fazla “negatif” başlık kullanan gazete Vatan'dır. Vatan gazetesi yayımlanan 56 domuz gribi içerikli haberin 38'inde negatif tona sahip başlıklar kullanmıştır (%19,4).

Tablo 29. Gazetelere göre haber başlıklarının tonu

Gazeteler	Negatif	Pozitif	Nötr	TOPLAM
Haber Türk	35	9	10	54
	64,8	16,7	18,5	100,0
Hürriyet	29	6	8	43
	67,4	14,0	18,6	100,0
Milliyet	29	9	3	41
	70,7	22,0	7,3	100,0
Posta	23	7	4	34
	67,6	20,6	11,8	100,0
Vatan	38	7	11	56
	67,9	12,5	19,6	100,0
Sabah	23	3	10	36
	63,9	8,3	27,8	100,0
Zaman	19	7	4	30
	63,3	23,3	13,3	100,0
TOPLAM	196	48	50	294
	66,7	16,3	17,0	100,0

Negatif tonda başlıklarla haberleri sunan ikinci sıradaki gazete ise Haber Türk'tür. Haber Türk gazetesinin 35 başlığında negatif ton belirlenmiştir (% 17,9). Hürriyet ve Milliyet gazetelerinin 29 haberinde de negatif tonlu başlık kullandığı tespit edilmiştir (%14,8).

Tablo 30. Anlatım biçimine göre haber başlıklarının tonu

Anlatım	Negatif	Pozitif	Nötr	TOPLAM
Suçlayıcı	28	3	2	33
	84,8	9,1	6,1	100,0
	5,7	3,5	2,2	4,9
Panik uyandırıcı	108	8	9	125
	86,4	6,4	7,2	100,0
	21,9	9,3	10,0	18,7
Kafa Karıştırıcı	64	6	10	80
	80,0	7,5	12,5	100,0
	13,0	7,0	11,1	12,0
Eleştirel	17	2	2	21
	81,0	9,5	9,5	100,0
	3,4	2,3	2,2	3,1
Bilgilendirici	118	46	37	201
	58,7	22,9	18,4	100,0
	23,9	53,5	41,1	30,0
Tavsiye/öneri veren	17	6	8	31
	54,8	19,4	25,8	100,0
	3,4	7,0	8,9	4,6
Endişelendirici	136	13	18	167
	81,4	7,8	10,8	100,0
	27,6	15,1	20,0	25,0
Magazinel	3	2	3	8
	37,5	25,0	37,5	100,0
	,6	2,3	3,3	1,2
Diğer	2	0	1	3
	66,7	,0	33,3	100,0
	,4	,0	1,1	,4
TOPLAM	493	86	90	669
	73,7	12,9	13,5	100,0
	100,0	100,0	100,0	100,0

İncelenen haberlerde anlatım biçimi, bir haber için en çok üç farklı anlatım seçeneği ile kodlanmıştır. Tablo 30'a göre domuz gribi haberlerinde negatif

tona sahip başlık kullanımının fazlalığı dikkat çekmektedir. Buna göre bilgilendirici anlatıma sahip haberlerde bile %23,9 (n=118) oranında negatif tona sahip başlıklar kullanıldığı tespit edilmiştir.

Endişelendirici anlatımla yazıldığı belirlenen haberlerde, tonu negatif başlıkların kullanım oranı ise %27,6 (n=136)'dır. Panik uyandırıcı anlatımın kullanıldığı haberlerde negatif tonlu başlık kullanım oranı ise 21,9 (n=108) olarak belirlenmiştir. Genel olarak neredeyse her dört haber başlığından üçünün negatif anlatıma sahip olduğu belirlenmiştir. Nötr başlık oranı ise oldukça düşük (n=90, %13,5) olarak bulunmuştur.

Gazete içeriğini okuyucuya sunan birinci sayfada kullanılan başlıklar ayrı olarak değerlendirildiğinde; haberlerin 39'unda kullanılan başlıkların "negatif" tona sahip olduğu belirlenmiştir (Tablo 31). Birinci sayfada hastalığın yayılma eğilimine ilişkin olarak; "domuz gribi korkutuyor", "domuz gribi ocakta patlar", "okullarda panik", "vaka sayısı hızla artıyor", vb. başlıklar belirlenmiştir. Negatif tona sahip diğer başlıklar da ise özellikle hastalık nedeniyle hayatını kaybedenlere vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır. "Domuz gribinin 11'nci kurbanı", "domuz gribinde ölü sayısı 15", "grip 5 can daha aldı", "domuz gribi oldu, doğum yaptı, 4 gün sonra öldü" vb. başlıklar da haberlerde vurgulanan hasta ve ölü sayısı gibi sayısal ifadelerle göndermeler içermekte ve hastalığın neden olduğu ölümlere sürekli dikkat çekmektedir.

Diğer sayfalara göre başlık tonu incelendiğinde negatif ton kullanılan başlık sayıları sekizinci sayfada 25, dördüncü sayfa da ise 17 olarak belirlenmiştir.

Haber başlıklarında özellikle kriz ortamlarında felaket, korku, ölüm, şiddet ve afet gibi tehlikenin kendisinden çok onu tanımlamakta kullanılan ifadelerin yaygınlaştığı anlaşılmaktadır (Demir, 2002; Kolukırık ve Tuna, 2009; Furedi, 2001). Kolukırık ve Tuna (2009: 291), “korku ve panikle ilintili başlıkların haberlerde sunulmasının tedirginliği arttırıcı” bir niteliği olduğuna işaret etmektedir. Bu doğrultuda domuz gribi haberlerinin genelinde korku ve panikle ilintisi olan negatif başlıkların kullanılmış olması kamuoyunda tedirginliği arttırıcı olarak kabul edilebilir.

Tablo 31. Haberin yer aldığı sayfaya göre başlık tonu

Sayfa	Negatif	Pozitif	Nötr	TOPLAM
1	39	6	6	51
8	25	8	9	42
4	17	9	4	30
6	15	4	5	24
15	13	3	4	20
5	14	2	3	19
7	9	2	3	14
9	3	2	4	9
17	7	0	2	9
18	6	1	2	9
2	4	2	2	8
21	5	1	1	7
26	6	1	0	7
3	2	4	0	6
13	5	0	1	6
Diğer	26	3	4	33
TOPLAM	196	48	50	294

4.2.5. Sık kullanılan ifadeler

Haber yazımında belli noktaların ortaya çıkartılması, okuyucunun bu anlamdaki algısını etkileyen bir yöntemdir. “Haberlerde sürekli tekrarlanan ifadeler okuyucu üzerinde panik yaratabilir” varsayımına göre domuz gribi haberleri içerisinde; endişe, korku, panik duygularına yönelik olarak sık kullanılan ifadeler kullanım sıklığına göre Tablo 32’de ortaya konulmuştur. Bu kategorinin kodlayıcılar arası uyum oranı % 100’dür.

Haber içeriklerinde en sık kullanılan ifade “virüs”tür (n=106). Hastalığın H1N1 virüs kökenli olması nedeniyle haberlerde bu ifade sürekli tekrar edilmiştir. “Salgın” ise haberlerde en fazla kullanılan ikinci ifadedir (n=60). Hastalığın kısa sürede kıtalararası yayılmasının haber içeriklerinde duyurulması sırasında salgın ifadesinin sıklıkla tercih edildiği belirlenmiştir.

Tablo 32. Gazetelere göre domuz gribi haberlerinde sık kullanılan ifadeler

	Vatan	Haber Türk	Hürriyet	Posta	Zaman	Sabah	Milliyet	TOPLAM
Virüs	21	16	17	10	15	13	14	106
Salgın	10	9	12	5	8	9	7	60
Ölüm	9	10	6	8	3	5	6	47
Risk	15	6	4	8	5	2	5	45
Şüphe	7	11	3	9	5	2	2	39
Panik	5	2	7	7	3	6	2	32
Alarm	4	4	6	4	2	1	0	21
Tehlike	2	2	1	2	3	3	5	18
Karantina	2	2	3	1	0	4	1	13
Kriz	1	2	0	1	1	0	2	7
Korku	1	2	0	1	1	0	0	5
TOPLAM	77	66	59	56	46	45	44	393

Hastalık nedeniyle hayatını kaybeden ya da hastalığa yakalananların sayısının haber içeriklerinde tekrar edilmesi nedeniyle “ölüm” ifadesi en sık kullanılan üçüncü ifadedir (n=47).

Tablo 33’e göre incelenen domuz gribi haberlerinin en fazla yayımlandığı tespit edilen sayfalarda sık kullanılan ifadeler incelendiğinde; birinci, sekizinci ve dördüncü sayfalarda yayımlanan haberlerde en fazla kullanıldığı tespit edilen ifade “virüs”tür. Virüs ifadesi birinci sayfada 20, sekizinci sayfada 12 ve dördüncü sayfada 11 kez kullanılmıştır. Hastalıkla ilgili hayatını kaybedenlere ilişkin yapılan bilgilendirmeler nedeniyle birinci sayfada en sık kullanılan ikinci ifade ise “ölüm”dür (n=12).

Tablo 33. Sayfalara göre sık kullanılan ifadeler

Sayfa No	Alarm	Karantina	Korku	Kriz	Panik	Risk	Salgın	Şüphe	Tehlike	Virüs	Ölüm	TOPLAM
1	0	0	2	1	4	9	6	5	1	20	12	60
8	3	2	0	2	2	5	9	9	2	12	5	51
4	3	2	1	0	2	6	6	3	1	11	5	40
6	0	0	0	0	3	4	5	0	4	9	7	32
5	2	2	0	0	2	1	5	5	0	10	3	30
15	0	1	0	1	2	4	2	1	1	4	3	19
18	2	0	0	1	2	2	4	2	0	4	2	19
7	1	0	0	0	2	3	5	0	0	3	1	15
13	2	0	1	0	1	0	3	1	1	2	2	13
21	2	2	0	0	0	0	1	3	0	5	0	13
3	1	0	1	0	1	0	2	2	0	3	1	11
9	0	1	0	1	2	0	1	0	1	5	0	11
2	1	0	0	0	1	1	2	2	1	2	0	10
26	1	0	0	0	0	1	1	0	0	4	2	9
17	0	0	0	0	1	5	0	0	0	0	0	6
99	3	3	0	1	7	4	8	6	6	12	4	54
TOPLAM	21	13	5	7	32	45	60	39	18	106	47	393

Meydana gelen bir olayın “bazı yönlerini seçerek; o konunun önemli kılınması ve böylece bir olgudaki bazı nedenlere dikkat çekilmesi” söz konusu olabilmektedir (Yüksel, 2001: 108). Bu sunum biçimi “çerçeveleme” olarak adlandırılmaktadır. Erdoğan (2008: 37), çerçevelemenin sonuçlarını bireysel ve toplumsal düzeyde anlaşılabileceğine dikkat çekmekte; bireysel düzeyde “belli çerçevelere maruz kalmaya bağlı olarak bir konu ile ilgili tutumların değişebileceğine” işaret etmektedir. Bu doğrultuda kriz ortamlarında tehlikeyi tanımlamaya ilişkin kullanılan her türden ifade önem kazanmaktadır. Domuz gribi haberlerinde en fazla kullanıldığı belirlenen “virüs, ölüm, risk ve salgın” ifadeleri yaşanan tehlikenin ciddiyetini tanımlasa da, bireysel düzeyde kaygı arttırıcı olarak kabul edilebilir.

Tablo 34. Sayfadaki konuma göre sık kullanılan ifadeler

Sık kullanılan ifadeler	Sürmanşet	Manşet	Üst taraf	Orta	Alt taraf	TOPLAM
Virüs	2	25	16	22	41	106
Salgın	3	9	12	17	19	60
Ölüm	1	12	7	6	21	47
Risk	4	6	7	13	15	45
Şüpheli	0	11	6	8	14	39
Panik	0	8	3	5	16	32
Alarm	0	8	5	4	4	21
Tehlike	1	5	2	3	7	18
Karantina	0	4	1	3	5	13
Kriz	0	4	1	0	2	7
Korku	0	1	1	0	3	5
TOPLAM	11	93	61	81	147	393

Haber konumuna göre sık kullanılan ifadeler incelendiğinde, Tablo 34’e göre “virüs”ün tüm konumlar içinde en sık kullanılan ifade olduğu tespit edilmiştir.

Buna göre sayfa alt kısmında yayımlanan haberlerde virüs ifadesi 41, orta konumda 22, manşet konumunda 25 ve üst taraf konumunda 16 kez kullanılmıştır. Sayfa alt konumunda yayımlanan haberlerde “ölüm” ifadesinin 21 kez kullanıldığı belirlenmiştir. “Salgın” ifadesi alt konumda 19, ortada 17 ve üst tarafta 12 kez kullanılmıştır.

Tablo 34’de sunulan verilerde dikkat çekici bir diğer nokta ise, sık kullanılan ifadelerin manşet konumunda 93 kez kullanılmış olmasıdır. Manşette virüs ifadesinden sonra en sık kullanılan ifadeler; ölüm (n=12), şüphe (n=11) ve salgın (n=9)’dır. Sürmanşetten yayımlanan haberlerde en fazla kullanılanlar ise risk ve salgındır.

Gazetelerin birinci sayfalarında sürmanşet ve manşet konumunda verilen haberler, okuyucunun önemli habere ulaşmasının işareti olarak kabul edilebilir. Bu konumdan verilen haberler sayfa içerisindeki hiyerarşi hakkında okuyucuyu bilgilendirmektedir (Yüksel ve Gürcan, 2001: 36). Panik unsurlar doğrultusunda değerlendirildiğinde sürmanşet ve manşetten sunulan haber içeriklerinde tekrar edilen virüs, ölüm, şüphe, salgın ve risk ifadeleri tehlike konusunda kamuoyunun endişe ve korkuya ilişkin algısını yükseltebilir. Çünkü bu ifadeler endişe, kaygı ve riski içinde barındırır niteliktedir.

Haberde kullanılan anlatım biçimleriyle o haberlerde sık kullanılan ifadeler karşılaştırıldığında Tablo 35’e bakılabilir. Buna göre en sık kullanılan ifadenin “virüs” olduğu anlaşılmaktadır. “Virüs” sözcüğü bilgilendirici anlatımla yazılan haberlerde 29 kez kullanılmıştır. Hastalığa, yayılma eğilimine ilişkin genel bilgilendirmelerin verildiği haberlerde “salgın” 15, “risk” ise 14 kez kullanılmıştır. Endişelendirici anlatımla yazılan haberlerde 22 kez “virüs”

ifadesi kullanılmıştır. Bu anlatım biçiminde en sık kullanılan ikinci ifade 13 kez kullanılan “panik”tir. Panik uyandırıcı anlatımla yazıldığı düşünülen haberlerde en sık kullanılan üçüncü ifade ise “ölüm”dür (n=12).

Tablo 35. Haberdeki anlatım biçimine göre sık kullanılan ifadeler

Anlatım	Alarm	Karantina	Korku	Kriz	Panik	Risk	Salgın	Şüph	Tehlike	Virüs	Ölüm	TOPLAM
Bilgilendirici	6	6	0	1	2	14	15	12	6	29	9	100
Endişelendirici	3	2	1	1	13	6	9	6	3	22	12	78
Panik uyandırıcı	2	3	1	2	6	7	12	6	3	19	12	73
Kafa Karıştırıcı	1	0	2	1	2	8	9	4	1	8	4	40
Suçlayıcı	0	0	0	0	0	2	2	3	0	4	6	17
Tavsiye/öneri veren	2	0	0	0	0	1	3	2	1	8	0	17
Eleştirel	0	0	0	1	1	4	3	0	1	1	1	12
Magazinel	0	0	0	0	1	0	0	0	0	2	0	3
Diğer	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
TOPLAM	14	12	4	6	25	42	53	33	15	93	44	341

Anlatım özellikleriyle birlikte değerlendirildiğinde domuz gribi haberlerinde bilgilendirici anlatımın yanında genellikle endişelendirici ve panik uyandırıcı anlatımlar kullanıldığı belirlenmiştir. Domuz gribi haberlerinde konunun belirli yönlerinin ortaya koyulması anlamında sık kullanılan ifadelere yer verildiği tespit edilmiştir. Buna göre olumlu bir anlatım biçimi olarak kabul edilebilecek bilgilendirici anlatımda bile “virüs” ifadesi 29, “salgın” 15, “risk” 14 ve “şüph” 12 kez tekrar edilmiştir. Sunulan bu veriler doğrultusunda domuz gribi haberlerinde panik algıyı yükseltici ifadelerin öne çıktığını söylemek mümkündür.

4.2.6. Sayısal ifadeler

Kriz haberlerinde olayın büyüklüğüne dikkat çekmek amacıyla tehdit hakkında sayısal verilerin yansıtılması sık kullanılan yöntemlerden biridir. Bilgi vermek anlamında önem taşısa da “sayısal ifadelerin sık aralıklarla, birçok kez tekrarlanması da panik algıyı arttırabilir” varsayımı doğrultusunda oluşturulan sayısal veriler kategorisinde haberlerde sık kullanılan sayısal ifadeler değerlendirilmiştir. Bu kategorinin kodlayıcılar arası uyumu % 100 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 36. Domuz gribi haberlerinde kullanılan sayısal ifadeler

Gazeteler	Ölü Sayısı	Hasta Sayısı	Hastalığın Yayıldığı Ülke Sayısı	Diğer	TOPLAM
Haber Türk	9	18	2	7	36
Hürriyet	11	10	5	2	28
Vatan	9	10	2	5	26
Posta	7	7	1	5	20
Sabah	8	9	2	0	19
Milliyet	6	5	1	5	17
Zaman	5	2	1	3	11
TOPLAM	55	61	14	27	157

Domuz gribi haberlerinde en sık kullanılan sayısal ifadeler hasta sayısı, ölü sayısı ve hastalığın yayıldığı ülke sayısı olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda haber metinlerinde en fazla hasta sayısının içeriğe yansıtıldığı anlaşılmaktadır (n=61). Hastalık nedeniyle hayatını kaybedenlerin sayısı 55 kez haber içeriklerinde yer almıştır. Hastalığın yayıldığı ülke sayısının ise 14 kez kullanıldığı haberlerde tespit edilmiştir. Domuz gribi haberlerinde yoğun bakımdaki hasta, olası ölü, olası hasta sayıları da değerlendirmeye alınmıştır.

Bu sayısal ifadelerin tümü diğer kategorisi içerisinde değerlendirilmiştir. Buna göre diğer kategorisinde yer alan sayısal ifadelerin 27 kez haber içeriklerinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 37. Yayımlandığı sayfaya göre sayısal ifadeler

Sayfa No	Ölü Sayısı	Hasta Sayısı	Hastalığın Yayıldığı Ülke Sayısı	Diğer	TOPLAM
8	8	14	3	7	32
1	14	12	0	5	31
4	4	8	2	3	17
6	5	4	0	2	11
18	3	2	1	2	8
5	2	3	0	2	7
7	4	1	1	1	7
15	4	2	0	1	7
2	1	1	0	1	3
13	1	1	1	0	3
9	0	1	0	1	2
17	1	0	0	1	2
21	0	2	0	0	2
26	1	1	0	0	2
99	7	9	6	1	23
TOPLAM	55	61	14	27	157

Yayımladığı haberlerde en fazla sayısal ifadelere yer veren gazete Haber Türk'tür. Haber Türk gazetesi haberleri içerisinde 36 kez okurlarını sayısal ifadelerle bilgilendirmiştir. Buna göre Haber Türk gazetesinde hasta sayısı 18, ölü sayısı 9 kez haber içeriklerinde yer almıştır. Hürriyet gazetesi sayısal ifade kullanımında diğer gazeteler arasında ikinci sıradadır (n=28). Buna göre haberlerinde 11 kez ölü sayısı, 10 kez de hasta sayısı bilgisini okuyucularına

sunmuştur. Vatan gazetesi sayısal ifadeleri 26 kez haberlerinde kullanılmıştır. Buna göre gazetede hasta sayısı 10 kez, ölü sayısı ise 9 kez bilgi olarak sunulmuştur (Tablo 36).

Sayısal ifadelerin en sık kullanıldığı sayfa sekizinci sayfa olarak belirlenmiştir (n=32). Sekizinci sayfada en sık kullanılan sayısal ifade domuz gribine yakalanan hasta sayısının bilgisidir (Tablo 37). Haberlerde hasta sayısı 14 kez kullanılmıştır.

Birinci sayfada kullanılan sayısal ifadelerin sayısı da sekizinci sayfadaki rakama yakındır. Birinci sayfada sayısal ifadeler toplam 31 kez kullanılmıştır. Birinci sayfada kullanılan sayısal ifadeler domuz gribi nedeniyle hayatını kaybedenlerin sayısı (n=14) ve hasta sayısıdır (n=12).

Tablo 38. Haber konumlarına göre sık kullanılan sayısal ifadeler

Konum	Ölü Sayısı	Hasta Sayısı	Hastalığın		TOPLAM
			Yayıldığı	Diğer	
			Ülke Sayısı		
Alt taraf	18	23	4	11	56
Manşet	14	16	5	8	43
Üst taraf	12	11	4	4	31
Orta	10	10	1	3	24
Sürmanşet	1	1	0	1	3
TOPLAM	55	61	14	27	157

Domuz gribi haberlerinde konum olarak sayfanın alt kısmında yayımlanan haberlerde 56 sayısal ifade kullanılmıştır. Bu ifadelerden 23 tanesi hasta sayısı; 18 tanesi ise hastalık nedeniyle hayatını kaybedenlerin sayısıdır.

Manşet konumunda sayfada yer alan haberlerde ise sayısal ifadelerin 43 kez kullanıldığı belirlenmiştir. Hasta sayısı manşet haberlerinde 16 kez; ölü sayısı ise 14 kez kullanılmıştır (Tablo 38). Sayfaların üst kısmında yayımlanan haberlerde en fazla ölü sayısı (n=12) verilirken, hasta sayısı 11 kez yayımlanmıştır.

Tablo 39. Anlatım biçimine göre sayısal ifade kullanımı

Anlatım	Ölü Sayısı	Hasta Sayısı	Hastalığın Yayıldığı Ülke Sayısı	Diğer	TOPLAM
Panik uyandırıcı	16	21	3	2	42
Endişelendirici	11	17	4	7	39
Bilgilendirici	10	15	3	10	38
Kafa Karıştırıcı	9	4	0	4	17
Suçlayıcı	1	1	2	4	8
Tavsiye/öneri veren	2	1	1	0	4
Eleştirel	3	0	0	0	3
Magazinel	1	0	0	0	1
Diğer	0	1	0	0	1
TOPLAM	53	60	13	27	153

Domuz gribi haberlerinde sık kullanılan sayısal ifadelerle anlatım biçimleri karşılaştırıldığında en fazla sayısal ifadenin panik uyandırıcı anlatım içerisinde kullanıldığı belirlenmiştir (n=42).

Buna göre panik uyandırıcı anlatımla yazılan haberlerde en sık kullanılan sayısal ifade hasta sayısıdır (n=21). Ölü sayısı ise panik uyandırıcı anlatımla yazılan haberlerde 16 kez kullanılmıştır. Endişelendirici anlatımın tespit edildiği haberlerde 17 kez hasta sayısı, 11 kez ise ölü sayısı kullanılmıştır.

Bilgilendirici anlatımlarda 15 kez hasta sayısı; 10 kez ise ölü sayısı okuyucuya aktarılmıştır (Tablo 39).

Kriz durumlarında olayın ciddiyetinin, kapsamının aktarılması amacıyla kullanılan sayısal veriler bireylerin konuya ilişkin endişe duymalarına da sebep olabilmektedir. Örneğin Demir (2002: 33), aynı tarihlerde birbirinden farklı sayısal veriler yayımlayan gazetelerin toplumda panik oluşturacağına işarete etmektedir. Paralel bir görüşe göre Akbal (2010:165), domuz gribi içerikli haberlerde pandemi riskine yönelik korku kültürünü besleyen en önemli haber metinlerinin “A gribi vaka” ve “ölüm” haberleri olduğuna dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda değerlendirildiğinde domuz gribi haberlerinde sayısal verilerin sıklıkla haber metinlerinde yer aldığı tespit edilmiştir. Hastalıktan hayatını kaybedenler, hastalığın yayılma eğilimi içerisinde virüs bulaşan kişiler ve hastalığın yayıldığı ülke sayılarının haber metinlerinde sürekli tekrar edilmesi de panik yaratıcı algı olarak kabul edilebilir.

4.2.7. Haberlerde işlenen temalar

Domuz gribi haberlerindeki temaların belirlenmesi panik ve korku faktörlerinin tanımlanması anlamında önemlidir. Haber metinleri incelendiğinde domuz gribi haberlerinde toplam 33 tema belirlenmiştir. Bu kategoriye ilişkin kodlayıcı uyum oranı % 85'tir. Bu kodlamada bir haberde değinilen en önemli ilk 5 tema kodlamaya alınmıştır.

Tablo 40. Domuz gribi haberlerindeki temalar

Temalar	Haber Türk	Hürriyet	Milliyet	Posta	Vatan	Sabah	Zaman	TOPLAM	%
Hastalığın yayılma eğilimi	27	30	18	13	30	25	22	165	18,0
Olguyla bağlantılı diğer olaylara göndermeler	26	17	14	12	22	20	11	122	13,3
Güvenlik önlemleri (kamera, aşı odası vs.)	11	14	13	12	18	18	13	99	10,8
Aşı kampanyasına ilişkin bilgilendirmeler	12	13	17	16	23	8	7	96	10,4
Geleneksel otorite merkezine güveni sarsıcı ifadeler	6	10	4	7	12	4	3	46	5,0
Hastalık belirtileri	6	5	6	6	13	6	4	46	5,0
Otoritelerin aşı olmaması	2	9	9	7	12	3	3	45	4,9
Risk gruplarının tanımlanması	4	1	6	7	10	1	2	31	3,4
Gelecekte yaşanabilecek durumlara ilişkin çıkarımlar	6	5	6	3	6	2	1	29	3,2
Hasta/ ölen kişi isimlerinin yayınlanması	2	1	2	5	12	3	3	28	3,0
Hastalık şüphesi	7	7	2	1	4	4	1	26	2,8
Okulların tatil edilmesi	5	3	3	4	4	0	2	21	2,3
Aşının yan etkileri	0	4	1	2	8	1	3	19	2,1
Yolcu ve turistlere karantina uygulanması	1	4	3	2	2	2	3	17	1,8
Hastalıktan korunma önerileri	3	3	4	3	2	1	0	16	1,7
Ekonomik etkileri	1	5	1	0	2	3	2	14	1,5
Ünülerin hastalığa yakalanması	1	2	2	1	3	3	2	14	1,5
Alınması gerekene ilişkin öneriler	6	2	1	2	0	2	0	13	1,4
Aşı üretimi	2	2	4	1	1	1	0	11	1,2
Aşılamada öncelik sıralamasının belirtilmesi	0	0	3	1	5	0	0	9	1,0
Hastalığın sahte olduğu iddiaları	1	3	1	1	2	0	1	9	1,0
Hastalığın bulaşma yolları	4	1	0	1	0	2	0	8	0,9
Hastalığa ilişkin komplo teorileri	1	2	1	1	0	1	0	6	0,7
Turizme etkileri	0	3	1	1	1	0	0	6	0,7
Diğer	2	3	3	1	6	6	2	23	2,5
TOPLAM	136	149	125	110	198	116	85	919	100,0

Bu bağlamda Tablo 40’da sunulduğu şekilde, incelenen haberlerde en fazla değinilen temanın hastalığın yayılma eğilimi olduğu belirlenmiştir. Bu tema oldukça sık denilebilecek biçimde; % 18’lik oranla (n=165) okuyucuya sunulmuştur. Haberlerde hastalığın var olduğu dönem içerisinde hac turizmi, spor müsabakaları, kalabalık grupların katılımının beklendiği etkinlikler gibi

hastalıkla dolaylı olarak ilgisi bulunan olaylara ilişkin göndermelerin %13,3 oranında (n=122) yayımlandığı tespit edilmiştir. Hastalığa ilişkin güvenlik önlemleri %10,8 (n=100), aşı kampanyasına ilişkin bilgilendirmeler %10,4 (n=96), kamuoyunun geleneksel otorite merkezine olan güvenini sarsıcı ifadeler ve hastalık belirtileri %5 (n=46), otoritelerin aşı olmaması %4,9 (n=45), risk gruplarının tanımlanması % 3,4 (n=31), gelecekte yaşanabilecek durumlara ilişkin çıkarımlar %3,2 (n=29) oranlarında haberlerde işlenmiştir.

Gazetelere göre yapılan incelemede hastalığın yayılma eğilimini tema olarak haberlerinde en fazla işleyen iki gazetenin Hürriyet ve Vatan (n=30) olduğu belirlenmiştir. Yayılma eğilimini işleyen diğer bir gazete Haber Türk'tür. Gazete, hastalığın yayılma eğilime ilişkin 27 haber yayımlamıştır.

Domuz gribine ilişkin diğer bir tema olguyla bağlantılı diğer olaylara göndermelerdir. Bu tema içerisinde hastalıkla dolaylı bağlantısı olan olaylar tema olarak işlenmiştir. Buna göre Haber Türk gazetesi domuz gribi haberleriyle dolaylı ilgili olan bu göndermelerden oluşan haber içerikli 26 haber yayımlamıştır. Vatan 22, Sabah gazetesi ise 20 haber yayımlamıştır.

Panik unsurlar açısından değerlendirildiğinde hastalığın yayılma eğiliminin haber metinlerinde sürekli olarak sunulması, kamuoyunda panik algıyı yükseltebilecek bir unsur olarak kabul edilebilir. "Türkiye'de Sağlık Konulu Yayıncılık İlkelerinin Belirlenmesi: Kaynak, İletici ve Hedef Kitle Bağlamında Sağlık Konulu Yayınların Analizi" başlıklı projede görüşülen sağlık profesyoneli AAK da bir hastalık üzerinden sürekli yayılmaya ilişkin verilerin medya tarafından sunulmasını eleştirmektedir. AAK böbrek yetersizliği hastalığına ilişkin verdiği örnekte, ölen ve hastalanan insanların sürekli olarak

medya tarafından ilan edilmeye başlamasının bu hastalığın Türkiye’de salgına dönüştüğü gibi bir algıya sebep olabileceğine işaret etmektedir (Yüksel ve diğerleri, 2011:101). Bu örnekten de hareketle domuz gribi haberlerinde hastalık yayılma seyrinin sürekli olarak kamuoyuyla paylaşılmasının panik algıyı yükseltici bir unsur olduğu söylenebilir.

Hastalıkla dolaylı olarak bağlantısı bulunan organizasyon ve etkinliklere ilişkin bilgilendirmelerin de hastalık konusunda kamuoyunda kaygı oluşturabilecek oranda haber içeriklerine konu olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada örneğin Türkiye’de fazla sayıda insanı ilgilendiren Hac turizmine ilişkin olarak; etkinliğin sahibi Arap ülkelerinin seyahatlere sınırlama getireceği, Türkiye’de hastalık seyrine göre Hac turizmine ilişkin seyahatlerin iptal edileceği vb. gibi haberlerin sürekli olarak yayımlanması da panik algıyı yükseltebilecek unsur olarak kabul edilebilir. Bu tür kalabalık organizasyonların iptal edilebileceğine ilişkin haberler ayrıca hastalığın kitlesel yayılma eğiliminin güçlendiğini de gösteren işaretler olarak kabul edilebilir. Bu anlamda büyük spor organizasyonları, hac turizmi, seyahatler gibi kalabalık insan gruplarının katıldığı etkinliklerin iptali ya da iptal edilebileceğine ilişkin haberler de panik algıyı arttıran unsurlar olarak kabul edilebilir.

Tablo 41. Haberlerin yayımlandığı sayfalara göre temaların dağılımı

Temalar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	13	15	17	18	21	26	99	TOPLAM
Hastalığın yayılma eğilimi	30	6	3	15	12	13	8	21	5	4	6	3	6	7	5	21	165
Olguyla bağlantılı diğer olaylara göndermeler	13	4	3	10	6	11	7	19	8	3	7	1	2	3	4	21	122
Güvenlik önlemleri (kamera, aşı odası vs.)	15	5	1	14	4	12	7	9	4	2	3	1	3	2	3	14	99
Aşı kampanyasına ilişkin bilgilendirmeler	21	1	2	12	5	8	7	8	0	2	12	7	6	0	0	5	96
Kamuoyunun geleneksel otorite merkezine olan güvenini sarsıcı ifadeler	15	0	0	3	3	2	6	3	0	2	4	5	2	1	0	0	46
Hastalık belirtileri	7	2	2	4	7	2	0	5	0	0	2	2	2	4	2	5	46
Otoritelerin aşı olmaması	13	0	0	3	3	3	6	0	0	1	8	6	2	0	0	0	45
Risk gruplarının tanımlanması	7	0	0	2	1	3	1	3	0	0	5	2	3	0	0	4	31
Gelecekte yaşanabilecek durumlara ilişkin çıkarımlar	4	0	0	4	2	4	3	5	1	1	3	0	1	0	0	1	29
Hasta/ ölen kişi isimlerinin yayınlanması	6	0	2	1	5	3	0	0	0	1	1	3	1	0	1	4	28
Hastalık şüphesi	3	0	0	2	4	1	0	5	0	1	0	0	1	5	1	3	26
Okulların tatil edilmesi	4	1	0	5	0	1	2	4	0	0	0	0	1	0	0	3	21
Aşının yan etkileri	2	1	0	5	3	2	2	0	0	1	0	3	0	0	0	0	19
Yolcu ve turistlere karantina uygulanması	4	2	0	2	1	0	0	1	0	0	0	0	0	4	0	3	17
Hastalıktan korunma önerileri	1	0	0	3	1	1	1	3	0	0	4	1	0	0	0	1	16
Ekonomik etkileri	1	0	0	1	0	0	0	2	5	0	1	0	1	0	0	3	14
Ünlülerin hastalığa yakalanması	0	1	1	1	1	2	1	0	0	0	1	1	1	0	2	2	14
Alınması gerekene ilişkin öneriler	0	0	0	1	1	1	0	5	0	0	1	0	0	2	1	1	13
Aşı üretimi	2	0	1	1	0	3	1	2	0	0	0	0	0	0	0	1	11
Aşılamada öncelik sıralamasının belirtilmesi	1	0	0	2	0	1	0	0	0	1	2	0	1	0	0	1	9
hastalığın sahte olduğu iddiaları	0	0	1	0	1	2	0	4	0	0	0	0	0	0	0	1	9
Hastalığın bulaşma yolları	1	0	0	0	0	0	0	3	0	1	0	0	1	1	1	0	8
Hastalığa ilişkin komplo teorileri	1	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1	0	1	0	0	1	6
Turizme etkileri	0	0	0	0	0	0	1	0	2	0	0	0	1	0	0	2	6
Diğer	2	0	0	4	2	1	3	2	5	1	1	0	0	0	0	2	23
TOPLAM	153	23	16	95	62	77	56	105	30	21	62	35	36	29	20	99	919

Genel olarak birinci sayfada öne çıkan temaların iç sayfadakilere benzer bir dağılıma sahip olduğu dikkat çekmektedir. Tablo 41'e göre domuz gribi haberleri incelendiğinde en fazla haberin yayımlandığı tespit edilen birinci sayfada en sık işlenen temanın hastalığın yayılma eğilimi olduğu belirlenmiştir (n=30). Birinci sayfada yayımlanan bir diğer tema aşı kampanyasına ilişkin olarak yapılan bilgilendirmelerdir. Birinci sayfadan yayımlanan 21 haberin temasını aşı kampanyasına ilişkin yapılan bilgilendirmelerdir. Güvenlik önlemleri teması da birinci sayfada en fazla yayımlanan üçüncü tema olarak belirlenmiştir (n=15). Otorite merkezine olan güveni sarsıcı ifadelerin kullanıldığı haberlerin sayısı da 15'tir. Bu haberlerde birinci sayfadan okuyucuya ulaştırılmıştır.

Domuz gribine ilişkin 105 haberin yayımlandığı sekizinci sayfada da hastalığın yayılma eğilimine ilişkin haberler ilk sıradadır (n=21). Sekizinci sayfada olguyla bağlantılı diğer olaylara göndermeler içeren haberlerin sayısı ise 19'dur.

Domuz gribi haberlerinin konum olarak en fazla yayımlandığı sayfa alt kısımlarında en fazla işlenen tema hastalığın yayılma eğilimi olarak belirlenmiştir (n=60). Olguyla dolaylı olarak bağlantısı bulunan olaylara ilişkin haberler ise 47 kez alt kısımda işlenmiştir. Güvenlik önlemlerinin aktarıldığı haberlerin sayısı ise 39 olarak belirlenmiştir.

Tablo 42. Haberlerin sayfadaki konumuna göre işlenen temaların dağılımı

Temalar	Sürmanşet	Manşet	Üst taraf	Orta	Alt taraf	TOPLAM
Hastalığın yayılma eğilimi	3	27	34	41	60	165
Olguyla bağlantılı diğer olaylara göndermeler	4	18	19	34	47	122
Güvenlik önlemleri (kamera, aşı odası vs.)	2	20	13	25	39	99
Aşı kampanyasına ilişkin bilgilendirmeler	4	14	19	29	30	96
Kamuoyunun geleneksel otorite merkezine olan güvenini sarsıcı ifadeler	4	9	7	13	13	46
Hastalık belirtileri	0	8	6	10	22	46
Otoritelerin aşı olmaması	4	7	10	15	9	45
Risk gruplarının tanımlanması	2	3	5	9	12	31
Gelecekte yaşanabilecek durumlara ilişkin çıkarımlar	1	6	6	6	10	29
Hasta/ ölen kişi isimlerinin yayınlanması	0	4	6	7	11	28
Hastalık şüphesi	0	9	3	2	12	26
Okulların tatil edilmesi	0	5	5	3	8	21
Aşının yan etkileri	0	3	3	8	5	19
Yolcu ve turistlere karantina uygulanması	0	3	2	6	6	17
Hastalıktan korunma önerileri	0	3	1	3	9	16
Ekonomik etkileri	0	4	2	4	4	14
Ünlülerin hastalığa yakalanması	0	1	0	6	7	14
Alınması gerekene ilişkin öneriler	0	4	1	1	7	13
Aşı üretimi	0	2	2	5	2	11
Aşılamada öncelik sıralamasının belirtilmesi	0	1	2	4	2	9
Hastalığın sahte olduğu iddiaları	0	1	5	1	2	9
Hastalığın bulaşma yolları	0	1	5	0	2	8
Hastalığa ilişkin komplo teorileri	0	0	1	2	3	6
Turizme etkileri	0	2	1	1	2	6
Diğer	2	10	1	4	6	23
TOPLAM	26	165	159	239	330	919

Tablo 42'ye göre, panik unsurlar açısından değerlendirildiğinde birinci sayfada manşet konumundaki haberlerde işlenen 27 haberin temasını hastalığın yayılma eğilimi oluşturmuştur. Güvenlik önlemlerinin aktarıldığı haberlerin sayısı ise 20'dir. Birinci sayfada 18 haber ise olguyla dolaylı bağlantısı bulunan olayları haber olarak işlemiştir.

Gazetelerin vitrin sayfası olarak kabul edilen birinci sayfada sürmanşet ve manşet konumunda sunulan haberler, gündemin en önemli olayını okuyucuya gösterme işlevine de sahiptir. Bu konumdaki haberlerde en fazla işlenen hastalığın yayılma eğilimi temasının okuyucular üzerinde panik algıyı yükseltebilecek bir unsur olduğu söylenebilir. Hastalık yayılma eğilimi özellikle salgın durumlarında en fazla merak edilen konudur. Ancak bu konuya ilişkin bilgilendirmelerin sürmanşet ve manşet konumlarından sıklıkla sunulması, konu hakkında belirsizlik yaşayan bireylerin endişe düzeylerinin yükselmesine sebep olabilecek niteliktedir.

Tablo 43. İşlenen temalara göre haber kaynakları

Temalar	Sağlık Bakanı/ Bakanlığı	Ülke siyasileri	Belirtilmemiş/ Kurumun kendisi	Yabancı sağlık örgütü/ temsalcisi
Hastalığın yayılma eğilimi	23	5	15	15
Aşı kampanyası bilgilendirmeler	16	24	8	10
Olguyla bağlantılı diğer olaylara göndermeler	4	3	16	7
Aşı üretimi	0	0	0	4
Güvenlik önlemleri	11	3	5	4
Risk gruplarının tanımlanması	1	1	2	3

Haberlerde hastalığın yayılma eğilimine ilişkin bilgilendirmeler en fazla Sağlık Bakanı/Bakanlığı tarafından yapılan açıklamalar doğrultusunda yapılmıştır (n=23). Yayılma eğilimine ilişkin bilgilendirmelerde yabancı sağlık örgütlerinin kaynaklık ettiği haber sayısı 15'tir. Haber kaynakları açısından değerlendirildiğinde dikkat çekici bir veri aşı kampanyasına ilişkin bilgilendirmeler hakkındadır. Tablo 43'e göre aşı kampanyasına ilişkin bilgilendirmeler haberlerde en fazla ülke siyasileri tarafından yapılmıştır (n=24). Güvenlik önlemleri de yine çoğunlukla Sağlık Bakanı/Bakanlığı tarafından dile getirilmiştir.

Tablo 44. Temalara göre farklı haber kaynakların çelişkili ifadeleri

Temalar	Var	Yok	TOPLAM
Hastalığın yayılma eğilimi	29	136	165
Olguyla bağlantılı diğer olaylara göndermeler	24	98	122
Güvenlik önlemleri (kamera, aşı odası vs.)	16	83	99
Aşı kampanyasına ilişkin bilgilendirmeler	45	51	96
Kamuoyunun geleneksel otorite merkezine olan güvenini sarsıcı ifadeler	40	6	46
Hastalık belirtileri	9	37	46
Otoritelerin aşı olmaması	36	9	45
Risk gruplarının tanımlanması	10	21	31
Gelecekte yaşanabilecek durumlara ilişkin çıkarımlar	4	25	29
Hasta/ ölen kişi isimlerinin yayınlanması	7	21	28
Hastalık şüphesi	8	18	26
Okulların tatil edilmesi	6	15	21
Aşının yan etkileri	14	5	19
Yolcu ve turistlere karantina uygulanması	5	12	17
Hastalıktan korunma önerileri	1	15	16
Ekonomik etkileri	4	10	14
Ünlülerin hastalığa yakalanması	1	13	14
Alınması gerekene ilişkin öneriler	2	11	13
Aşı üretimi	0	11	11
Aşılamada öncelik sıralamasının belirtilmesi	1	8	9
Hastalığın sahte olduğu iddiaları	5	4	9
Hastalığın bulaşma yolları	1	7	8
Hastalığa ilişkin komplo teorileri	4	2	6
Turizme etkileri	2	4	6
Diğer	7	16	23
TOPLAM	281	638	919

Tablo 44’de panik unsurların belirlenmesi doğrultusunda aynı haber içerisinde görüşlerine yer verilen birden fazla kaynağın birbiriyle çelişen ifadelerinin en fazla hangi temalarda olduğu sunulmaktadır.

Genel olarak aynı haber içerisinde görüş belirten kaynakların domuz gribi haberleri içerisinde %76 oranında çelişen ifadeler kullanmadığı tespit edilse de; haberler içerisinde %26 oranında kaynakların birbiriyle çelişen ifadeleri olduğu belirlenmiştir. Kaynakların birbiriyle çelişen ifadelerinin yer aldığı haberlerde

en fazla işlenen tema aşı kampanyasına ilişkin bilgilendirmelerdir (n=45). Kamuoyunda geleneksel otorite merkezine olan güveni sarsıcı ifadelerin yer aldığı haberlerde tespit edilen kaynak çelişkilerinin sayısı ise 40'dır. Otoritelerin aşı olmamasına ilişkin haberlerde yer alan kaynakların arasındaki çelişki görüşlerin sayısı ise 36'dır.

Salgın durumlarında hastalıktan korunma yöntemlerinin öğrenilmesi, kamuoyu tarafından merak edilen bir konu olarak kabul edilebilir. Özellikle ölümcül ve tedavisi mümkün olmayan hastalıklar söz konusu olduğunda bireyler, bu hastalıktan korunmak için yapabilecekleri yöntemleri öğrenmek isteyeceklerdir. Domuz gribi de kesin tedavisi mümkün olmayan ve hızla yayılma eğilimine giren bir hastalıktır. Bu anlamda haberlerde işlenen aşı kampanyasına ilişkin bilgilendirmelerde kaynakların birbiriyle çelişen ifadeler vermesi, kamuoyunun aşı hakkında karar verme sürecinde kafa karışıklığı yaratmıştır. Domuz gribi haberlerinde özellikle hastalıktan korunma adına kamuoyuna sunulan öneriler hakkında (özellikle de aşı kampanyası) kaynakların yüksek oranda çelişen ifadeler sunması panik algıyı yükseltebilecek bir unsur olarak kabul edilebilir.

Tablo 45'de haberlerde işlenen temalar ile haberlerin genel anlatım biçimleri karşılaştırılmıştır. Buna göre, hastalığın yayılma eğiliminin işlendiği haberlerde en fazla kullanılan anlatım biçimi "panik uyandırıcı" olarak belirlenmiştir. dolayısıyla domuz gribi haberlerinde en fazla işlenen temanın panik uyandırıcı nitelikte değerlendirilen ifadelerle okuyucuya sunulduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 45. Temalara göre anlatım biçimleri

Temalar	Suçlayıcı	Panik uyandırıcı	Kafa Karıştıran	Eleştirel	Bilgilendirici	Tavsiye/öneri veren	Endişelendirici	Magazinel	Diğer	TOPLAM
Hastalığın yayılma eğilimi	7	47	7	2	37	3	25	2	0	130
Olguyla bağlantılı diğer olaylara göndermeler	4	12	9	4	33	5	22	5	1	95
Aşı kampanyasına ilişkin bilgilendirmeler	6	15	22	4	21	4	11	0	0	83
Güvenlik önlemleri (kamera, aşı odası vs.)	1	8	5	1	23	4	15	0	1	58
Hastalık belirtileri	1	2	1	1	11	3	11	1	0	31
Otoritelerin aşı olmaması	1	9	8	3	1	1	7	0	0	30
Geleneksel otorite merkezine olan güveni sarsıcı ifadeler	6	2	5	1	2	1	9	0	0	26
Hastalık şüphesi	2	4	0	0	4	1	10	0	1	22
Hasta/ ölen kişi isimlerinin yayınlanması	0	6	1	1	5	0	6	0	0	19
Risk gruplarının tanımlanması	1	2	3	0	5	0	6	0	0	17
Okulların tatil edilmesi	0	1	2	0	6	0	8	0	0	17
Gelecekte yaşanabilecek durumlara ilişkin çıkarımlar	0	0	2	0	4	3	5	0	0	14
Ünlülerin hastalığa yakalanması	0	0	1	0	6	0	3	0	0	10
Aşının yan etkileri	0	5	1	1	1	0	1	0	0	9
Aşı üretimi	0	1	0	0	4	0	3	0	0	8
Yolcu ve turistlere karantina uygulanması	0	1	2	0	2	1	2	0	0	8
Hastalığın sahte olduğu iddiaları	2	2	2	1	1	0	0	0	0	8
Hastalıktan korunma önerileri	0	0	0	1	1	3	1	0	0	6
Alınması gerekene ilişkin öneriler	0	1	1	0	2	1	0	0	0	5
Ekonomik etkileri	0	0	1	0	2	0	2	0	0	5
Aşılamada öncelik sıralamasının belirtilmesi	0	0	0	0	3	0	1	0	0	4
Hastalığın bulaşma yolları	0	0	0	0	1	0	2	0	0	3
Hastalığa ilişkin komplo teorileri	0	1	1	0	0	0	1	0	0	3
Turizme etkileri	0	0	0	0	1	1	0	0	0	2
Diğer	0	2	2	0	3	0	1	0	0	8
TOPLAM	31	121	76	20	179	31	152	8	3	621

Hastalığın yayılma eğilimine ilişkin haberlerde kullanılan bir diğer anlatım biçimi ise endişelendiricidir (n=25). Olguyla bağlantılı diğer olayların işlendiği haberlerin 22'sinde de endişelendirici anlatımla yazıldığı belirlenmiştir.

Domuz gribi haberlerinde anlatım biçimleri incelendiğinde bilgilendirici anlatımın en fazla kullanılan olduğu belirlenmiştir. Anlatım biçimlerine göre temalar değerlendirildiğinde hastalığın yayılma eğilimi (n=37), olguyla dolaylı olarak bağlantısı bulunan olaylar (n=33) ve güvenlik önlemleri (n=23) bilgilendirici anlatımla işlenen haber konularıdır.

Aşı kampanyasına ilişkin bilgilendirmelerin yapıldığı haberlerde ise en fazla kullanılan anlatım biçimi kafa karıştırıcıdır (n=22). Hastalıktan korunma adına önerilen aşilar hakkında kafa karıştırıcı anlatımların yer alması kamuoyunun karar verme sürecindeki tutumlarını etkileyebilecek bir durumdur. Bu nedenle salgın hastalıklar ve onlara ilişkin korunma yöntemleri hakkındaki kafa karıştırıcı anlatımların panik yaratıcı unsur olduğu söylenebilir.

4.3. Görsel unsurlara ilişkin bulgular

Haberlere eşlik eden görsel unsurlar ayrı bir biçimde değerlendirilmiştir. "Haber sunumunda sayfa içerisinde görsel unsurların kullanım biçimleri ve yansıttıkları içerikler de panik algıyı yükseltebilir" varsayımından hareketle oluşturulan görsel unsurlara ilişkin kategorilerde görsel kullanımı olup olmadığı, varsa görsel türü, kullanılan görsel sayısı ve görsel unsurun içeriği incelenmiştir.

4.3.1. Haberlerde görsel kullanımı

Öncelikle incelenen haberlerde görsel kullanılıp kullanılmadığı sorgulanmıştır. Bu bağlamda elde edilen veriler aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 46. Gazetelere göre görsel kullanımı

Gazeteler	Var	Yok	TOPLAM
Haber Türk	39	15	54
	72,2	27,8	100,0
Hürriyet	25	18	43
	58,1	41,9	100,0
Milliyet	21	20	41
	51,2	48,8	100,0
Posta	31	3	34
	91,2	8,8	100,0
Vatan	36	20	56
	64,3	35,7	100,0
Sabah	26	10	36
	72,2	27,8	100,0
Zaman	17	13	30
	56,7	43,3	100,0
TOPLAM	195	99	294
	66,3	33,7	100,0

Tablo 46'ya göre domuz gribi haberlerinde yaklaşık üçte ikisinde (n=195; %66,3) herhangi bir görsel malzeme kullanılmıştır. Gazetelere göre dağılım incelendiğinde görsel unsurlar, "haberi tamamlayıcı ve hatta kimi zaman haberin kendisini oluşturan görsel biçimler"dir (Yüksel ve Gürcan, 2005: 27). Tablo 48'deki veriler değerlendirildiğinde domuz gribi haberlerinde konunun kamuoyuna anlatılmasında en az bir görsel kullanıldığı belirlenmiştir. Panik unsurlar doğrultusunda değerlendirme ise kullanılan görselin içeriğiyle bağlantılıdır. Bu ayrı bir kategori olan "görsel unsur içeriği" bağlamında tartışılacaktır.

Tablo 47. Gazetelere göre kullanılan görsel sayısı

	1	2	3	4	5	TOPLAM
Haber Türk	34	5	0	0	0	39
Vatan	28	5	2	1	0	36
Posta	23	7	1	0	0	31
Sabah	18	5	2	1	0	26
Hürriyet	19	2	3	0	1	25
Milliyet	20	1	0	0	0	21
Zaman	15	2	0	0	0	17
TOPLAM	157	27	8	2	1	195
%	80,5	13,8	4,1	1,0	0,5	100,0

Haberlerinde en fazla görsel kullanarak sunan gazete Haber Türk'tür (n=39; %20). Haberlerinde görsel kullanan diğer gazetelerle karşılaştırıldığında Vatan'da yayımlanan 56 haberin 36'sında görsel kullanıldığı belirlenmiştir (%18,5). Posta gazetesinde yayımlanan 34 haberin 31'inde (%15,9) görsel kullanılmış; sadece 3 haber görsel olmadan yayımlanmıştır. Domuz gribi haberlerinde görsel kullanılmadan yayımlanan 99 haber bulunmaktadır.

Domuz gribi haberlerinde görsel kullanımı Tablo 48'e göre incelendiğinde birinci sayfada yayımlanan 51 haberin, 29'unda en az bir görsel malzeme kullanıldığı tespit edilmiştir. Birinci sayfada görsel kullanılmadan sunulan haber sayısı ise 22'dir. Toplam 42 haberin yayımlandığı sekizinci sayfada ise görsel kullanılarak yayımlanan 32 haber bulunurken, 10 haber ise sadece metin olarak okuyucuya sunulmuştur. Dördüncü sayfada yayımlanan 30 haberin sadece 8'inde görsel kullanılmazken; geriye kalan 22 haberde görsel kullanılmıştır.

Tablo 48. Haberin yayımlandığı sayfaya göre görsel kullanımı

Sayfa No	Var	Yok	TOPLAM
1	29	22	51
8	32	10	42
4	22	8	30
6	15	9	24
15	12	8	20
5	9	10	19
7	10	4	14
9	8	1	9
17	4	5	9
18	8	1	9
2	4	4	8
21	3	4	7
26	4	3	7
3	5	1	6
13	4	2	6
Diğer	26	7	33
TOPLAM	195	99	294

Kodlayıcılar arası uyumun % 100 olarak belirlendiği bu kategoride haberlerin dörtte üçten fazlası en az bir görsel malzeme eşliğinde yayımlanmıştır (n=157; %80,5). İki görsel kullanılan 27, üç görsel kullanılan 8 haber bulunmaktadır. Gazetelere göre değerlendirildiğinde domuz gribi haberlerinde görsel sayısı anlamında en az bir görselle yayımlanan 34 haberin Haber Türk gazetesinde yayımlandığı anlaşılmaktadır. Haber Türk gazetesinde iki görselle yayımlanan haber sayısı ise 5'tir. Vatan gazetesinde en az bir görselle sunulan haber sayısı 28'dir. İki görselle sunulan haber sayısı ise 5'tir.

Tablo 49. Haberin sayfadaki konumuna göre görsel sayıları

	1	2	3	4	5	TOPLAM
Üst taraf	51	11	7	2	1	72
Alt taraf	55	6	0	0	0	61
Orta	44	8	1	0	0	53
Manşet	3	2	0	0	0	5
Sürmanşet	4	0	0	0	0	4
TOPLAM	157	27	8	2	1	195

Domuz gribi haberlerinde sayfa üst kısmından yayımlanan 72 haberin, 51'inde bir görsel malzeme kullanılmıştır. Sayfa alt kısımlarında yayımlanan 61 haberin 55'inde de bir görsel malzeme kullanıldığı tespit edilmiştir. Orta konumda yayımlanan haberlerin 44'ünde de en az bir görsel malzeme kullanıldığı anlaşılmaktadır (Tablo 49).

Domuz gribi haberlerinin sayfadaki konumuna göre görsel sayıları değerlendirildiğinde en fazla görsel kullanımının sayfa üst kısmında yayımlanan haberlerde olduğu tespit edilmiştir. Konum olarak sayfa üstünde yer alan haberlerin önemli haberler olması, bireylerin bu habere yönelme algısını yükseltebilir. Bu noktada kullanılan görsellerin genellikle sayfa üstünden sunulması da bireyin o habere yönelmesi anlamında belirleyici bir faktör olabilir. Görsel unsurlar haberin sayfada kapladığı alanla da yakından ilişkilidir. Ayrıca ülkede gazetelerin yaygın politikaları anlamında görselliğe ayrı bir önem verdiklerinin de unutulmaması gereklidir.

4.3.2. Görsel unsurların türü

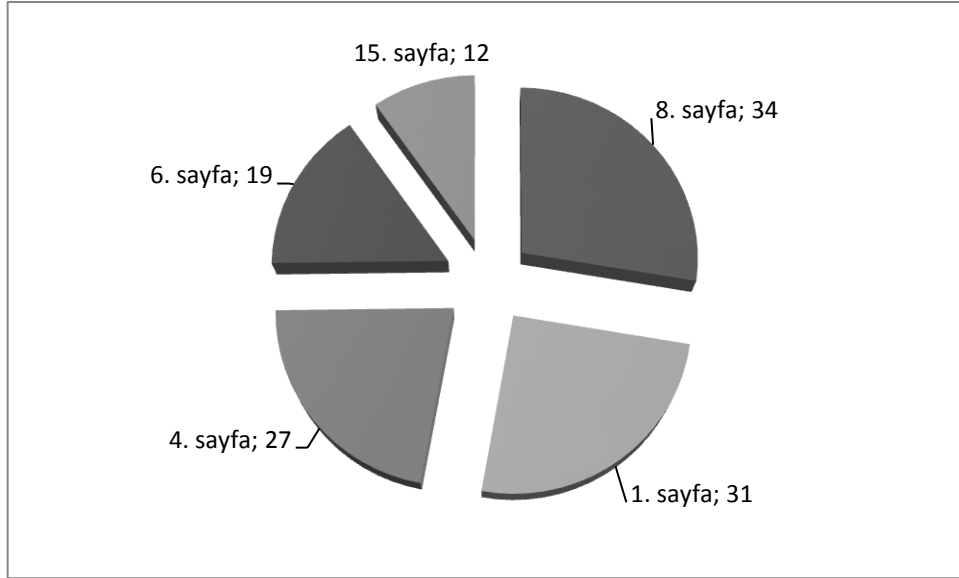
Görsel unsurlara ilişkin olarak ikinci aşamada, kullanılan görsel unsurların türü sorgulanmıştır. Buna göre domuz gribi haberlerinde en fazla kullanılan görsel unsur fotoğraftır. Haberlerde fotoğraf kullanım oranı % 95,2'dir (n=219). Haberlerde tablo kullanımı 5, grafik kullanımı 3, harita kullanımı 2, logo ve diğer görsellerin kullanım oranı ise 1'dir (Tablo 50). Kodlayıcılar arası uyum bu kategoride % 100 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 50. Haberlerde kullanılan görsel unsurların türü

	Fotoğraf	Logo	Tablo	Harita	Grafik	TOPLAM
Haber Türk	39	1	2	1	1	44
Hürriyet	29	0	0	1	0	30
Milliyet	22	0	0	0	0	22
Posta	37	0	0	0	0	37
Vatan	41	0	2	0	1	44
Sabah	32	0	1	0	1	34
Zaman	19	0	0	0	0	19
TOPLAM	219	1	5	2	3	230
%	95,2	0,4	2,2	0,9	1,3	100,0

Haberlerde en fazla kullanılan görsel unsurun fotoğraf olması, “metinle sayfalarca anlatılabilecek bir olayı, tek bir karede okuyucuya sunma özelliği”nden kaynaklanmaktadır (Bıyık, 2007:242). Fotoğraf aynı zamanda haberi okumaya yöneltme, inandırıcılığı kuvvetlendirme işlevlerine de sahiptir (Vural, 2010: 12). Domuz gribi haberlerinde yüksek oranda fotoğraf kullanımı bu bilgilerden hareketle açıklanabilir.

Domuz gribi haberlerinde en fazla fotoğraf sekizinci sayfada yayımlanmıştır (n=34). Birinci sayfadan verilen fotoğraf sayısı ise 31’dir. Dördüncü sayfada yayımlanan fotoğraf sayısı ise 27’dir (Şekil 8).

Şekil 9. Sayfalara göre fotoğraf sayısı

Fotoğrafların kullanıldığı sayfalar değerlendirildiğinde ise haberlerin en fazla yayımlandığı birinci ve sekizinci sayfada fazla sayıda fotoğraf kullanıldığı belirlenmiştir. Birinci sayfadan sunulan haberlerde fotoğraf kullanımı bireylerin o habere yönelmesinde önemli bir unsur olarak kabul edilebilir.

4.3.3. Görsel unsurlarda kullanılan içerikler

Kodlayıcılar arası uyumun % 97 olarak belirlendiği görsel unsur içeriklerinde; Tablo 51’de sunulduğu gibi, en fazla maske takan insan görüntüsü kullanıldığı belirlenmiştir (n=65). Cumhurbaşkanı, Başbakan, yerli/yabancı liderler ve siyasi temsilcilerin görüntülerinin kullanıldığı görsellerin sayısı 47’dir. Doktor/sağlık görevlisi 30, hasta/hastalık şüphesi olanlar 22 kez kullanılmıştır. Haberlerde

aşılama, önlemler, şırınga görüntüleri 14 kez kullanılmıştır. Domuz gribi haberlerinde ölen kişilerin fotoğraflarının 12 defa kullanıldığı belirlenmiştir. Bebek/çocuk, ilaç görüntülerinin haberlerde yer alma 11'dir. Hastalık bulaşan/bulaşmayan ünlülere ilişkin görseller 9, denetim ve dezenfekte çalışmalarına ilişkin görsellerin 7 defa kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 51. Gazetelere göre görsel unsurların içeriği

Görsel içeriği	Haber Türk	Hürriyet	Milliyet	Posta	Vatan	Sabah	Zaman	TOPLAM
Maske takan insanlar	16	11	7	6	9	13	3	65
Siyasiler	5	9	2	17	4	5	5	47
Doktor/sağlık görevlisi	8	5	3	2	6	4	2	30
Hasta/hastalık şüphesi olanlar	7	3	1	4	6	1	0	22
Aşılama	3	2	3	3	2	1	0	14
Önlemler	2	2	0	0	4	3	3	14
Şırınga	4	2	4	2	1	1	0	14
Ölen kişilerin fotoğrafları	1	0	0	2	7	0	2	12
Bebek/çocuk	1	2	3	2	2	1	0	11
İlaç	3	1	0	2	2	2	1	11
Logo/tablo/harita/grafik	4	1	0	1	3	2	0	11
Hastalık bulaşan/bulaşmayan ünlüler	1	0	0	2	4	1	1	9
Denetim ve dezenfekte çalışmaları	0	1	1	0	1	2	2	7
Diğer	16	9	10	11	11	14	6	77
TOPLAM	71	48	34	54	62	50	25	344

Domuz gribi haberlerinde en fazla maske takan insanların fotoğraflarının görsel içeriklerine yansıtılması hastalıkla ve yayılma eğilimiyle doğrudan ilintili bulunabilir. Bu anlamda kullanılan bu görsel içerik bireylerde korku, panik algısını yükseltebilir nitelikte değerlendirilebilir. Görsel içeriklerinde haber kaynaklarına ilişkin fotoğrafların ardından hasta ve hastalık şüphesi taşıyanların fotoğraflarının yayımlandığı belirlenmiştir. Bu anlamda hastalık

şüphesi bulunan ya da hastalık nedeniyle hayatını kaybeden kişilerin fotoğraflarının yayımlanması, yaşadıkları çevrede bulunan kişiler düzeyinde; hastalığın yayılma ve bulaşma endişesi sebebiyle korku ve panik yaratabilecek içerikler olarak gösterilebilir.

Örneklem olarak belirlenen 14 özel günün hac turizmi gibi dönemleri kapsamı nedeniyle haber içeriklerinde bu tür görsel kullanımlar da belirlenmiştir. Hastalıkla dolaylı olarak ilgisi bulunan bu tür konuların haber içeriklerinde yer alması, görsel kullanımında bu tür içeriklere yer verilmesine neden olmuştur. Bu doğrultuda konuyla dolaylı bağlantısı bulunan bu içeriklerin tümü diğer kategorisinde işaretlenmiştir.

Gazetelere göre incelendiğinde maske takan insanların yer aldığı fotoğrafların en fazla Haber Türk gazetesinde kullanıldığı belirlenmiştir (n=16). Sabah gazetesinde maske taka insan içeriği ile yayımlanan fotoğraf sayısı 13, Hürriyet gazetesinde ise 11'dir. Tüm gazetelerde 47 defa kullanılan siyasilere ilişkin fotoğrafların 17'si Posta gazetesinde yayımlanmıştır.

Birinci sayfadan kamuoyuna ulaştırılan domuz gribi haberlerinin 18'nde maske takan insan içeriğinin kullanıldığı belirlenmiştir. Sürmanşet ve manşet haberleri bir gazetenin en önemli haberleri olmaları ve sayfada yer kaplayan en büyük haber olmaları anlamında okuyucunun ilgisini çekme niteliğine sahiptir. Bu nedenle maske takan insan görselinin kullanıldığı haberlerin sürmanşet ve manşet konumunda olmaları panik unsurlar açısından belirleyicidir.

Tablo 52. Haberlerin sayfadaki konumuna göre görsel unsurların içeriği

Görsel içeriği	Sürmanşet	Manşet	Üst taraf	Orta	Alt taraf	TOPLAM
Maske takan insanlar	2	16	12	17	18	65
Siyasiler	5	9	7	14	12	47
Doktor/sağlık görevlisi	2	10	3	8	7	30
Hasta/hastalık şüphesi olanlar	0	5	7	4	6	22
Aşılama	1	3	2	2	6	14
Önlemler	2	4	1	3	4	14
Şırınga	0	0	7	3	4	14
Ölen kişilerin fotoğrafları	0	1	3	6	2	12
Bebek/çocuk	0	5	3	2	1	11
İlaç	0	0	6	3	2	11
Logo/tablo/harita/grafik	0	8	1	0	2	11
Hastalık bulaşan/bulaşmayan ünlüler	1	1	0	3	4	9
Denetim ve dezenfekte çalışmaları	0	0	2	4	1	7
Diğer	2	19	12	20	24	77
TOPLAM	15	81	66	89	93	344

Domuz gribi haberlerinde işlenen temalar ve görsel içerikleri Tablo 53’de karşılaştırıldığında en fazla görsel içeriğinin siyasiler olduğu belirlenmiştir (n=17). Siyasilerin fotoğrafları aşı kampanyasına ilişkin haberlerde en fazla kullanılan görsel içeriktir. Hastalığın yayılma eğiliminde ise en fazla maske takan insan fotoğrafı kullanılmıştır (n=16). Olguyla dolaylı bağlantısı bulunan olaylarda da maske takan insan görüntüsünün kullanıldığı belirlenmiştir (n=14).

Domuz gribi haberlerinde en fazla işlenen temaya göre karşılaştırma yapıldığında ise, hastalığın yayılma eğiliminin işlendiği haberlerde maske takan insanlara ilişkin fotoğrafların ardından en fazla ölen kişilerin fotoğraflarının yayımlandığı tespit edilmiştir (n=10).

Tablo 53. Temalara göre görsel unsur içeriği

Temalar	Aşılama	Bebek/çocuk	Denetim ve dezenfekte çalışmaları	Siyasiler	Ölen kişilerin fotoğrafları	Önlemler	Ünlüler	Doktor/sağlık görevlisi	Maske takan insanlar	İlaç	Hasta/hastalık şüphesi olanlar	Şırınga	Logo/tablo /harita/grafik	Diğer	TOPLAM
Hastalığın yayılma eğilimi	3	1	2	4	10	3	1	1	16	2	6	1	6	13	69
Olguyla bağlantılı diğer olaylara göndermeler	1	1	0	7	0	3	1	3	14	0	1	0	1	22	54
Aşı kampanyasına ilişkin bilgilendirmeler	8	0	2	17	1	1	0	1	4	3	0	3	1	8	49
Güvenlik önlemleri (kamera, aşı odası vs.)	0	1	2	3	0	4	1	7	6	0	0	1	1	6	32
Hastalık belirtileri	0	2	0	0	0	0	1	1	2	1	4	0	0	5	16
Hastalık şüphesi	0	0	0	0	0	0	0	1	7	0	3	1	0	1	13
Geleneksel otorite merkezine güveni sarsıcı ifadeler	0	0	0	3	0	0	0	3	0	1	1	0	0	1	9
Risk gruplarının tanımlanması	0	0	0	1	0	0	0	1	1	1	0	1	0	3	8
Otoritelerin aşı olmaması	1	0	0	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8
Okulların tatil edilmesi	0	2	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	3	7
Ünlülerin hastalığa yakalanması	0	0	0	0	0	0	5	1	1	0	0	0	0	0	7
Aşının yan etkileri	0	0	0	2	0	0	0	2	0	1	0	1	0	0	6
Hastalığın sahte olduğu iddiaları	1	0	0	2	0	0	0	1	0	0	1	1	0	0	6
Geleceğe ilişkin çıkarımlar	0	1	0	0	0	1	0	1	0	0	1	0	0	1	5
Hasta/ ölen kişi isimlerinin yayınlanması	0	3	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	5
Aşı üretimi	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	2	0	0	5
Yolcu ve turistlere karantina uygulanması	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	1	0	0	2	5
Aşılamada öncelik sıralamasının belirtilmesi	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2	0	1	4
Hastalıktan korunma önerileri	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	1	3
Alınması gerekene ilişkin öneriler	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1	0	0	0	3
Hastalığa ilişkin komplo teorileri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	2
Turizme etkileri	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	2
Ekonomik etkileri	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	2
Diğer	0	0	0	0	0	1	0	0	3	0	1	0	1	0	6
TOPLAM	14	11	6	46	12	14	9	29	60	11	21	13	10	70	326

Panik unsurlar açısından değerlendirildiğinde domuz gribi haberlerinde sıklıkla hastalığın yayılma eğilimine vurgu yapıldığı bu anlamda da bu konunun işlendiği haberlerde maske tatan insan görüntülerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Hastalığın yayılma eğilimi kamuoyu açısından endişelendirici hatta panik yaratıcı bir durumdur. Bu ortamda hastalığın yayılma endişesi taşıyan bireylere sunulan haberlerde sıklıkla görsel içerik olarak maske tatan insanların verilmesi de panik yaratıcı bir unsur olarak kabul edilebilir.

5. Özet, Tartışma ve Öneriler

Çalışmanın bu bölümünde yürütülen araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar özetlenecek, konuya ilişkin tartışma sunulacak ve önerilerde bulunulacaktır.

5.1. Özet

Domuz gribi, 2009 yılı Mart ayında önce Meksika, ardından da Amerika ve tüm dünyaya hızla yayılan salgın bir hastalıktır. “Pandemik İnfluenza A (H1N1) 2009” virüsü kaynaklı hastalık tüm dünyada kesin rakam verilemeyen ancak milyarlarca ifade edilen sayıda kişiye bulaşmış; en az 19 bin 919 kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Hastalık Türkiye’de 6,5 milyon insana bulaşmış; 656 kişinin de hayatını kaybetmesine neden olmuştur.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından 12 Haziran 2009’da küresel salgın olarak ilan ettiği domuz gribi vakasında yaşanan belirsizlik ortamı ve geleceğe ilişkin kaygılar, kamuoyunda hastalığa ilişkin ciddi bir bilgi ihtiyacını ortaya çıkartmıştır. Bu anlamda medya; hastalığın seyri, riskleri, ilgili tarafların görüşlerinin topluma iletilmesi anlamında en etkin iletişim kanallarından biri olarak kullanılmıştır. Ancak medya bu süreçte “krizi büyütme” de suçlanmıştır. Bu tartışmalar, konuyu abartıldığı, insanların yanlış yönlendirildiği, hastalığın aslında sahte olduğu ve basının hastalığı sunumunda korku ve panik yaratıcı olduğu çerçevesinde halen devam etmektedir.

Kısa sürede yayılma eğilimine giren ve aniden ortaya çıkan salgın hastalıklar, tüm dünyayı tehdit eden risklerdir. Bu anlamda bu risklerin önceden tespit

edilerek, gerekli önlemlerin alınmadığı durumlarda ortaya çıkan bu tehlikeler sağlık krizlerine dönüşebilmektedir. Küresel ölçekte yaşanan son sağlık krizi olarak kabul edilebilecek domuz gribi salgını bu çalışmada; riskler, endişe, korku ve panik oluşumu doğrultusunda kriz ve kriz haberciliği bağlamında ele alınmıştır.

Bu anlamda çalışmada öncelikle domuz gribi vakası tanımlanmış, konuya ilişkin yurtdışı ve yurtiçinde yürütülen akademik çalışmalar ve hastalığa ilişkin gerçek yaşam göstergeleri ortaya konulmuştur. Ardından kriz sürecinin olası tehlikesini ifade eden risk kavramı tartışılmış; risk ve kriz kavramlarının duygusal çıkarımları olarak kabul edilebilecek endişe, korku ve panik kavramları açıklanmıştır. Küresel anlamda sağlık krizlerinin ne ifade ettiğini ortaya koymak adına kriz kavramı tanımlanarak; taraflarıyla birlikte ortaya konmuştur.

Ayrıca literatür taramasına bağlı olarak da haber ve kriz haberciliği de irdelenmiştir. Haber bölümünde kavrama ilişkin tanımlamalar, değerler ve unsurlar açıklanmıştır. Domuz gribi vakasının küresel bir kriz olmasından kaynaklı olarak vaka kriz haberciliği konusu kabul edilmiş; bu anlamda kriz haberciliğinin ne olduğu ortaya konulmuştur.

Çalışmanın genel araştırma sorusu “domuz gribi haberlerinde yer alan kamuoyunda paniğe neden olan/olabilecek unsurların neler olduğunun belirlenmesi”dir. Bu noktada çalışma kuramsalının son bölümü, kriz haberlerinde paniğe neden olabilen unsurların tanımlanmasına ayrılmıştır.

Genç (2008)'e göre, virüs kaynaklı ve kısa sürede insandan insana bulaşabilme özelliğine sahip hastalıkların ortaya çıkması, "ciddi, geniş kapsamlı bir tehdit; yüksek oranda belirsizlik özellikleri taşımakta" ve bu sebeplerle normal olaylardan ayrılarak acil karar vermeyi gerektirmektedir. Salgın hastalıklar, bu özellikleri nedeniyle sağlık krizleri olarak ülkeler tarafından kriz politikalarının devreye sokulduğu olaylar olarak kabul edilmektedir. Çaplı ve Taş (2010:237), böylesi kriz durumlarının beklenmedik ve ani olmasının yanında, "gündelik akışın kesintiye uğraması ve toplumsal düzen üzerinde bir tehdit oluşturması"na dikkat çekmektedir. Özellikle salgın hastalıklar gibi hayati tehlikeyi de beraberinde getiren tehlikelere ilişkin krizlerde yaşanan belirsizlik ortamı toplumlarda ciddi bir bilgi akışı ihtiyacını ortaya çıkartmaktadır. Erdoğan (2005:268), bu belirsizlik ortamının yeterli enformasyonla azaltılabileceğini belirtmektedir. Bu doğrultuda medya kuruluşlarında "sosyal, siyasi ya da ekonomik platformlarda yaşanan beklenmeyen tehlike, gerilim ve tehdit anlarına işaret eden habercilik türü ya da uygulaması (Keskin, 2006: 143)" kriz ortamlarındaki bu enformasyon aktarımını ifade etmektedir.

Bu noktada geçmiş yıllarda yaşanan kriz ortamlarında yapılan habercilik incelendiğinde medyanın olgulara yaklaşımı esnasında kullandığı çeşitli unsurların, belirsizlik ortamının hâkimiyetini ciddi bir biçimde hisseden ve bu nedenle endişe duyan bireyler üzerinde bir de korku ve panik duygularının yaşanmasına sebep olduğunu göstermektedir. Medyanın bunu çeşitli unsurlarla yarattığını söylemek mümkündür.

Bu anlamda çalışmada, yargısal olarak örneklem alınan 7 gazete (Haber Türk, Hürriyet, Milliyet, Posta, Vatan, Sabah, Zaman) ve 14 özel günde yayımlanan domuz gribi haberlerine uygulanan içerik analiziyle haber içeriklerindeki panik

unsurlar sorgulanmıştır. Uygulamada; domuz gribi haberlerinin basında nasıl yer aldığı ve haberlerde yer alan paniğe neden olan/olabilecek unsurlar ayrı başlıklar halinde ele alınmıştır. Ortaya çıkan bulguları belli başlı şu maddelerle sıralamak mümkündür:

- Domuz gribi haberleri çalışma sınırlılığı olarak belirlenen tarihler arasında sıklıkla gazetelerde yayımlanmıştır,
- Haberler genellikle gazetelerin birinci sayfalarından sunulmuştur,
- Haberler konum olarak en fazla gazete sayfasının sayfa alt ve üst kısımlarından yayımlanmıştır,
- Haberlerde en fazla bilgilendirici, endişelendirici, panik uyandırıcı ve kafa karıştırıcı anlatımlar; gazetelerin birinci sayfalarında ise en fazla endişelendirici ve panik uyandırıcı anlatımlar kullanılmıştır,
- Haberlerde sıklıkla virüs, ölüm, risk ve salgın ifadelerine yer verilmiştir,
- Haber başlıkları genellikle korku ve panik yaratıcı (negatif) ifadelerden oluşmuştur,
- Haberlerde sıklıkla hasta, hastalık nedeniyle hayatını kaybedenler ve hastalığın yayıldığı ülkelerin sayısı verilmiştir,
- Haberlerin çoğunda görsel malzeme kullanılmıştır,
- En fazla fotoğraf kullanımı tercih edilmiştir,
- Fotoğraflarda en fazla kullanılan içerik maske takan insan görüntüsüdür,
- Haberlere en fazla Sağlık Bakanlığı/Bakanlık yetkilileri kaynaklık etmiştir,
- Aynı haber içerisinde birden fazla kaynak kullanımında görüşler arasında çelişki oranlarının az olduğu; aynı haber içerisinde görüş bildiren kaynakların çelişen ifadelerin en fazla aşı kampanyasına ilişkin bilgilendirmelerin konu alındığı haberlerde yer aldığı belirlenmiştir.

- Haberlerde en fazla işlenen tema hastalığın yayılma eğilimidir. Haberlerde işlendiği belirlenen diğer temalar domuz gribi ile dolaylı olarak ilgisi bulunan olaylara göndermeler, gribe karşı alınan güvenlik önlemleri ve aşı kampanyasına yönelik bilgilendirmelerdir.

Panik yaratan unsurlar doğrultusunda ise;

- Haberlerin sıklıkla aynı temalar üzerinden (hastalığın yayılma eğilimi, olguyla bağlantılı diğer olayların iptali vb.) yayımlanması,
- Aynı ya da benzer konulardaki içeriklere sahip haberlerin gazete birinci sayfalarından sıklıkla sunulması,
- Haberlerde endişelendirici, panik uyandırıcı ve kafa karıştırıcı anlatımların kullanılması,
- Konuya ilişkin olarak sıklıkla virüs, salgın, ölüm gibi ifadelerin kullanılması,
- Haber başlıklarında korku ve panik yaratıcı ifadelerle sahip (negatif tonda) başlıkların kullanılması,
- Haber içeriklerinde sürekli olarak sayısal ifadelerin (hasta, ölü vb.) verilmesi,
- Görsel kullanımında hastalığın yayılma eğilimine vurgu yapan maske takan insan içeriğinin kullanılmasının, panik yaratıcı unsurlar olarak kabul edilebileceği ortaya konulmuştur.

Bu sonuçları domuz gribi olayı özelinde, medya ve gazetecilik ilkeleri çerçevesinde tartışmaya açmak mümkündür.

5.2. Tartışma

Krizler toplumsal yaşantıyı olumsuz yönde etkileyerek, bireylerin gündelik yaşamını kesintiye uğratabilecek olumsuzlukları bünyesinde barındıran olaylardır. Kavram var olan tehlikenin dışında kendi başına bile bu olumsuzluğu topluma hissettirebilecek anlamları içermekte, bu noktada kaygıyla beklenen durumlara dönüşmektedir. Ekonomik, siyasal ve toplumsal alanlarda ortaya çıkan tehlikeler doğrultusunda oluşan kriz, insan yaşamını doğrudan ilgilendiren sağlık gibi konularda coğrafi anlamda yakınlık ilişkisi olmaksızın merak edilmektedir. Bu anlamda yaşanan krizi ortaya çıkartan tehlikenin tanımlanması ve topluma aktarılması doğru bilgilendirme ve bilinçli davranışın topluma kazandırılması anlamında önem taşımaktadır.

Domuz gribi de hem yayılma eğilimi hem de tedavisi mümkün olmayan bir hastalık olması nedeniyle küresel çapta tüm insanlık adına ciddi kaygıya sebep olmuştur. Hastalığın duyurulması anlamında medya yeni iletişim teknolojilerinin de yardımıyla sağlık otoriteleri tarafından sıklıkla kullanılmıştır. Dünya Sağlık Örgütü hastalığın ortaya çıktığı tarihten itibaren internet sitesi aracılığıyla hastalık hakkında bilgileri sürekli kamuoyuyla paylaşmıştır. Türkiye’de de hastalığa ilişkin bilgilendirme Sağlık Bakanlığı tarafından yine internet sitesi aracılığıyla sağlanmış, gelişmeler, alınabilecek önlemler, korunma önerileri gibi bilgilendirmeler bu site aracılığıyla yapılmıştır. Aynı zamanda gazeteler ve televizyonlar konunun akışını oldukça hızlı bir biçimde kamuoyuna duyurmuştur.

Konunun sağlıkla ilgili olması, hayati riskler taşıması gibi nedenlerle medyanın sürekli bu konuyu gündemde tutmaya çalışması kamuoyunu bilinçlendirme

anlamında önem taşımaktadır. Ancak yaşanan her gelişmenin –özellikle hayatını kaybedenlere ilişkin verilerin sürekli tekrarlanması toplum üzerinde yaratacağı etkiler düşünülmeden sadece en hızlı biçimde haberi yayımlama kaygısıyla aktarılması, konunun medya tarafından farklı bir boyuta taşındığını düşündürmektedir. Bu konuya paralel olarak krizin taraflarından Sağlık Bakanlığı’nın hasta ve hayatını kaybedenlere ilişkin verileri kamuoyuyla sürekli paylaşması, ardından bu uygulamanın yararlı olmadığı gerekçesiyle durdurmasının kamuoyunun konuyla ilgili endişelerini arttıran bir ortam yarattığı söylenebilir.

Sağlık Bakanlığı tarafından hastalıktan korunmaya yönelik olarak satın alınan aşılar için yaşanan tartışma ise kamuoyunu karar verme aşamasında olumsuz yönde etkileyen bir diğer durumdur. Tüm dünyada uygulanması Dünya Sağlık Örgütü tarafından duyurulan aşılardan, yan etkileri tartışmalarının genel olarak siyasiler tarafından yürütülmüş olması da konunun bir sağlık krizi değil, siyasi bir kriz boyutuna taşınmasına neden olmuştur. Bu anlamda siyasilerin açıklamaları aşı hakkında yorum yapması beklenen sağlık profesyonelleri, sağlık kuruluşları, sağlıkla ilgili sivil toplum örgütlerinin açıklamalarından çok daha fazladır.

Kriz ortamında kamuoyunun karar verme aşamasında sorunlar yaşadığı bir konuyla ilgili kaynaklık eden tarafların kamuoyu önünde herhangi bir sonuca ulaşmayan tartışmaları, domuz gribi krizinde de yaşanmıştır. Hatta siyasilerin bu anlamda suçlayıcı tavırları genel bir siyasi olaya verilen tepkiler niteliğindedir. Medya ise bu tartışmaları kesintisiz olarak yayınlayan tarafta yer almış, konunun asıl sahipleri olan sağlık profesyonelleri ve onların açıklamalarına siyasilere sağladığı kadar yer ayırmamıştır. Bu noktada

siyasilerin tartişmaları yanında krizin diğeri taraflarını temsil eden kişi, kurum ve kuruluşların açıklamalarının medyada daha fazla yer alması kamuoyunun karar verme sürecini hızlandıracak doğru bilgilerin aktarılmasını sağlayabilir.

Olası bir kriz durumunda karşıt fikirlerin görüş olarak medyada yer alması kamuoyunun olay hakkında bilgilendirilmesi anlamında önemlidir. Ancak kamuoyu önünde yrtlen bu tartişmaların bilimsel, herkes tarafından anlaşılır veriler ve önerilerle sunulması bireylerin konuya ilişkin karar vermelerini kolaylaştıracaktır.

Ciddi sağlık riskleri söz konusu olduğunda kamuoyunun dikkatini bu konuya çekmek adına zaman zaman korku öğelerinin kullanıldığını söylemek mümkündür. Gazetelerde bunu sağlayan unsurlardan biri haber içeriklerindeki görsel unsurlardır. Domuz gribi haberlerinde kullanılan görseller ve içerikleri değerlendirildiğinde genel olarak hastalığın yarattığı kaygı ve korkuyu pekiştirecek nitelikte görseller kullanılmıştır. Kriz ortamlarında konunun ciddiyetini kamuoyuna göstermek anlamında kullanılan bu tür görsellerin yanında konuya ilişkin sakinleştirici niteliğe sahip görsellerin kullanılması da tercih edilebilir.

Domuz gribi krizinde “sahte salgın” iddiaları, aşının yan etkileri tartişmaları halen devam etmektedir. Hastalığın gerçekte bireyler üzerinde yarattığı etkinin ne olduğu sağlık profesyonelleri tarafından araştırılmakta, aynı zamanda hastalığın ilaç firmaları tarafından yaratılan “sahte bir salgın” olduğu iddiası da halen soruşturulmaktadır.

Sağlık alanında otorite olarak kabul edilebilecek güvenilir örgütlerin güvenilirliklerinin bu olay çerçevesinde tartışılır hale gelmesi de önemli bir diğer noktadır.

Gazetecilik meslek etiği anlamında domuz gribi konusunun haber olarak yayımlanması, kamuoyunun aydınlatılması, haber kaynaklarının açıklamalarına yer verilmesi, karşıt görüşlerin ve farklı yorumların gündeme eşit bir dağılımla ya da denge gözetilerek verilmesi elbette kabul edilebilecek doğrulardır. Ancak tartışmanın siyasi bir zemine kaymasıyla medyadaki siyasal kutuplaşmanın domuz gribi haberlerinin sunumunu etkilediğini söylemek de mümkündür. Ancak gelinen noktada “sahte salgın” iddialarına kulak verilirse olayın başlı başına kimi güç odaklarınca sahneye konulmuş kısmen başarılı bir propaganda çalışmasının ürünü olduğunu ve tüm dünya medyasının da bu propogandanın aracı haline gelmekten kendini koruyamadığı söylenebilir.

Sonuç olarak domuz gribi krizi ve medyanın konuya yaklaşımı bundan sonraki benzer olaylarda daha farklı davranmayı gerektirecek dersleri içinde barındırmaktadır.

Bu çalışmada da konunun gazetelerde nasıl yer aldığı farklı boyutlarıyla sorgulanmıştır.

5.3. Öneriler

Bu başlık altında uygulama (çalışmaya yönelik) ve yeni araştırma (ileriye yönelik) önerileri ayrı alt başlıklar halinde sunulacaktır.

5.3.1. Uygulama (çalışmaya yönelik) önerileri

Bu çalışmadan belirlenen 14 özel günde yayımlanan 7 gazetede ki domuz gribiyle ilgili haberler içerik analizi uygulamasıyla sorgulanmıştır. Bu çerçevede çalışmaya yönelik öneriler olarak şunlar sıralanabilir:

- İncelenen gazete sayısının arttırılması çalışmayı daha zengin hale getirebilir ve daha farklı sunumların olup olmadığı sorgulanabilir,
- 14 gün yerine tüm dönem kesintisiz olarak incelenebilir. 14 özel günde farklı bir sunum olup olmadığı da kesin olarak ortaya konulabilir,
- Televizyon haber bültenlerine aynı içerik analizi yöntemi uygulanabilir,
- Domuz gribi haberlerinin panik yaratıcı yönü kamuoyuna uygulanacak anketle tartışılabilir,
- Domuz gribi haber metinleri söylem analizi yöntemiyle incelenebilir,
- Domuz gribi haberlerinde kullanılan görsel unsurlar gösterge bilimsel yöntemle araştırılabilir,
- Domuz gribi haberlerinin televizyonda sunumu gösterge bilimsel yöntemle incelenebilir,
- Kriz haberi konusu olarak kabul edilebilecek farklı örnek olaylar üzerinde çalışma kapsamında ortaya konan panik unsurlar incelenebilir.

5.3.2. Yeni araştırma (ileriye yönelik) önerileri

Çalışmada ortaya konan bulgular çerçevesinde geleceğe ilişkin şu önerilerde bulunulabilir:

- Tarihsel süreçte yaşanan büyük çaplı salgınların medyada sunumu incelenebilir,

- Domuz gribi ve kuş gribi salgınlarının medyada yer alışı araştırılabilir,
- Kriz haberciliği konusunu oluşturan olaylar korku kültürü bağlamında incelenebilir.

Ekler Listesi

Ek 1. Kodlama Kılavuzu	187
Ek 2. Kodlama formu	193

Ek 1. Kodlama Kılavuzu

Domuz gribi haberlerinde yer alan kamuoyunda paniğe neden olan/olabilecek unsurların neler olduğunun ortaya konulduğu bu çalışmanın kodlama kılavuzu 3 ana kategori üzerinden belirlenmiştir.

1. Domuz gribi haberlerinin basında yer alış biçimi: Domuz gribi haberlerinin basında yer alış biçimine ilişkin genel durum tespiti bağlamında öncelikle incelemeye alınan 7 gazete numaralandırılmıştır. Sayfadaki konumu kategorisinde birinci sayfada gazete logosu üzerinde ve yanında yer alan haberler sürmanşet, logonun hemen altında sayfada en büyük puntolu başlığa sahip haber ise manşet haberi olarak ele alınmıştır. Sayfa yatay olarak üst, orta ve alt şeklinde bölünmüştür. Haberin yoğun olduğu alana göre üst, orta veya alt kısım şeklinde kodlama yapılmıştır. Tam bir gazete sayfası 64 birim olarak kabul edilmiş, bu doğrultuda sayfanın yarısını kaplayan haberler 32 birim, çeyreğini kaplayan haberler 16 birim olarak kodlanmıştır. Bir tam sayfanın çeyreğinin yarısı 8 birim, çeyreğin çeyreği 4 birim, tek spotluk haberler 2 birim, başlık duyurular ise 1 birim olarak kabul edilmiştir.

HABER NO	GAZETE NO	SAYFA NO	SAYFADAKİ KONUMU	KAPLADIĞI ALAN
	1.Haber Türk		1. Sürmanşet sol taraf	1. Tam sayfa (64 birim)
	2.Hürriyet		2. Manşet sol üst taraf	2. Yarım sayfa (32 birim)
	3.Milliyet		3. Üst	3. Çeyrek Sayfa (16 birim)
	4.Posta		4. Orta	4. Çeyrek Yarısı (8 birim)
	5.Vatan		5.Alt	5. Çeyreğin çeyreği (4 birim)
	6.Sabah			6. Tek spot (2 birim)
	7.Zaman			7. Başlık/duyuru (1 birim)

2. Haber içeriklerinde paniğe neden olan/olabilecek unsurlar: Bu başlık altında haber kaynakları, haber kaynaklarının çelişkili ifadeleri, dil ve anlatım, haber başlıklarının tonu, sık kullanılan ifadeler, sayısal ifadeler ve haberde işlenen temalar kodlanmıştır. Haberde değinilen en önemli ilk 3 kaynak aşağıda örnekleri belirtilen biçimde kodlanmıştır.

HABER KAYNAKLARI
1. Yerli sağlık örgütü/ temsilcisi (Hıfzıssıhha, Adli Tıp, Kızılay, Yeşilay, dispanserler, sağlık ocakları vb.)
2. Yabancı sağlık örgütü/temsilcisi (Dünya Sağlık Örgütü, Amerika Hastalık Kontrol Ve Önleme Merkezi (CDC), Avrupa Birliği Sağlık Komisyon Başkanı vb.)
3. Cumhurbaşkanı/Başbakan/milletvekili/siyasi/bürokrat/siyasi parti/ temsilcisi
4.Hastanın kendisi
5. Hastanın yakını
6. Tıp doktoru
7. Akademisyen (Tıp fakültesi dışındaki branşlarda uzmanlaşmış kişiler)
8. Sivil toplum kuruluşları/temsilcisi (Türk Tabipleri Birliği, Sağlık-Sen, vb.)
9. Sağlık Bakanı/Bakanlığı
10. Diğer bakanlıklar (Sağlık Bakanlığı dışındaki diğer tüm bakanlıklar)
11. Yabancı sağlık dışı kuruluş/temsilcisi (Yabancı ülke liderleri, siyasileri, Interpol, Dünya Ticaret Örgütü vb.)
12. Yerli sağlık dışı kuruluş/temsilcisi (Okul müdürleri, ilçe Milli Eğitim Müdürleri vb.)
13. Belirtilmemiş/kurumun kendisi (kaynak belirtilmeksizin kurum tarafından yazılan haberler)
14. İlaç firmaları/temsilcisi (Novartis, Bayer, Glaxo Smith Kline vb.)
15. Ünlü kişiler (Ünlü sanatçı, oyuncu, manken, vs. (Yerli, Yabancı)
99.Diğer (vatandaş, hastane temizlik görevlileri, yerli/yabancı yayınlar, sporcular vb.

Birden fazla haber kaynağının bulunduğu durumlarda kaynak ifadeleri arasında çelişki olup olmadığı kodlanmıştır. Örneğin, aynı haber metni içerisinde Sağlık Bakanı/Bakanlığı tarafından aşı olunması tavsiye edilirken, Başbakanın aksi yönde görüş bildirmesi çelişkili ifade olarak kabul edilmiştir. Günlük konuşma diliyle, açık ve sade olarak yazılan haber metinlerinin dili “halk dili anlaşılır”; tıbbi terimler, ilaç etken maddeleri, hastalığın latince

isimlerinin kullanılması gibi örnekler içeren haber metinlerinin dili ise “teknik/bilimsel” dil olarak kabul edilmiştir.

Haberlerde anlatım biçimleri bir haber için en çok öne çıkan ilk üç anlatım biçimi tanımlanarak kodlanmıştır. Buna göre haber içerisinde kişi ya da kurum adına suçlamalardan oluşan aktarımlar yer alıyorsa “suçlayıcı” anlatım tercih edilmiştir. Kısa sürede hastalık nedeniyle kitlesel ölümlerin yaşanabileceğinin duyurulduğu haber metinleri gibi durumu olduğundan daha büyük ve ciddi olarak gösteren anlatımlar “abartılı”; domuz gribi nedeniyle hayatını kaybedenlerin vurgulandığı, yayılma eğiliminin şiddetine ilişkin verilerin sunulduğu, yaşanan ya da gelecekte yaşanabilecek durumların korkutucu biçimde tanımlandığı haberler “panik uyandırıcı” olarak tanımlanmıştır. “Kafa karıştırıcı” olarak kodlanan anlatımlarda ise haberde verilen bilgilerde çelişki olup olmadığı dikkate alınmıştır. Hastalığın genel seyri, yayılma eğilimi, tedavi imkânları, alınan önlemler gibi hastalıkla doğrudan ilgili olan durumlara ilişkin olarak tespit edilen eksiklikler, yanlış ya da geç bilgilendirmelere ilişkin eleştirilerden oluşan aktarımlarda “eleştirel” anlatım kodlanmıştır. “Bilgilendirici” anlatım domuz gribine ilişkin genel bilgilerin verildiği haberlerde; “tavsiye /öneri veren” ise hastalığa ilişkin yapılması gerekenler, uyarı ve önerilerin sunulduğu haberlerde kodlanmıştır. H1N1 virüs kökenli salgının riskleri, hastalığa ilişkin şüpheleri içeren aktarımlarda “endişelendirici” anlatım tercih edilmiştir.

Başlık tonu kategorisinde, hastalıkla ilgili sakinleştirici, yatıştırıcı ifadelerle sahip başlıklar “pozitif”; korku ve panik yaratıcı ifadelerle sahip başlıklar ise “negatif” olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda hastalığa ilişkin değerlendirme içermeyen başlıklar “nötr” olarak sınıflandırılmıştır.

FARKLI KAYNAKLARIN ÇELİŞKİLİ İFADE	DİL	ANLATIM	BAŞLIK TONU
1.Var	1. Halk dili anlaşılır	1. Suçlayıcı	1. Negatif
2.Yok	2. Teknik bilimsel	2. Abartılı	2. Pozitif
		3. Panik uyandırıcı	3. Nötr
		4. Kafa Karıştırıcı	
		5. Eleştirel	
		6. Bilgilendirici	
		7. Tavsiye/öneri veren	
		8.Endişelendirici	
		9.Magazinel	

Haber içeriklerinde aşağıda belirtilen ifadelerin kullanım sayısı, en sık kullanılan ilk 5 ifade biçiminde kodlanmıştır. Haber metninde hangi sayısal ifadelerin kullanıldığı kodlanmıştır. Diğer kategorisinde ise olası hasta, ölü ve hastalığın yayıldığı ülke sayıları kodlanmıştır.

SIK KULLANILAN İFADELER	SAYISAL İFADELER
1.Alarm	1. Ölü sayısı
2. Karantina	2. Hasta sayısı
3. Korku	3. Hastalığın yayıldığı ülke sayısı
4. Korkunç	4. Yoğun bakımdaki hasta sayısı
5. Kriz	99. Diğer
6. Panik	
7. Risk	
8. Salgın	
9. Şüphe	
10. Tehlike	
11. Virüs	
12. Ölüm	

Temalar kategorisi altında domuz gribi haberlerinde yer alan toplam 33 tema bu anlamda değerlendirilmiştir.

TEMALAR
1. Gelecekte yaşanabilecek durumlara ilişkin çıkarımlar
2. Olay oluşturan tehlike üzerinden farklı içeriklerin yansıtılması
3. Olguyla bağlantılı diğer olaylara göndermeler
4. Kamuoyunun geleneksel otorite merkezine olan güvenini sarsıcı ifadeler
5. Hastalık belirtileri
6. Hastalığın bulaşma yolları
7. Hastalığın yayılma eğilimi
8. Hastalıktan korunma önerileri
9. Karantinaya alınan ülkeler
10. Hastalığın belirli bir tedavisinin olmaması
11. Risk gruplarının tanımlanması
12. Hastalığa ilişkin komplo teorileri
13. Aşı kampanyasına ilişkin bilgilendirmeler
14. Üretilen ve satın alınana aşının stoklarla sınırlı olması
15. Aşılamada öncelik sıralamasının belirtilmesi
16. Aşının yan etkileri
17. Aşı yan etkilerine ilişkin imza alınması
18. Hasta isimlerinin yayınlanması
19. Alınması gerekene ilişkin öneriler
20. Turizme etkileri
21. Aşı üretimi
22. Tıbbi tekstil üreticilerinin alarmı maske üretimi
23. Tıbbi ürün ihtiyacı (maske eldiven vb)
24. Sonbaharda ikinci dalga domuz gribi tehlikesi
25. Güvenlik önlemleri
26. Senaryolar
27. Yolcu ve turistlere karantina uygulanması
28. Ekonomik etkileri
29. Okulların tatil edilmesi
30. Hastalık şüphesi
31. Ünlülerin hastalığa yakalanması
32. Hastalığın sahte olduğu iddiaları
33. Otoritelerin aşı olmaması

3. Görsel unsurlar: Haberlerde görsel kullanılıp kullanılmadığı sorgulanmıştır. Haberlerde görsel türü aşağıda örnekleri belirtilen biçimde kodlanmıştır. Haberde kullanılan görsel sayısı yazılmıştır.

SAYFADA GÖRSEL UNSUR KULLANIMI	GÖRSEL UNSUR TÜRÜ	HABERDE KULLANILAN GÖRSEL SAYISI
1.Var	1.Fotoğraf	
2.Yok	2.Canlandırma (Bilgisayarda yapılan çizimler)	
	3.Logo (Kurumlara ait logolar)	
	4.Tablo (Hastalığa ilişkin aktarılan verilerin tablolaştırılarak sunulması)	
	5.Harita	
	6. Grafik (Bilgisayarda haber metnini desteklemek için kullanılan görseller)	
	99. Diğer	

Haberlerde kullanılan görsellerde yer alan içerikler aşağıda belirtilen kategoriler çerçevesinde öne çıkan ilk 5 kategori kodlanmıştır.

GÖRSEL UNSURUN İÇERİĞİ
1.Aşılama
2.Bebek/Çocuk
3.Denetim ve dezenfekte çalışmaları
4.Domuz canlandırması
5.Grip virüsü canlandırması
6.Mikroskobik virüs görüntüsü
7.Yabancı sağlık örgütü/temsilcisi
8. Yerli sağlık örgütü/temsilcisi
9. Siyasiler
10. Sivil toplum kuruluşları/temsilcisi
11. Ölen kişilerin fotoğrafları
12. Önlemler (havaalanlarında yer alan termal kameralar,
13. Hastalık bulaşan/bulaşmayan ünlüler
14.Labaratuar çalışmaları
15. Doktor/sağlık görevlisi
16. Maske takan insanlar
17. İlaç
18. Hayvan fotoğrafı
19. Hasta/hastalık şüphesi olanlar
20. Muayene olanlar
21.Şırınga
22.Hasta yakını
23. Logo/tablo/harita/grafik
99. Diğer (Kabe, hacılar, spor organizasyonu,sporcular,havaalanı vb.)

Ek 2. Kodlama formu

1. Haberin gazetede yer alışı		2. Haber içeriklerine ilişkin										3. Görsel unsurlar					
Haber No																	
Gazete No																	
Sayfa No																	
Konum																	
Kapladığı alan																	
Haber Kaynakları 1																	
Haber Kaynakları 2																	
Haber Kaynakları 3																	
Farklı Haber Kaynaklarında Çeliski																	
Sık kullanılan ifadeler																	
Dil																	
Anlatım 1																	
Anlatım 2																	
Anlatım 3																	
Anlatım 4																	
Anlatım 4																	
Anlatım 5																	
Başlık Tonu																	
Sık kullanılan ifadeler 1																	
Sık kullanılan ifadeler 2																	
Sık kullanılan ifadeler 3																	
Sık kullanılan ifadeler 4																	
Sık kullanılan ifadeler 5																	
Sayısal ifadeler 1																	
Sayısal ifadeler 2																	
Sayısal ifadeler 3																	
Temalar 1																	
Temalar 2																	
Temalar 3																	
Temalar 4																	
Temalar 5																	
Görsel unsur kullanımı																	
Görsel unsur türü 1																	
Görsel unsur türü 2																	
Görsel unsur türü 3																	
Görsel sayısı																	
Görsel unsuru içeriği 1																	
Görsel unsuru içeriği 2																	
Görsel unsuru içeriği 3																	
Görsel unsuru içeriği 4																	
Görsel unsuru içeriği 5																	

Kaynakça

- Acar, F. (2007). *Yazılı basında kuş gribi: Cumhuriyet, Zaman, Sabah ve Yeni Şafak gazeteleirnde kuş gribi haberlerinin içerik çözümlemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Akdağ, M. ve Taşdemir, E. (2006). Krizden çıkmanın yolları: etkin bir kriz iletişimi. *Selçuk İletişim*, 4(2), .
- Akşit, B., Tabakoğlu, B. ve Serdar, A. (2003). Deprem bağlamında sivil toplum kuruluşları ve devlet ilişkilerinin yazılı medyada kuruluşu üzerine gözlemler. *Kültür ve Modernite*. (Ed: G. Pultar, O. İnciroğlu ve B. Akşit). Ankara: Türkiye Kültür Araştırmaları ve Tetragon Yayını. ss. 157-179
- Aktaş, F. (2010). H1N1 aşısı yapılsın mı? Yapılmasın mı? *ANKEM*, 24(2), ss. 201-205.
- Alver, F. (2007). *Gazeteciliğin kuramsal temelleri*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Arıcan, M. (2010a). Fotoğrafçılığın farklı kullanım ortamları. *Basın Fotoğrafçılığı* (Ed: A. M. Vural). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. ss. 46-69.
- Arıcan, M. (2010b). Basında fotoğraf kullanımı. *Basın Fotoğrafçılığı* (Ed: A. M. Vural). ss. 92-114.
- Arıcan, M. (2010c). Haber-fotoğraf ilişkisi. *Basın Fotoğrafçılığı* (Ed: A. M. Vural). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. ss. 116-131.
- Arslan , K. (2002). *Haberin yol haritası*. İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Ateş, H. ve Nohutçu, A. (2006). Kamu hizmet sunumunda gönüllü kuruluşlar ve devlet. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(11), ss. 245-276.

- Ayhan , B. (2011). *Kriz iletişimi bağlamında hızlandırılmış tren kazası'nın gazetelere yansımalarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Badur, S. (2010). H1N1 epidemiyolojisi ve virüs. *ANKEM*, 24, ss. 190-195.
- Baran, H. (2010). İşletmelerde kriz yönetimi. *İzmir Ticaret Odası A&G Bülten*, ss. 26-32.
- Bayraktaroğlu, A. (2004). *Hürriyet, Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde 11 Eylül 2001 olayı haber fotoğraflarının kodlanması üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Bayraktaroğlu, A. ve Bayraktaroğlu, B. (2009). Gazetelerde yer alan haber fotoğraflarında kötünün sunumu üzerine bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi Art-E*, 3, ss. 1-22.
- Beck, U. (2005). *World risk society*. Cambridge: Polity Press.
- Bıyık , A. (2007). *Yazılı basında görsel unsurların haber dizaynındaki önemi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Burton, G. (1995). *Medya analizine giriş: görünenden fazlası*. (Çev: N. Dinç), İstanbul: Alan Yayını.
- Bülbül, A. (2001). *Haberin anatomisi ve temel yaklaşımlar* . Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ceyhan , M. (2006). Avian influenza (kuş gribi, tavuk vebası): yaşadığımız bir salgının ardından. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49, ss. 81-89.
- Cuilenburg, J. (2010). Medya ve demokrasi. *Televizyon Haberciliğinde Etik* (Ed: B. Çaplı ve H. Tuncel). Ankara.
- Çakmak Şahin, S. (2009). Meksika, Asya ve Türkiye krizleri üzerine karşılaştırmalı bir değerlendirme. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 30, ss. 123-144.
- Çaplı, B. ve Taş, O. (2010). Kriz haberciliği. *Televizyon Haberciliğinde Etik*.(Ed: B. Çaplı ve H. Tuncel). Ankara.

- Çetinkaya, N. (2010). *Kriz ortamlarında devlete duyulan güven*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Çınarlı , İ. (2009). Risk Toplumu'nda sorumluluk kavramı ve medyanın risk iletişimindeki rolü üzerine. *'Belirsizlik Toplumu'nun Krizi*. (Ed: İ. Çınarlı). İstanbul: Beta Yayınları. ss. 3-22.
- Çınarlı, İ. (2005). Risk iletişimi açısından sars salgını. *İletişim* , ss. 55-69.
- Davis, M. (2007). Karmakarışık bir hikaye. *Kuş gribi*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- DeFleur, M. L. ve Dennis, E. (2002). *Understanding mass communication*. Boston: Houghton Mifflin.
- Demir, M. (2002). Yazılı basında yayınlanan deprem haberlerinin kamuoyuna yansımaları. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Develioğlu, F. (2010). Osmanlıca Türkçe ansiklopedik lügat. 26. *Baskı*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dictionnaire Larousse. (1993). *Dictionnaire Larousse-ansiklopedik sözlük*. İstanbul: Milliyet Gazetecilik A.Ş.
- Er, S. (2009). Küresel risk unsuru olarak GDO'lar ve GDO'lu ürünlerin medyada temsili. *Belirsizlik Toplumu'nun Krizi*.(Ed: İ. Çınarlı). İstanbul: Beta Basım Yayım, ss. 159-191.
- Erdoğan , İ. (2005). *İletişimi anlamak*. Ankara: Erk Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2006). Türkiye'de ulusal ve yerel gazetelerin habercilik anlayışları: deprem haberlerinin karşılaştırmalı analizi. *Selçuk İletişim*, 3(4), s. 51-64.
- Ergil, D. (1994). *Toplum ve insan*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ergil, D. (2001). Türkiye'de sivil toplum kuruluşları ve aktiviteleri. *Liberalizmin İncelenmesi*. Ankara: Friedrich Naumann Vakfı Yayınları.

- Eryeşil, N. (2009). Sivil havacılıkta risk ve kriz iletişimi THY "Tekirdağ" uğak kazası". *'Belirsizlik Toplumu'nun Krizi*. (Ed: İ. ınarlı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Fıkırhoca, M. (2003). *Bütünsel risk yönetimi*. Ankara: KalDer.
- Filiz, E. (2007). *Türk kamu yönetiminde kriz yönetimi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Fossum, L. (1999). *Endişeyi yenme*. İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Freud, S. (1992). *Endişe*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Furedi, F. (2001). *Korku kültürü*. (B. Yıldırım, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gaillard, P. (1991). *Gazetecilik*. Paris: Presses Univesitaires de France.
- Genç, F. (2008). Kriz iletişimi:Marmara Depremi örneği. *Selçuk İletişim*, 5(3), s. 161-175.
- Gençöz, T. (1998). Korku: sebepleri, sonuçları ve başetme yolları. *Kriz Dergisi*, 6(2), s. 9-16.
- Girgin , A. (1998). *Haber yazma teknikleri*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Girgin, A. (2003). *Yazılı basında haber ve habercilik etik'i*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Gochfield, M. (1992). *Environmental risk assesment*. Connecticut: Prentice Hall International Inc.
- Gökçe, O. (2006). *İçerik analizi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Göksu, T. (2000). Panik yönetimi: bir toplu davranış biçimi olarak panik ve önleme yolları. *Polis Bilimleri Dergisi*, 2(5-6), ss. 193-201.

- Greenberg, M.; Sachsman, D.; Sandman, P. ve Salamone, K. (1989). Network evening news coverage of environmental risk. *Risk Anal.*
- Güçlü, A. (06 Aralık 2009). Aşı konusunda kafası karışık olan sadece biz değiliz. *Milliyet Gazetesi*.
- Güler, Ç. (2006). Kitle iletişim araçları ve sağlık. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 25, ss. 1-4.
- Gürcan , H. (2009). Haber ve habercilik. *Haberciliğin Temel Kavramları*. (Ed: H. Gürcan). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. ss. 46-67
- Güz , N. (2005). *Haberde yönlendirme ve kamuoyu araştırmaları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hennenof, G. ve Heil, K. (2001). *Korkuyu yenmek*. (Çev: L. Yarbaş). İzmir: İlya.
- Holland, K. ve Blood, R. (2010). Not just another flu? The framing of swine flu in the Australian press. *ANZCA 2010 Conference*. Switchboard.
- Hu, S. (2010). *Uses of news narratives to enhance health knowledge of the audience: an analysis of the 2009 H1N1 flu vaccination coverage*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. California: University Of Southern California.
- Hwnag, P. ve Lichtenthal, J. (2000). Anatomy of organization crises. *Journal of Cntingencies and Crisis Management*, 8(3).
- İlkiz, F. (2010). 3984 sayılı kanunda şeref ve haysiyet. *Televizyon Haberciliğinde Etik*. (Ed: B. Çaplı ve H. Tuncel). Ankara. ss. 196.
- İnal, A. (2010). Tarihsel gelişimi içinden gazetecilik etiğini yeniden düşünmek. *Televizyon Haberciliğinde Etik*. (Ed: B. Çaplı ve H. Tuncel). Ankara. ss.5.
- Kadıbeşegil, S. (2002). *Kriz geliyorum der*. İstanbul: MediaCat Yayınları.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Kasperson, R. ve Kasperson, J. (1996, Mayıs). The social amplification and attenuation of risk. ss. 95-105.
- Kepplinger, H.; Staab, J.; Neumann-Noelle, E. ve Schulz, W. (1990). *Nachrichtenwert-theorie*. München: Verlag Karl Alber.
- Keskin Vural, İ. (2006). Kriz haberciliği ve haberci kişilik olarak anchor. *Terörün Görüntüleri Görüntülerin Terörü*. (Ed: O. Gökçe ve U. Demiray). (2. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Keyder, Ç. (1981). Kriz üzerine notlar. *Toplum ve Bilim*(14), s. 3-43.
- Kılıç, D. (2005). Haber yapma sürecinde belirleyici unsurları ve basın ahlakı. *Selçuk İletişim*, 3(4), ss. 130-141.
- Kolukırk, S. ve Tuna , M. (2009). Türk medyasında deprem algısı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(8), ss. 286-298.
- Köknel, Ö. (1990). *Korkular*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köse, H. (2006). Yeni risk tanımlamaları bağlamında küresel medya. *Globalisation and News Media Politics*. KKTC-Girne: KKTC Girne Amerikan Üniversitesi. ss. 42-51.
- Küçükusta, A. (2010). Ben görevimi yaptım sizi uyardım. *Bu işte bir domuzluk var*. İstanbul: HayyKitap.
- Lowrey, W.; Gower, K.; Evans, W. ve Mackay, J. (2006). Assessing newspaper Preparedness for public health emergencies. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 2(83), 362-380.
- Lubbe, H. (1993). Security: risk perception in the civilization process. *Risk is a Construct: Perception and Risk Perception*. Münih.

- Mannoni, P. (1995). *Korku*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- McKenzie, K. (2005). *Anksiyete ve panik atak*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- McQuail, D. (2010). Hesapverebilirlik ve gazeteciliğin regülasyonu. *Televizyon Haberciliğinde Etik*. (Ed: B. Çaplı ve H. Tuncel). Ankara.
- Michael, R.; Greenberg , P.; Sandman, D. ve Kandice , L. (1989). *Network television new covarage of enviromental risks*. Environ Mar.
- Okay, A. (2009). Sağlık iletişimi ve sağlık iletişimi anlayışının gelişimi. *Sağlık İletişimi*. İstanbul: MediaCat Kitapları.
- Öğülmüş, S. (1991). İçerik çözümlemesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24(1), 213.
- Örnek, A. ve Aydın, Ş. (2006). *Kriz ve stres yönetimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özer, M. Halis;. (2008, Güz). Günümüz itibariyle sivil toplum kuruluşlarının iktisadi ve sosyal fonksiyonları. *Elektronik Sosyal Bilgiler Dergisi*, 7(26), ss. 86-97.
- Pira, A. ve Sohodol, Ç. (2004). *Kriz yönetimi halkla ilişkiler açısından bir değerlendirme*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pira, A. ve Şohodol, Ç. (2004). *Kriz yönetimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Richards, I. (2006,). Felaket haberciliği, güven ve etik. *İletişim kuram ve araştırma dergisi*. (23), 199-204.
- Sandman, P. (1994). Mass media and enviromental risk: seven principles. *Risk*(5), ss. 251-260.
- Schulz, W. (1991). Çağdaş felsefede kaygı sorunu. *Korku ve Kaygı*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sever , H.; Turan , M. ve Dönmez , M. (2005). Adli nitelikli polis hizmetlerinde kriz yönetim süreci. *Polis Bilimleri Dergisi*, 7(2), s. 15-30.

- Sezgin, S. (1998). *Basın sözlüğü*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Sharader-Frechette, K. (1991). *Risk and rationality: philosophical foundation for populist reforms*. Berkeley: University of California Press.
- Singer, E. ve Endreny, P. (1993). *Reporting on risk: how the mass media portray accidents, diseases, disasters and other hazards*. New York: Russell Sage Foundation.
- Sözer, Y. (1992). Psikiyatride kriz kavramı ve krize müdahale. *Kriz Dergisi*, 1(1), s. 8-12.
- Sungur, M. (1997). Fobik bozukluklar. *Psikiyatri Dünyası*(1), s. 5-11.
- Sümer, B. (2010). Haber kaynaklarıyla maddi ilişkiler. *Televizyon Haberciliğinde Etik*. (Ed: B. Çaplı ve H. Tuncel). Ankara. ss. 208.
- Şahin , H. (2010). Özel yaşam. *Televizyon Haberciliğinde Etik*. (Ed: B. Çaplı ve H. Tuncel). Ankara.
- Şanlıer, Ö. (2008). 11 Eylül'ün ardından Amerika Birleşik Devletleri medyası. Ankara: Ayraç Kitabevi.
- Şenol, S. (2006). *Korkular*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Tağraf, H. ve Arslan, N. (2003). Kriz oluşum süreci ve kriz yönetiminde proaktif yaklaşım. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(1), ss. 149-160.
- TAŞ, O. (2010). Medya etiğinin tarihsel temelleri ve gelişimi. *Televizyon Haberciliğinde Etik*. (Ed: B. Çaplı ve H. Tuncel). Ankara.
- Tokgöz, O. (2000). *Temel gazetecilik*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Tuğba, M. ve Yıldız , E. (2005). Spor basınında futbol anlatım dili: manşet ve başlıklar. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), ss. 93-106.
- Tutar, H. (2004). *Kriz ve stres yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Türk Psikiyatri Dizini. (1992). Olağanüstü koşullarda krize müdehalenin yeri ve önemi. *Kriz Dergisi*, 1, ss. 4-7.

- Üşür, İ. (2009). Bir "Kavram"a açıklama notu. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 23(214), ss. 38-45.
- Vural, A. (2010). Basında fotoğraf kullanımının önemi. *Basın Fotoğrafçılığı*. (Ed: A. Vural) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. ss. 1-20.
- Warren, C. (1934). *ABC des repoters. Einführung in den praktischen Journalismus*. Berlin: Gruyter.
- Yüksel, E., Kaya, A.Y., Doruk, S.K., Aydın, S. (2011). *Sağlık konulu yayınların kaynak kişilerine yönelik çalışma. "Türkiye'de Sağlık Konulu Yayıncılık İlkelerinin Belirlenmesi: Kaynak, İleti ve Hedef Kitle bağlamında Sağlık Konulu Yayınların Analizi"* başlıklı TÜBİTAK Projesi kapsamında hazırlanan yayınlanmamış 3. Dönem Gelişme Raporu. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi
- Yüksel, E. (2010). Haber yazma süreci ve temel bilgiler. *Haber Yazma Teknikleri*. (Ed: E. Yüksel). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yüksel, E. (2009). Haber yapısı ve türleri. *Haberciliğin Temel Kavramları*. (Ed: H. Gürcan). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. ss. 68-91.
- Yüksel, E.; Ceyhan, Ç.; Ögüt, P.; Bekiroğlu, O.; Altunlu, H. ve Zerman, S. (2009). Cumhuriyet Mitingler'nin yaygın gazetelerdeki sunumu. *Sihirli Aynanın Sırları*. (Ed: E. Yüksel). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. ss. 53.
- Yüksel, E. (2006). Gerçek yaşam, medyadaki gerçek yaşam ve terör haberciliği. *Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü...* (Ed: O. Gökçe ve U. Demiray). Konya: Çizgi Kitabevi. ss. 21-53.
- Yüksel, E. (2001). *Medyanın gündem belirleme gücü*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Yüksel, E. ve Gürcan, H. (2005). *Haber toplama ve yazma*. Konya: Tablet Yayınları.

İnternet Kaynakları

Akdağ, M. (2005). Halkla ilişkiler ve kriz yönetimi.

http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Mustafa%20AKDA%C4%9E/1-20.pdf. (Erişim tarihi: 25.07.2011)

Aktan, C. (2003). Kriz yönetimi.

http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/toplam-kalite/aktan-kriz-yonetimi.pdf. (Erişim tarihi: 06.05.2011)

Altekin, S. (2008). Kriz kavramı ve müdehalenin unsurları.

<http://www.genbilim.com/content/view/6180/38/>. (Erişim tarihi: 03.06.2011)

Giddens, A. (1999). BBC. <http://www.bbc.co.uk/print/radio4/reith1999/lecture-2.shtml> (Erişim tarihi: 24.06. 2011).

Göksu, T. (2011).

<http://www.turgutgoksu.com/FileUpload/ks7441/File/krizyonetimitg21sbt201.pdf>. (Erişim tarihi: 25.05.2011).

Gündoğmuş, B. (24 Haziran 2011).

<http://www.eminkelekci.com/blog/alintilar/kavramsal-olarak-kriz.html>. (Erişim tarihi: 26.06. 2011)

Hilton, S. ve Hunt, K. (3 Aralık 2010). Journal of epidemiology&community Health. <http://jech.bmj.com/content/early/2010/12/03/jech.2010.119875.full>. (Erişim tarihi: 20.04.2011)

Kurultay, A. (-).

<http://www.ceviridernegi.org/arc/temel/depreme%20krs%20tplms%20haz%20eyl%20odakli%20bilgi.pdf>. (Erişim tarihi: 20. 06. 2011).

- Oxford Dictionary. (2011). *Oxford Dictionary*. <http://oxforddictionaries.-com/definition/crisis>. (Erişim tarihi: 26.05.2011).
- Rubin , G.; Amlot, R.; Page, L. ve Wessely, S. (2009). *British Medical Journal*. <http://www.bmj.com/content/339/bmj.b265>. (Erişim tarihi: 20.07.2011).
- Sandman, P. (2011). <http://www.psandman.com/index-CC.htm>. (Erişim tarihi: 26.05.2011).
- Sezgin, F. (tarih yok). *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Kütüphanesi*. <http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd8/sbd-8-13.pdf>. (Erişim tarihi: 03.04.2011).

KURUM

- Türk Dil Kurumu. (2011). 04 15, 2011 tarihinde Türk Dil Kurumu: <http://tdk.org.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=%C3%B6ge> adresinden alındı
- Dünya Sağlık Örgütü. (2009, 04 26). *Dünya Sağlık Örgütü*. 03 10, 2010 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü: http://www.who.int/csr/don/2009_04_26/en/index.-html adresinden alındı
- Dünya Sağlık Örgütü. (2009). *World Health Organization*. 06 20, 2011 tarihinde World Health Organization: <http://www.who.int/csr/disease/swineflu-/updates/en/index.html> adresinden alındı
- Dünya Sağlık Örgütü. (2009, 05 02). *World Health Organization*. 03 10, 2010 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü Web Sitesi: http://www.who.int/csr/don/2009_05_02/en/index.html adresinden alındı

GAZETELER

Akşam Gazetesi. (2009, 11 22). Domuz gribi mutasyona uğradı. *Akşam Gazetesi*. İstanbul.

Akşam Gazetesi. (2009, 12 01). Domuz gribinde son rakam: 195 ölü. *Akşam Gazetesi*. İstanbul.

Akşam Gazetesi. (2009, 06 21). İlk kez insandan insana bulaştı. *Akşam Gazetesi*. İstanbul.

Akşam Gazetesi. (2009, 08 22). Ölümler katlanacak. *Akşam Gazetesi*. İstanbul.

Birgün Gazetesi. (2009, 10 23). Domuz gribi aşısından 49 milyon dolar kar edilecek. *Birgün Gazetesi*. İstanbul.

Bizim Gazete. (2009, 10 15). Domuz gribi okula zorunlu tatil getirdi. *Bizim Gazete*. İstanbul.

Cumhuriyet Gazetesi. (2009, 05 17). Domuz gribi Türkiye'de. *Cumhuriyet Gazetesi*. İstanbul.

Cumhuriyet Gazetesi. (2009, 06 03). Domuz gribinde sayı 7'ye çıktı. *Cumhuriyet Gazetesi*. İstanbul.

Cumhuriyet Gazetesi. (2009, 10 25). Domuz gribine ilk kurban Ankara'dan. *Cumhuriyet Gazetesi*. İstanbul.

Cumhuriyet Gazetesi. (2009, 12 04). Ölü sayısı 241 oldu. *Cumhuriyet Gazetesi*. İstanbul.

Cumhuriyet Gazetesi. (2010, 01 12). Domuz gribi uyduruldu. *Cumhuriyet Gazetesi*. İstanbul.

Cumhuriyet Gazetesi. (2010, 02 05). Domuz gribinde skandal itiraf. *Cumhuriyet Gazetesi*. İstanbul.

Dünya Gazetesi. (2009, 12 23). Domuz gribinden ölümler açıklanmayacak. *Dünya Gazetesi*. İstanbul.

Haber Türk Gazetesi. (2009, 11 04). Başbakan: Ben aşı olmam. *Haber Türk Gazetesi*. İstanbul.

Haber Türk Gazetesi. (2009, 09 05). Domuz gribi 2837. *Haber Türk Gazetesi*. İstanbul.

Haber Türk Gazetesi. (2009, 06 04). Domuz gribi aşısı geliyor. *Haber Türk Gazetesi*. İstanbul.

Haber Türk Gazetesi. (2009, 11 07). Süresi geçmiş grip ilaçları kullanılacak . *Haber Türk Gazetesi*. İstanbul.

Haber Türk Gazetesi. (2010, 02 25). Akdağ: Domuz gribi tamamen yavaşladı. *Haber Türk Gazetesi*. İstanbul.

Hürriyet Gazetesi. (2009, 09 21). BM'den en ciddi domuz gribi uyarısı. *Hürriyet Gazetesi*. İstanbul.

Hürriyet Gazetesi. (2009, 11 21). Aşılar Ankara'da analiz ediliyor. *Hürriyet Gazetesi*. İstanbul.

Hürriyet Gazetesi. (2009, 06 12). Domuz gribinde küresel salgın alarmı verildi. *Hürriyet Gazetesi*. İstanbul.

Hürriyet Gazetesi. (2009, 12 8). Gripten ölenler 296 oldu. *Hürriyet Gazetesi*. İstanbul.

Hürriyet Gazetesi. (2009, 11 03). İlk aşı sağlık müdürüne . *Hürriyet Gazetesi*. İstanbul.

Milliyet. (2009, 04 28). *Milliyet* . 03 12, 2010 tarihinde Milliyet Gazetesi Web Sitesi:

<http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1088547&Kategori=siyaset&b=Saglik%20Bakanligindan%20domuz%20gribi%20uyarisi> adresinden alındı

Milliyet Gazetesi. (2009, 11 03). 22 Saatte 6 kurban. *Milliyet Gazetesi*. İstanbul.

Milliyet Gazetesi. (2009, 05 09). Süper virüs senaryosu. *Milliyet Gazetesi*. İstanbul.

NTVMSNBC. (2009, Nisan 29). NTVMSNBC. 04 03, 2011 tarihinde NTVMSNBC: <http://www.ntvmsnbc.com/id/24960656/> adresinden alındı

Radikal Gazetesi. (2010, 08 12). *Radikal Gazetesi* . 09 10, 2010 tarihinde Radikal Gazetesi Web sitesi: <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1013255&Date=12.08.2010&CategoryID=7> adresinden alındı

Önce Vatan. (2009, 05 02). Meksika'da 300 ABD'de 133 kişi gripli. *Önce Vatan Gazetesi*. İstanbul.

Sabah Gazetesi. (2009, 07 23). Aşı insanda deneniyor. *Sabah Gazetesi*. İstanbul.

Star Gazetesi. (2009, 05 02). Batı domuzlar için endişeli. *Star Gazetesi*. İstanbul.

Star Gazetesi. (2009, 12 11). Domuz gribinde ölü sayısı 353 oldu, 98 kişi yoğun bakımda . *Star Gazetesi*. İstanbul.

Şok Gazetesi. (2009, 10 20). ABD domuz gripi aşısına 'dur' dedi. *Şok Gazetesi*. İstanbul.

Yeni Çağ Gazetesi. (2009, 05 06). Domuz gribinde bilanço: 26 ölü, 1447 şüpheli vaka. *Yeni Çağ Gazetesi*. İstanbul.

Vatan Gazetesi. (2009, 12 11). Domuz gribinde korkunç şüphe. *Vatan Gazetesi*. İstanbul.

Vatan Gazetesi. (2009, 05 01). Grip Felaketine Bir Adım Kaldı. *Vatan Gazetesi*. İstanbul.

Zaman Gazetesi. (2009, 05 22). Virüs sebebiyle ölenlerin sayısı 85'e yükseldi. *Zaman Gazetesi*. İstanbul.

YÖNETMELİK VE GENELGELER

Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği. (1997, 01 9). Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği. *Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği*. Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği.

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2009, 05 03). Domuz gribi genelgesi. *Domuz gribi genelgesi*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı.

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2009). *T.C. Sağlık Bakanlığı*. 05 05, 2011 tarihinde T.C. Sağlık Bakanlığı: <http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-8371/domuz-gribi.html?vurgu=grip> adresinden alındı

T.C. Sağlık Bakanlığı Pandemi Koordinasyon Merkezi. (2009, 12 5). *T.C. Sağlık Bakanlığı*. 03 2, 2010 tarihinde T.C. Sağlık Bakanlığı: <http://www.grip.gov.tr/images/stories/sunum/sunumhalk.pdf> adresinden alındı